Şair Baba ve Damdakiler • Balaban

Balaban

Şair Baba ve Damdakiler

NÂZIM HİKMET DİZİSİ: 3

Milliyet YAYINLARI

Şair Baba ve Damdakiler

Balaban

Balaban / Şair Baba ve Damdakiler
Nâzım Hikmet Dizisi

© Türkiye Yayın Hakları:
AD Yayıncılık A.Ş.
1. Baskı:
Eylül 1996
ISBN 975-325-132-7

Yazan:
BALABAN

Genel Yayın Yönetmeni:
Yalvaç URAL
Yayın Koordinatörü:
Gülgün A. ÇARKOĞLU
Sorumlu Müdür:
Necati GÜNGÖR

Görsel Tasarım ve Kapak İllüstrasyonu:
Ali Sina ÖZÜSTÜN
Dizgi-İç Düzenleme:
Hayriye KAYMAZ
Düzelti:
Tekin ERGUN

Basıldığı Yer:
AD Yayıncılık A.Ş.
Doğan Medya Center, Bağcılar 34554-İSTANBUL
Tel.: 0.212.505 61 11, Fax.: 0.212.505 61 31

Balaban

Şair Baba ve Damdakiler

Kelepçeyi madalya, zinciri köstek edip taşıyanları gördüm... Ve taşıdım. Bunun çilesini çektim yaşantılarımla... Şimdi ben bir iş düşüreceğim; zincir, kelepçe üstüne.

İşte kara bir perde geriyorum önünüze...

Düşlerim hiyeroglif...

Şair Babam'la ikimiz buluşmadan önce el yordamı ile arıyordum kendi kendimi karanlıkta. İlkin onu buldu ellerim. O da alıp koydu beni kendi yerime.

Bu kitabı onun için yazıyorum.

Duyduk duymadık demeyin!

Onun için yazıyorum!

Birinci Bölüm

1

Koca bir karanlık.

Dam!

Amma da karanlık haaaa! Hele dur bakayım. Gözlerim durdukça görmeye başladı...

Eve bak eve!

Ev değil dam..

Amma da büyük haaa!

Bizim köyün evleri kaç gözlü?

İki üç. Bilemedin dört.

Damları nasıl? Öküzlerin kapanıp bağlandığı...

Bizim köyün on evini yanyana koysam, gene bu kadar olmaz.

Olmaz vallahi. Kaç gözlü bu koca dam acaba?

Gözlerim gördükçe insanlar kıpırdamaya başladılar: Bir, on, kırk, elli, yetmiş, yüz, üç yüz, beş yüz, belki de bin insan...

İnsana bak insana! Eciş bücüş. Ayaklar buz, kafalar kabak gibi, giysiler başka başka, kimi kirli, kimi eski, kimi partal. İnsanlara bak insanlaraaaa!

Bir kişi günde kaç kere döner?

Ben diyeyim yüz, sen de bin.

Bir kişi bin, bin kişi kaç eder?

Vay anasını!

Amma da dönüyor burda insanlar.

Yaklaştıkça kalabalığa sesler gelmeye başladı arı kovanından. Her kafadan bir ses, anlaşılmaz.

Her ağız günde yüz ses salsa tavana, yüz kere bin?

Arı kovanı be!... Arı!

Uzakta dağlar muska...

Davulun sesi bi-hoş uzaktan. Uzaktan karalık küçük bir leke. Sözün kısası; elin ölüsü ele uyur gelir.

Yaklaştıkça ağır ağır kalabalığa, gözler tıpkı göz, insan gözü; ağızlar tıpkı ağız, insan ağzı...

Yaklaştıkça usul usul sesler ayan beyan anlamlı.

Burası Bursa damı. Şimdi 14. koğuştayız. Yıl 1937 Kasımının 24'ü.

14. koğuş, tutuklular bölümü... Her tutuklu kendince kıpırdanıyor.

Altı kişi güpegündüz yataklarını sermiş mumyalanmış gibi yatıyorlar soluksuz. Gözleri tavana çivilenmiş. Düşlerini görüyorlar uyanık.

Yedi kişi namaza durmuş. Her zamanki alışkanlıklarıyla kıpırtıda. Bitmez tükenmez bir eğilip kalkma bu.

Namazda selam verip başını çeviren üç kişi tesbihe geçti. İki kişinin kolları duada kaldı. Geri kalan iki kişiden biri gözlerini ovuşturup gerindi. Ummadığım bir sırada öteki bir of çekti.

Üç kişi pencerede, örümcek ağına takılı sinekler gibi. Penceredekilerden biri imdat istercesine bağırıp türkü söylüyor.

Bir kişi yumulmuş, aşkından yanıyor sazıyla.

İki kişi türkü söyleyip ona uyuyor.

Sekiz kişi kumarda. Ütülen, ütene saldırmaya hazır.

İki kişi volta atıyor: Hitit erlerinden öğrenmişler talimi.

Dört kişi çorba içiyor karavananın başında.

Beş kişi daha camiye girer gibi koğuşa girdi. Böylesine kıpırtılı, gürültülü koğuşta, gösterilen yere sırayla namazdaki gibi oturdular... Oturduk.

Çorba içenler ağızlarını ellerinin tersine güzelce sildiler. Dört ağızdan ayrı ayrı:

"Geçmiş olsun, hoşgeldiniz." dediler.

Beş kişiden biri, Balabanların Hasan Çavuş; beş ağızdan ayrı ayrı:

Pencereden üç ağız ayrı ayrı:

Beş kişiden ikincisi Pıtır; beş ağızdan ayrı ayrı:

Türküyü kesen üç ağız ayrı ayrı:

Beş kişiden dördüncüsü İlez; beş ağızdan ayrı ayrı:

Kumardan sekiz ağız ayrı ayrı:

Volta atan iki ağız ayrı ayrı:

"Geçmiş olsun, hoşgeldiniz." dediler.

Beş kişi beşincisi İbram Ali, beş ağızdan ayrı ayrı:

"Hoşbulduk. Sağolun." diye cevap verdiler.

Namazı bitirenlerden biri, tespihini avucuna doladı. Dudakları kıpırdanarak oturdu karşılarına; fısıldar gibi:

"Geçmiş olsun, hoşgeldiniz." dedi. Dua okur gibi devam etti:

"Nereli olursunuz? Adınız ne? Suçunuz? Hani suç dedimse alınmayın. Yani cürmünüz?.. Suçsuz da getirirler buraya adamı... İnşallah kurtulursunuz. Mesela ben yakında çıkıyorum... Günde bin kere ya Allah! Bin kere de ya sabır! dedin miydi... Ayetelkürsüyü de üstüne okuyorum... Ben Samanlı'dan Katık Hasan. Ya siz?"

Seçköy Samanlı'ya yakındır. Gözleri ışıdı birden yeni gelenlerin. Üç gün üç gece sopa yemenin çeşidi. Aç susuz. Karakoldan karakola yorgunluk. Sanki, "Sağolun hoşbulduk." derken Hasan Çavuş'un ilk defa dudakları kıpırdamıştı. İlk defa konuşuyordu Balabanların Hasan Çavuş:

"Hepimiz Seçköy'deniz. Bu benim oğlum."

İbram Ali'yi gösterdi:

"16 yaşında bir çocuk. Kendi malımızı işlemeye yolladım. İlk defa o gün gitti."

İlez atıldı:

"Ben de o gün... İlk defa... Beni de sen yolladın."

Pıtır duramadı:

"Başına yular takıp götürdüğünden, senin cezanı da Hasan Çavuş'a verirler." dedi.

Çete, elini İlez'e öfkeyle salladı:

"Kahvede jandarmalar uyurken, ikimiz kollarımızdan bağlıydık ama ben kelepçeyi sıyırdım kolumdan. Sana kaçalım dedim. Kaçmadın benimle beraber. Dayağı yedikçe hepimizi söyledin bülbül gibi."

İlez yekindi:

"Koskoca dağda kaçabildin mi? Uyuyan jandarmaların yanından kim olsa kaçar."

Namazı bitirenler çöktü etraflarına. Penceredekiler çöktü. Saz çalanlar çöktü. Volta atanların talimi bitmemişti henüz. Kumarcıların parası bitmemişti daha. Yatanlar düş görüyordu uyanık.

Olayı bir daha yaşıyor gibi heyecanlıydılar. Çökenlerden kim ne sorarsa sorsun duymuyorlardı. Bu beter yaşantıyı anlatmaya birbirlerinin sözünü kese kese devam ettiler. Çökenler bölük pörçük konuşmalardan bir şey anlayamamıştı. Hasan Çavuş hikayeyi ucundan aldı:

"Bizim köyün tarlaları verimlidir. Ne ekersen olur. Benimkiler daha da verimli. Örneğin tütün olur. İçimi iyidir bizim köyün tütününün."

Çökenlerden biri:

"Bizim köyün de iyi olur." dedi.

Hasan Çavuş devam etti:

"Bu tütünlerin bir kısmını hükümete veririz, bir kısmını da kaçak satarız. Ayıngaclık denir buna.

Çökenlerden beriki:

"Ayıngaclık denir buna. Doğru." dedi.

Hasan Çavuş:

"Bizim tarlalar verimli ya, günlerden bir gün, bir "ot" gelip dikildi bizim köye. Nerden geldiyse. Adına kendir dediler."

Çökenlerden öteki:

"Bizim köye de geldi. Nerden geldiyse. Adına kendir denir." dedi.

Hasan Çavuş:

"Bu kendir otunu köyde ekmeyen kalmadı. Yaprakları yapış yapış, zifirli. Bir araba koncalı kendirden, yarım kilo zifir çıkarmış. Kilosu yüz lira.

Pıtır, yanlışlık gördü bunda:

"Bir araba koncadan, temiz çalışırsan iki üç kilo mal çıkar. Bizim işimiz bu. Parasına gelince elliye alıp iki yüze satacaksın. Tehlikesi var çünkü."

Hasan Çavuş:

"Evvelden cezası yoktu. Açıkça ekilip, açıkça yapılıp satılıyordu. Köyde ekmeyen yoktu, ama günlerden bir gün Koca Ahmet'in evini jandarmalar basınca, Ahmet Ağa altı ay ceza yiyince, köylü altı ay cezayı görünce...

"Bizim köyde altı ayı görünce, kendir ekenler azaldı." dedi çökenlerden biri.

Çökenlerin hepsi bir ağızdan:

"Kendir ekenler azaldı." dediler.

Çete aldı sözü:

"Esrar elli liradan iki yüz liraya çıkınca, altı ay cezayı göze alıp düştük yollara. Tarla yok bahçe yok çünkü bizde. Bu iş, tam Pıtır'la bana göre. Ya sen Hasan Çavuş?"

Hasan Çavuş kızdı:

"Ula ben, bu işin içinde ayıngacı olarak var mıyım? Koncaları size teslim ettim. Ne yaptınız ettiniz ne bilem. O gün, yanınızda çalışmaya adam bulamadınız da, oğlumu yolladım."

"Doğru" dediler Pıtır'la Çete.

İlez töhmet altında kalmış gibi kıpırdadı:

"Ben de o gün. İlk defa..."

Çete, alaylı:

"İlk defa gittiğini, jandarmalara söyleseydin ya bizi söyleyeceğine... dedi.

İlez kızardı:

"Uyuyan jandarmaların yanından kim olsa kaçar... Dağ başında indeyken kaçsaydın ya. Yakalandın orada... Önce sen söyledin hepimizi...

"Dağ başında ifademi aldılar sanki." dedi Çete alayla; "Çınar yaprak larına yazdılar sanki. Kırk tane jandarma, vurunca adamın beline beline.

"Ben senin biraz altında, çalının içinde saklıydım. dedi İlez. "Kolları nı açmış, 'Bana kıymayın ne isterseniz söyleyeceğim," diye yalvarıyordun. Onlar da seni biraz daha korkutmak için yanına yönüne kurşun sıkıyorlardı."

Çete kızdı:

"Sıkıysa sen kahveden kaçsaydın ya. Ben, taşların arasına sıkıştım kaldım da ondan kaçamadım."

Pıtır öfkeli.

"Çektin esrarı çektin." dedi.

"Silahlar patladıkça ödün patladı namussuz."

Çete toparlandı:

"Benim esrar çekmem suç oldu. Sen de çektin o boku." Pıtır'a döndü: "Bütün kabahat sende, koca gamsız. Tedbirsiz herif. Düğüne gider gibi gidilir mi ayıngacılığa. Dağ başında koca bir in, her yerden göründüğünü bilmiyor musun? Muhtar bize düşman. Adım adım izlettiğini unuttun. Düğüne gider gibi yaktın feneri. Gittiğimiz yeri belirttin. Lambanın şavkı kayalarda oynadıkça, inin içini kına yerine çevirdin.

Pıtır, bu kez rahatlıkla:

"Sen yakalanmasaydın kim olduğumuzu bilemezlerdi" dedi.

Çete unutmamak için davrandı:

"Siz çalışırken ben ateşin başında uzanıyordum. Yüzüm inin ağzına karşıydı. Birkaç insan başı gördüm. İn'in içine bakıp bakıp çekiliyorlar diye söyledim de, bana inanmadınız. Ben de inanmadıydım. Esrarın dalgasıyla taşları bile adam sanmıştım."

İlez'in gözleri pürtledi:

"Sen böyle deyince dışarıya çıkıp bir baktım. Ne göreyim. Her kayanın ardında bir adam. Etekten doruğa çıkanların hesabı yok. "Ali! Ali!" diye bağırıp tabancamı sıktım havaya..."

Çete lafı İlez'in ağzından kaptı:

"İyi halt ettin! Kim olduğumuzu belli etmek için mahsus yapar gibi... Sesini duyunca fırladım kaçmak için. İn'in ağzından çıkarken dışarıya ka-

paklandım yüzüstü. Ali üstümden hopladı çıktı dışarıya.

İbrahim Ali heyecanla:

"Üstümden hopladım çıktım" dedi. "Elimde mavzer tabancası, uğradım dışarı. Ateşler, birer ok gibi uzarken geceye, silah sesleri dağlara çarpıyordu; bir, beş, on, yirmi, otuz, kırk, elli. Dağlar sesleri çarpıyordu birbirine. Uçurumda kayalar birer heykel. Ha koptu, ha kopacaktı! İşte ordan aşağıya atlayınca, üç tane demir uzandı aşağıdan yukarıya... Onlar bana, ben onlara. Ayaklarımın altından kopan bir kaya, beş kayayı kaydırıyor, beş kaya yirmi beş kayayı; derken, arkamdan gelenlerin üstüne doğru, tepeden uçuruma kayalar yuvarlandı. Ben uçurumdan doruğa tırmanırken, aydede Hisar Dağının tepesine doğru çıkıyor, on üçünden on dördüne dönüyordu. Yirmi iki kasım yirmi üçe geçerken, dağlar kavuşuyordu birbirine. Dereler inim inim inliyordu. Ben İnkaya'nın zirvesinde dikilip bir vakit durdum. Aydede, Hisan Dağının tepesinde dönmeden bir vakit durdu. Seviniyordu kurtuluşuma.

Ben yürüdüm, o da geldi.

Ben durunca, o da durdu.

2

Ay battı gün ağardı ama güneş yok. Geceden beter bir gündüz. Seçköy kara bir perde. Seçköy'ün yüzü silme pencere kesmiş. Belki kırk, belki yüz, belki iki yüz. Bu köy, köy değil şimdi. Bu köy bir sahne olmuş yaşamının çilesini oynamak için hazır.

Kırk pencerede kırk yüz, seksen göz ışıltılı.

Yüz pencerede yüz tane yüz, iki yüz göz ürkek.

İki yüz pencerede iki yüz tane yüz, dört yüz göz pürtlek.

Köyün sokakları süpürülmüş gibi boş.

Günün birinde "deccal" çıkmış da, "ameli" bütün olmayanı alıp götürüyordu sanki.

Götürüyorlar Ali'yi jandarmalar.

Kolunun birinde bir jandarma önde. Kolunun birinde bir jandarma arkada. Yürüyorlar Hitit kabartmasında.

Balabanların sülalesi kıpırdamamak için yekindi. Ama dudaklar mühürlenmiş, diller saklanmış ağızlarda.

Hükümete dil uzatılmaz. Jandarma bir hükümettir şimdi.

Bu köyde insanlar vardı hani: Yedisinden yetmişine kimse yok şimdi. Yalnız B.'lerin sülalesi ortada. İnsanların ayakları vardı ileri geri giden.

İnsanların elleri vardı yapan yakıştıran... Suç işlemiş gibi kaçıp saklanmış lar. Yalnız B. sülalesinin elleri ayakları tamam. Ama jandarmaya karşı kal kamaz.

Ali'nin dedesinin dudakları kıpırdadı önce. Dili döner gibi oldu ağzında:

"Torunu... mu, nere... ye, götürüyor.... musunuz?" derdemez donup kaldı. Dede bir heykel oldu kıpırtısız. Asur heykeli.

Nine:

"Yavrumu... derdemez taş kesti. Sümer heykeli.

Hala:

"Lâilâhe..." Üstünü çekemedi, dondu.

Oğlan kardeş bir süre yürüdü arkadan:

"Ağamı... nereye... götürüyor...sunuz?" dedi ama donup kaldı.

"Ağabey!.." deyip dondu kızkardeş.

"Kardeşim!.." dedi kaldı abla.

Balabanların sülalesi taş kesilip dondu kaldı.

Köyün bir ucundan bir ucuna dikildi heykeller.

Yalnız Ana ağır aksak ilerliyor.

Önde bir jandarma, arkada biri, ortada bir çocuk. B.'lerin sülalesi donup kalmış birer heykel pencerelerin altında. Ürkek insan yüzleri pencerelerde.

Ağır adımlar daha da ağır basarken toprağa, pencereler konuştu:

"Kendir ekmişlerdir," dedi camlı pencere.

"Ağaç kesmişlerdir," dedi kırık pencere.

"Yol parasını vermemişlerdir," dedi camsız pencere.

- Ben de kendir ekmiştim. Nasıl da ektim. Bilen olur mu ki?
- Ben de ekmiştim... Nasıl ekmeyem... Duyan oldu mu ki?
- Ekmemek olmaz.. Ektim... İyice sakladım ama. Bulan olur mu ki?
- Hem ektim. Hem de sattım. Ne gören oldu ne tutan.
- Tütün satınca götürürler adamı.
- Esrar yapınca da...
- Afyon yapınca da götürürler.
- Ağaç kesince de götürüyorlar.
  Yol parasını veremeyince de...
- Götürürler.
- Götürüyorlar.

Pencerelerin gözü önünde köyden çıktılar. B. sülalesi dondu kaldı geride. Pencereler geride kaldı.

Ana, sarp derenin üstünde, uçurumun kıyısında "Evladım!" diye dü-

şündü. Kapandı Meryem heykeli gibi toprağa.

Burası dağ başı... Jandarmalar taş...

Sarp dere dağ başında. Uçurumun üstünden suyun aktığı yer on üç minare boyu. Aşağıda kayalar; sarp derenin kayaları. Tüm kayalardan daha sert. Kış günleri derelerin suyu soğuk olur. Sarp dereninki buz! Kayadan kayaya düşen sular köpürür. İnsan sesi duyulmaz.

Derenin içinde iki jandarma, bir onbaşı. Tutuklulardan İlez de orada. Kınadan gelmiş gibi rahat konuşuyor İlez:

"İn'in ağzından dışarı çıkıp silah atan ben değildim."

"Ya kim!" diye gürleyince onbaşı, İlez bastı iftirayı:

"İşte Ali" dedi imansız.

"Yıkın!" diye komut verince onbaşı, jandarmalar talimli. Elsiz ayaksız Ali derenin içinde... Ayaklar havada...

Onbaşı daha ağır, daha hantal, görev yapar gibi kasaturasına asıldı. Daldı ormana. Beğendiği meşelerin... en meşesini... buldu. Ballıca meşesini... aldı... eline:

"Bir... iki... üç... dört... beş."

"Suya batırın..." diye verildi komut.

Batırdılar.

"Kaldırın!.."

Kaldırdılar.

"Batırın!.."

Batırdılar.

"Kaldırın!.."

"Batırın!.."

"Kaldırın!.."

Kayadan kayaya çarpıyordu suyunu sarp dere.

Belki de ona öyle gelmişti...

3

Gecenin içinde bir köy. Uzak bir karanlığın içinde evler.

Bacalar uzattılar başlarını, şafak aydınlığına.

Dalgalanan bir horoz sesinin yankıları, pencerelerin camlarını titretti. Bir-bir daha, beş, on, elli, yüz horoz birden öttü. Ve pencerelerdeki yıldızlar gökyüzüne sıçradı.

Tekrar sessizliğe gömüldü köy.

Köyün ortasında, koca bir kapının iki kanadı, usul usul açıldı. Açılan

kapıdan dışarı, bir beygir başı uzandı ışıyan karanlığa. Bir kadın, bir oğlan, bir de kız çocuğu çıktı beygirin ardından. Beygirin yükü, yorgan döşek, irili ufaklı torbalar ve heybelerdendi. Ana, oğlunu, bacaklarından çatallayıp beygirin semerine oturttu. Kızını da beygirin arkasına bindirdikten sonra torbaları ve heybeleri bir bir yokladı. Her şey tamam, hiçbir şeyi unutmamıştı. Beygiri yedeğine alıp karanlığa basa basa yürüdü.

Pıtırdayan ayak sesleri, evleri uyandırmaktan korkarak çıktılar köyün dışına.

Şafağın değdiği yerden, güneşin çaldığı yere kadar gittiler.

Çiğnedikleri yol koca bir yılan ölüsü, korktular.

Karakolun penceresine güneş vurdu, baktılar.

Bir kadın, iki çocuk, bir beygir gelip durdu karakolun karşısında.

Güneş öteki pencereye geçti, beklediler. Güneş beriki pencereye geçti, beklediler. Gölgeler kısaldı, sesler uzadı. Güneş karakolun kapısına yamandı.

Üç kişide altı göz, baktılar kapıya. Beygir "burun çaldı" ve kuyruğundaki güneşi silkeledi. Sinekler, mavi yeşil vızladılar.

Güneş karakolun kapısını zorluyor. Yavaş yavaş açılıyor kapı. Açıldı. Karakolun içinde bir jandarma göründü. Sırtındaki süngüsü yanarak çıktı dışarı.

Altı tane insan gözü, korktular ama gene de baktılar.

Jandarma da onlara baktı. İçinden: "Ana," dedi. "Anam!" Sonra eli mavzerine değdi. Öbür eli de ovdu gözlerini. Postallarına indi elinden kurtulan gözler. Sonra üstüne baktı: "Yakışıyor bu jandarmalık yahu bana," diye kasıldı. Mavzerini sırtında bir salladı.

Güneş süngüden buluta geçti.

Jandarma bir daha baktı duranlara:

"Neden dikilip durursunuz orda?"

Bizimkilerde ses yok...

"Karakolun yamacında durmak yasak!"

Bizimkilerde ses yok...

"Size ünlüyorum be karı!..."

Çok uzaklardan, bin yılın altından gelen bir ses:

"Ben ana.. karı değil.. anayım ben," dedi.

"Ne bekleyip durursunuz? Ne istersiniz?"

"Sağlığını, sağlığını isteriz."

"Benim sağlığımdan sana ne be..."

"Oğlumu... oğlumu aldınız getirdiniz de..."

Jandarma tersledi:

"Ne oğlu be!"

"Saklamayın söyleyin n'olur. Nereye kapadınız oğlumu.

"Ne saklaması ulan!"

"Hele başıma gelen, inkar ediyor bak.

"Ulan bu karı neler konuşur!"

"Ben tanıdım işte seni. Oğlumu götüren sendin işte. İşte bu postallar, ayaklarında... İşte bu giysiler sırtında.. İşte bu tüfek omuzunda... Ucundaki süngü, her şey, her şeyinle sensin... Sen sensin."

"Ben benim elbet..."

"Elbet sendin. Kolunun birinden sen tutmuştun önde. Biriniz de arkada. Nereye koyduysanız eğer... İşte bak yorgan getirdim. Havalar soğuk... Derken beygirin üstündeki oğlan çocuğunu tutup indirdi. Kızını da indirdi. Yorganları indirirken jandarma seslendi:

"Yahu sen, ne meramsız kadınsın!"

Torbaları indirirken Ana:

"İşte bunun içinde bulgur var. Bulgur pilavını pek severdi benim oğlum," dedi.

"Ulan oğlun burada yok!"

"İşte burada erişte, bu torbada kuskus var."

Jandarma bir süre seyretti onları. Beklenmeyen bir sesle:

"Oğlunu öteki karakola götürdüler," dedi. "Vallaha bizim karakolda kimse yok. İçerde onbaşı uyuyor. Dün gece hiç uyumamış sizin yüzünüzden. Kalkarsa sizi de döver beni de."

Ana, ince bir selvi gibi sallandı. Sonra toparladı eteklerini. Beklenmeyen bir gayretle tekrar yükü beygire sardı. Çocukları da bindirdi üstüne. Tekrar düştüler yollara.

Arkadan bir otomobil gürültüsü ve bir korna sesi duydular.

Kız çocuğu:

"Ana düdüt," dedi.

Ana:

"Düdük," dedi.

Oğlan çocuğu:

"Otomobil," dedi.

Kız:

"Otomobil ne güzel."

Oğlan:

"Otomobil bir hızlı gidiyor ki... Ana gördün mü otomobili?"

"Görmedim."

"Neye görmedin canım ana. İşte şuradan yanımızdan gelip geçti ya."

"Nebilem, görmedim.
"Niçin görmedin şurdan geçti işte.
Ana oğlunu susturmak için:
"Gördüm, dedi. "Gördüm.
"Gördün demek.
"Heye..."
"Nasıl güzel değil mi?"
"Güzel."
"Nasıl hızlı."
"Hızlı."
"Ana be!"
Ana daldı gitti.
"Ana ana, kız ana! Bu otomobillere kimler biner?"
"Ne bileyim ben. Hışım insin!... Hışım insin tekerleklerine. Hışım insin dingiline... Tutmazına garsın, kırılsın elleriniz! Nasıl da kıyamadan dövdünüz evladımı Ali'mi!"
Çocukların neşesi uçup gitti.
Ana arkasına dönüp çocuklarına baktı.
"Ağabeyin" dedi, "ağabeyiniz nerde?... Babanız nerde?.. Ben dayanamam gayri buna."
Gözlerinden yaşlar akıyordu. Çocuklar şaşırdılar. Sessiz soluksuz bir zaman gittikten sonra, eşekli bir kadına yetiştiler.
Ana tanıdı yolda giden kadını:
"Sen misin Hasibe?"
"Benim Âşe abla."
"Tepedevrent karakolunda yokmuş bizimkiler."
"Demirtaş karakoluna götürmüşler."
"Gene mi döverler ki?"
"Döverler."
"Ellerine hışım insin..."
"Tutmazına garsın!"
İki kadın, dört çocuk, bir beygir, bir eşek ve bir köpek gelip durdu karakolun karşısında. Korkularını saklar gibi birbirlerine sokulup bir vakit bekleştiler. Durdukça çözülür gibi oldu korkuları:
"Gidelim soralım," dedi Hasibe.
"Gidip soralım" dedi Âşe:
"Jandarma jandarma, beri bak hele."
Sesi yavaş çıktı Âşe'nin, jandarma duymadı.
"Jandarma! Onbaşı! Çavuş jandarma!' diye ünledi Hasibe.

"Nedir ulan! Zorunuz ne!"

"Kocama yorgan döşek getirdik de hani," dedi Hasibe.

"Ben de getirdim yorgan döşek," dedi Âşe. "Tarhana bulgur da getirdim.

"Ben de getirdim bulgur," dedi Hasibe.

"Hadi ulan!... Defolun şurdan. Karşıdan görenler de baskın var sanacak.

"Peki ama benim oğlum? Bu soğukta yorgansız yatılır mı?"

Jandarma alaylı:

"Bu soğukta suç işlenince yorgansız da yatılır," deyince kadınlar cesaret aldılar:

"Gördün mü bak! Buradalar değil mi?"

"Senin oğlunun adı ne?"

"Oğlumun adı Ali, babasının adı da Hasan Çavuş. Onu da mı kapadınız nebilem, iki gündür o da yok ortalarda."

Jandarma Hasibe'ye döndü:

"Senin kocanın adı ne?"

"Pıtır" dedi. "Pıtır İsmel derler kocama."

"Tamam öyleyse. Buraya geldiler. Ama ifadeleri alındı. Jandarma merkezine havale edildiler."

"Gördün mü bak başımıza geleni, ay! Hasibe..."

"Gördün mü bak başımıza geleni, ay! Âşe."

Düştüler yollara. Yürüdükçe yürüdüler. Sustukça kederlendiler. Kendileri gibi kişilerini arayan, iki kadına yetiştiler yolda.

Dört kadın, altı çocuk, bir beygir, üç eşek bir köpek gelip durdu jandarma merkezinin önünde. Çoğaldıkça korkuları azalıyordu.

Sordular bir bir kişilerini.

Âşe kadın:

"Deyiverin artık, söyleyin. Ben anayım," dedi. "Ali'nin anası. Babasını da kapamışsınız. Üç gündür nerde yattılar. Ne yeyip içtiler... Alın bu yatakları verin oğluma. Bu tarhanayı bu bulguru ona getirdim."

Hasibe atıldı:

"Ben de getirdim. İşte yataklar. Bunlar da torbalar."

Fethiye:

"Ben de getirdim, ben de. Sade onlarda mı var yatak yorgan..."

Mukaddes:

"Ben de getirdim ben de," dedi.

Dediler, ama nafile. Ne oğlanı ne de diğerlerini göremediler. Tekrar düştüler yollara.

Altı kadın gelip durdu kapının önüne. Dokuz çocuk geldi mapusane önüne. Bir beygir geldi. Dam'ın önüne. Sahipleriyle beraber bir köpek geldi.

Beygirin üstünden yatakları, torbaları indirdiler. Sonra resimlerindeki, şiirlerindeki gibi* göründüler:

Altı kadından beşi toprağa oturdu.
Ayakta biri.
Hiç kalkmayacakmış gibi oturdular toprağa.
Çıplak ayaklarında sabır, iri ellerinde keder.
Çocuklar kendi kıpırtılarını unutmuşlar.
Ne gülmeleri ne ağlamaları var.
Cin gibi bakıyor kundaktakiler.
Bükmüş boynunu beygir, ağladı ağlayacak.
Köpeğin havlaması ne mümkün, ağzını bıçak açmaz.

Saat dokuzda başladı görüşme. Açıldı koca demir kapının küçük kanadı.

Dışarıya bir gardiyan çıktı. Hemen kapandı kanat. Gene açıldı. Bir gardiyan daha çıktı. Hemen kapandı. Gene açıldı. Kara giysili bir kadın çıktı dışarı. Hemen kapandı kapı.

Görüşücüler içeri girmek için sırada. Sıranın önündeki kadını iki adım öne çekti kara giysili. Üstünü ararken sordu:

"Adın ne?"

"Âşe."

Yazıcı:

"Neymiş adı ne?"

"Âşe."

Yazıcı gardiyan bir daha sordu:

"Neymiş adı ne?"

"Âşe."

"Âşe değil, Ayşe. Dilinizi eşek arısı soksun. Bak ben buraya nasıl yazdım. "Ayşe" yazıldığı gibi okunur. Kime geldin?"

"Oğluma geldim. Hem de babasına."

"Ulan, burada üç yüz tane oğul, beş yüz tane de baba var."

"Peki öyleyse. Oğlumun adı Ali. Babasının adı da Hasan Çavuş.

"Senin eşyaların nerde?"

"İşte bunlar."

* Balaban'ın "Mapusane Kapısı" adlı resminde bu sahne canlandırılmış, Nazım Hikmet de bu resmi gördükten sonra bir şiir yazmıştı.

"Bunların hepsi senin mi? Amma çok eşyan var."

Yanındaki gardiyana seslendi:

"Galip efendi, şu eşyaları arayıver."

Aldı Galip Âşe'yi karşısına:

"Adın ne senin?"

"Demin söyledik ya."

"Ağzına kira mı istiyorsun."

"Peki benim adım Ayşe imiş."

"İmiş te nesi?"

"Nebilem."

"Evde yatak yorgan ne varsa getirmişsin buraya."

"İki mapusumuz var da.."

"Bu torbalarda ne var?"

"Bulgur."

"Başka bir şey olmasın içinde sakın."

"Yok efendi. Sarı buğdayın bulguru bu. Köse buğday falan yok içinde.

"Bunda ne var. Aç bakayım ağzını."

Âşe torbanın ağzını hemen açtı:

"İşte bak. Bu da erişte."

Gardiyan torbanın içini karıştırırken, Âşe Ana malını öven satıcılar gibi:

"Yeni kestik bu erişteyi" dedi. "Kırk yumurta kırdık bir teneke una. Salı yumurta suyu ile yuvurdum unu."

"Peki peki..."

Yanındaki gardiyana seslendi:

"Aradığım torbaları içeri alın."

Eşyaları arayan gardiyanlar bir yanda, görüşücüleri arayanlar öte yandaydı.

Gardiyan üstünü aradığı çocuğa sordu:

"Adın ne?"

"Ruhi.

"Kime geldin?"

"Ağabeyime."

"Senin adın ne?"

"Sabriye...

"Kime geldin?"

"Kardaşım Ali'ye.

"Adın ne?"

"Zarif."
"Kime geldin?"
"Teyzemin kızının oğlu Ali'ye."
"Amma da uzun ha..."
"Senin adın ne?"
"Zeynep."
"Bu kız kimin?"
"Benim kızım."
"Sen kime geldin küçük hanım?"
"Ali ağabeyime."
"Aferin. Senin adın ne?"
"Şerife."
"Adı da pek güzel kendi gibi."

Arayıp arayıp tıktılar görüşücüleri küçük kapıdan içeri. Her içeri girenle beraber kapı, hemen açılıp, hemen kapanıyor. Kapıyı açıp kapayan gardiyan, hüner yapar gibi gururlu. Alçak demir kapıya kafasını çarpanlarla alay ediyor inceden.

"Kapıya bir şey olmadı korkma. Yaştır gene biter."

4

Bursa damını uçağa benzetirdi mapuslar. Put biçiminde yapılmıştı aslında. Sol kanat, tutuklular bölümü. Sağ kanat, ikinci bölüm. Kuyruk, birinci bölüm. Baş taraf idare kısmı.

Bursa damının 74 koğuşu vardı. 18 koğuş tutuklular bölümünde, 18 koğuş ikinci bölümde. Geri kalan koğuşlar birinci bölümdeydi. Birinci bölümün koğuşları beşer kişilik. Tutuklular bölümündeki koğuşlar 40 kişilikti. İkinci bölümünkiler de öyle. Tutukluların alt katı ile ikinci bölümün alt katı atölyelere ayrılmıştı. İdarenin üstünde revir; hastaların yattığı yer.

Görüşme yeri koridorunu, boydan boya iki kafesli tel çekerek ikiye ayırmışlar. İki kafesli telin arasında kara bir perde, ipleri ve makaraları yaylı. On dakikada bir çekilir kara perdenin ipi.

Kafesli tellerin arasına gerilen kara bez, mapuslarla görüşücüleri beklenmedik bir anda ikiye böler.

Puta benzeyen iki blokun çatıştığı yere, meydan yeri denir. Meydan yerinde durup ünleyen adama da meydancı.

Meydancı Salim, ayaklarını açarak durdu meydan yerinin ortasında.

Yüz mumluk lambanın altında, kalaylanmış gibi parlıyor ustura ile kazınmış kafa.

Çekti olanca havayı içine Salim.

Kaptı koyuverdi olanca sesini Salim.

Tüm duvarlar yankılandı. Tüm koğuşlar kulak kesildi. Ve her kulak aldı kendi adını. Mapuslar onar yirmişer görüşme yerine yürüdüler.

Ağılda salman oğlaklar gibi aranıyor mapuslar. Karşı karşıya gelmeden kimse kimseyi seçemez. Derken, ana oğul karşı karşıya geldi:

"Ana hoşgeldin."

"Ali sen misin!... Hoşbulduk evladım... Şükür Allaha, seni gördüm..."

"Ben de seni gördüm."

"Yüzüne ne oldu? Alaca belece..."

"Yok bir şey... N'olmuş?"

"Çok mu dövdüler?"

"Hayır."

"Ellerine hışım insin!..."

"Babam geldi bak."

"Hoşgeldin Âşe!"

"Hoşbulduk... Gelip buraya kapandınız..."

"Kapadılar."

"Öküzler evde... Tarlaları kim sürecek?"

"Allah kerim..."

"Çocuklar evde durmadı. Onları da aldım getirdim. Nineleri evi beklesin."

"İyi ettin getirdiğine, ağabeylerini görsünler."

"Gördünüz mü ağabeyinizi, işte bak! Babanız da burda... Seslenseniz.

"Baba! ağabey!"

"Ağabey! baba!"

"Baba! kardaşım!"

"Hoşgeldiniz kızlarım... Hoşgeldiniz oğlum!"

"Hoşgeldin Ruhi. Hoşgeldin Sabriye! Hoşgeldin abla.!"

"Teyzemin kızı Zeynep de geldi bak. Kızı da pek güzel."

"Ali ağabeyini gördün mü işte bak?..."

"Gördüm ama yüzü neden öyle?"

"Telin şekli düşüyor yüzüne."

"Düşmesin! Düşmesin! Ben istemiyorum böyle şekil."

"Burada marangozlar var, ben de öğreneceğim.

"Sen karasaban çatmasım biliyorsun ya.

"Bez dokuyor, burada mapuslar. Burada öğrenmişler dokumayı. Ben de öğreneceğim."

"Evvelden biz de dokurduk. Şimdi ak bez ucuz."

"Çorap makinaları bi güzel ki. Günde otuz çift çorap dokuyor adam. Ben de dokuyacağım."

"Nasıl bir örgü öyle o?"

"Bir terzi var burda, tıkır tıkır elbise dikiyor."

"Terzilik hepsinden iyi."

"Bir ayakkabıcı var burda, diktiği ayakkabılar hep bağcıklı."

"Ayakkabıcılık da iyi."

"Bir adam tesbih yapıyor, diz de diz."

"Tesbih para etmez."

"Bir adam gördüm boncuk örüyor. Ör de ör."

"Boncuğu kızlar örer."

"Ayna döküyor mapusun biri, saklıca baktım. Ayna dökmeyi bi öğrensem."

"Bizim aynamız var ya evde."

"Olsun, onun boyları çeşit çeşit. Nakışları bir hoş."

"Ne zaman çıkıyorsunuz burdan?"

"Saat yapan bir adam var. Tek koluyla saat yapıyor."

"Nasıl duracaksınız burda... Öküzler dört gündür ahırda."

"Marangoz rendeyi şöyle bir sürüyor, bir uçtan bir uca şerit gibi çıkıyor yonga."

"Karasaban tarlada... Ne kadar kalacaksınız burda?"

"Çektikçe kamçıyı şırak da şırak, mekik, bir o yana bir bu yana."

"Boyunduruk yere düştü... Tutsaklık kötü."

"Makinanın kulpundan çevirince, çoraplar bağırsak gibi dökülüyor aşağıya."

"Tohumlar hazır... Tarlalar tarazlı."

"Yakında çıkıyoruz..."

"Aynalar pırıl pırıl..."

"Kaç güne kadar?..."

"Mahkemeye çıkar çıkmaz..."

"Boyalar: Al, yeşil, mavi, sarı..."

"Avukat tut bari."

"Saatin içinde çarklar...

"Tutmadan olmaz...

"Karmakarışık saatin içi...

"Öküzler damda. Siz damda.

"Marangozun takımlarını bi görsen..."
"Alsın öküzlerin bir çiftini Üsen, biz gelene dek süredursun."
"Üsen tohum serpmesini bilmez."
"Tespih yapması gayet kolay."
"Dırga Memet serpiversin tohumu."
"Size bulgur getirdim."
"Çekirdekleri betona sürte sürte deleceksin."
"Başka ne getirdin?"
"Erişte de getirdim."
"Çekirdekler delinince, diz de diz gayet kolay."
"Çok zoruma gidiyor benim bu..."
"Ağlama canım, çocuklar görecek."
"Ağabey! Biz gelirken otomobil gördük."
"Ben de gördüm nasıl güzel..."
"Ben de gördüm nasıl hızlı..."
"Sen de gördün mü ağabey?"
"Gördüm."
"Anam görmemiş."
"Anam ağlıyordu da ondan.."
"Ağlarken görülmez."
Zeynebin altı yaşındaki kızı Şerife:
"Ali ağabeyimin yüzüne, telin şekli düşmesin! İstemem! İstemem!" derken kara perde çekildi. Kırk kişiyi ayırdı birbirinden.
Gardiyanın elinde ipin ucu. Sahneyi kapar gibi rahattı.

5

Toplumun beter bir görüntüsü kıpırdamaktadır Bursa damında. Koca bir memleket, silkelene silkelene küçülmüş de getirilmiş perdeye.

Şaşar adam yedi yüz veya bin kişinin bir dama sığışına. Kırk kişinin bir koğuşta yatışına.

Geniş topraklar üstüne sığamayan bu tensiz insanlar, altmış santimlik yere nasıl sığarlar!...

Gece basınca, birinci kampana çalar, binlerce ses kesilir. Binlerce ses, binlerce kıpırtı olur bir anda. Bir koğuşta kırk mapus, seksen kol, seksen ayak davranır yataklarını yapmaya. İkinci kampana da çalınca, kapıların demirleri sürülür. Ne ses, ne kıpırtı.

İbram Ali düşlenir:

"Mapuslar yataklarda. Kundaklanmış bebekler gibi."

Kırk kişide seksen göz oynar tavanda...

Seksen gözden ikisi revir meydancısının gözleri:

Başını kaldırıp yokladı ortalığı, hasta pozunda biri. Kalkıp usul usul arandı, buldu ötekini. Eliyle işaret etti hastaların uyuduğunu. Öteki, kulağını gösterdi: "Dinle bak..." Dinlediler... Tamam, hiçbir tıkırtı yok. Mutfağa girdi. Dolabın üstüne bir sandalye koydular. Tavanın tahtasını koparıp çıktılar çatıya. Çatıdan kiremitliğe gayet kolay çıktılar. Usul usul kiremitlerin üzerinden öteki uca emeklediler. Yavaş yavaş, birer birer kiremitleri kaldırdılar saçaktan. Bir o yana, bir bu yana elleriyle tahtaları yokladılar. Kancayı takıp iple aşağıya sıyrılmak için, bir delik bulamadılar.

Seksen gözden ikisi Türkücünün:

Dışarda işte! Bütün dışardakiler gibi geziyor. Bir kahveye girdi. Damda bestelediği türküler elinde. Kahve ağzına dek dolu. Kimseden izin almadan bir masanın üstüne çıktı. Kaptı koyverdi sesini.

Seksen gözden ikisi sazcı Veli'nin:

... Sazını tüfek gibi tutup dikildi kahvenin önüne Veli.

Kahve pınara karşı.

Dokundu tellere şöyle bir. Sonra arılar gibi uçuştu elleri. Sazın telleri, arıların kanatlarından.

Gören geldi, duyan geldi. Kahvenin önü delikanlılarla, çoluk çocukla doldu. Pınarın içi kızlarla, kadınlarla doldu. Bakraçlar tıkır tıkır, kovalar yuvarlandı...

Seksen gözden ikisi Tespihçinin:

Dışarda yürür gibi yürüyor tespihçi. Gide gide bir bahçeye rastladı. Baklalar içli içli, iri iri baklalar. Torbasından tığ'ı çıkardı. Bi dürttü baklaya. Kolayca delindi. İnce bir sicim çıkardı torbadan. Deldiği baklayı ipe dizdi. Deldi dizdi, deldi dizdi...

Seksen gözden ikisi dokumacının:

Ata biner gibi oturdu tezgahın başına. Bir elinde tefe bir elinde kamçı, bir o yana bir bu yana. Mekik gidip geldikçe, anası kıvandı oğluna: Mapusta yattın ama dokumayı öğrendin, işareti yaptı...

Seksen gözden ikisi oyuncakçının:

Alçıdan kardığı macunu aldı eline. Yuğura yuğura bir şekil yaptı. Baktı bir öküz. Beğendi. Bir daha yaptı. Bir çift öküze de bir boyunduruk... Koştu öküzleri. Bir de saban yapıp, kayışladı boyunduruğa...

Seksen gözden ikisi ağızlıkçının:

Ormanın en gür yerine girdi adam. Arayıp arayıp buluyor ağızlığa

gelecek çubukları. Eneyip eneyip kesiyor fındıkları, kanyeşleri, yaseminleri, sarmaşıkları..

Seksen gözden ikisi yol vergisinden yatanın:

Üç çocuğu ile beraber, ocağın başına oturmuş, maşanın üstünde ekmek kızdırıyor adam. Oda kapısı ansızın açılıp bir kadın girdi içeri: Kurtuldu, işareti yaptı. Bir oğlun geldi dünyaya, dedi işaret... Ve çıkıp gitti. Adam parmağıyla, çocuklarını saydı: Bir, iki, üç. Bir de öteki odada... Uzattı parmağını odaya: Dört... Daha altıya varmaya iki tane ister. (İki parmağını oynattı çünkü). Yol parasından kurtulmak için altı çocuğun olacak, demek istedi. (Altı parmağını oynattı).

Kaçakların görüntüsü yine tavanda:

Hela penceresinin demirini kestiler. Bağlandıkları iple aşağıya indiler. Sürüne sürüne kalenin dibine geldiler. Kancalı ipi duvara atıp çıktılar. Jandarma kulübede, duvar aslanı gibi... Duvarın öbür yüzü epeyce derinmiş... Atladılar. Düştükleri yerde bir süre kaldılar. Biri ötekini dürttü: Kalk gidelim, gibi. Öteki, inleyerek bacağını gösterdi. Sağlam olan, topalı sırtına yüklendi... Güneş dağın ucundan bir anda yükseldi. Bir acayip gölge kaçakların ayaklarının dibinden karakolun önüne yayıldı. Böyle bir gölge görmemiş gibi baktı karakolun önündeki jandarma. Sonra, demir kapının önünde duran gardiyan gördü gölgeyi... Şaştı şaşmadı derken, bir yolcu. Sırtına bir adam almış, iki tane kocaman kapının önünden gelip geçmekte. Geçidi geçiyor. Gardiyan tanıdı gelip geçenleri... Düş mü gerçek mi derken, anladı kim olduklarını. Arkadaşını taşıyanın koluna yapıştı. Vay canına be! Sırtındakini atıp kaçmadı be! En ufak bir bozuntu vermeden yönünü değiştirdi. Gardiyan bir eliyle kapıyı gösterip: Buyurun, demek istedi. Küçük demir kapıdan içeriye sokarken kaçanları, eliyle işaret etti: Başınızı eğin, kafanızı demire vurursunuz...

Türkücünün görüntüsü yine tavanda:

Türkücü, kentlerin en kocamanına gitti. İnsanların en kalabalık olduğu yerde durdu. Ünü gittiği kadar bağırıp türkü söylemek istedi... Dinlemediler... Kimsenin umurunda değil. Böyle bir dil duymamıştı kentliler.

Türkücünün ağzı açılıp kapandıkça, şaşkın şaşkın bakındılar...

Sazcının görüntüsü yine tavanda:

Elinde sazı ile çala çala pınara doğru yürüdü. Sazcı ilerledikçe, kadınlar kızdılar kaçıştılar pınardan. Yalnız bir kız, su doldurmuş bekliyor. "Bir su ver de içeyim a canım... titredi, teller.

Tespihçinin görüntüsü yine tavanda:

Öyle uzun tespih yapmış ki, urgan dürer gibi dürdü tespihi. Dürdü ha, dürdü... Omuzunda tespih girdi köye. Çocuklardan başka kimse yok köyde. Çocuklar hep birden ellerini uzatıp oynattılar: Deliye bak, deliye! Tespihçi eliyle: Hadi ben deliyim peki, dedi, babalarınız nerde? Yüzlerce çocuk eli uzandı dümdüz: Camide! Tespihçi baskına gider gibi yürüdü camiye...

Dokumacının görüntüsü yine tavanda:

... Öylesine hızlandı ki mekik durdurabilirsen durdur dokumacının ellerini. Bezler arşın arşın döküldü ha dökülüyor...

Oyuncakçının görüntüsü yine tavanda:

Cüce bir adam yürüyor tavanda... Oyuncakçı cücenin kolundan tutup karasabanı gösterdi: Buna saban derler, işte bak! Bu da boyunduruk. Öküzler koşulu. Tarlalar uçsuz bucaksız... Cüceyi Türkçe bilmiyor sanıp, çeşit çeşit anlamlı işaretler yaptı bir süre...

Ağızlıkçının görüntüsü yine tavanda:

Çubuklar omuzunda gelirken, ormancılar yakaladı ağızlıkçıyı. Ormanı tahripten sanıktı, tutanak yaptılar...

Yine yol vergisinden yatanın görüntüsü:

Oda kapısı bir daha açıldı. Aynı kadın iki parmağını gösterdi: Bir çocuğun daha geldi dünyaya...

Adam toparlandı. Çocuklarını parmağı ile: Bir, iki, üç... diye saydı. İki parmağını öteki odaya uzattı. Bir elinde üç parmak, ötekinde iki parmak... İki parmakla üç parmağı üstüste koydu...

Yumuldu iki göz. Kaçakların görüntüsü çevrildi düşe:

Jandarmalarla gardiyanlar, tartaklıyorlar kaçanları. Ellerinde değnekler: Niçin kaçtınız, der gibi vurdular... Yıktılar yere... Ayaklar yukarda: Vur ha vur!...

"Aman vurmayın! Bir daha kaçmam!" diye bağırıp uyandı tutuklu. Yanındakiler de uyandı.

Türkücünün görüntüsü çevrildi düşe:

Türkücü soluk soluğa girdi köye... Köyün ortasına geldi gelmedi... İki soluk aldı almadı: "Ne karaymış şu alnımın yazısıııı!" diye kapıp koyverince sesini koğuşun yarısı uyandı...

"Ulan oğlum gece de mi türkü!" dediler koğuşun yarısı. "Sabah olsun da bağır bağırabildiğin kadar." Ve tekrar uyudular...

Sazcının görüntüsü çevrildi düşe:

Kızdan su istedi sazcı, saz diliyle. Kız suyu verdi mi vermedi mi anlaşılmadı. Düşün burası biraz karışıktı... Sazcı âşık oldu galiba. Düştü kı-

zın peşine... "Mecnunum Leylâ'mı gördüm..." Çala... çala... düşte kayboldu...

Tespihçinin görüntüsü çevrildi düşe:

Camiden içeri girdi adam. Kapıya kadar dolu cami. Kıpırdamadan oturuyor cemaat. Ağır ve soluksuz... İndirdi tespihi omuzundan. Aldı tespihin bir ucunu. Arka saflardan başladı dolamağa... Teker teker, bağlar gibi arkalarından önlerinden, çevirdi oturanları. Dola ha dola.. Tüm saflara dolandı tespih... "Böyle uzun böyle iri tespihi, gördüğü mü var milletin. Çek ha-çek!..."

Dokumacının görüntüsü çevrildi düşe:

Düşte, ne zaman ne de mekân.. Yığıldıkça, yığıldı, kat kat kumaş kesti ortalık. Bezler arşın arşın çıkarken, bezlerin başına bir "adem baba" geldi durdu. Bir daha gelip durdu. Beş daha gelip durdu... On daha gelip durdu. Yüz daha gelip durdu... Usta dalmış gitmiş işine... Dokudu dokudu; çıplaklardan habersiz. Yüzlerce çıplak, ustanın başında... saygıyla bakıp, ninni dinler gibi dinlediler tezgahın sesini. Nasıl ettiyse bir anda susturdu tezgahı usta. Gördü çıplakları. Şaşkın ellerini kaldırıp: Neden soyundunuz, der gibi yaptı. En ufak kıpırtı yok çıplaklarda... Usta: Kıpırdayın, der gibi yaptı. En ufak kıpırtı yok. Bunlar peri olmasın sakın?.. Parmağını kafasına bastırdı. Aklına "innâ âğtaynâ"yı okumak geldi. Dudakları kıpırdadığına göre, herhalde okudu: Peri olsalardı dağılırlardı, dedi kendi kendine. Elleriyle trafik polisi gibi sordu: -Siz, in misiniz cin misiniz?.. -Biz, adem babayız. -İyi ama, neden çıplaksınız? -Adem baba olduğumuz için... -Neden Adem babasınız?.. -Çıplağız da ondan. -Neden soyundunuz?... -Biz soyunmadık. -Ya kim soydu sizi?.. -Bilmiyoruz o kadarını, der gibi yaptılar bir kısmı. Bir kısmı da: -Biz zaten böyle idik, dediler... - Niye burada duruyorsunuz?... -Senden bez isteriz, der gibi, bezleri ve kendi çıplaklıklarını gösterdiler. -Arşın arşın, para ile satacağım onları... Metresi bir lira... Parmaklarını oynattı usta... Çıplaklar: -Cebimiz bile yok, demek için ellerini tenlerine şaplattılar... -Öyle ise veremem. -Ver n'olursun ver demek için ellerinin birini ustaya uzatıp, diğer elleriyle de mahrem yerlerini kapattılar. -Veremem!... Ellerini yukarı kaldırdı usta. Çıplaklar bu sefer iki ellerini de ileriye uzatıp avuçlarını inadına açınca, tüm takımları salladı apış aralarından... Usta korktu: "Nerede soyunduysanız orada giyinnnn!" diye bağırınca, kırk kişinin yarısından çoğu uyandı.

Oyuncakçının görüntüsü çevrildi düşe:

Usta bir adam eski zamanların birinde, koşmuş boyunduruğa öküzleri. Dede'den toruna, torundan toruna miras kala kala gelen karasaban, gene tarlada. -Suret yapmak karın doyurmaz, dedi anası. Kırmadı anası-

nı, gitti tarlaya. Karasaban olduğu gibi durmakta, boyunduruk hazır. Koştu öküzleri. Bir çizi, gitti geldi.. İki çizi, gitti geldi... Üçüncüde bir şey oldu öküzlere. Geyik gibi fırladılar yukarıya... Ha babam haaaa!... Karasabanı geldiği yere götürüyordu öküzler. Ufuklardan ufuklara, gitgide küçüldüler. Ve birinci yüzyılda, bir tarlada göründüler. İşte çiftiyle iki öküz. Büğelek, konduğu tezeğin üstünden çevirdiği seyire gülerken, adam sesli sesli ağlayarak uyandı...

Ağızlıkçının görüntüsü çevrildi düşe:

Ormancıların önünde ağızlıkçı. Koltuğunda çubuklarla adliyeye getiriliyor sanık... Kentin içinde geçiyor düş: Daracık daracık sokaklar. Koltuğundaki çubukları savurdu ormancıların suratına. Fırlayıp daldı sokaklara... Koş ha koş!... Sokaktan sokağa, sokaktan sokağa, bir yerlerden bir yerlere geldi. Jandarmalar talim ediyormuş kentin bir kenarında. Talim eden jandarmaların ortasına dalınca bizimki, jandarmalar şaşırdılar. Hep birden hoplayıp hep birden sıçradılar kenara. Kaçak, çemberin içinde kaldı ama. Bir o yana bir bu yana zıplarken, ağızlıkçının aklına bir şey geldi. Çekti kamayı belinden. Ve bir an yarıldı çember. Kurtuldu kurtulacak derken, kurnaz jandarmalardan biri: "Elindeki kama değil ağızlık!" deyince tekrar yumuştular... "İmdaaaat! öldürüyorlar!" diye bağırınca, koğuşun yarısından çoğu uyandı...

Yol vergisinden yatanın görüntüsü çevrildi düşe:

Oda kapısı bir daha açıldı. Aynı kadın üç parmağını gösterdi: -Bir çocuğun daha geldi dünyaya. Müjde! Adam birden fırladı ayağa, çocuklarını birer birer kucaklayıp öptü. Sonra öteki odayı zorladı. -Ayıp, der gibi kapının önündeki kadınlar, ellerini kaldırdılar... -İçeriye girmek yasak! "KURTULDUM!" diye bağırdı... "Yol parasından kurtuldum!..."

Kurtuldum ünlemi, tüm kulakları çınlattı... Kırk kişide seksen göz, bir anda açıldı...

Seksen gözden her biri, eşiyle çiftleşip kendini dam'da buldu.

6

Kürkçü Hasan sabahtan beri oturup dışarıyı seyrettiği pencereden ansızın hopladı aşağıya. Koğuşun ortasında volta atan Sazcı Veli'nin voltasına ayak uydurdu:

"Biliyor musun Veli ben ne düşündüm?"

"Ne düşündün?"

"Gözlerimle en uzak yerlerde gezip tozarken burada tutsaktım... Bir

an gözlerimi yumdum, onlar da burada... İyi ki gözlerimizi bağlamıyorlar, değil mi?"

"Saçmalama, gözlerimizi bağlayacaklarına, şu pencereyi kapayıverirler."

"Aman sakın ha! Bir daha söyleme... Pencereyi kapatırlarsa, ben nerede türkü söylerim!..."

"İçerde.."

"Olur mu hiç, ben dışarıya duyurmak istiyorum sesimi."

"Neden sanki?"

"Nasıl da yanık türkü söylüyor içerdekiler, dedirtmek için."

"Senin söylediğin türküyü, dışardakiler bilmez mi sandın?"

"Öyle ya, bilirler değil mi?"

"Bilirler tabii, onların bildiği türküleri söyleyip çalıyoruz biz."

"Peki, nasıl söylemeli de kimsenin bilmediği olsun?"

"Kendin yakacaksın türküyü..."

"Önce şiir düzeceksin, öyle mi?"

"Şiir yazmak da yetmez, sazla havalandıracaksın."

Konuşmalara kulak veren Ali, ansızın söze karıştı:

"Tahir, hem çalıp hem de türkü söylermiş... Şiirini de kendi yazmıştır."

İkisi birden:

"Hangi Tahir ula?.."

"Zühre'ye âşık olan Tahir."

"Doğru, Kerem de öyle. Hem saz çalıyor, hem türkü söylüyor. Şiirini de kendi düzüyor."

"İkimiz bir olsak da bir türkü düzsek. Ne dersin Veli?"

"Türkü düzmek kolay değil arkadaş. Çünkü biz şiir yazmasını bilmiyoruz. O hepsinden zordur."

"Neden?"

"Okuyup lugat öğrenmedik de ondan..."

Ali içinden: 'Köydeyken babama, lugat al bana, demiştim de, önce Türkçe öğren, diye cevaplamıştı. Ne demekti bu?..'

"Doğru, bizim bir eksiğimiz var ama.."

"Nedir o?..

"Bir gün elbet buluruz... Hele dur bakalım..."

Usul usul kalkıp pusuda gider gibi yürüdü Namazcı. Ali taş gibi duran bu adamı hiç kıpırdamaz zannetmişti.

Tespihçinin huzurunda durdu yürüyen:

"Selâmünaleyküммm!..."

"Aleykümselâm ve rahmetullahü ve berekâtühü ehlen ve sehlen.

Ali. 'Amma da uzun haaa!' diye düşündü.

Namazcı elindeki doksandokuzluğu, Tespihçinin tepesinde gezdirip:

Eline sağlık usta," dedi. "Öyle güzel, öyle iyi bir tespih yapmışsın ki, şuna bak! Şık, şık, şık! Adamın eline hiç dokunmuyor canım."

Ali düşündü: Boyunduruk gibi demek... Boyunduruğu çarpık yaparsan öküzün boynuna vurur. Düzgün olursa, hayvanın boynuna iyi oturur.

"Bin tane (ya sabır) çektim bununla... Daha üç bin tane çeksem, bana mısın demez. Şuna bak hele! Şık, şık, şık... Şık da şık!..."

"Allah kolaylık versin" dedi tespihçi.

Günlerden bir gün, atölyeye girdi Ali.

Dışarda aradıklarını, içerde bulmuşlar gibi sarılmışlardı işlerine buradakiler.

Bez dokuyan bir ustanın arkasında durup, düş görür gibi seyretti Ali: "Hayret be!" Kamçıyı çekince, mekik bir sağa bir sola... İplikleri sıkıştıran koca bir tarak, bir o yana bir bu yana. Ayakları da hünerli bu ustanın, basıp kaldırdıkça iplikler açılıp kapanmakta. Gerilmiş saz tellerinin bin tanesi yeşil, bin tanesi kırmızı, bir o kadar mavi ve sarı... Koca bir çalgı aracının başında oturmuş usta. "Ha babam haaaa!..."

Coşup giderken mekik, nedense sustu. Suyu kesilmiş değirmene dönmüş gibi tezgah. Usta, kopan ipleri bağlarken Ali'yi gördü:

"Ne o!... Ne durursun orda?.."

Ali'de ses yok.

"Konuşsana!..."

"Şey... hani..."

"Sen kimsin?.." İn misin cin misin, diyecekti az daha. Bir an durakladıysa da, toparlandı:

"Nerelisin? Yeni mi geldin dama sen?"

"Yeni düştük."

"Adın ne senin?"

"İbram Ali...

"Bez dokumasını öğrenmek ister misin İbram Ali?"

"İsterim usta.

"Ne kadar cezan var senin?"

"Ceza mı dedin!...

Hiç düşünmemişti cezayı Ali. Dama düşünce, şaşkınlıkla bakıyordu

her yeni gördüğü işe. Sanki onu buraya çeşitli el sanatlarını öğrenmek için getirmişlerdi.

"Evet, kaç yıl ceza verdiler sana?"

"Daha ceza vermediler bize."

"Cezan kesinleşmeden sanat öğretmezler burada adama."

"Öğretmezsin demek..."

"Evet..."

Günlerden bir gün hela koridorunda iş yapan bir adam gördü Ali. Camın üstüne şişeden bir su döktü adam. Ateşin üstünde yavaş yavaş gezdirdi camı. İlacın tavı geçmeden çevirdi aynayı usta.

"Hayret be!" dedi Ali. "Camı nasıl da ayna yaptın?"

Yusuf usta aynaya bakarak konuştu:

"Sormakla öğrenilmez bu sanat... Bakmakla da öğrenilmez."

"Ya nasıl öğrenilir?"

"Bu bir sırdır..."

Ali içinden 'Sır ne demek? Saklı demek mi acaba? Gizli demektir belki de. Öyleyse gizli bir ilaç bu... Bir lugatım olsaydı, hemen açıp bakardım. Türkçeyi öğrenmek lazımmış önce. Peki, bu ne demek? Onu da bilmem. Yahu, ben de hiçbir şey bilmiyorum. Okumaktan başka çare yok öğrenmek için. Okumak mı dedim? Evet. Nerede okuyacaksın? 'İşte burada' diye geçirirken gözleri iki ayna gibi çarptı duvara:

"Duvara bak, duvara!..."

Duvar yükseldi, yükseldi yükseldi.. Konuşuyordu farkında olmadan Ali.

Sonra pencereyi ilk defa görür gibi baktı:

"Demire bak, demire!..."

Pencerenin parmaklığı, kalınlaştıkça kalınlaştı.

"Ne kopar ne kırılır," dedi Ali. "Vay be! Burası hakikaten Dammış..."

Bir anda, bin ağızdan çıkan sesler olanca hızıyla kafasında uğuldadı. Duvarların arasında mapusluğunu ilk defa duyarak gezindi Ali. Dalgın dalgın, bir gitti bir geldi.

Duvarın berisinde iki kişi, bir gidip bir geldiler.

Ali dalgın, bir gidip bir gelirken...

Ali birinin koluna değdi.

Komut almış gibi durdu volta.

"Ulan sen, nerden geldin!" dedi biri.

"Ben gelmedim... getirdiler," dedi Ali.

"Volta atmasını öğren de çık bir daha maltaya!"

Ali mahçup, volta atmanın ne demek olduğunu düşünerek yürürken, bin mapusun kıpırtısını bir anda gördü...

Koğuşa girince Ali, kocaman bir adamın, kocaman kocaman elleriyle küçük küçük oyuncaklar yapmasına şaştı: "Şuna bak hele, avucuna almış öküzü. Tıpkı bizim öküzler gibi. Benim köyde çamurdan yaptığım öküzleri de boyasam böyle olur. Ama çamurdan yaptığım öküzler yere düşünce kırılırdı. Bunlar sağlama benziyor," dedi içinden. Ustaya sordu:

"Bu öküzlerin hamurunu neden yoğurdun?"

Talip usta başını kaldırmadan konuştu:

"Bir bakışta öğrenmek istiyorsun bakıyorum bu sanatı?"

"Ben de köydeyken yapardım da çamurdan."

"Çocukken, çamurdan yaparsın; büyüyünce de çifte koşarsın öküzleri," dedi usta.

"Ya senin yaptığın" diye içinden geçirdi Ali, yüzüne söyleyemedi. "Hele dur bakalım, bunu çocuk yapamaz. İşte bunlar usta işi." (Ormanda bir kurt parçalıyor geyiği).

Küçük küçük, canlı gibi duran bu heykelciklere dalınca Ali, mapusluğunu gene unuttu.

Günlerden bir gün ağızlık yapan birini gördü Ali:

"Ağızlıkların çoğunu kamaya benzetmiş usta... Neden acaba?" deyip geçti. Fazla üstünde durmadı bu sanatın.

Ali atölyeye girdi günlerden bir gün. Marangozhanenin kapısı aralıktı, saklıca baktı içeriye... Böyle bir sanatı öğrenmek istiyordu ama, onu çırak alacak bir ustayı tanımıyordu. İçerden biri çıkıştı Ali'ye:

"Çekil ordan! Haydi işine..."

Ali çekilip giderken derin bir soluk aldı. Damda ne kadar ses ve kıpırtı varsa karıştı birbirine. Gözünün önü karman çorman, kafası karmakarışık oldu:

'Geçenlerde, gene bu kapıdan bakmıştım da kimse bir şey demediydi o zaman. Ula bu ne biçim usta... Surata bak herifte... Valla bu usta değil, belki de çıraktır' diyerek karıştı kalabalığa.

Aradan birkaç gün geçince, duramayıp indi atölyeye gene Ali. Başka bir kapıyı araladı. İplik saranlar dikkat kesilmiş, masuralarından ayırmıyorlardı gözlerini.

Çıkrıklardan, masuralara gelen ipliklerin seyrindeydi Ali:

'Fırıldaklara bak! Fırıldaklara. Fırıldak değil, çark. Bu çarkları çevirmek için mi iplik sarıyorlar acaba? Yoksa iplik sarmak için mi çarkları çeviriyorlar? N'olursa olsun güzel bir iş bu' dedi içinden. Ve içeri girmeye cesaret edemeyip koğuşuna döndü.

Günlerden bir gün kapıdan bakan Ali'ye, kunduracı usta:
"Oradan bakma içeriye gir" dedi. Ali sevindi: 'Ne iyi usta bu.'
"Bir şey mi istedin?" diye sordu usta.
"Bu ayakkabıların hepsi de bağcıklı."
"Bak şunlar vidala..."
"Vidala mı?"
"Evet."
"Bak şunlar da glase..."
"Ne demek o?"
"Glase, glase demek..."
"Hiçbir şey anlamadım?"
Usta sabırlı bir adammış, sustu. Alışkan elleri, iki iğneyi birden aynı deliğe geçirince Ali hayretle:
"Geçti!" dedi.
Usta, çocuksu bir şaşkınlık karşısında hüner yapar gibi, bir bir daha, bir bir daha geçirdi. İplikleri sıkarken laf olsun diye sordu:
"Beğendin mi bizim sanatı?"
"Beğendim."
"Bana çırak olur musun?"
"Olurum."
"Cezan ne kadar?"
"Ceza vermediler daha bize."
"Olmaz öyleyse..."
"Olmaz mı dedin!..."
"Evet..."

15. koğuşun kapısı aralık. Duman bacadan değil kapıdan çıkıyor.
'Damda, ne baca ne ocaklık... Ya bu duman' dedi Ali. Kapıdan bakayım derken içeriye girmiş bulundu. Pişman oldu ama geriye dönemedi:
"Selâmünaleyküm!..."
Gök duman içinde otuz kırk çıplak kıpırdadı:
"Aleykümselâm... Kimi aradın ağabey?"
"Şey... Ohhooo, öhhööö. Duman... Siz... Öhhhööö... Böyle... Şey... Öhhööö... Kimsiniz? Öhhööö!..

Masalda sandı kendini. 'İn misiniz, cin misiniz,' diyecekti. Sonra saçmaladı:

"Siz misiniz? Öhhööö... Niçin böyle... Yani... Şey... Kimsiniz, yani.

Kırk kişi bir ağızdan:

"Biz Adem babayız!" dedi.

Koğuşun ortasına yaktıkları ateş, harlayıp yalımlar çıkarmaya başlayınca, duman azaldı. Altlarındaki tahtaları kırıp kırıp yakıyorlar. Ateşin başında bir kısmı. Bir kısmının yorganlar omuzlarında, durmadan kumar oynuyorlar.

"Adem baba ne demek?" Safça sordu Ali.

"Biz demek... İşte bak."

Kumar oynayanlardan biri, zarı attıktan sonra yumruğu göğsüne şaplatınca, Ali sordu:

"Niçip çıplaksınız?"

"Sen niye giyimlisin? Hadi bakalım söyle?"

"Doğru... Ben niye giyimliyim, siz böyle çıplakken!..."

Ali, Adem babanın ne demek olduğunu, lugat aldırmadan öğrendi. Ayrılırken, kendini çıplak hissetmiş gibi, farkında olmadan üstüne başına bakındı.

7

Yat kampanası vurmadan az önce binlerce kıpırtının içinde gardiyan yürüdü. Elinde bir liste, 5. koğuşa girdi. Gardiyanı gören koğuş halkı, kalktı ayağa.

"Kulak verin buraya! İsminiz okunacak," dedi gardiyan:

"Boğazköylü Osman!"

"Efendim!"

"Yarın duruşmaya."

"Atik Onbaşı!"

" Ses yok kimsede.

"Atik Onbaşı bu koğuşta değil mi?"

"Bu koğuşta ama, aptes almaya gitti."

"Çağırın şunu...

Çağırmaya giden koğuş meydancısı, Atik Onbaşı'ya kapıda rastladı!

"İsmin okundu yürü bak..."

Kollarının suyunu sıvazlıya sıvazlıya yürüyen Atik Onbaşı'yı gardiyan gördü:

"Amma da uzun aptes alıyorsun ha!..."
"Su az akıyor.. Eşhedüenlâ ilâhe..."
"Allahı kandırmaya çalışıyorsun?"
"Tövbe estağfurullah..."
"Buraya düşünce hepiniz Müslüman kesilirsiniz."
Pöstekisi alınmış gibi oldu Onbaşı:
"Biz, kalûbelâdan beri Müslümanız..."
"Anladık, anladık... Yarın duruşmaya gideceksin."

7 koğuşa girdi gardiyan. Ve listeden bir isim okudu:
"İnegöllü Zekeriya!"
"Efendim!"
"Sen misin?"
"Evet efendim..."
Hem saf hem de kinci olan bu oğlana takıldı gardiyan:
"Değirmeni sen mi yaktın?"
"Ben..."
"Niçin yaktın?"
Zekeriya ifadesi alınıyor gibi durdu:
"Bir gün değirmene un öğütmeye gittiydim. Benden önce sırada bekleyenler ardı. Ben de buğdayı un yaptırmak için bekleyecektim. Benden sonra gelenler daha çok bekleyeceklerdi. Akşam oldu... Ununu alan gitti... Bekledim... Sabah oldu... Ununu alan gitti... Bekledim.. Değirmenciye: 'Benim nöbet gelmedi mi?' diye sordum. Değirmenci: 'Acele etme, bekle biraz' dedi. Ben ne dedim?.."
"Sen ne dedin?"
Koğuş sessiz ayakta.
Suçunu görür gibi oldu oğlan:
"Hiçbir şey demedim."
Gardiyan. "Niye ulan!" deyince, koğuş salıverdi kahkahayı.
"Sonra n'oldu?"
"Sonra n'oldu... Madem sordun söyleyeyim. Derenin içinde bir değirmen. Altından belim kalınlığında su geçer. Geçsin varsın bana ne. Bıraktım buğdayı çıktım dışarı. Bekledim bekledim, gece oldu. Derenin ta ortasında bu değirmen. İçinden su geçer. Geçsin varsın... Çaldım kibriti... Su ateşi söndüremedi."
"Sonra n'oldu?"
"Sonrasını bilmiyorum efendim.
"Yarın duruşmada öğrenirsin.

8. koğuşa girdi gardiyan:

"İnegöllü Pehlivan!"

Pehlivan, bir avuç fındığı ağzına atmış çiğniyordu.

Gardiyan Pehlivan'ın gevişini bekledi.

Koğuştakiler bir gardiyana, bir Pehlivanın bıyıklarına baktılar. Ama gülmediler.

Pehlivan üfürülmüş gibi şişman!

"Efendim" dedi önce, sonra bıyıklarını düzeltti.

Gardiyan öfkelendi ama bir şey demedi. Korkuyorlardı Pehlivan'dan. (Daha önce bir yumrukta birini öldürmüştü. Bu kez de mavzerle devirmişti adamı).

"Buyurun gardiyan efendi, adımı okudun?"

"Yarın duruşmaya hazır ol."

"Her zaman hazırız zaten."

14. koğuşa girdi gardiyan. Mapuslar ayakta. Ali de ayakta.

"Seçköylüler" dedi.

Beş ağızdan bir anda, beş ses fırladı:

"Efendim!!!!!"

"Talimli misiniz be!" dedi gardiyan, "Yarın duruşmaya."

Başka bir isim okudu:

"Yunuslu Ahmet!"

"Efendim! efendim!"

"Neye iki sefer efendim? Hızını alamadın galiba. Yarın duruşmaya.

(Ahmet ağa tabanca ile adam yaralamaktan sanık. Tohum serper gibi kurşun sıkmış muhtarın üstüne. Dokuz kurşundan yalnız ikisi değmiş adama. Biri kolundan biri bacağından azcık çiziktirmiş.)

Gardiyan isim okumadan, Hasanköy muhtarını arayıp buldu:

"Zimmet ne demek?" Defteri gösterdi. "Burada öyle yazıyor."

Muhtar kekelerken, ihtilâstan yatan Kâzım bey cevapladı:

"Hazineye yatacak parayı benimseme; cebine aktarma; sahip çıkma. Lugatta aynen böyle yazıyor."

Ali içinden. 'Gördün mü bak. Lugatı yutmuş herif.' dedi.

Muhtar önce morardı, sonra kapkara oldu:

"Alt tarafı beş yüz lira... Sahip çıksan n'olur, aktarsan n'olur."

"Orasını bilmem, lugat böyle yazıyor."

"İhtilâs ne demek, onu da bil bakalım" dedi muhtar öfkeyle. "Lugat ne yazıyor oku bakalım, yürüttüğün on bin lirayı.

Kâzım bey yutkunurken, ihtikârdan yatan Âdil bey, Kâzım beyin lugatını okudu:

"Usulca, çaktırmadan, el çabukluğuyla emanet bir parayı veya mülkü, zimmetine geçirmek."

Ali içinden, 'On bin lira mı? Amma çok paraaa!... Lugatı da ne uzun haaaa! Aklında tutabilirsen tut. En iyisi bir lugat aldırmalı.'

Kâzım bey buz gibi sırıtıp:

"İhtikârı sorun bir de," dedi.

"İhtikâr'ı da sen söyle..."

Kâzım bey duraklayınca karaborsacı Zeki bey:

"İhtikâr hepsinden kolay," dedi.

Adil bey kızdı:

"Evet Zeki bey, senin karaborsadan daha kolay."

Şaka kavgaya dönerken, gardiyan atıldı:

"Ayıp beyler ayıp! Kavga etmeyin... Bak siz beysiniz... Yarın duruşmanız var." Ödevini bitirmek için öteki isimleri çabuk çabuk okuyup gitti.

Yat kampanası çalınca, sesler ve kıpırtılar kesildi. Gözler düşlerinde, kulaklar çın çın öterken bir anahtar düştü idare kısmından, meydan yerine. Bir kağıt uçtu ardından. Meydan yerindeki gardiyan, aldı eline anahtarı, okudu kağıdı, hücrelere doğru yürüdü ayaklar.

Birinci bölümün üst katında hücreler.

Hücrelerde yatan idamlıklardan biri de Eyüp Ağa, dört yıldan beri bekliyor encamını.

Geceleri uyanık durur idamlıklar.

Eyüp Ağa da uyanık işte, çok sevdiği kitaplardan, Sokrat'ın Savunmasını bir kere daha okuyor.

Bir ayak sesi çalındı Eyüp Ağa'nın kulağına. Kitabı gözünden ayırmadan dinledi tıpırtıyı: 'Kaç kişi geliyorlar. Dur hele... Şu bir... Başka?.. Gelen bir kişi... Bir kişi götüremez beni... Gitmem elbet... Dur hele, başka bir iştir belki de... Ne olabilir' derken, kapının kilidine girdi anahtar. Açıldı kapı... Eyüp Ağa ayakta... Kitap elinde... Gardiyan kapıda... Bir elinde kilit... bir elinde kağıt:

"Evraklar bozuldu. Müjde getirdim sana işte bak!.."

"Hay Allah müstahakını versin!" dedi Eyüp Ağa. Elindeki kitabı, döşemeye çaldı...

Gardiyan korkudan geri fırladı...

Eyüp Ağa düşünün tesirinde hâlâ:

"Allah kahretsin hepinizi! Ulan kitabı da attım elimden yere!..."

Eğilip aldı kitabı:

"Ne dedin" dedi. "Demin bir şey söyledin bir daha söyle?"

"Evrakların bozuk geldi. Kurtulacaksın... Yarın duruşmaya çağırıyorlar seni."

"Peki, anladım... Anladım... Kusura bakma... Teşekkür ederim.

8

Sanıkları ikişer ikişer, kolkola zincire vurup, duruşmaya götürürler. Bazen otuz, bazen kırk kişi dizilir zincire. İkişer göz, birer yürekten başka bir şeyleri kalmamış. Çocuklar gibi, küçük görüntüleriyle çekerler zincirlerini.

Dün akşam duruşmaya çağrılan sanıklar, ikişer ikişer, ardarda zincirdeler: İki jandarma dizinin sağında, süngülü. İki jandarma dizinin solunda, süngülü.

Sanıklar, adım adım... Zincirler, şıkır da şıkır... Yürüyorlar adliyeye.

İbram Ali hiçbir şey anlamadı bu seyirden: 'Kaçaklar ve eşkıyalar oyununda, zincire dizilmek var mıydı? Yoktu elbet. Köye gidince yeni bir oyun götüreceğim çocuklara. Bu oyunun seyri, hepsinden güzel galiba. Neden? Şu pencerelere baksana bir. Sahiden kentin pencereleri dizi dizi, üstüste seyre durmuşlar bizi...'

Ayaklar adım adım, zincirler şakır şukur, yürürken adliyeye, İbram Ali'nin gözleri, pencerelerden bakanların yüzlerinde gezindi. Tamdı onlardan birini: 'Nasıl da tanıdım uzaktan, sen misin Şerife?' 'Ben'im ama, sen kimsin?' 'Ben de ben'im işte...' 'Hay Allah kahretsin beni. Nasıl da zor tanıdım... Sen bu kadar küçük müydün? Benim kadar ya var ya yoksun!' 'Evet!... Zincire vurulunca...' 'Neden zincire dizdiler sizi?...' 'Evet!... 'Belki de bir düş...' 'Bir düş!...' 'Belki bir çile...' 'Çile!...

Ayaklar adım adım, zincirler şakır şukur, girdiler adliyeye...

İbram Ali hiçbir şey anlamadı bu duruşmadan... Yargıç ne sorarsa sorsun, Pıtır inkar ediyordu. Pıtır ne yaparsa arkadaşları da onu yapıyordu... Yargıç sordu:

"Dağda in'in içinde yakalananlar sizdiniz değil mi?"

"İnkar efendim!" dedi Pıtır.

"İnkar efendim!" dediler arkadaşları da.

"İfadeniz var burada!" dedi Yargıç.

"Sen hiç dayak yedin mi?" demeye getirdi Pıtır; ayaklarının tabanları-

nı Yargıça doğru uzattı.

Beş sanıkta on ayak; bir anda beşer beşer, önce sağlar, sonra sollar, uzandı yargıca... Durmadan inip kalktı.

Yargıç, biri inip, bir kalkan ayakları koşuyor sandı:

"Burası duruşma," dedi. "Durdurun ayaklarınızı!.."

"İnkar efendim!" dediler ayaklarını durduran sanıklar.

"Nasıl inkar edersiniz! İşte tutanaklar burada, kağıtlara yazılmış. Yazılar yalan söylemez!"

Bir sağlar, bir sollar... Ayaklar tekrar kalkıp inmeye başladı.

"Durdurun ayaklarınızı!" dedi Yargıç. "Biz, gözlerimize inanmayız. Doktordan raporunuz var mı? Dayak yediğinize dair."

Beş sanıktan birer el uzandı Yargıca... Her elde bir kağıt:

"Doktordan dayak yediğimize dair rapor!" dediler.

"Üç günlük raporun hükmü yoktur, on beş günlük olsaydı neyse."

Ağızlar kulaklara, kulaklar ağızlara, fiskos'tan sonra karar okundu:

"Hasan Çavuş'un ayıngacılıkla alakası bulunmadığından beraatine, Pıtır, Çete, İlez ve İbram Ali'nin ayıngacılık yaptıkları gerek ilk ifadelerinden gerek tanıkların şehadetlerinden suç işledikleri anlaşılmış olup Türk Ceza Kanununun şu sayfasının şu fıkrasına göre birer yıl ağır cezaya çarptırılıp infazına ve on altı bin lira para cezasına ve on altı bin lirayı veremedikleri takdirde üçer yıl cezaya çevrilip infazına, yalnız ve fakat İlez ile İbram Ali'nin yaşları tutmadığından bir yıl cezanın altı aya indirilmesine ve on altı bin lira paranın aynen tahsiline ve ödeyemedikleri takdirde üçer yıl hapis cezasına çevrilmesine ve infazına oy birliği ile karar verildi. Ve karar tarafımızdan sanıkların yüzüne karşı okundu."

Kararın okunması bitince yargıç sanıklara sordu:

"Anladınız mı?"

"Anladık!" dediler beş ağızdan hepsi de.

Ali: 'Hiçbir şey anlamadım,' dedi içinden.

Pıtır: 'Dört yıl yatmakla mı biter.'

Çete: 'Kaçmaktan başka çare yok.' dedi içinden.

İlez: 'Ben, Ali'nin yüzünden yandım,' dedi içinden.

Hasan Çavuş: 'Ben kurtuldum ama, oğlumun dört ay cezası var daha. Bir de para cezası.' dedi içinden.

Yargıç seslendi:

"Al jandarma! Aşağıya suçluları!"

Şerife'nin babası Yusuf 2. Asliye Ceza'da mübaşirdi. Ali'nin ne kadar ceza yediğini anlattı. Uzun konuşmalardan bir şey anlayamadı Şerife.

Ama, Ali ağabeyinin hâlâ damda olduğunu öğrenince ağladı. "Ali ağabeyimi isterim. Beni, ona götürün," diye tutturdu.

9

Hasan Çavuş beraat edip çıkınca; İbram Ali, yeni düşmüş gibi oldu dama. Karanlık biraz daha karardı. Şamatalar biraz daha çoğaldı. Kıpırtılar yordamsız.

İlez dikildi Ali'nin karşısına:

"Senin yüzünden düştüm dam'a!..."

Ali fırladı ayağa:

"Ya ben kimin yüzünden!..."

Pıtır araya girdi:

"Durun! cahillik etmeyin!..."

Çete yattığı yerden bağırdı:

"Hepimiz Pıtır'ın yüzünden!..."

Pıtır, Çete'nin sözüne karşılık vermeden Ali ile İlez'i ayırdı:

"Şunlara bakın hele! Ne biçim ayıngacısınız siz!.. Dışarı çıkınca, eşkıyalık yapacaktık?... Sizinle yola çıkılmaz be!..."

Dam'da kavga yapan ve yapacak olan iki mapusu, tutmazlar bir yerde... Ali'nin yaşı on altı olduğu için, sübyan koğuşuna verdiler. Gösterilen yere, usul usul oturdu. Kimsenin haberi yoktu Ali'nin oraya girip oturuşundan... Her çocuk, kendi havasındaydı orada: Combalak aşma, güreş, oyun, türkü, her şey gırla gidiyordu... Böyle bir gürültüyü kimse dinleyemez... Böylesi bir kıpırtıyı kimse seyredemezdi. Ali de bir günden fazla dinleyip seyredemedi. Köydeyken yazmış olduğu günlük notlarını okumaya başladı:

[1937 Nisan 12'de ıssak kuşunun ötmesi...
1937 Nisan 18'de bıldırcınların ötmesi...
1937 Nisan 20'de gelinciklerin açması...
1937 Nisan 23'de gıravgavganın ötmesi...
Mayıs 1'de hayvanları ota salma zamanı...
Mayıs 3'de üveyiklerin gelmesi...
Mayıs 4'de yıldız böceğinin görülmesi...]

Ve altına: [20-2-1938. Hapisanede (bunları) görmedim!] diye yazdı.

Daldı gözleri çocukluk günlerine İbram Ali'nin: [Gelincikler kırmızı

kırmızı, yeşil çayırlarda... Yürüyor kendi kendine... Bir bıldırcın fırladı ayağının dibinden. Grıvgavga en yüksek ağacın tepesinden hoplayıp combalak aşa aşa inip çıktı yukarı... Üveyikler, yellim yepelek... Öküz güden çocuklar işte: Selim Memet, İncim, Sarı Üsen.. Koşup sarıldı çocukların boynuna İbram Ali: 'Öküzleri ota salmışsınız?' (Ellerini öküzlere uzattı.) 'Saldık işte bak!...' (Öküzleri gösterdiler çocuklar.) 'Yaz gelmiş hele bak!...' (Rengarenk uçuşan gıravgavgayı gösterdi Ali.) 'Gelmez olur mu, şuna bak!...' (Kelebekleri, arıları gösterdiler.) Ve kelebek tutmak için koşuştular.

Daha sonra Ali: 'Yıldız böceğini gördünüz mü?' diye işaret etti... Anlamadılar herhalde... (Ellerini yukarıya kaldırdılar.) 'Görmedik,' der gibi yaptılar çünkü... 'Haydi ben içerde iken görmedim, ya siz dışarıdasınız, nasıl olur?]

İbram Ali, düşünde ateş böceğinin tarifini yaparken, sırtına bir çocuk hopladı ansızın.

Bir anda bahardan kışa nasıl girer adam; girdi işte... Bir anda sıcaktan buza nasıl kayar adam; kaydı işte... Bir anda dışarıdan içeriye nasıl düşer adam; düştü işte...

Seçköy tarlalarından, bir yıldırım hızıyla kopup geldi İbram Ali. Sırtına hoplayan çocuğa, üç tokat attı. Tokatların sesi, otuz beş çocuğun kulağında çınladı... Ve gözler erik gibi dışarıda; korktular.

Sübyan koğuşunun içi, atların ve eşeklerin boşandığı ahır gibi. Ama, Ali'ye dokunan yok artık... Ali nedense bu yordamsız kıpırtıları sevmiyor: 'Çocukken, çok daha küçükken hiç boğuşup güreştim mi ben? Hıdırellez günlerinde, bayramlarda, düğünlerde belki.. Hele şunlara bak! Tıpkı köpekler gibi... Ne bu be! Bayram yok, seyran yok, bu güreş nenin nesi? Vakit geçirmek içinmiş... Yuh be! Kumar oynamak da, vakit geçirmek içinmiş... Tespih dizmek de, boncuk örmek de... Ya namaz kılmak? Hadi bakalım?.. Ya ayna dökmek?... Heykelcikler yapmak ya?.. Belki bir oyun belki bir hüner bunlar... Dokumacılık, marangozluk? Karın doyurmak için galiba. Ama esasını da iyice bilmiyorum ya... Hüner yapmak için mi çekiyor tezgahın kamçısını usta şırak şırak! Hadi bakalım bil?... Hiçbirini iyice bilmiyorum bunların... Türkü söylemek nasıl?.. Türkü söylemek marifet değil. Türkü düzmeli ki.. Hasan usta bile düzemez türküyü, çünkü şiir yazmasını bilmiyor, saz çalmasını da... Veli saz çalmasını biliyor ya işte?.. O da âşık değil galiba... Âşık kısmı nasıl olur?.. Türkü söyler, saz çalar, şiir yazarmış âşık kısmı.. Şiir yazmak kolay gibi geliyor bana. Türkü söylemek için ağzım da yakışıyor. Ah, bir de saz olsa! Tahir gibi çal da çal..

İbram Ali'nin gözleri, duvarlarda saz arar gibi gezindi. Duvarlar karmakarışık yazılarla, abuksabuk resimlerle doluydu. Sonra gözleri, bir an pencereye kaydı. Gene düşlerine daldı. Düşünden aldığı görüntüyü, çevirdi resme. Duvara bir bahar resmi çiziyor: [Kuşlar, kelebekler, arılar ve öküzleriyle, oğlanlar ve kızlarıyla bir bahar resmi.]

Resim çizerken, Ali'yi hayretle, ses çıkarmadan seyrediyordu çocuklar. Günden güne Ali'nin arkadaşı çoğaldı. Şaşırıyorlardı onun her yaptığı şeye. İbram Ali beğenildikçe, çalımlı bir eda ile oynuyordu kağıtların üstünde: "İşte bakın! Gözümün önünde bir kuş uçuyor!" der demez, kağıdın üstüne bir kuş uçurdu. Çocuklara döndü:

"Kuş gibi yok! İstediği yere uçup gidiyor değil mi?"

"Ben bir kuş olsam, doğru anamın yanma..." "Ben bir kuş olsam, Hatçe'nin dizine konardım..." "Ben olsam, burdan gider gitmez, beni bu hallere koyanın gözlerini oyardım..." "Ali efendi sağdıcım, şu mektubun üstüne bir çiçek çiziver..." "İbram efendi kardaşım, şu mektuba bir yürek çiz. Üstüne de bir bıçak!..." "Benimki hepinizinkinden iyi: Mektup götüren kuş..." "Benimkinin altına şiir de yazdı..."

Günlerin ve ayların nasıl geçtiğini anlayamadı İbram Ali, yazıp çizerken.

Günün birinde kulağına bir ses çalındı: "Tahliyecileeer!..."

Başını kaldırıp defterden, dinledi: "Seçköyünden Hasan oğluu İbraam Aliiiii!"

Hoplayıp kalktı İbram Ali ayağa: "Vay anasını çıkacağız galiba!...

Çocuklar etrafını çevirdi: "Ne durursun hazırlan!..." "Çıkıyorsun yaşıdın!..." "Anana kavuşacaksın!..." "Kuşları göreceksin!..." "Kızları öpecek sin!..." "Bir daha düşme sakın!..." "Hapisane adamı çekermiş!... "Düşmanların karşısında sıkı dur!..."

"Tamam! Bugün 24 Mayıs 1938 çıkıyorum dışarı!" dedi İbram Ali ve çocuk arkadaşlarıyla sarılıp öpüştü:

"Demir kapı nasıl açılıyor gördünüz mü bak? Daha önce sımsıkı duran!"

Çocuklar, boyunları küçük, aralanan demir kapıya ve teker teker, Ali ile beraber dışarıya çıkan tahliyecilere* baktılar.

Demir kapı aralanır aralanmaz, özgürlüğe atlayıp bir combalak aştı İbram Ali. Ahırdan boşanan bir tay gibi hoplayıp dikildi.

Demir kapının dışında bekleyen anasıyla babası, Ali'nin bu halinden bir an için korktular. Âşe Ana oğluna usul usul sokulup titrek bir sesle sordu:

* Cezaevinden çıkanlara verilen isim

"Aman oğlum bizi korkuttun! Deli oldu sandık seni... Niye öyle combalak aştın?"

"Bilmem ki... Sevindim işte..."

İbram Ali'de uslu denilecek bir hal yoktu zaten. Çünkü, anasıyla babasının ellerini öpmek için, hâlâ davranmıyordu. Hasan Çavuş oğlunun normal duruma geçtiğini gördükçe sevinci bir kat daha arttı.

"İyi ettin, çok güzel... Özgürlüğe kavuştun ya... Geçmiş olsun..."

"Kavuştum mu?... Size de kavuştum değil mi?..."

Âşe Ana biraz kuşkulu ve son derece hasretle baktı ona:

"Kavuştun evladım, çok şükür!... Geçmiş olsun!... Allah bir daha göstermesin!..."

Delikanlı kendini nasılsa toplayıp, anasıyla babasının ellerini öpmek için davrandı. Anasının ellerini öperken, kadının gözlerinden inciler dökülüyordu İbram Ali'nin başına.

İkinci Bölüm

1

Koca bir güneş.

Özgürlük!

Amma da güneş haaaa! Hele dur bakayım, gözlerim kamaştı be!

Gözlerim alıştıkça insanlar yürümeye başladı. Hepsinin ayakları var! İstedikleri yere gidiyorlar. Hayret be! Hepsinin elleri kolları var! Kimi veriyor. Kimi alıyor. Vay canına!

Adamlara bak adamlara!... Amma da bağırıyorlar!

Neden bağırıyorlar?

Özgür insan böyle olur, demek.

Yaklaştıkça çarşının kapısına, satıcıların sesleri, ayan beyan anlamlı.

Burası Bursa çarşısı. Çarşının en kalabalık yeri...

Kalabalığın içine üç kişi daha karıştı: Bir ana, bir baba, bir de oğul.

İbram Ali çarşıya, hiç görmemiş gibi baktı.

Ana, oğlunu seyrediyor.

Baba, hem oğluna hem de anasına bakıyor.

Oğul içinden: 'Bu insanlar istedikleri yere gidebilirler mi? Gidebilirler. Demek ki özgürler? Özgürler. Yaşasın özgürlük, diye mi bağırıyorlar? Bağırıyorlar...'

Ana içinden: 'Benim oğlum kurtuldu işte. Özgürlüğe kavuştu.

Baba içinden: 'Önce bir kat elbise alayım oğluma. Para yeterse, ayakkabı ve gömlek....'

Bir satıcı sesi: "Aynalarım! Taraklarım!..."

Oğul içinden: 'Nasıl da güzel bu çarşının kızları. Melek gibi. Fadime nasıl? O da melek gibi. Ama, elimi tenine değdiremem... Korkarım. Dokunsam bozulur.'

Ana içinden: 'Bu oğlanı nişanlamalı. Büyüdü baksana.'
Baba içinden: 'Bir de kıravat alayım oğluma. Hep beyler mi takacak.'
Bir satıcı sesi: "Zincirlerim! Düdüklerim!"
Oğul içinden: 'Zincir, diye mi bağırdı?'
Satıcının sesi: "Zincire gel! Zincireee!"
Oğlan öfkelendi ansızın: "Ulan keees!.. Ben de sandım, özgürlük! diye bağırıyorsun."
Ana oğlunun önüne geçti:
"Aman oğlum sus! Öfkelenme! Şimdi çıktın mapustan!..."
"Zincir satıyor baksana!"
"Satsın varsın."
"Bu ne biçim özgürlük?"
"Bu zincirler çakı için, saat için," dedi baba.
"Haysiyetli! Vişne!... buzzzz!" dedi şerbetçi.
"Ver bakalım üç bardak!" dedi Ana.
Verdi... Ve içtiler.
"Nasıl?" dedi şerbetçi. (Şıngır mıngır.)
"Hakikaten buz" dediler.
"Aynalarım!... Taraklarım!"
"Sen gel de Yusuf ustanın aynalarını gör."
"Allı basma!... güllü basma!"
"Kerim ustanın dokuduğu bezleri bir görsen..."
"Ağızlıklar!.. Yaseminler! Gülyağı!... Kekik yağı!..."
"Sağırın yaptığı ağızlıklar kama biçiminde."
"Hacı misi!... Nâne ruhu!... Tespihler!.."
"Tespihçi Memiş'in yaptığı tespih adamın eline hiç dokunmaz."
"Amme cüzü!... Yasini Şerif!... Kankalesi!.. Âşık Garip!"
"Baba, bana Âşık Garip al!"
"Aşık kitabı sana yaramaz."
"Neden?"
"Âşık olursun sonra."
İbram Ali içinden: 'Âşık olmak... Daha iyi ya. 'Şiir yazarım.'
"Buyurun baylar!... buyurun bayanlar!... çeşitlerimiz içerde. Buyurun."
Buyurdular içeriye... Baba, Ana, Oğul.
"Oğluma bir kat..."
"Hayhay efendim."
"Kumaş..."
"Başüstüne efendim.

"Dur yahu..."
"Nasıl isterseniz efendim."
"Ne istediğimi anladın mı?" dedi Baba.
"Anladım efendim... hay hay... Nasıl isterseniz."
"Dili boğazına sıkışacak, herifin," dedi Ana.
"Derhal efendim."
"Amma da seyir," dedi İbram Ali.
"Oğluma bir kat elbise çıkar."
"Hayhay."
"İyilerinden."
"Şu fevkalade.. Giy kardaşım... Giy efendim."
"Giy oğlum.. Giy kuzum.. Giy. Hah şöyle!"
İbram Ali'ye bir kat elbise giydirdiler. Oğlan aynanın karşısında.
"Şuna bak efendim," dedi satıcı: "İngiliz kumaşı halt etsin yanında.
"Fiyatı kaç?" dedi Baba.
"Olum ne giyse yakışır," dedi Ana.
"Bu ayna Yusuf ustanın aynasından daha büyük," dedi Ali.
"Kahverengi üstüne ince çizgiler," dedi satıcı.
"Anladık, fiyatı kaç?" dedi Baba.
'Hemen nişanlamalı bu oğlanı,' dedi içinden Ana.
'Güvey gibi oldum, şuna bak.' dedi içinden Oğul.
"Bu kumaş gayet iyi ütü tutar."
"Ula fiyatı kaça?"
'Benim oğluma kim olsa kız verir,' dedi içinden Ana.
'Fadime beni görünce beğenir mi ki,' dedi içinden Oğlan.
"Sizin için otuz lira."
"Amma da kestin ha."
"Neymiş bu! Bu kadar pahalı?" dedi Ana.
"Aha!... elbiseyi çıkaracaklar sırtımdan," dedi Oğul içinden.
"Yirmi beş liradan aşağı katiyen olmaz."
"Çıkar oğlum elbiseyi sırtından.."
"Yirmi lira verelim," dedi Ana.
'Demedim mi ben, çıkaracaklar elbiseyi sırtımdan, dedi Oğul içinden.

Çarşının neşesi bir anda uçup gitti. Damın bütün gürültüsü kafasında uğulduyor şimdi. Yeni giysileri çıkarıp eskileri giydi oğlan... Kapıdan çıkıp giderlerken, satıcı arkalarından seslendi:
"Verin şu yirmi lirayı!"
Baba, dönerken elbiseyi almak için, Oğul dayattı:

"Ben, o adamın elbisesini giymem artık," dedi.

"Neden oğlum!.. Veriyor ya işte yirmi liraya?"

"Giymez elbet, sırtından çıkarttırdık," dedi Baba.

Başka bir dükkandan, mutlaka aynı biçimde, aynı kumaştan, bir elbise aldırttı babasına Hasan Çavuş'un oğlu. Bir kıravat, bir de gömlek. Ayakkabıları tutulmuş* aldılar. Parası azalmıştı Hasan Çavuş'un. Ama yine de sordu oğluna:

"Daha ne istersin? İstediğin bir şey varsa alayım?"

Oğlan yutkundu... Oraya buraya bakındı, söyleyemedi. Utanıyordu söylemeye. Anladılar. Anası oğluna eğildi:

"Bana deyiver, utanma... Ben babana söylerim... Hadi deyiver?"

"SAZ," dedi yavaşça İbram Ali.

"Ne saz'ı!"

Baba, kıvançla seyrediyor ana ile oğulu.

"Sen, saz görmedin mi hiç?"

"Çingene Rüstem'in Ut'u gibi! Hemi?"

"Tam onunki gibi değil biraz başka türlüsü... Tahir'in sazı gibi."

"Kel Tahir'in sazı var mı?"

"O değil be!... Zühreye âşık olan Tahir..."

Ana anlamazlığa geldi:

"Hasan Çavuş'un oğlu, çingeneler gibi çalgı çalıyor derlerse... Çingene demezler mi adama?..."

"Peki! Peki!... Aman demesinler... İstemiyorum."

İbram Ali kalıptaymış gibi duruyor yeni giysilerinin içinde. Talimli gibi yürüyor.

Ana, baba, bir de oğul, Seçköy'e gidiyorlar şimdi.

Çayırlar çiçek içinde: Kırmızı, mavi sarı... Gökyüzünde kuşlar, kanatlı... Yerde karıncalar, hamarat.. Böcekler, yamru yumru iğneli... Kelebekler, benek benek...

İbram Ali bu görünüm karşısında, combalak aşmak için davrandı. Beş on adım koşar koşmaz, dimdik çakıldı özgürlüğün kıyısında... Combalak aşamadı. Az daha ütüsü bozulacaktı giysilerinin... Ana ile Baba dalgın yürüyorlardı... İbram Ali hızını kesen bu kalıba isyan eder gibi, farkında olmadan bağırdı:

"Yaşasın Özgürlüüüük!"

Hoplattı Anayı, ansızın çıkan bu bağırış.

"Beni korkuttun oğlum!"

* Kullanılmış

"Bağırsın varsın," dedi Baba: "Özgür insan böyle olur."

.....

İbram Ali, odanın köşesinde sandalyeye gelin gibi oturmuş. "Giysilerinin ütüsü bozulmasın" diye dimdik duruyor... "Hoşgeldin, geçmiş olsun" diyenlerle doldu ev... Herkes kendince konuşuyor. Her kafadan bir ses.

Selim Memet, Ali'nin ceketinin yakasını yokluyor:

"Çok güzel; kumaş herhalde?"

"Evet kumaş."

"Karışık değil?"

"Halis yün."

İmcim, eliyle okşadı Ali'nin giysisini:

"Çok güzel... Yumuşacık..."

Sarı Üsen, parmağıyla dokundu Ali'nin koluna:

"Kaça çıktı bu urbalar?"

"Yirmi lira."

Cemal dudak büktü. Kıskanıyordu:

"Çok pahalı... Ama güzel..." Lafı değiştirmek için:

"İçerde ne var ne yok?" diye sordu.

"Damda mı? Her şey var. Örneğin ayna var..."

"Ayna dışarda da var..."

"Tespih var..."

"Dışarda da var..."

"Ağızlık var..."

"Dışarda da var..."

"Marangozluk yapanlar..."

"Babam da marangozluk yapıyor..."

"Baban komodin yapmasını bilir mi?.."

"Bilmez!" dedi İmcim.

"Çorap dokuyan makina var mı bu köyde?"

"Yok!" dediler.

"Dokuma tezgahı var mı bu köyde?"

"Yok!" dediler.

"Heykelcik yapan adam var mı bu köyde?"

"Yok!" dediler.

"Saz çalan var mı bu köyde?"

"Çalgıyı çingeneler çalar."

"Tahir çingene mi?.. Sen okudun Tahir ile Zühre'yi?"

"Okudum... Tahir âşık!" dedi İmcim.

"Kerem de âşık!" dediler hep birden.
"Ben de!" diyecekti az daha İbram Ali. Utandı.

2

Kaybettiği özgürlüğü bulmuş gibiydi İbram Ali. Yitirdiğini bulanların sevinci içinde, gelip durdu baharın kenarına.

Ayağının bastığı yerden, göğün değdiği yere kadar yeşil bir derya. Çayırlar çiçek içinde, ekinler dalgalı. Her rengin çayıra yakışması, bahara armağanı.

"Hele şükür" der gibi açtı kollarını İbram Ali şöylece. Yeşilin içine girmeden kıyısından baktı deryaya.

"Ne var ne yok" gibilerden bir bir arandı; çiçekleri, otları, haşaratı, kuşları... Sonra, sırayla çağırdı adlarını:

"Baklacıklar, tilfiller!" Yerimizdeyiz, der gibi sallandı otlar.

"Gelincikler, papatyalar!" Buradayız, der gibi kırmızıya ve ak'a boyandılar; gelincikler, papatyalar.

"Köygöçürenler, karayandıklar!" Yerimizdeyiz, der gibi toprağa abandılar; köygöçürenler, karayandıklar.

"Kıncıkıcılar, ciciler!" Çiçeklendik, der gibi kırıttılar; kıncıkıcılar, ciciler.

"Kayışkıranlar, devedikenleri!" İğnelendik, der gibi sivrildiler; kayışkıranlar, devedikenleri.

"Kuşkonmazlar, çakırgalar!" Gözgöze geldi, kuşkonmazlarla, çakırgalarla.

"Ebegömeçler, labadalar nerdesiniz!" Burdayız efendim, işte.

"Baldıranlar, yılanyastıkları!.. Naneler, kekikler!"

İşte duy baharı; der gibi saldılar kokularını naneler, kekikler.

Yitirdiğini bulmuş gibi İbram Ali, yeşilin kıyısından içeriye bir adım attı ve durdu: Çiçeklerin içinden, arılar uğradı. Zar gibi kanatları vızır vızır selamladılar oğlanı.

Otlardan otlara, çekirgeler hopladı: Çekirgenin bacakları yaylı.

Kelebekler sallandı: Kanatları benekli.

Gökyeşilin biri, otların arasından baktı: Gözleri kıpkırmızı. O gözler nasıl da yakışmış bu surata.

Bir kırlangıç, kanat çaldı önünden... Bir bülbül öttü büklerde... Gözlerin görüsü duyuya geçti: "İşte kulaklarım, dinle bülbülü... Dinle üveyiklerin, karabakalların sesini. Ve işte dinle bak, gıravgavların ötüşlerini!

(Yazın anahtarını getiren kuşu.)

İbram Ali yitirdiğini bulmuştu; her şey tamamdı baharda:

"Dünyanın en güzel yeri işte burası! İşte özgürlük!" diye bağırdı. Adım adım, geri geri, çıktı yeşilin içinden... Denize ilk defa giren bir adamın heyecanıyla ceketi çıkardı sırtından. Sonra potur yelek ve gömlek...

İçdonu ve gömlekle, yeşil deryanın on adım kenarından hızlandı. Ve denize hoplar gibi atladı çayıra:

"Yaşasın özgürlük!.. Özgür adam böyle olur!..."

Koştu, koştu.. Yuvarlandı, combalak aştı.. Yuvarlandı, aştı...

Birden bire dimdik; yeşilin ortasında, ak gömlekli bir oğlan dineldi.

Bıldırcınlar; "cıyak cıyak, fırladılar. Kuşlar, kestiler seslerini.

Ekin otu yolan bir ana ile kız, onu karşılarında görüverince korktular.

Yandaki tarladan bir gelin, "Deli var", diye köye kaçtı.

Korkudan birbirlerine sarılan ana ile kızın karşısında, bir ak gömlekli oğlan:

"Kolay gelsin!" dedi.

Ses yok.

"Ekin otu mu yoluyorsunuz?"

Gene ses yok.

"Ben, dün geldim köye..."

'Heyeee! anladım' diye düşündü kızın anası.

'Ne kadar güçlü!.. Hapiste beslenmiş..' diye düşündü kız.

'Şimdi tanıdım! Bu kız Fadime..' diye düşündü oğlan.

'Hapisten yeni çıkmış... Nişanlanmak ister..' diye düşündü ana.

'Beni alır mı ki? Belki de alır. Gözleri bende baksana...

'Teni ak, saçları uzun, gözleri cam yeşili... İşte Fadime bu... Bana varır mı ki...'

"İbram Ali, dün mü çıktın hapisten?.. Geçmiş olsun!" dedi anası. Oğlana şüpheyle baktı.

"Sen, Balabanların oğlu İbrahim Ali!" dedi kız.

"Efendim!"

"Niçin içdonu ve gömlekle gezersin? Giysilerin yok mu?"

"Sen, Hocaların kızı Fadime!" dedi oğlan.

"Efendim!"

"Giysilerim yepyeni, ütülü, yukarda şurda, yeşilin kenarında... Ben şimdi, biraz özgürlük keyfiyle koşup oynadım da..."

"Aklından zoru var mutlaka bu oğlanın... demişti içinden kızın anası. "Haydi gidelim köye... Bugünlük bu kadar çalışmak, yetiversin... dedi kızına. Oğlanı başka türlü savamayacaktı başından.

Yoldukları otları, selelere doldurdular. Omuzlarına vurup yürüdüler. İbram Ali de giyinmek için koştu soyunduğu yere.

Üç dört kadın, on on beş çocukla, ağlayarak gelen anasına rastladı İbram Ali... Soru sual etmeden, oğlunu kucakladı Ana:

"Seni, deli olmuş dediler!" gözleri yaşlı yaşlı.

"Deli olmadım ana, ağlama... Özgür oldum!" dedi: "Anam benim!.."

Ertesi gün sekiz on yaşlarındaki kız çocukları, ota gidiyorlardı kırlara. Biri, aklına geleni unutacakmış gibi:

"Duydunuz mu kızlar!" dedi.

"N'olmuş ne duydun?" dedi kızlar.

"Balabanların oğlu deli olmuş!"

"Yalan! Ne delisiymiş o!" dedi Fadime.

"Olmaz olur mu, olmuş işte!" dediler kızlar.

"Bak hele, yazık! Neden oldu ki?" dedi duymayanlar.

"Hapisten çıkar çıkmaz, köye gelir gelmez olmuş işte."

dedi önce konuşan.

"Soyunmuş dökünmüş, gömlekçek olmuş," dedi biri.

"Deli kısmı, ille de soyunurmuş, neden ki?"

"Özgür olduğu için!" dedi Fadime.

"Özgür ne demek?"

"Deli, ne demek?" diye sordu Fadime.

"Deli demek; soyunmak dökünmek.. Bir de insanı boğmak için boynuna sarılmak. Ya özgürlük ne demek?"

"Özgürlük demek," diye durakladı Fadime: "Yeni giysilerinin ütüsü bozulmasın diye soyunmak... Bir de koşup oynamak."

"Kimden duydun?.. Bu senin dilin değil kız!.."

"Ondan duydum... Beğenmediniz mi?"

"Deli oğlanla mı konuştun yoksa?"

"Konuştuk," dedi Fadime: "Anam da vardı..."

"Boynuna sarılmamış iyi ki!..."

"Neden sarılsın? Deli değil ki.. Deli olsaydı..."

"Değil demek ki.. Deli olsaydı..."

"Değil elbet, özgür o... Özgür oğlan böyle olur."

"Ne o kız? Yandın mı oğlana yoksa?" dediler.

Fadime'de ses yok. Oğlanın görüntüsü, dineldi düşünün ortasına.

Kızın görüntüsü gitmiyor oğlan'ın düşünden... Türkü düzmek istiyor aşk üstüne: "Türkü düzmek için, dedi kendi kendine, türkü söylemek

yetmez. Bir de saz çalacaksın, havayı çevirmek için. O da yetmez. Şiir de yazacaksın. Şiiri kimler yazar? Âşıklar..."

Bir süre düşündü İbram Ali: "Ben de şiir yazacağım," deyip kalemi eline aldı:

[Senin için aldım kendimi kendimden.
Gelincikleri, kırmızıya boyadım senin için.
Çayırları, altına serdim yemyeşil.
Kuşları, salıverdim özgürlüğüme.]

'İşte bak şiir hazır. Sesim var, ağzım da yakışıyor. Bir de saz olsa... Türkü yakmaya ne var...'

Kalkıp evin içinde saz arar gibi gezindi. Odadan odaya geçti. Oklavayı kestirdi gözüne. Oklavayı, saz gibi tuttu elinde. Yazdığı şiire makam aradı... Bir iki tekrardan sonra, aklına bir şey geldi, fırladı ayağa. Oklavayı da kaldırıp attı elinden.

İbram Ali, bir metre boyundaki kalın bir çam ağacı kütüğünü omuzuna almış getiriyor. Öbür omuzundaki nacak ile destekleyerek, dağdan geliyor.

"Ne olacak o, kuru çam kütüğünü kesmişsin?" diyenlere Ali cevap vermedi. 'Söylesem, her kafadan bir ses edersiniz. Çingene diye... Hasan Çavuş'un oğluna yakıştıramazsınız bunu,' dedi içinden.

Evin avlusuna girince kütüğü attı omuzundan. Terini silerken, Ana karşıladı oğlunu;

"Ne o, kan ter içinde kalmışsın? Ne yapacaksın kara kütüğü?"

"Yapılınca görürsünüz gününüzü!"

"Haydi söyle benim yiğit oğlum, ne yapacaksın bu kütüğü?"

"Öyle bir şey yapacağım ki, dedi "yedi düvel şaşacak. Bunu nasıl yaptı ki Hasan Çavuş'un oğlu, diye."

Âşe Ana önce merak etmişti ama, sonradan gülüverdi: "Yapsın da görelim" dedi kendi kendine.

Beş on gün sonra öğrendiler İbram Ali'nin kütükten ne yaptığını... Âşe Ana, büyük bir çaba içinde kütüğü oyan oğlunu, Baba'ya gösterdi:

"Şuna bak! Yaptığı işi gördün mü?"

"Gördüm, saz yapıyor!" dedi hayretle.

"Yapıyor ya. Nasıl da benzetti!"

"Bu oğlanda bir şey var."

"Var ya..."
"Keşke istediğini alsaydım?"
"Keşke alsaydın.
"Duymasın konuştuğumuzu."
"Duymasın."
"Aklını saza taktı.. Oğlan âşık olmasın sakın?"
"Aman sus! Ya olduysa... Ne yaparız ki?"
"Sevdiği kızı öğrenmeli önce..."
"Sonra nişanlamalı..."
"Sonra da evermeli..."

İstediğini almadık, alamıyoruz diye kimse iş buyurmuyor İbram Ali'ye. O da istediği zaman işe gidiyordu.

Sazın yapımı uzun sürdüğü için öfkeliydi Ali. Sazın sapına, telleri sıra sıra, boğmak boğmak bağlarken, biraz neşelendi. Sapın ucundaki düğmelerden gelen üç teli, uzattı sazın böğrüne. Büktükçe düğmeleri, teller "tın tın" öttü. Sevinçle kalktı ayağa usta... Sazın çevresinde bir süre döndü durdu: "İşte! Sureta bir saz!... Hasan Çavuş'un oğlu yaptı." Saz elinde, bir gidip bir geldi.

Hemen çalmaya neden başlamıyor?

'Tıpkı Hasan ustanın sazı' dedi kendi kendine.

O gün akşama dek sazın etrafında döndü dolaştı, bir kere bile tınlatmadan. Sadece eline alıp sevdi ve duvara asıp: "Şuna bak! Saz gibi saz!... Ben yaptım işte!..." Kendi kendine konuşmaya başladı: 'Ben kim'im? Demin söyledik ya. Evet. Saz çalana ne derler? Sazcı, çalgıcı derler. Çalgıyı çingeneler çalarmış. Çingene de derler adama, hay Allah kahretsin! Âşık, demezler mi ki? Ula bu köy, aşk'tan ne anlar. Ya ölür, ya öldürürler!'

Sazı kendi çalıp dinliyor İbram Ali. Evdekilerin kafasını kurutmamak, sazın sesini dışarıya duyurmamak için, öküzlerin damında çalışıyor sazını... Öküzler de şaşıyorlar buna; kulaklarını ve boynuzlarını sallıyorlar çünkü.

Bunca çabaya karşın yazdığı şiir, bir türlü türküye çevrilmiyor. Kendi kendine kızıp öfkeleniyor: "Mutlaka bir çarpıklık var bunların birinde," deyip şiiri bir daha süzüyor. Sazı yeni baştan akort ediyor aklınca... (Oysa ki sazın ne perdeleri, ne de telleri yerinde.) Bir süre çaldıktan sonra, ufak bir hava çeviremeyen bu saza hayretle baktı İbram Ali: "İşte sureta bir saz!... Bende mi kabahat yani?.. Hele dur bakayım.." Tekrar başladı. Çaldı. Bıraktı. Baktı. Çaldı... Hiçbir hava düzemediğinden sıkıntısı artıyor-

du İbram Ali'nin... Bir yandan da eşeğin anırması, damın gübre kokusu, oğlanı çileden çıkarıyordu.

Tekrar yeni baştan tazeneyi tellere dokundurduğu sırada, sazın tımbırtısı, eşeğin zırıltısına karıştı. Oğlanın derdi kendine yetiyordu zaten; bir de eşeğin anırması...

Eşek sustu saz başladı.

Yukarda ahırın üstünde bir oda.

Nine'nin namazı bozulmuş:

"Âşe.. Âşe!... Bıktım artık ben zırıltılardan!"

Âşe ana, kaynanasından korkardı. Tez geldi Nine'nin karşısına:

"Buyur Ana?"

"Namazım bozuldu."

"Neden bozuldu namazın?"

"Dinle bak!.. Duymuyor musun aşağıdaki zırıltıları!"

"Ne yapalım Ana.. Türkü çeviriyor oğlan."

"Çeviriyor amma, bu evin beti bereketi kesilir. Melâikeler girmez bu eve artık... Şeytanlar üşüştü başımıza."

"Evin beti bereketi, yerinde şükür... Hiçbir eksiğimiz yok."

"Eksiğimiz yok mu?"

Tam bu sırada bir de eşek başladı zırlamaya.

"Bu ne?... Beygiri sattınız, bunu aldınız!..."

Aşağıda saz sesi, eşeğin anırması.. Bir de ahırın kokusu.

Oğlan fırladı ayağa... Eşeği susturmak için sözde. Farkında olmadan öfkeyle sazı sapından tutup kaldırdı yukarı; (odun kıyar gibi:)

Eşek hızını alamamış... bir daha yenilemez mi...

Ana ile Nine "Çaaat!" diye bir ses duydular aşağıdan. Bir anda kesildi eşeğin anırması, sazın zımbırtısı.

Ana, şöyle bir duraklayıp, koştu aşağıya.

Oğlu, sokak kapısından çıkmış gidiyor.

Ana, koşup sarıldı oğluna, arkasından:

"Oğlum benim!... N'oldu sana!... Ben anayım!... Dön bana!... Bana söyle!..."

3

Belki "AĞIR", belki "AKSAK" ama, günden güne İbram Ali, bağırıp çağırmak vurup kırmak istiyor... Boyuna dönüp dolaşıyor, hiçbir yerde duramıyor.

Teyzesinin oğlu Üsen öksüz kaldığı için, dedesinin yanında büyümüş. Şimdi yirmi yaşında. Hasan Çavuş'un kızına nişanlamışlar onu. İbram Ali'nin eniştesi olacak. Hasan Çavuş'un iki çift koşumu var. Bir çiftiyle kendi, bir çiftiyle de Üsen sürüyor. Üstüne üstlük yok delikanlının. Çift sürüyor diye, bir de yedili küçücük tabanca aldı ona Hasan Çavuş.

Şimdi ekin biçme zamanı; köyde kimse yok. İleri geri, avare avare dolaşıyor İbram Ali'nin ayakları. Bilinçsiz olarak kıpırdayan ayaklar, her zaman alışık oldukları bir eve doğru yürüdüler. Gide gide bir kapının önünde durdular. Baktı İbram Ali dedesinin kapısına: "Olsun varsın," dedi açtı kapıyı. Seslendi yukarı... Evde kimse yok: "Olsun varsın," dedi çıktı yukarı. Dedesinin pusat sandığını karıştırdı: Çakmaklar ve kavlar... Çakmağı bir iki çakıp bıraktı. Öteki sandığı açtı: Ayınga tütünü dolu içinde. Bir sigara sarmak istedi, ama vazgeçti. Bunca zamandır içinemişti çünkü. Sonra dolabı açtı. Orasını burasını karıştırırken birdenbire şevklendi: "Tabanca!" 'Duyan oldu mu ki;' dedi içinden: 'Bana istediğim şeyi almaz da, ona tabanca alır. Bu benim olsun. Olsun elbet. Vermezler mi? Hele birkaç gün bende dursun da..'

Tabancayı elinde evirip çevirip: "Küçücük," dedi. Soktu beline. Evden çıkar çıkmaz uzaklaştı. Evlerin pencereleri hep ona bakıyor sandı, ayakları yaylı gibiydi.

Bir gün geçti, arayıp soran olmadı tabancayı... Bekledi. İki gün geçti, arayıp soran olmadı... Üçüncü günü, Ali'nin dedesi, torununu yanma çağırdı, usulca sordu:

"Üsen'in tabancası sende mi?"

İlk defa yalan söyleyecekti Ali. Yalan söylemek zor gelecek ama... Ya tabancayı verivermek... Kendini toparlayıp son bir gayretle:

"Ne tabancası?" diyebildi.

"Üsen ağanın tabancası kayıp."

İbram Ali'nin yalanı kolaylaştı:

"Ben bulmadım!"

"Belinden düşürmemiş. Evden alınmış tabanca."

"Ben görmedim... bilmiyorum!"

"Peki öyleyse... Desene tabanca gitti..."

Ali içinden: 'Tabanca nereye gidecek, işte belimde. Dur hele, tabanca benim olacak galiba. Üstünü bir ararlarsa görürsün gününü, hırsız olur çıkarsın cümle alemin önünde. Ne hırsızı be!... Babam aldı bu tabancayı. Bu tabanca benim olmalı. Olmalı tabii...'

Dedesi gittikten sonra Ali, evin içinde gezinmeye başladı. Ekin biçme zamanı, evde nineden başka kimse yok: 'Şuraya saklasam?... Bulurlar. Burası nasıl?.. Bulurlar be. Buraya saklasam bulamazlar işte: Bu kapağı, benim açtığım gibi açarlarsa?.. Hay Allah kahretsin; nereye koysam bulurlar' diyerek aşağıya indi.

Ninesi gördü Ali'yi: "Ne ararsın oğlan, ordan oraya ordan oraya.

Ali sustu. Ahırları, damları gezdi bir bir. Sonra samanlığa indi: 'Tamam burası iyi, Samanın içine gömerim... Öküzlere saman alırken bulurlarsa? Yazın öküzlere saman verilmez be! Doğru ya, yazın samanlığa giren olmaz.' Samanı eşip dururken, usuna bir şey geldi: 'Küflenir!' dedi. Kalktı ayağa. Tekrar yukarıya çıktı. Nineye görünmeyeyim derken, gene göründü:

"Oğlan! ne aradın?... Deyiver bana." Ali, ninesinin sözlerini duymadı bile.

"Karnın acıkmadı mı? Öğlen oldu."

"Acıktı. Bana yemek koy."

Karnının acıktığından değil, Nineyi oyalamak için yemek istedi. Nine yemek hazırlamak için küçük odaya girdiği sırada, İbram Ali gaz tenekesinin kulpundan tuttuğu gibi doğru samanlığa. Samanın eşilen yerine tenekeyi yerleştirdi. Tabancayı çıkardı belinden. Şarjörü çıkardı içinden. Gazın içine yavaşça bıraktı tabancayı. Çabuk çabuk gömdü tenekeyi samana.

Samanlıktan çıktığı zaman, sırtından ağır bir yük indirmiş gibi soludu.

Neşesi geldi yerine oğlanın, hoplayıp zıplamak istiyordu: 'Tabancanın yeri çok rahat gazın içinde. Çünkü yıkanır, küfü pası akar gider. Yayları sertleşir. Pırıl pırıl olur. Ne o, tabancaya sahip oldun hemen? Tabanca benim olmalı zaten. Çünkü babam aldı. Bir de gazın içine ben koydum.

Tarlaya yaklaşınca, güneşin içinde cayır cayır, ekin biçerken yananları gördü. Ekin biçenler de onu gördüler:

"Aferin oğlumuza, kendi kendine tarlaya geliyor," dediler.

"Tarlaya da mı jandarma ile geleceğim yani?.. Verin bana şurdan bir orak, bir de ellik."

O gün akşama dek ekin biçti tabancanın sevinciyle. Tarlada işi bırakır bırakmaz, herkesten önce Ali geldi eve. Kimse görmeden girdi samanlığa. Eşti samanları, açtı tenekenin ağzını: 'Şuna bak! Durup duruyor koyduğum gibi öylece. Dursun dursun, iyice dursun. Küfü pası aksın. Yayları sertleşsin.

Tenekenin ağzını kapayıp, çekti samanı üstüne.

Yemekten sonra, Ana oğlunun boynuna sarılıp:

"Sana bir şey söyleyeceğim," dedi yavaşça: "Üsen ağanın tabancası kaybolmuş."

"Düşürmüştür," dedi rahatça Ali.

"Düşürmemiş evden almışlar."

"Aldılarsa bana ne be!" dedi öfkeli.

"Kızına oğlum sordum güzelce."

"Ben de söyledim," deyip gitti.

Bundan sonra ne Ali'den, ne de başka bir kimseden tabancayı arayıp sordular. Tabanca çaldırmak ayıptı çünkü. Hiçbir Türk'e yakışmazdı.

Bir gün işe gitmedi İbram Ali, tabancayı söktü. Küçük parçalara ayırıp sildi. Zeytinyağıyla güzelce yağladı. Beline sokarken: 'Bu tabanca benim işte,' deyip yürüdü.

Köy alanında, nişana kurşun atıyor delikanlılar. İbram Ali de sokuldu yanlarına. Silah atan delikanlılar Ali'ye alaylı alaylı baktılar: Tabancan yok gibilerden. Ali kızdı ama sabretti. Çıkarmadı tabancayı. Çünkü hırsız derlerdi adama:

"Erkek adam tabancasını saklı tutar," diye patladı.

"Senin de tabancan olsa, nasıl çıkarırsın ikide bir, caka yapmak için," dediler.

"Ben kurşun sıkınam caka yapmak için."

"Öyle bir sıkarsın ki... Şuna bak!" deyip iki el sıktı Memet: "Graaaaavvvv! gıraaaavvvv!"

İbrahim Ali elini, şöyle bir beline attı ama, bir anda vaz geçti: 'Hırsızlık' dedi içinden. 'Hırsızlık kötü. Ne hırsızlığı be! Bu tabanca benim. Bu tabanca senin de, çıkarsana hele bir. Hay allah kahretsin!

Ekinler biçilir biçilmez, arabalar demete koşulur.

Balabanlarla Tavukçular beraber harmana kondu. Arabaya demetleri Üsen sarıyor. Ali demet veriyor Üsen'e. Feyzi de demetleri birer ikişer getiriyor İbram Ali'nin önüne.

"Delikanlı kısmı tabancasız gezmez. Silahını saklı tutar yanında." Ali, tabancayı belinden hiç bırakmıyor.

Feyzi'nin gözü biraz yılıktır. Hele güneşli havalarda iyice yumulur. Demir diğrenle demeti arabaya kaldıran Ali'yi seyrediyor Feyzi. Ali demete batırınca diğreni yallah arabaya atıyor. Üsen kapınca demeti, şıppadak yerleştiriyor. Seyir böyle giderken, İbram Ali eğilip kalkarken, belinden bir şey düştü yere:

"Tabanca" diye bağırdı Feyzi.

İbram Ali, bir anda tabancayı kapıp soktu beline ve ardından "Köö-ör!" diye bağırınca; yılık oğlan şaşırdı:

"Ta, ta, tabanca, sa, sa, sandım. Neydi o?" diye kekeledi.

El çabukluğuyla diğreni demete saplayıp durmadan Üsen'in suratına fırlatıyordu. Bir bir daha. Üsen'i serseme çevirdi.

Neden sonra sorabildi Üsen:

"Ne tabancası sayıkladın sen?.."

Feyzi'nin konuşmasına meydan vermedi Ali:

"Benim çakıyı tabanca sandı kör oğlan. Gözlere bak, yumuldu gitti iyice güneşten."

"Ardından bir de iş buyurdu oğlana, düşünmesine fırsat vermemek için:

"Haydi sen git öküzleri getir! Koşalım da gidelim."

Köyde kavgalı olmayan hemen hiçbir sülale yoktur. Su kavgası, sınır kavgası, çocuk kavgası, hayvan kavgası ve kız, kadın kavgası. Bundan ötürü düşmandır sülaleler birbirine. Balabanların sülalesi daha çok düşman kazandı ayıngacılık yüzünden.

Bundan ötürü Hasan Çavuş'un ve Üsen'in belinde iri iri toplu tabancalar var. İbram Ali'nin belindekini, kimse bilmiyordu.

Üsen, Ali ve Feyzi demet çekiyorlar beraber. Ayın altında ekin demetleri, koyun sürüsü gibi yatıyor. Arabaların yanında, demetleri ikişer ikişer topluyorlar.

Demet getirmek için uzaklaştığı bir sırada, çalıların ardından bir çıtırdı duydu İbram Ali. Hemen asıldı tabancasına. Mekanizmasını çekti. Namluya fişek sürecekti. Mekanizmayı fişeği sürsün diye birdenbire bıraktı. Bırakır bırakmaz yalımı kırmızı bir ok uğradı geceye.

Üsen çekti karandağı belinden. Dudakları kıpır kıpır. Dili dolaşık ağzında: "İ....İ....İ...İb! ye!... ye!... yere!... yat!" Feyzi çoktan atmıştı kendini yere. Altına kaçırmıştı oğlan.

İbram Ali kendi telaşı içinde, tabancayı soktu beline, iki demet daha getirip bıraktı. Onu böyle gezinirken görünce, onlar da ayağa kalktılar:

"Ne taraftan atıldı silah?" diye sordu Üsen.

"Derenin içinden geldi."

"Bize değildir belki de," dedi Üsen.

"Bize değildir."

"Bize değildir" dediler. Ve gene demet toplamaya başladılar.

Ali o yana gitti gene. Ötekiler, o tarafa gitmekten korkuyorlardı. Ali kendi kendine: 'Tabancanın sedası iyi' dedi. 'Yalımı nasıl? Bir uğradı ki

geceye yalım. Çok yavuz tabanca canım! Bakayım namluya fişek sürdü mü hele.'

Tabancayı belinden çıkardı. Mekanizmayı çekti üstünden. Baktı: Kızarıyordu namlunun yatağında fişek. 'Ula aferin be! Aşkolsun, makina gibi tabanca' derken bırakıverdi mekanizmayı. Taaaan! Patladı gene namussuz. "Hay Allah belanı versin!" Hiç kurcalamadan soktu beline.

Ötekiler hemen attılar kendilerini yere.

Bir oyun çevirmekten başka çaresi yoktu İbram Ali'nin. 'Çünkü tabancayı O'nun attığını anlayabilirlerdi. Koşa koşa geldi arabanın yanma. Telaşla:

"Kurşun, kulağımın dibinden geçti! Çalının arkasından sıktı namussuz kurşunu!..."

"Çabuk kaçalım" dedi Feyzi titreyerek.

"Kaçalım," dedi Üsen. Elindeki tabanca buz gibi, ayışığında parlıyordu.

"Kaçalım," dedi İbram Ali de. Bıyık altından gülüyordu bu oyuna.

Köy kahvesi kapıya kadar dolu. Saat gecenin dokuzu. Fosur fosur ayınga tütünü içiyor millet.

Kahvenin kapısı ansızın açıldı. Jandarmalar buz gibi mavzerleriyle:

"Kıpırdamayın!... Yakarız!" dediler.

Bir anda taş kesen millete bakınca İbram Ali, yüz yüreğin "Küt kütünü" kendi göğsünde duydu. İki koldan aranan insanların üzerlerinden çıkan tütün tabakalarını, tabanca ve bıçakları gördü. İnsanlar teker teker arandıkça, tehlike adım adım yaklaşıyordu. İbram Ali'nin tabancası, göbeğinin biraz altında, hayalarının biraz üstünde yatıyordu soluk almadan.

İbram Ali, dört ay önce aşırdığı tabanca ile şimdi yakalanacaktı: "Şimdi... beş dakika sonra... hırsız olup... çıkacağım... cümle alemin... huzuruna." Sayıklamaya başladı: "Şimdi üç dakika sonra... çıkacağım.. hırsız olup... alemin... huzuruna."

Aranma sırası Ali'ye geliyor: "Şimdi... Bir dakika... çıkacağım... hırsız... huzura... olup." Hecelerken içinden, jandarma yaklaşıyor.

Aranma sırası Ali'de, Bir öğrenci gibi basit bir oyunu deniyor Ali. Ellerini jandarmaya doğru uzatıyor:

"Buyurun... Sigara içenin ellerine benziyor mu bunlar?"

Jandarma farkında olmadan etkilenip, ellerinin on parmağını dikkatle süzdü. Biraz sonra toparlanıp, üstünü aradı, hiçbir şey bulamadı:

"Gel bakalım! Temize çıkanların yanma."

İbram Ali, temize çıkanların içine karıştı. Göbeğinin biraz altında, ha-

yalarının biraz üstünde pusmuş yatan tabanca, geniş bir soluk aldı.

'Cümle alemin huzurunda, alnımın akıyla çıktım,' dedi kendi kendine.

'Bir bulsaydılar, hırsız olup çıkmıştım. Hırsızlık sildi geçti şuramdan. Ne hırsızı be, babam aldı bu tabancayı. Aldıysa sana mı aldı... Doğru ya... Bana almadı. Hay Allah kahretsin. Ne yapmalı bu tabancayı öyleyse?'

Göbeğinin biraz altında, hayalarının biraz üstünde, bir ağrı gibi rahatsız ediyor bu tabanca İbram Ali'yi artık. İstediği yerde çıkarıp sıkamıyor herkes gibi. Ağrıyan bir dişi çıkarır gibi söküp atmak istiyor onu üstünden:

'Nereye saklamalı öyleyse?'

Uygun bir yer buldu bile. Çıktı tavana. Çatının altında, kimsenin göremeyeceği bir kovuk, var. Çıkardı belinden tabancayı. Kat kat bezlerle sarıp sarmaladı. Sonra, mumyayı lahide koyar gibi, güzelce yerleştirdi kovuğa.

Tavandan aşağı indiği zaman, ağrıdan kurtulmuş gibi rahat ve bir organı kopmuş gibi eksik hissetti kendini.

Nereye gittiğini, ne düşündüğünü bilmeden, günlerce dolaştı İbram Ali. Bir gün, bir mısır tarlasının içinde buldu kendini.

Güneş inmek üzere... Daldan dala sıçrayan renklerin seyrine daldı oğlan.

Güneş indi.

Oğlan ayakta: Binlerce mısır bitkisi, kollarını kaldırmış havaya. Hafif bir rüzgar esti: Binlerce kişi, "Ha! uşak ha!" İnce bir saz havası kaptı gidiyor... Ötmeyen yaprak yok kendince.

Yukarda tarlanın üst başında bir silah patladı.

Ali de davrandı beline... Bilinçsizce boş bele giden bu el, dibinden kopmuş gibi düştü boşluğa.

Mısır bitkileri içinde çatır çutur yürüyen bir adam göründü:

"Sen kimsin!" dedi adam Ali'ye. Ali, bu silahlı adama cevap vermeden hayranlıkla baktı.

"Sen misin Hasan Çavuş'un oğlu, birden tanıyamadım. dedi adam. "Ne gezersin? Ava mı çıktın? Silahın da yok."

"Evet, yok," dedi Ali iç geçirerek.

"Hasan Çavuş'un oğlu silahsız gezer mi?"

"Gezmez...

"Olmadı, sat bir çuval buğday, al bir tüfek.

Doğru."

"Benim bu tüfeği satayım sana."

"Ver bakayım..."

"Ali tüfeği eline alınca canlandı. Dolma bir tek tüfekti bu. Evirip çevirip iyice baktı:

"Kaça bu tüfek?"

"Bende bir tabanca, bir kırma çifte, bir de mavzer var. Bu fazla olduğu için satıyorum."

"Evet, kaça bu tüfek?"

"Üç lira ver yeter."

"Üç yüz kuruş çok... İki yüz yetmiş beş kuruş vereyim."

"Peki ver şu parayı."

"Yarın akşama, buraya getirsem olmaz mı?"

"Olur... Haydi güle güle."

Nereye basıp nereye yürüdüğünün farkında olmadan, koşup gitti İbram Ali. Kimseden gizleyip saklamayacaktı bu tüfeği. Gece gündüz herkesin gözünün önünde gezdirip istediği zaman sıkabilirdi.

Duyduk duymadık demeyin, işte buna silah derler der gibi, zamanlı zamansız, boyuna silah atıyor İbram Ali.

Günlerden bir gün tarlaya yemek götürüyordu Fadime. Yoldan geçerken silah atan Ali'ye sordu:

"Ne vurdun?"

İbram Ali beklemediği soru karşısında avanaklaştı:

"Hiç." dedi sadece.

"Bakayım, vurduğun hiç'e?.." Kız dalga geçmeden sordu.

Oğlan şaşırdı:

"Yani şey... Hiçbir şey..."

"Neden attın öyleyse?..." Kız geçip gitti.

Oğlan bakakaldı kızın ardından. Utanmıştı. Onun sorusunu tekrarladı: 'Neden attın öyleyse?' Sonra kendi kendine sordu: 'Neden attım öyleyse?' Niçin silah sıktığını uzun uzun düşündü. Sonra kızın sorusunu tekrarladı: 'Ne vurdun?' 'Ne vurdum hiç!' 'Hiç vurulur mu?' 'Ya ne vurulur?' 'İşte uçan bir kuş!...'

Bir arıcık kuşu süzülüyordu üstünden... Nişan alıp bastı tetiğe... Kuş silahın patlamasını duyunca, hiçbir yere konmadan saatlerce uçtu.

Yakınında bir karı koca mısır bozuyordu. Adam, Ali'ye takıldı:

"Karakola dava etmeye gitti kuş. Şimdi jandarmalar gelirler seni götürmeye...

Karısı güldü.
Ali öfkelendi av'ı vuramadığına. Tüfeğini tekrar sıkıladı.

O günden sonra, bir av vurma çabası içinde binlerce saçma attı kuşlara İbram Ali. Günün birinde, uçarken bir karga vurdu. Bir çocuk gibi sevindi nişancılığına, Bunu herkese göstermek istiyordu. Anlatmak istiyordu avcılığını.

Daha sonra, aklına bir soru geldi: 'Niçin vurdun bu kargayı? derlerse. Uçarken vurdum, derim. Anladık uçarken vurmuşsun. Atıcısın. Bunun eti yenmez be! derlerse. Bunu vuracağına, keklik vursan ya! derlerse.' Doğru.

Kendi kendine konuşurken aklına bir şey geldi. Karganın tüylerini yolmağa başladı.

Yoldu, yoldu, yoldu... Şöyle bir baktı 'Vay namussuz! Hâlâ benziyor kendi kendine. Kafaya bak! Karga kafasını kim olsa tanır.' Hem kafasını hem ayaklarını kesip attı kuşun: 'İşte bir keklik palazı' Önce kendini kandırmak istiyordu.

Eve gelince İbram Ali palaz'a çevrilmiş kargayı, anasının önüne attı:

"Al bunu pişir!' dedi gururla.

"Oğlum bu ne kuşu?"

"Bilemedin mi be! Basbayağı bir keklik palazı!"

"Aferin oğluma keklik vurmuş."

"Keklik değil, palazı, yani yavrusu."

Ana keklik palazını akşama dek kaynattı. Ama nafile. Yüz elliyaşındaki karga bir türlü pişmez.

Ali palazı yemek için eve erken geldi:

"Ana palaz piştiyse getir, karnım acıktı?" dedi.

"Oğlum ne biçim keklik yavrusu bu?"

"Keklik yavrusu değil; palazı!"

"Her neyse, bu palazı bir türlü pişiremedim ben.

"Ocağı iyi yakamamışsındır. Ver bakayım."

Keskin dişleriyle, öfkelenmiş gibi, öyle bir ısırdı ki karganın bacağını.

Ana oğlunun iştahlı et yemesine imrenerek:

"Hah şöyle afiyet olsun," dedi.

Bu böyle olmazdı... Gidip keklik vurmalıydı. Sarı asma, üveyk, alaka bak; avların en güzelini vurmalıydı.

Sabahleyin şafakta kalkmış oğlan, ava gidiyor işte. Kimi yere basıp kimi yere basmadan, dere tepe dümdüz gidiyor.

Bir yerlerden bir yerlere geldi. Düşünde gördüğü ağaçlar gibi ağaçlar.

Ağaçlardan ağaçlara kuş sesleri... Seslerin geldiği yana doğru yürüdü. Tüfeğinin horozunu kaldırıp sokuluyor ağaçların dibine.

Eğilip kalkan, büzülüp uzayan bir adem gördü kuşun biri.. Kesti türküyü hemen: Bir sağ gözüyle, bir sol gözüyle baktı ademe. Derken, tüfek patladı, uzadı yalım.

Ali ağaçtan düşen kuşu alınca, üç yerinden saçma yediğini gördü.

Kuş Ali'nin avucundan, tüfeğin yalım çıkaran ucuna, bir kere de yakından bakıp yumdu gözünü.

Ali bütün avcılar gibi çalımlı, avının ayaklarından tutup yürüdü köye.

Sabahleyin yol boyunca, tarlaya giden köylüler rastlıyor Ali'ye. Elindeki kuşu gören çocuklar sevinerek, kızlar ve kadınlar acınarak söz ediyorlar:

"Kuşa bak kuşa!..." "Nasıl vurdu ki?..." "Vurmaz olur mu, tüfeğe bak! çekince tetiği..." "Nasıl güzel kuş..." "Kanatları uzun..." "Kanatları mavili..."

"Yazık bu kuşu nasıl vurdu ki..." "Neye vurdun sanki, uçsa varsaydı..." "Yumurtaları vardır..." "Bu kuşu vurmak iyi sayılmaz, adamın eli ayağı büzülür..."

Fadime de, anası, babası ve kardeşleriyle beraber tarlaya gidiyordu.

Ali, Fadime'yi görünce bir hoş oldu: 'Nasıl da vurdum bu kuşu, görsün... Kimse vuramaz böyle bir kuş, bilsin.'

Fadime uzaktan gördü İbram Ali'yi: "Omuzunda tüfek, nasıl da yakışır... Bir de av vurmuş... Nasıl vurdu ki? Vurmaz olur mu? Şahin gibi oğlan..."

Karşı karşıya gelince, önce Fadime attı sözü:

"Sen mi vurdun bu kuşu?"

Ali gururlu:

"Ben," dedi sadece.

"Bakayım, pek de güzel bir kuş."

"Al da bak."

Kız kuşu aldı eline... Kanatlarını açtı... Baktı, baktı. Ansızın bir çığlık attı:

"Niçin vurdun bunu! Niçin!..."

Kızın bağırması yetmezmiş gibi, anası başladı:

"Elin ayağın büzülür. Bu kuş vurulur mu hiç..."

Babası Asur heykeli gibi sakin:

"Bu kuş, av kuşu değil..."

İbram Ali, sarsıldıkça sarsılıyor, yalvarır gibi kızın yüzüne bakıyordu. Kız, elindeki kuşa bakıyor, ağlamaklı:

"Şu tüylerin güzelliğine bak!.. Maviş maviş... Yeşil, kırmızı, sarı... Nasıl kıydın buna!... Yazın anahtarını getiren kuşu sen mi vurdun?"

Kızın elinden aldı kuşu oğlan, şöyle bir baktı.. Ne görsün: Damda iken düşünde gördüğü kuş, işte bu!... Kuşun kanatlarından tutup konuştu:

"Bu kuşu ben mi vurdum? Yazın anahtarını getiren kuşu?... Şuna bak! Dünyanın en güzel renkleri bundaymış!... Maviyi, sarıyı, ben mi vurdum?.. Yeşili, kırmızıyı, ben mi vurdum?.. Evet ben vurdum!" Kuşu kızın kucağına attı. Birdenbire tüfeğini indirdi omuzundan. Kendine çevirirken namluyu, kızın babası ansızın yapıştı tüfeğe.

4

Kötü haber çabuk gelir.

Çete ile Pıtır'a kesilen on altı bin lira cezaları, üçer yıl hapis cezasına çevrilmişti. Birer yıl hapis cezaları bitince dışarıya salmamışlardı. Anlaşılıyordu ki, Ali ile İlez'i de Dam'a kapayacaklardı.

Balabanların sülalesi şaşırdı:

"Üç yıl hapis mi yatacak İbram Ali de," dedi Ana.

"Üç yıl," dedi kısaca Baba.

"Ben buna nasıl dayanırım."

"Nasıl dayanırım, üç yıl bu..." diye tekrarladı Nine.

Dede: "Üç yıl bu..."

Abla: "Üç yıl..."

Hala: "Üç..." dediler.

"Siz yatmayacaksınız. Ben yatacağım..." dedi oğlan.

"Ne suçun var da?..." "Ne suçun ola?.." "Suçun ne?" dediler.

"Ayna dökerim sana, üzülme..." dedi Ana'ya Oğul.

"Ben ayna istemem! n'olursun gitme."

"Sana tespih dizerim, üzülme..." dedi Nine'ye.

"Ben tespihsiz kılarım namazı, gitme n'olur."

"Sana ağızlık yaparım..." dedi Dede'ye.

"Ben ağızlıksız içerim cıgarayı, sen gitme."

"Ablama, çiçekler yaparım renkli kağıtlardan. Kız kardeşime, bebek yaparım... Geyikler... ve tavşanlar..."

"Gitme n'olursun!... Gitme!... Hep birden inlediler.

"Benim gitmemek elimde değil, dedi İbram Ali.

"Aldıkları gibi götürürler," dedi Baba.

"Bir kolayı yok mu bunun?" dediler.

"Kolayı, on altı bin lira," dedi Baba.

"On altı olsa neyse.. Köyü satsan etmez on altı bin!" dediler.

"Sabahleyin jandarmalar gelirler."

"Alır götürürler gene."

"Jandarmalar alıp götürecek madem... Madem ki dayanamıyorsunuz bu yaşama. Bunun başka türlüsüne dayanmalısınız" dedi Baba.

"Neymiş o?" dediler heyecan içinde.

"Kimsenin bilmediği bir yere. Oğlanı götürüp bırakmak."

"Ne zamana kadar?"

"Af olana dek..."

"Ya af olmazsa!..." dediler.

"O da doğru ya," dedi Baba.

"O da doğru yaaa," diye sallandılar.

Ama Dam'a düşmek hepsinden beterdi. İşte bunun için sabaha karşı evden çıktılar.

Baba ile Oğul yürüdüler.

Hasta yatağından küçük bir kız sesi: "Ağabeyimi nereye götürüyorsunuz! Götürmeyin!... N'olur!" diye ağlayan hasta bir ses, burgu burgu yüreklerine gömüldü.

Baba ile Oğul yürüdüler.

Beş saat yürüdükten sonra, büyük bir kente geldiler. Yol boyunca kaleme gelir bir konuşma geçmedi aralarında. Ali'nin içinden bir sevinç dalgası geçiyordu arasıra, gurbette bir yerler göreceğim diye. Babasıyla konuşmak istiyordu ama Hasan Çavuş'un ağzını bıçak açmıyordu. Kentin içine girerlerken sabah iyice ışıdı. İbram Ali, ansızın sordu babasına:

"Sabah olduğu halde bu lambaları neden yakıyorlar boyuna?"

Hasan Çavuş, korkulu bir düşten uyanır gibi sıçradı:

"Bedava da ondan," dedi. Yine daldı.

Ali babasının yüzünde, yük taşıyan bir hamalın zorunu gördü.

Otobüse binince Ali neşelendi gene. Babasının yüzüne bakmadan düşündü: 'Selim Memed, böyle bir otobüse binmemiştir.'

Otobüs kalktı. Bu ikinci binişiydi otobüse Ali'nin. Otobüs gittikleri yere doğru hızlandıkça dereler, tepeler geri geri, geldikleri yana doğru gidiyordu. İlk defa bir göl gördü İbram Ali. Deniz sandı Apolyont gölünü. Dünyanın bu kadar güzel olduğundan çok, bu kadar büyük oluşuna şaştı: "Yaşasın özgürlük," diye bağıracaktı az daha. Babasından çekindi: 'Özgürlük ne demek' dedi kendi kendine: 'Özgürlük; combalak aşmak, de-

mek. Başka? Soyunmak, dökünmek. Başka? Bağırıp, çağırmak, türkü söylemek. Başka? Başka, bilmiyorum. Şimdi sen özgür müsün? Özgürüm elbet. "Yaşasın özgürlük, diye bağırsana hadi? Bağıramıyorum. Türkü söylesene ya? Babamın canı sıkkın. Combalak aşsan ya? Otobüste combalak aşılır mı?'

Özgürlüğün anlamını iyice karıştırdığından, bir de babasına sordu:

"Baba! Özgürlük ne demek?"

Baba bir an düşünüp, sözlüğü okur gibi:

"Hürlük, hür oluş; esir köle, ve mapus olmamak. Kendi başına buyruk; istediğini yapan ve istediği yere giden... demek" dedi.

"Sen lugat okudun mu baba?"

"Okudum... lugatta aynen böyle yazar."

"Öyleyse biz özgürüz, değil mi?"

"Değiliz."

"Neden? İstediğimiz yere gidiyoruz ya işte!"

"İstediğimiz yere gitmiyoruz... İstediğimiz yere doğru kaçıyoruz!...

"Kaçmak" sözü, otobüstekileri o yana baktırdı. Ama inanmadılar kaçak olduklarına. Ali bile inanamadı önceleri, kaçak olduğuna. Otobüstür bu: Dağları, köprüleri, gölleri aştı. Karacabey'i geçti. Bandırma'ya yakın, "Murşidin han!" dedi şoför.

Baba, Oğul, otobüsten indiler. Yolun yakınında gözüken bir köye doğru yürürlerken. Baba geç kalmış gibi konuştu:

"Bu köy Yenice köyü. Bu köyde benim asker arkadaşım var. Küçük zabit mektebinde beraber okuduk... Başçavuş çıktık ikimiz de.

Ali babasının yüzüne kıvançla baktı: 'Benim babam okumuş adam, dedi içinden. Babası devam etti:

"Bu köyün yarısı Çerkezmiş. Bizim arkadaş da Çerkezdir. Çerkez milleti sır tutan bir millettir. Sen bu köyde kalacaksın."

Köye girdiler. Evinin önünde öküzünü kaşıyan bir adama sordu Baba:

"Hafız Osman'ın evi nerelerde?"

"Aha! Şöyle sap... dördüncü ev."

Dördüncü evin kapısına "Tak! tak! vuruldu. Kapı açıldı. İki eski başçavuş sarılıştılar birbirleriyle.

Akşam yemeğinde ne kadar Çerkez varsa, toplaştılar eve. Yemek yiyen ve yemeyenlerle doldu evin içi. O kadar çok konuştular ki. Ali çoğunu anlayamadı. Arada bir Çerkezlerin, ceviz yuvarlar gibi konuşmalarına çok şaştı.

Sabah olunca Hasan Çavuş, oğlunu bırakıp Bursa'nın Seçköyü'ne döndü.

Oğlu, Bandırma'nın Yenice köyünde, öksüz gibi yapayalnız kaldı.

Nerede kaldı o geceki kalabalık? Bir güvercin sürüsü gibi uçup gitmişler sanki. Köyün içinde, kendine arkadaş arar gibi dolaştı: Selim Memed'e, Sarı Üsen'e ve İmcim'e benzeyen hiçbir çocuğa rastlayamadı. Kızlar İbram Ali'yi görür görmez evlerine kaçıp saklanıyorlardı. 'Fadime benden kaçar mıydı?' dedi içinden. Fadime'ye benzer bir kıza rastlayamadı. Bir kadın gördü: "Anam" diyecek oldu... Kadın kapıdan içeri kaçıverdi. Anasına benzer bir kadına rastlayamadı.

Yüreği kabardıkça kabardı: "Öf be!" diye bağırmak geldi içinden. Ama bağıramadı: 'Yalnız yaşasın özgürlük, diye mi bağırılır? Hiç bilmiyorum. Hani, özgürlük bağırıp çağırmaktı? Bilmiyorum dedim ya. Şimdi özgür müsün? Özgür olup olmadığımı bilmiyorum ama, kaçak olduğumu iyice anladım.

Seçköy'de tifüs salgını vardı. İbram Ali'nin kız kardeşi Sabriye de yatakta... Fadime ve Fadime'nin ağabeysi Hüseyin de ağır hastaydılar.

1938 yılında doktor mu azdı, ilaç mı kıttı... Yoksa köylünün, doktora ilaca aklı mı ermezdi; her neyse... O yıl tifüsten, yirmi çocuk ölmüş, denildi. Fadime'nin ağabeysi de on dört yaşındayken gömüldü toprağa.

Hocaların sülalesi günlerce gözyaşı döktü. Günlerce sallanıp dövündüler.

Fadime'nin ninesi, Yasini-şerif okuyor torununa. Üç beş satırda bir, sallanan anasını teselli ediyor:

"Üsen'im, Cennete uçtu..."

"Yavrum!..." İnliyor anası.

"Sana mekân hazırlıyor, Cenneti âlâda Hüseyin," diyor ninesi.

"Yavrum!" diyor inilti.

Babası Halil Dayı, sabır taşından yontulmuş bir heykel gibi sessiz oturuyor pencerenin önünde.

"Şimdi hurilerin yanında," dedi teselli.

"Huriler!.." İmdat arar gibi bakınırken, yerde yatan Fadime'deydi gözleri anasının:

"Bu kız da" dedi. Üstünü içinden geçirdi: 'Ölür.'

Babası kızına baktı: 'Ölür,' dedi içinden.

Ninesi, Yasini bitirmişti:

"Bir kere de beni dinleyin!"

İmdat arar gibi ninesine baktılar. Ninesi, bir dua okuyup ellerini yüzüne çaldı:

"Kırk günden beri Fadimem burada yatar."

Anası kızına baktı: 'Saçları ne kadar da uzun.'

Babası kızına bakıp: 'Gözlerini bir açsa kurtulur.' dedi içinden.

"Ya kurtulur, ya ölür... Hele benim dediğimi bir yapın!" Halil Dayı, ömründe ilk defa konuşuyordu sanki:

"Olur... bir yol da, senin dediğini yapalım." İlk defa kıpırdıyor gibi kalktı ayağa. Öküzleri arabaya koştu.

Arabaya bir yatak serdiler. Fadimeyi yatırdılar içine. Yanı başına da kazma ve kürekleri koydular. Halil Dayı çekti öküzleri. Anası, ninesi ve akrabaları, arabanın ardından yürüdüler.

Seçköy mezarlığı ölülerin yattığı yer değildir sanki. Ulu meşe ağaçlarının dallarında kuşlar ötüşür. Diplerinde çayır... Çayırında öküzler yayılır.

Durdu Halil Dayı, mezarlığın ortasında. Durdu arabanın ardındakiler de. Öküzler her şeyden umursuz, geviş getiriyordu.

Akrabalarından biri kazıyor, biri atıyor toprağı.

Fadime sımsıkı yummuş gözlerini... Sade bir soluk, yatıyor kıpırdamadan.

Toprağı kazan:

"Yeter... bu kadar yeter," dedi.

Toprağı atan, çukuru temizledikten sonra; arabanın yanındakilere seslendi:

"Mezar hazır!"

Arabanın yanındakiler, uyanmasından korkarcasına, yatağın kenarlarından tutup arabadan indirdiler Fadime'yi. Kazdıkları mezarın içine, yatakla birlikte, beşiğe koyar gibi bıraktılar.

İndirir indirmez usulcacık kaçıştılar. Herkes birer ağacın arkasına saklanıp, kulak verdi Fadime'den gelecek sese.

İnançlarına göre, mezara yatırılan hasta çocuk, ağlarsa eğer, iyi olup kurtulacaktır. Ağlamayıp baygın yatarsa saatlerce; öldüğünün resmidir.

"Duydum!" diye fırladı ağacın ardından biri.

"Duyduk," dediler hep birden ötekiler de:

"Ağlıyor işte bak!..."

Gidip, Fadime'yi mezardan çıkardılar:

"Kurtuldun!..." "Kurtuldun haydi sus!..." "Yeter ağlama!...

"Artık ağlama."

Hasan Çavuş tarlada, Üsen'le beraber çift sürüyor.

Abla, iki ay önce gelin gitmişti. (Üsen'le evlenmişti.)

Ana, inek sağıyor.

Kız kardeş, hasta.

Nine, namazda. Ettehiyyatü'yü okuduğu sırada bir ayak sesi duydu: [On sekiz yıl önce duyduğu sesin benzeri. Kabaralı postallar geziniyor sofada.]

Dün gibi yakın ve canlı canlı kıpırdadı anıları: [Tıpkı böyle takır tukur postallarla girdiler eve. 'Oğlun nerde?' diye sordular. Sonra bıçağın altına yatırıp; 'çıkar paraları!' dediler Gavurlar.]

Ninenin kulakları, kabaralı postalların tıkırtısında. Dudakları, Ettehiyyatü'yü okuyor:

"Ettehiyyatü vesselevati... 'Köyü, Gavurlar basmış olmalı. Allahümme sallialâ seyyidina. -Bizim eve de girdiler... İşte postal sesleri... Allahümmebarek... barek... barek... rek... Gavura Allahümme... fırsat... Allahım... verme... verme... Yarabbi.." Kekelerken namazda, postallar odadan içeriye daldı.

Sabriye kız hasta yatağından:

"Nine!... Gavurlar!..." diye bağırdı.

Onbaşı:

"Sus! Ağzını yırtarım ha! Senin baban gavur!" dedi.

Hasta kız, yorganı başına çekerken:

"Sizsiniz gavur!" diye ağlamaya başladı.

Nine, namazını çoktan bozmuştu...

Ana, süt tasıyla habersiz kapıyı açınca, şaşırdı bu görüntüye:

"Uy! Allah belanızı versin... Başımda saya da yok... Süt de döküldü." diyerek geri çekildi.

Osmanlı bir kadın, dikildi jandarmaların karşısına:

"Neden girdiniz bu postallarla evimize!" dedi Nine.

"Oğlunu nereye sakladın!" dedi onbaşı.

"Bu evde, aptestle geziyoruz biz."

"Sana aptesti, namazı soran yok! Oğlun nerde?"

"Tarlada."

"Oğlunun adı ne?"

"Hasan Çavuş."

"İbram Ali nerde?"

"Bilmiyorum."

"Sizi sopanın altına bi yatırırsam!.."

"Gavurlar gibi konuşuyorsun tıpkı."

"Konuşuyorum... oğlun nerde?"

"Gavurlar gitti, siz mi geldiniz?"

"Biz geldik!.. Çıkar oğlunu!..."

"İşte ev... ara da bul!..."

İbram Ali, iki arkadaş buldu kendine Yenice köyde. Biri; Mustafa, biri Recep.

Yazdığı şiirleri okuyup, yaptığı resimleri gösteriyor arkadaşlarına. Bundan ötürü seviyorlar Ali'yi. Bazen kahveye çıkıyorlar, bazen kırlara.

Hafız Osman'ın ayakları romatizmalı. Kardeşi İsmail çalışkan bir adam... Havalar soğuk olduğu halde, her gün tarlaya gidiyor. Ali de beraber... Ali'nin yattığı odada soba yoktu. Zaten bu köyde odun azdır. Ali, on gün sonra hastalandı... Recep'le Mustafa, Ali'yi iki gün göremeyince, arayıp geldiler. Ali'yi yatakta gördüler. Gidip hapla beraber, çay getirdiler. Ali iki gün sonra iyi oldu. Ama yüreğindeki bu sıkıntı bir türlü geçmedi. Ne zamana dek kalacaktı buralarda? Burada kalmanın bir faydası var mıydı sanki?

Özlediği insanları gözünün önünden geçirdi bir bir. Anası geçerken: "Anam! n'olursun çağır beni! Allahım kurtar beni!" diye dua etti. İnnâa tayna'yı ve Kulhuvallahü ehat'ı ve Elham'ı ve ardarda bildiği bütün "sure"leri okudu. Okudukça kendini beğendi. Gün geçtikçe incelip üzüldü. Yüreği yumuşacık oldu. Gözünün önüne kim gelirse gelsin, sevdiklerinden birini düşleyince, hemen ağlayıveriyordu.

Buraya gelişinin yirminci günü, bir mektup aldı babasından. Mektu bu okumadan ağlayacaktı az kalsın.

[Oğlum, seni oraya bırakıp geldiğim günden beri, ne gülme, ne ağlama var bizim evde. Beş gün önce, evi jandarmalar bastı... Jandarmaları bilirsin... Evcek mapus olduk... Hemen gelip teslim ol da, ev esaretten kurtulsun. Damda olursan daha iyi, gelip görürüz bari seni.

Anan, gözlerinden öper. Kardeşlerin selam eder. Ben de, selam edip gözlerinden öperim oğlum.] "Gözün aydın... mektubu okuyunca neşelendin?.. Ne var ne yok?" dedi Recep.

"İyilik sağlık," dedi Ali.

"Sahi ne yazıyor?" dedi Mustafa.

"Yarın sabah erkenden gidiyorum."

"Nereye!" dediler ikisi birden. "Nereye gidiyorsun?" Ayrılmak istemiyorlardı ondan.

"Dama," dedi yavaşça Ali.

"Ne damı?" dediler.

"Üç yıl!" dedi.

"Ne üç yılı?"

Çekinmeden anlattı, başına gelecekleri Ali. Mustafa ile Recep, acıdılı haline.

Sabahleyin erkenden kimseye gözükmeden, yalnız ev sahipleriyle helallaşıp ayrıldı Ali. Recep'le Mustafa'yı bir daha üzmek istemiyordu. Onlara gözükmeden, düşmüştü yola. Ama Mustafa ile Recep, koşarak yolun yarısında yetiştiler ona. Murşid'in handa bir daha öpüştükten sonra ayrıldılar.

İbram Ali, teslim oldu savcılığa.

On altı bin lira para cezasını ne çabuk çevirdiler üç yıl hapis cezasına!...

Eline alır almaz kalemi infazcı, dama girdiğinin tarihini düştü:

"26 Aralık 1938'de; İbram Ali'nin, Bursa cezaevine alınışı.

(Ve altına,)

"26 Aralık 1941 günü, tahliye olacaktır." diye yazdı kalem.

Üçüncü Bölüm

1

Zincirler, şakır şukur...
Kilitler, kocaman...
Karanlık, perde perde...
Kapılar, demir.
Kapılar açıldıkça içeri içeri, karanlık kalınlaşır.
Mapuslar, kıpır kıpır... dön de dön.
Sesler, oğul oğul... arı kovanı.
Mapusaneye "Dam" demişler, doğru... Mapusaneye "Delik" demişler, doğru... Mapusaneye "Cezaevi" deniyor, o da doğru.

73. koğuşa verdiler İbram Ali'yi. Ona gösterilen yere, camın üzerine oturur gibi oturdu. Mapusaneyi, ilk defa görüyor gibi baktı. Mapusaneyi, ilk defa yaşıyordu.

Kıpırtılar öylesine yordamsız, sesler öylesine anlamsız ki...Durdurulmaz bu kıpırtıyı, kıpırdamadan gördü. Susturulmaz bu uğultuyu, çıt çı karmadan duydu.

Saatine baktı İbram Ali: 'Üç saat olmuş geleli' dedi içinden. 'Üç yıl nasıl geçer.'

Denize düşen yılana sarılırmış... Dam'a düşen neye sarılır?..

Ali, bir saatine, bir koğuşa baktı: Kıpırtılar karmakarışık, kumar ve kavga... Sesler anlamlı anlamsız; "ah felek" kanayan yürek üstüne...

Baktı saatine: Üç saat yedi dakika olmuş "Deliğe" düşeli... "Üç yıl nasıl geçer."

Baktı koğuşa: Tencereler, mangalların üstünde... Sesler, anlamlı anlamsız bıçak tabanca üstüne...

Baktı saatine: Üç saat yedi buçuk dakika olmuş "Deliğe" düşeli...

Baktı koğuşa: Namaz kılanlar, tesbih çekenler... Sesler, anlamlı anlamsız Yâsin, Kur'an üstüne.

Birinci kampana çalıyor! Sesler kesildi... Karıştı koğuşun içi. İkinci kampana da çalınca, durdu kıpırtılar. Girdi mapuslar yataklarına. Girdi gözler düşlerine.

İbram Ali'nin gözleri Seçköy'de: [Öküz güdüyor... Çayırlar, çiçekler, böcekler kıpır kıpır. Tüm haşarat düğünde. Kuşlar alt alta üst üste... Eşekler alt alta üst üste.. Yıldız böcekleri kucak kucağa ışık içinde... Bu ne biçim bahar, kuşların sesi kısık? Eşeklerin zırıltısı yok ağızları açılıp kapanırken?...]

Yüreğinde bir sıkıntı; baktı koğuşa: Mapuslar kundaklanmış bebekler gibi beşiklerde.

Baktı saatine: Üç saat yirmi dakika olmuş kundağa gireli.

Daldı gözleri düşüne: [Kâh sevgilisini görür, ama öpemez... sarılamaz... Bayram her zamanki gibi işte: 'Baba! Ana! Sabriye! Abla! Neden ses etmiyorsunuz?... Beni görmediniz mi?.. Neden konuşmuyorsunuz?... N'oldu size?... Bugün bayram değil mi? Kızlar salıncakta...Fadime! Kız Fadime! Bugün bayram değil mi?... Neden sesiniz çıkmıyor?.. Öf be! Yüreğimde bir sıkıntı var.]

Yüreğinde bir sıkıntı, baktı gözleri koğuşa: Mapuslar mumyalanmış gibi lahitlerde.

Baktı saatine: Üç saat kırk dakika olmuş lahide gireli.

Daldı gözleri düşüne: [Davullar, zurnalar... Bugün düğün var değil mi?.. Ama, davullar neden ötmez!.. Halay çekenler, çamura yatan sarhoşlar, hepsi tamam... Silahların görüntüsü yerinde, ama gürültüsü yok... Öf be! Ne biçim düğün bu!]

Yüreğinde bir sızı var, baktı gözleri koğuşa: Kırk kişilik bir koğuş, kapıya kadar dolu. Çoğu yumdu gözlerini... Kimisi horulduyor... Uykuda mapuslar, girdi düşüne.

İbram Ali de yumdu gözlerini, girdi uykuya: [Bir kuyunun içinde düş. Kuyu epeyce derin, üç minare boyu. Kuyunun kenarlarını tutan taşlar taş değil, taştan insan kelleleri: 'Allah taş yapmış!... Ne suçları ola?.. Benim ne suçum var?.. Düştüm buraya?.. Bilmiyorum... Burada günler geçmez. Ne yapıp oyalanmalı?.. Burada gün yok ki geçsin... Yani buradan nasıl çıkmalı?... Şimdi geldin daha, hemen çıkmayı düşünüyorsun...

Düşünmemek için ne yapmalı?... Taş olup kalmak lazım şunlar gibi... Ya namaz kılmak... Ya volta atmak... Ya da bir iş görmek... Hah! İşte bir yığın mısır, bir yığın buğday... 'Mısır sapı olsaydı daha iyiydi. Araba yapardım çeşit çeşit.'

Mısır yığınının geçti başına. Aldı eline bir tığ, delip delip ipe diziyor: 'Oh! hele şükür, artık düşünmem. Kocaman bir tesbih yapayım, dedem de şaşsın ninem de.' Kocaman iki tespih iki elinde; çeke çeke çıktı dışarıya. Köylüler çevirdiler etrafını; çek Allah çek... 'Hani kaçıp gitmiştiniz? Pencerelerden seyre bakmıştınız hani?...' Köylülerde ses yok... Habire çekiyorlar. 'Söylesenize? Tespihi görünce hepiniz Müslüman kesildiniz. Hani anam nerde? Babam da Müslüman benim, dedem de. Azıcık da onlar çeksinler. Amma da aç gözlüsünüz...' Görüntü genişledi: Serçe de uçup geldi, sarıasma da. Üveyk de geldi, keklik de. Saksağan, dombayların sırtında seyre durdu Müslümanları. Karıncalar da bir ucundan çekmeğe başladılar. Köstebekler de, sıçanlar da... 'Öf!... Ne bu be!... Canım sıkılır benim, böylesine...] Uyandı İbram Ali, kendini mapus buldu.

Sabah kahvaltısında, zeytin ekmek yiyordu İbram Ali. Zeytin çekirdekleri iri iri, güzel güzel; 'Bu çekirdeklerden tespih olur' diye düşündü. Aldı çekirdekleri, betona sürte sürte düzledi uçlarını.

Yat kampanası çaldı!

Yattılar... Düşünde de sürtüp düzledi.

Kalk kampanası çaldı!

Kalktılar... Del de del. Yat çaldı! Yattılar... Del de del Kalk çaldı! Diz de diz. Kalk diz. Yat, diz.

Tespih hazır.

İşte İbram Ali, namaza durdu: Yattı, kalktı, oturdu... Çekti tespihi. Yattı, kalktı, oturdu... Çekti tespihi. Günleri saatleri saymamak için; "Ya Allah, ya sabır," çekti.

"Şık, şık... şık da şık... şık Allah şık."

Mapuslardan Namazcı Cavit, Ali'nin tespihine özendi:

"Bu tespihi sen mi yaptın?"

"Ben yaptım."

"Ver azıcık da ben çekeyim."

"Al azıcık da sen çek bakalım."

"Şık, şık... şık da şık... şık Allah, şık."

"Nasıl, iyi mi?"

"Çok güzel çekimi var... Adamın eline dokunmaz bu tesbih. Böyle gidersen, Tespihçi Memiş'i geçersin."

Başka bir namaz kılan özendi:

"Ver biraz da ben çekeyim.

"Şık, şık... şık da şık... şık Allah, şık.

"Nasıl?"

"Çekimi çok güzel."
"İnsan çekmeye başlayınca..."
"İnsan çekmeye başlayınca, unutuyor her şeyi."
"Kim yaptı bu tespihi?" diye sordu Yusuf usta.
"Ben yaptım."
"Sen ayna dökmesini de öğrenirsin," dedi Aynacı Yusuf.
"Öğrenir miyim! Öğrenirim değil mi?"
"Bunu yapan adam her şeyi öğrenir."
"Kim öğretecek?"
"Ben."
Bu teklif karşısında, Yusuf ustanın boynuna sarılmamak için kendini zor tuttu İbram Ali:
"Parayla mı bedava mı?"
"Bedava olur mu..."
"Kaç lira istersin?"
"Beş lira yeter."
"Peki... Yarın görüşme günü, babam gelince alıp veririm."

Ayna dökmesi bir sır. Camı ayna yapan da sırdır. Kimi ayna güzel gösterir, tavı uygun düşerse. Kimisi küçük, kimi dev aynası.

Zamana zaman katmak, mapuslara göredir. Suya "remil" atmak mapusların bir derdi. Duvarda düş görmek, ninnisi mapusların. Kahve fincanında başlar ümitler. Aynanın içinden geçer, yabansı öyküler. Yabansı görüntüler belirir düz duvarda. Oynayan düşleri alır içine ayna. Mapusane aynası gösterir mapusları.

Günler geçmiş, bir yıl olmuş geleli. İkinci bölümün 68. koğuşunda İbram Ali. Aynaların kenarlarına nakış yapıyor: Mektup götüren güvercin, ah felek, yüreğe saplı bıçak resimleri. Yaptığı heykeller, serçe parmağı kadar. Çocukken köyde, çamurdan yapardı bunları. Şimdi mumdan yuğuruyor: Öküzler, tıpkı öküz... Eşekler, bayağı eşek... İtler, it gibi. Kurtlar, aç... çakallar, perişan. Tilkiler, kurnaz.

Eyüp Gültekin, Hasan Çavuş'un ahbabıydı. İbram Ali'nin yaptığı bu işleri çok beğenmişti:

"Hasan Çavuş'un oğlu, madem bu kadar marifetlisin, sana marangozluğu öğreteyim," dedi. Eyüp Ağanın cezası otuz yıla inmiş ve marangozhanenin en usta marangozu olmuştu:

"Aynalar, resimler karın doyurmaz. Marangozluğu öğrenirsen her yer-

de geçer bu sanat."

Marangozluğa hevesi vardı zaten İbram Ali'nin; "peki," dedi. "Öğreneyim."

Öç alır gibi, öğrendi marangozluğu. Çeşit çeşit, tahta kutular yaptı kendine. Otuz günden sonra devam etmedi marangozhaneye.

Eyüp Ağa sordu Ali'ye:

"Hasan Çavuş'un oğlu; hepimizden daha iyi usta olacaktın... Niye gelmiyorsun atölyeye?"

Öç alır gibi yanıt verdi İbram Ali. Bir zamanlar kovmuşlardı çünkü onu burdan:

"Bu kadar öğrendim ya yeter." dedi.

Dokumacı Kerim usta da, Hasan Çavuş'un ahbabıydı. İbram Ali'ye, bez dokumasını öğretti. Ama Ali, yirmi günden fazla çalışmadı bu sanatta da...

"Hasan Çavuş'un Oğlu; hepimizden daha iyi usta olacaktın.. dedi Kerim usta.

Öç alır gibi cevapladı İbram Ali. Daha önce öğretmiyorlardı çünkü:

"Bez dokumasını öğrendim ya işte... Ne kadar dokusam gene o, dedi.

Çorap dokumasını da, öğrenir öğrenmez bıraktı.

Kundura dikmesini de öğrendi. Onu da bıraktı.

Günlerden bir gün Ali'nin yattığı koğuşa tek kollu bir adam geldi: Saat tamir etmeye çalışıyordu bir eliyle. Adamın haline acıdı Ali. Çarkların birbirine etkisini, gözüne kestirdi:

"Ver şu maşayı," dedi Ali.

Uysallığı tuttu Çolağın:

"Al bakalım."

"Saati ve tornavidayı da ver!"

"Ne yapacaksın?"

"Şimdi görürsün."

Yapmak ve takmak istediği çarkı takıp yaptı saati İbram Ali:

"Al bakalım!" dedi kıvançla.

Çolak Hafız bu hünere şaşmadı:

"Ben de senin gibi öğrendim bu sanatı," dedi. "Kolum kırılmasaydı... Yeni çıktım hastahaneden... Kestiler..."

"Kestiler mi!... Neden?"

"Bilecik dam'ında, can sıkıntısından olacak, güreşiyorduk... Benim kolum kırıldı. Ve sonra... Durakladı Çolak Hafız.

"Ve sonra?"

Hafız içini çekip inledi:

"Kestiler!... Sonu bu!..."

Saat tamir ediyor durmadan İbram Ali. Resim çizmeden duramıyor. Mumdan heykelcikler yapıyor.

Ali bu kez saati taktı us'una. Çarklarını değiştirmek istiyor. 'Hangi çarkını değiştirsem, zaman çabuk geçer?' Usunu zorluyor.

Çok geçmeden buldu: Saatin pandülünü çıkarıp daha kalınca bir pandül taktı:

"Hayret be! Oldu be!..." Hopladı İbram Ali.

"Kaçırıyor galiba bu oğlan!" dedi Tespihçi.

"Tespih yapmayı bıraktı da, bu işlerle uğraşıyor," dedi Namazcı.

"Şuna bak!" dedi Ali. Ve saatini kaptı koyuverdi: "Tıraka! tırak! Ha babam ha!" Saat gidiyor.

Zamanı aldı gidiverdi İbram Ali: "Ha Oğlum ha!" Aylar yıllar vız geliyor Oğlan'a.

Memiş'in yaptığı tespihler, mapusların elinde "şık şık," ederken, İbram Ali'nin yaptığı saat bir yürek gibi atıyordu rakkaları.

2

Yıl 1940, aylardan ya Kasım, ya Aralık.

68. koğuştan içeriye, heyecanla bir mapus girdi. Giz söyler gibi:

"Üstat geliyormuş, üstat... Haberiniz ola.." deyip çıktı.

70. koğuşa girdi havadis. "Üstat geliyormuş haberiniz var mı?.."

65. koğuşta havadis: "Üstat geliyor Üstat..."

63. koğuşta: "Üstat Üstat..." sesleri duyuldu.

Ve bütün koğuşlara yayıldı havadis.

Mapuslardan biri, ötekine sordu:

"Bana bak 'zulanı' sakladın mı?"

"Yo, saklamadım... Neye!"

"Üstat geliyormuş..."

"Sahi mi! Hemen gidip... Arkadaşlara söyleyeyim."

Üstadın kim olduğunu anlayana kadar damın içi karıştı. Bıçaklarını esrarlarını, afyonlarını, zarlarını "zula"larını sakladılar mapuslar.

Ettehiyatü'yü okuduğu belli oluyor namazdaki mapusun. Yıllardan beri günde beş sefer okuduğu "sureler"i, ağzında bir fırıldak hızıyla çevirirken; takkeli kafasının içinden başka şeyler geçiyor.

Selam verip, çaldı ellerini yüzüne namaz kılan. Geç kalmış gibi konuştu:

"Üstat geliyor, Üstat geliyor dediler de, ben de korktum. Meğer, o da bizim gibi bir mapusmuş."

"Ne sandın!.. Mapus tabii," dedi Türkücü Hasan.

"Ben de korktum... Üstadı, hükümet adamı falan..."

"Oğlum, Üstat demek: Şair demektir." Sazcı Veli, Tespihçinin sözünü kesti.

Türkücü Hasan: "Üstat demek: Üstün demektir."

Sazcı Veli:

"İyi ya işte, büyük bir adam."

Tespihçi:

"Büyük adam olmuş da ne yapmış? Büyük bir Allah..."

Sazcı:

"Ne mi yapmış?... Mesela şiir yazmış..."

Namazcı Cavit:

"Yazarsa yazsın bana ne..."

Türkücü:

"Sen şiirden ne anlarsın!... İnnaağtayna'dan başka ne bilirsin?"

"Tövbe de, çarpılırsın!..."

"Çarpıldık, baksana zaten..."

Sazcı:

"Şiir yazdı dedimse, yani kitap, kitap yazmış hani..."

Tespihçi:

"Kitap mı?"

Türkücü:

"İstida da yazıyormuş, dilekçe de..."

Sazcı:

"İstida ufak iş; layiha da yazıyormuş"

Türkücü:

"Bir yazarmış ki dilekçeyi... Görenler öyle söyledi."

Sazcı:

"Bir yazarmış layihayı..."

Türkücü:

"Derhal bozulurmuş evraklar..."

Sazcı:

"Gidiyor cezanın beş yılı. Sen inanmazsın... Ben de inanmazdım... Gözüyle görmüş Veznedar Abdullah. Ona bir dilekçe yazmış... Sen ne bi leceksin.. Kafa var adamda, sanki tarih. 18 yıl ceza vermiş Abdullah'a yar gıç... Şundan şundan ötürü demiş, canım ne bileyim, bulmuş yargıcın yanlışını. Ankara'daki yargıçlar, okur okumaz dilekçeyi; evraklar bozuk...

Abdullah'ın cezası inmiş 12 yıla."

"İnmiş 12 yıla," dedi Türkücü de.

Yatan bir mapus:

"Mesela, bana bir dilekçe yazsa, 15 yıl cezamın kaç yılı gider ki?"

Sazcı:

"Dilekçesine göre... Amma 5 yılı gider sağlama."

Ayaktaki mapus:

"Yalan! Hükümetin verdiği bir cezayı kimse bozamaz."

"Sen zaten inanmazsın! Cezan olsaydı, dört dönerdin ardında... 'Üstad, bana bir dilekçe yaz,' diye yalvarırdın."

Bir ara sessizliğe girdi koğuş.

Mapuslar düşündü: '24 yıl cezam var. 10 yılını alsalar? 14 kalır. 4 yılını da yattım. Kaldı 10. Asrî cezaevi falan derken... Dışarı.' '15 yıl cezam var, 5 yılını alsalar? 3'ünü yattım. Gitti 8 yıl... 7 yıl cezam mı kaldı? Yatmışlığım da var. Asri cezaevi falan derken... Dışarı.' '10 yıl cezam var. 4'ünü alsalar? Derken derken... Dışarı.'

Sessizlik içinde düşünürken mapuslar, İbram Ali de düşündü: 'Kitap yazan bir adammış!... Elleri nasıl ki?... Şiir yazan bir kişiymiş!... Sözleri nasıl ki?... Kerem de şiir yazmış. Kerem gibidir belki?..'

Sessizlik içinde dalgada iken koğuştakiler, yataktaki mapus ansızın sordu:

"Ben inandım bu işe... Gelir gelmez bir dilekçe yazdırıp.. Ama peki, ne yazacak dilekçeye?"

Sazcı Veli:

"Rabbiyesir velâtüassir yazıp, boynuna takmaz herhalde... Sana sorar olayı. Tabancayı nasıl çekip attıysan olduğu gibi anlatacaksın... Ona göre yakıştıracak kurtuluş yolunu."

Tespihçi:

"Şimdi saçmaladın. Hükümete doğru söylenir mi!... Ben olduğu gibi söyleseydim..."

Türkücü:

"Asarlardı seni değil mi?"

Sazcı:

"Gece evine girmiş de, uyurken adamı vurmuş... Bunun böylesini ne bilsin hükümet... İşte bir idamlık..."

Tespihçi yutkunurken, Namazcı Cavid sordu:

"Üstadın cezası ne kadarmış?"

Türkücü:

"Ya 25 ya da 30 yıl."

Tespihçi, Namazcı'dan önce kaptı:

"Öyleyse, önce kendine yazsın dilekçeyi O..."

Sazcı:

"Yazmaz olur mu, yazmış.... O'nun suçu idamlıkmış ama..."

Türkücü:

"Asamazlar O'nu... Atatürk ne demiş O'nun için: 'Asarız ama, sonra sehpanın dibine oturup ağlamalı' demiş."*

Ayaktaki:

"Ne suç işlemiş, peki?"

Sazcı:

"O'nun suçu siyasî..."

Penceredeki:

"Hükümetle uğraşmak, yani..."

Kapıdaki:

"Yavuz'u kaçırmak..."

Penceredeki:

"Tamam, doğru, ben de öyle duydum. Yavuz'u kaçırırken yakalamışlar."

Sazcı öfkelendi ama, sabırlı bir dille:

"Bunlar hep yalan... Uydurma bunlar..."

Yataktaki:

"Yavuz ne demek?"

Kapıdaki:

"Yavuz kocaman bir zırhlı... Bir eşi Almanya'da, bir eşi bizde. Bizdeki daha acarmış. Başka da yokmuş Dünyada."

Bir ara tekrar sustu koğuş. Mapuslar düşüncede, kendi kendilerini dinliyorlardı.

İbram Ali, kendi kendine: 'Hükümet demek, Jandarma demek; Jandarmaya karşı gelen bir adam bu! Yavuz demek, zırhlı demek mi. Yani kurşun geçmez... Öyleyse çok sağlam!...'

Mapusların düşleri kafalarında dalgalanırken, koğuştan içeriye bir satıcı girdi. Elinde üç beş kitap vardı:

"Ucuz kitap var, kitap!.."

Tellal'ın bağırmasıyla dalgaları bozulan mapusların birçoğu, öfkeyle baktılar ona:

"Şimdi kitabın sırası mı, çık dışarı!..." "Zimmetçi'nin kitaplarıdır bunlar, çık dışarı!..." "İhtikârcı'nın kitapları da tıpkı böyle..." "İhtilâşçı'nınkiler de..." "Amme cüzü olsaydı neyse..." "Mızraklı ilmihal satsan ya!...

* Bu söylenti halk arasında dolaşmıştı.

Kitapları gezdiren Adem babanın umurunda değildi. Bu çıplak adam, sıcak bir koğuşa girmişken, ne kadar fazla dursa kârdı. Hele, bu kitaplardan birini satamazsa, açtı o gün. Ona çıkışanlara karşılık:

"Kitaplar kalın kalın, ucuz ucuz..." diyerek kısıyordu sesini. İbram Ali ise, bunca kitabı bir yerde görmenin şaşkınlığı içindeydi, gözleri onlara baktıkça büyüdü. En kalınlarından birini seçip 135 kuruşa aldı. Hepsini de satın almak isterdi ama, parası o kadardı.

Tellal Adem baba, Ali'nin elindeki bozuk paraları kapar kapmaz fırladı dışarı... Koğuştaki homurtular, Adem baba'dan Ali'ye yönelmişti şimdi. Ama İbram Ali, kitabın sevinciyle kimseyi duymuyordu artık.

Büyük demir kapının küçük kanadından içeri bir mapus girdi karanlığa. Yüzü sarıdan portakala, portakaldan kırmızıya, kırmızıdan kiremidiye çalan renklerin alt alta kaynaşmasıyla resmolunmuş tanıdık bir yüzdü bu. Gözleri akan su gibi mavi, saçları tutuşmuş bir yalımdı sanki. Bıyıkları bal peteği, uçları aşağıya kıvrıktı. Bedeni iri, bacakları uzundu. Deve tabanı alnında yuvarlanan terleri, küçük çilli eliyle sildi. Sonra ağır ağır yürüdü. Önünden bir gardiyan, bir meydancı koştu. Gardiyan müdüre, meydancı da kaleme haber verdi geleni...

Mapusane müdürü Tahsin bey biliyordu gelenin kim olduğunu. O'na dair çok söz duymuştu... Geldi haberini alır almaz heyecanlandı, farkında olmadan ayağa kalktı, tekrar oturdu: 'Ne biçim bir adam acaba... Ağlayan bir çocuğu kucağına alır almaz sustururmuş. Katip Mehmet Ali söyledi: Cebinde ne kadar parası varsa atarmış önüne, sen de çıkar dermiş. Tabii sendeki az, ondaki çok. Sonra hepsini birbirine katıp, yarıya bölermiş: Yarısı senin, yarısı benim... Kiminle konuşursa konuşsun, yarım saat içinde etkileyip, kendine çevirirmiş adamı. Zabıt katibi İstanbul'dan gelen mapuslardan duymuş... Doğrudur, doğru... Savcı, telefonda ne dedi: Tek bir oda vereceksin ona, öteki mapuslarla konuşturmayacaksın... Doğrudur, doğru..., Müdür Tahsin bey, müdür olamayacak kadar yufka yürekli, hem de kuşkulu bir insandı. Düşündüklerine katıksız inanıyordu: 'Ben de, fazla konuşmamalıyım bu adamla... Kendine çevirirmiş adamı... Ama ben bir müdürüm, o ise bir mapus...' Tahsin bey ayaktaydı, müdürlüğü aklına gelince hemen oturdu: 'Tek başına bir koğuşa verdim miydi... Çevirsin bakalım kendine... Yarısı benim, yarısı senin... Suçu, Askeriyeyi ayaklandırma... Cezası, 28 yıl. Hah şöyle, ömrü billah yatsın... Savcı telefon etti; kimseyle konuşturmam. Zehirler mapusları...'

Müdür Tahsin bey oturup kalkarak düşünürken, kapı: "Tak tak!" vuruldu:

"Buyurun!" dedi ayarlı bir sesle müdür.

Kapı açıldı, içeri giren mapus saygıyla huzurda durdu. Müdürün bir şey sorması gerekti; ama sormadı ne garip: Öylece bakıyordu resmine bakar gibi Şair'e... Şair Baba da ona bakıyordu berrak su gibi uysal... Maltadan sesler geliyordu Müdürün odasına: "Geldi mi, geldi mi?.." "Geldi müdürün yanında..." "Nasıl bir adam, sen gördün mü?..." "Şimdi çıkınca görürsün..."

Katipler, gardiyanlar, meydancılar merakla bekliyorlardı görmek için Şair Baba'yı. Herkesten fazla merak eden mapus, Reşit Kemali'ydi.* Bu delikanlı, siyasi hükümlüydü. Okumuş olduğu için İdare kaleminde çalışıyordu, katiplere yardımcı olarak. Raşit, mapuslara ve kendine göre şair sayılırdı. Çünkü şiir yazıyordu durmadan. Bir sandık kağıt karalamıştı edebiyata dair. Ortaokulu bitiren, ondan sonra okuyamayan bu delikanlı, öfkeyle okuyup, öfkeyle yazıyordu. Şair Baba'nın şiirlerinin birçoğunu, ezbere bilirdi... Şimdi bir Bursa bıçağı gibi çalımlı bekliyordu maltada dimdik.

Maltada bekleyenler müdürün kapısına çok bakmadılar. Biraz sonra kapı açıldı. Şair Baba maltaya çıktı. Tanıdığı mapusları kucaklayıp öptü. Orada kim varsa, hepsinin elini sıktı bir bir. İdare meydancısı Necati, siyasiden yatan Raşit ile Şair Baba'yı tanıştırdı. Sonra, yanlarında gardiyanlarla beraber, karanlığın içlerine doğru yürüdüler.

Şair Baba'yı 53. koğuşa verdiler. Koğuş tanıdıklarla doldu. (Henüz tecrit emri gelmediğinden ve siyasilerle öbür mapusları ayıracak bir bölüm olmadığından, herkesle konuşma imkanı bulabiliyordu Şair. Yalnız koğuşları ayrıydı siyasilerin.) Hoşgeldine gelenlerle çaylar içildi, sigaralar tüttürüldü. Karmakarışık sözler edildi; umuda dair. Şair'in piposu sık sık sönüyordu konuşurken... Ne çabuk akşam oldu, yat kampanası vurdu hemen. Çekildi mapuslar koğuşlara.

53. koğuşta iki kişi: Biri şairdi dünyaca. Öteki de şairdi kendince Şair Baba o gün duymuştu delikanlının şiir yazdığını, merak edip ısrarla istiyordu okumasını:

"Şimdi koğuşta biz bizeyiz, naz etme haydi, oku da dinleyelim şu senin şiirleri."

Raşit Kemali heyecanını bastırmak için bavulunun kilidini, bir sarraf gibi çalımlı açtı. Şimdi yüreğinin tik-tağı, ellerindeydi.

Şair Baba bir kağıtlara, bir ellerine bakıyordu, Raşit'in. En fazla kağıtların çokluğuna değil, güzelliğine şaştı. Bir ara, aradığını buldu Raşit'in elleri. Okunacak kağıt, soluk aldı bir an. Şair Baba, kolundaki saatin tik

* Orhan Kemal

tağını duydu bir an. Sonra okunan şiir dizeleri, birikmiş sel gibi kulaklarına akmaya başladı. Şair dikkatle dinledi okunanları bir süre, sonra bunaldı: "Yeter kardeşim... Bir başkasını.." diyordu piposunun dumanını saldıkça... Raşit duymuyordu. Şair: "Berbat!..." dedikçe, sanki Raşit coşuyordu, kendince bir de makam tutturmuştu... Şair Baba biraz daha dişini sıktı. Ama uykusu da gözlerinden akıyordu. Çankırı'dan o gün gelmişti, yorgundu. Bir ara piposunu ağzından çıkarıp, trafik polisi gibi elini kaldırdı:

"Dur! Bitti mi?" dedi.

Hızını alamayan delikanlı:

"Daha var, bitmedi."

"Gel şunları seninle birlikte, bitti sayalım."

Raşit Kemali önce şaşırdı, sonra toparlandı:

"Efendim, anlayamadım?.. Evet, peki..."

"Şimdi beni dinle," dedi Şair Baba, komut verir gibiydi: "Topla karaladığın ne kadar güzel kağıt varsa!"

Kemali, Şair'in yüzüne şöyle bir baktı: Yüzündeki kırmızılar kora çalmış, sarılar harlıyordu... Şair Baba piposunun külünü silkti:

"Ne kadar kağıt varsa mangalın içine..."

Kemali, Şair'in yüzüne tekrar baktı. Şaka ediyor sandı önce, sonra bozuldu. Titrek bir sesle:

"Hepsini de mi?.."

"Evet!" dedi Şair'in sesi kesinlikle.

"Bir tane de mi yok, içlerinde?" dedi önüne bakarak, yakarmalı bir dille.

"Yok!" diye çarptı delikanlının kulağına aynı ses.

"Bir tek dize de mi yok?" diye sordu son olarak ezik bir sesle.

"Yok diyorum, hepsini at diyorum sana, mangalın içine..."

Şair Baba bunları söylerken dışından öfkeli, içinden üzgündü. Çocuğunu adam olsun diye tokatlayan bir baba gibiydi.

Kağıtlar yanıyordu mangalın içinde. Kemali bir mangala, bir Baba'ya baktı. Önce üzgünken, sonra öfkelendi: 'Nerden geldi bu adam' diye düşündü. Yıkılmıştı dünyası.

Şair Baba bir Kemali'ye bir mangala baktı: Kağıtlar yandıkça, delikanlı dumanın içinde bir kaybolup bir çıkıyordu.

Şair ile Çırak öksürmeye başlayınca, pencereyi açmayı akıl ettiler... Koğuşlarda baca yoktu. Kemali'nin dumanı bacadan değil, pencereden çıkıyordu...

(Şair ile Çırak, üç buçuk yıl beraber bir damda kaldılar. Şair Baba'nın

çektiği emek ve Raşit Kemali'nin çalışmaları boşa gitmedi. Herkesin bildiği gibi: Orhan Kemal adıyla; önce hikayeler, sonra romanlar yayınladı.)

3

Çolak Hafız, Ali'nin elinde bir kitap gördü:

"Kitap mı aldın? Ver bakayım."

"Bak, nasıl bir kitap bu?"

Kitabı eline alır almaz:

"Bu kitap lise tarihi" dedi Çolak Hafız ve kalın kabını kaldırdı. İlk sayfada, sonradan mor mürekkeple yazılmış bir el yazısı okudu: [Kitaba dikkat edilmesi rica olunur. İmza M. Acar.]

"Bu kitap, M. Acar'ınmış, değil mi?" diye sordu Ali.

"Evet aç kalınca satmış." dedi Çolak. Ve çevirdi sayfayı:

[TARİH 1. -Tarihten evvelki zamanlar ve eski zamanlar, 7 renkli tablo, 22 harita, 16 resim. Mf. V. 1931 İstanbul Devlet matbaası;] Bir sayfa daha çevirdi.

İbram Ali, ilk defa renkli bir resim gördü; Çolaktan önce:

"Çok güzel bir resim!" diye bağırdı.

"Bu resim sahici değil.. Elle yapılmış... uydurma bir resim bu, dedi Hafız ensesini kaşıyarak. Ve resmin altını okudu:

[Cumudiye devrinde insanların mağaralarda yaşayışları.]

"Hep yalan!... O zamanı gördüler sanki." Hırslandı Çolak.

Sayfaları çevirdi Çolak:

[Dünya ve Hayat... Hayat zinciri.]

"Sakın ha! Burayı da okuma."

"Olur... orayı da okumam Hafız efendi."

[Hayat nasıl başladı.]

"Şuna bak!... Sanki görmüşler gibi... Tövbe yarabbi... Hayat nasıl başlar? Rabbilalemin, Adem'i yaratır önce... Ve de sol kaburgasından Havva Anamızı halkeder.. Bunların birleşmelerinden doğarlar da, gün geçtikçe çoğalırlar, işte böylece hayat başlamış olur."

"Doğru... Ninem de, aynı böyle anlattı."

[Çin'in milli dinlerinden en mühimmini tesis eden KONFİÇYÜS M.E. VI ve bu dinin en büyük imamı MEĞ-TSEU. Çin'in milli dinlerinden TAO dinini tesis eden TAO-TSEU. Bu resim, en eski Çin ressamlarından biri tarafından yapılmıştır.]

"Bu resimleri de geç" dedi Çolak Hafız.

"Neden! Bu resimler güzel ya!"

"Müslümanlıkta resim yok!... En eski zamanların gavurları yapmış bu resimleri." Sayfayı çevirdi:

[Çin'de kağıt imali. TUEN-MUANG'ta oyma mabetlerin dıştan görünüşü.]

"Bu mabetlerde, putlar, resimler ve heykeller doludur. Gavurların tapmağı bunlar," dedi Hafız. Ve sayfayı çevirdi:

[Topa sanat eserlerinden.] Sayfalar çevrildi:

[Hint: Bir Buda heykeli. Siva MABUDU. Brahma heykeli. MABUT VİŞNU'nun rüyası KRİŞNA.]

"Bunlar hep, Allaha şirk koşmaktır... Tövbe yarabbi... Baksana, Allahın suretini yapmışlar!... Tövbe estağfurullah! Tövbe!... Akılları ermediğinden, böyle şeyler yapmışlar eski insanlar. Müslümanlık, bütün dinlerden sonra doğdu. Onun için bütün dinlerden daha üstündür. Müslümanlıkta, resim ve heykel yok!.. Sen beni dinle... Bu kitabı baştan sonuna kadar okursan, kıpkırmızı gavur olup çıkarsın." Resimlerin hepsine bakmadan, İbram Ali'nin okuyacağı yerleri işaret etti. Çolak Hafız. Kitabı kapadı.

Aradığını bulmuş gibi seviniyor İbram Ali. Kitabı kaybetmekten korkuyor gibi, iki eliyle sımsıkı tuttu. Sonra bağrına bastı. Belki bir masal, belki bir düş gibi düşünüyor kitabın içindekileri.

Bıçağını beline sokup, maltada volta atan efeler gibi çıktı maltaya. Kitabı, koltuğunun altında bir gitti, bir geldi, üç gitti üç geldi, beş on sefer döndükten sonra tekrar koğuşa geldi.

Masalda, perili bir köşke girmiş gibi açtı kitabın kabını İbram Ali.

Kırk kapılı bir ev sanki bu kitap. Bütün kapıların anahtarları da kendinde: 'Açsa açabilir... baksa bakabilir... Okusa okuyabilir. Ama: "Açma! Bakma! Okuma!" dediler. Ya açarsam? Ya bakıp okursam?.. Çarpılır adam be!... Okunacak yer mi yok sanki.. Şuraların şuraları, okuması ve de bakılması serbest.' deyip başladı okumaya.

Bir gün okudu, hiçbir şey anlayamadı. Anlayacak, hele birkaç gün daha.

Yedi gün okudu. Azıcık anlar gibi oldu. Ha gayret.

Yirmi gün okudu, birazcık anladı. Anlayamadığı sözcüklerin altını çizip, Çolak Hafız'a sordu. Çolak, bu sözcüklerin anlamlarını veremedi: "Bir lugat ısmarla, görüşmeye gelen görüşücülerine," diye başından savdı oğlanı.

Ali okumaya hevesli. Bir değil iki sözlük ısmarladı: Osmanlıca-Türkçe, Fransızca-Türkçe.. Sözlükler gelince, her gün on sözcük ezberledi.

Dua okur gibi mırıldanıp geziyordu.

Kitabın serbest sayfalarını, iki üç kez okudu. Okudukça anladı. Anladıkça cesaretlendi. Geçti yasak bölgelere. Büyük bir cesaret ve dikkatle girdi gidiyor.

Okuyup okurken, öğrenip dururken, "Orijinal" diye bir sözcüğe rastladı. İşte sözlükler hazır; açtı birini ve arayıp buldu. Orijinal: Nev'i şahsına münhasır, yazıyor. "Birini öğreneyim derken, iki lugat çıktı içinden" dedi kendi kendine. Bir de öbür sözlüğe baktı. Nev'i: Nev'e mahsus yazmış. Bir de beriki sözlüğe baktı. Nev'e: Asli, yazmış. Asli'ye baktı, münhasıra baktı... Derken, karıştı Arapsaçına döndü sözcükler.

Tekrar baştan aldı. Nev'i, şahsi, asli, münhasır ve nev'leri bir daha derleyip toparladı. Hiçbir şey anlamadan, "orijinal" bir daha çıktı karşısına!..

Aldığı gibi sözlükleri, savurdu kapının arkasına. Yapıştı orijinal'in yakasına. O koğuş senin bu koğuş benim, tanıyan yok orijinal'ı. İhtikardan Adil beye sordu; bilemedi. İhtilas'tan Kâzım beye sordu; bilemedi. Karaborsacı Zeki beye sordu; bilemedi!... Komisyoncu Tahir efendiye sordu. O da bilemedi.

İbram Ali öfkelendi: "Naha ocağınız bata, ihtikarcılar!... İhtilasçılar!... Karaborsacılar!... Ve de komisyoncular... Bir orijinal'ı bilemediniz! Yediğiniz paralar zehir zıkkım olsun! On binlerce çalın da... Ula ayıp be! Bir orijinal'ı bilemeyin!..."

Çolak Hafız sordu:

"Ne o, kendi kendine söylenip durursun?"

"Bunca okullarda okumuşlar da, bunca paraları aşırmışlar da, bir orijinal'i bilemediler."

"Bakayım şu orijinal'e."

"Bak bakalım."

Aldı Hafız "Orijinal"e baktı... baktı:

"Bu Müslümanca değil!" dedi.

"Nece peki!" dedi şaşkınca Ali.

"Baksana yahu, orijinal değil bu: originale. Bu gavurca kelimeyi öğrenip de n'olacak?"

"Gavurca mavurca, mutlaka öğreneceğim!" dedi İbram Ali. Hızla uzaklaştı Hafız'dan.

Büyük bir cesaret ve dikkatle, daldı gidiyor İbram Ali. Bir yandan da, beş vakit namazının bir vaktini sektirmiyor... Kitabı baştan sonuna kadar hatmetmeğe koyulduğu zaman, namazı da hızlandırdı. "Kazaya" kalmış namazları da kılıyordu.

Dünya ile Ahiret, karşı karşıya...
Düş ile gerçek, karşı karşıya...
Madde ile ruh, karşı karşıya gelince...
İbram Ali'de bir bunalım oldu.
Ve korktu:

"Çolak Hafız'ın dediği oluyor galiba," diye tasalanıp ağladı. Yapayalnız sandı kendini. Dönüp arkasına baktı... Çok ileriye gitmiş... Uçurumun kıyısında sandı kendini. Ardına bakıp konuştu: 'İşte bak herkes rahat. Sana gavur olursun, demedi mi Çolak? Töbe yarabbi!.. Eşhedüenla ilahe illallah!... Biliyorum, benim gibi karışık şeyler düşünen yok. Şunlara bak nasıl da rahatlar. Ağır ağır abdest aldı işte adam. Yumuşacık namaz kılıyor işte herif. İşte bak çember sakallıya, hasretle salavat getirdi. Türkü söyleyen hepsinden mutlu. Saz çalan, yumuldu sazına. Volta atanlar coştu... halaya çevirdiler voltayı. -vay anasını! Kılı bile kıpırdamadan, çekiyor tespihini herif. - Gördün mü bak! Bir benim rahatı kaçan. Kimseye söyleme sakın, düşündüklerini. Söylenir mi Ula!... "Gavur'a bak gavura," diye taşa yumarlar adamı. Şunlara bak!'

Okuyup okuyup da us yürütmekten korkuyor İbram Ali. Bundan ötürü, namazı hızlandırdı. İşte namazda Oğlan. Dili sure okurken, usu olağan şeyler düşünüyor. Bundan ötürü Allaha yalvarıyor namazda: "Allahım n'olursun yarabbi!... Bana olacak şeyler düşündürme.. Hep, olmayacak şeyler düşündür... Olmayacak şeylere inandır beni. Eskisi gibi yap beni. Meleğe, şeytana inanayım eskisi gibi.. Benim günahlarımı affet yarabbi. Aklımı çok işletme yarabbi. Birazını geri al istersen.. Ben korkuyorum böyle düşünmelerden. Keşke okumayaydım şu kitabı... Ama doğru da yazmışlar canım. Peki, Peygamber de benim gibi insan değil mi? İnsan... Hadi bakalım, gene başladım. Ula! düşünmeden duramaz mı benim usum. Esselamün aleyküm ve rahmetullah... Esselamün aleyküm ve rahmetullah." Selam verip namazdan kalktı.

Namaz kılarken, daha karışık şeyler düşünüyorum, diye namazı da bıraktı.

Kapıları kırıp baskına gider gibi, açtı kitabı. Öfkeliydi bu kez İbram Ali: "Bu kitabın içindekileri kimler yapmış?.. 7 renkli resim-136 resim, heykel ve mimari fotoğrafı var!" deyip kitabı hızla açtı: "Şu resme bak! Ne güzel bir renk, ne uygun bir biçim!" dedi. Altını okudu: [Sus'ta birinci Daryüs'ün sarayına ait tezyinat: Kıralın okçusu. M.E.V. -Bunları kim-

ler yapmış? -İnsanlar yapmış. -Anladık insanlar yapmış. -Bunlar uslu muymuş, yoksa deli miymiş? -Deli olur mu hiç, hem uslu ve hem de büyük ustaymış bu adamlar. -Öyleyse madem, bunlara bakıp beğenmek, okuyup yormak neden sakıncalı oluyor? -Çolak Hafız'a sor. -Bırak Çolağı! Bundan sonra, uslu ve usta adamların yaptıklarını, doya doya seyredeceğim. Yazdıklarını, harıl harıl okuyup yorumlayacağım. "Ne bu be!" Çevirdi sayfayı: "Heykele bak heykele!..." Heykel değil resim!... Resim değil, kabartma!.. [Hamurabi'nin Güneş-İlah Şamaş'tan maruf kanunlar hakkında tebligat aldığını tasvir eden taş levha: Sus'ta bulunmuştur.]

"Güneş-İlah Şamaş; ne demek? Güneş: Güneş, demek, İlah da: Allah, demektir. -Ula Müslümanlıkta, Güneş Allahı var mı? Ve de Allahın resmi? -Gene başladın..."

Sayfaları çevirdikçe resimleri, heykelleri yine de beğenip okudu altları nı:

"Vay anasını! Birçok Tanrı!... İnsan suretinde!... Hem de nasıl... -Ol sun varsın güzel yapmışlar ama. Hem de taşları oyup yapmışlar. Çünkü usları eriyor, elleri yakışıyormuş."

Beğendiği Tanrı suretlerinin resmini yapmaya başladı.

Günlerden bir gün; dalgın dalgın, suret çizip dururken, ensesinden bir ses:

"Bunlar resim mi?" dedi.

Çevirdiği başını Aynacı Yusuf'a Ali:

"Bilmem çiziyorum işte. Kitaptakinin aynı değil mi?"

"Kitaptakinin aynı. Ama bunlar kitap resmi. Sen gel de resmi nasıl ya pıyor ressam..." dedi Aynacı Yusuf.

"Ressam mı! Nerde?" diye gözleri büyüdü İbram Ali'nin.

"Birinci bölümün 53. koğuşunda... Adamı alıyor karşısına, baka baka çekiyor resmini."

"Baka baka çekiyor demek! Makinasız mı?...

"Makinasız."

"Hayret be!"

"Önce kalem geçiyor, sonra fırçayla boya.

"Boya ile yapıyor demek insan suretini!"

"Evet boya ile."

"Yani, senin ve benim kullandığımız boyalar gibi?"

"Renkleri aynı ama kutuları ayrı... Bizim aynaların kenarlarına çiçek yaptığımız boyalar, kapı boyası. Bunlarla resim yapılmaz. İki günde çatla yıp dökülür. Onunkiler dişmacunu gibi bir şeyler."

"Ama kırmızı, tıpkı kırmızı; yeşil, tıpkı yeşil; değil mi?"
"Evet renklerde hiçbir değişiklik yok. Mavi de, sarı da aynı."
"Vay anasını! Kim bu adam?"
"Üstat"
"Üstat mı? Şiir de yazıyormuş hani?"
"Yazıyor."
"Resim de yapıyor demek!"
"Hem de nasıl. Tıpkı suret. Kendi rengin nasılsa. Gözlerin, çakırsa çakır, ela ise ela. Teni, tıpkı ten rengi gibi boyuyor..."
"Kaça yapıyor bu resimleri?"
"Para almadan yapıyor."
"Anlamadım! Parasız mı? Niye?" Şaşkınlık içinde İbram Ali.
"Çünkü bu adam parayı sevmezmiş."
"Ama, ne yiyip içiyormuş?"
"Ne bileyim ben... Öyle işte... Resimden para almıyor. Yalnız 250 kuruş boya parası."
"Peki, ben sana 250 kuruş vereyim, beni onun yanma götür. Resmimi yapsın bakalım. Ama şimdi param yok. Babam gelince alıp veririm. O zaman gideriz, olmaz mı?" dedi yakarır gibi İbram Ali.
"Olur, o zaman gidelim." dedi Aynacı Yusuf.

1940 yılının Aralık ayı. Kar, köy yollarını kapatmış olacak ki, Hasan Çavuş gecikti.

61. koğuşta canı sıkılan İbram Ali, 72. koğuşa naklettirdi kendini. (Bu koğuşun pencerelerinden, Seçköy'ün tarlaları görünür.)

Gözlüyor anasıyla babasını İbram Ali, gözleri köy yolunda: 'Geciktiler de geciktiler. Resmimi yaptıracağım. Ya adam cayarsa... Sahiden köyde kar var' Antepliler, kumar oynatıyor koğuşta. Feriköylü İbram İmralı'dan kaçmış.... Balıkesir'de yakalanmış... Yakında gelir.. Bu haberi duyan Koca Üsen, türkü söylüyor sevincinden. Çünkü onun arkadaşı, Koca Üsen, Feriköylü Yaşar da, onun ağabeysi. Feriköylü bugün yarın gelir... Yaşar, durmadan çalım satıyor ona buna... İbram Ali'nin gözleri köy yolunda: 'Mutlaka yollar kapalı, bu kadar gecikmeyeceklerdi...' diye düşünürken, pencereden dışarıya bakmakta olan İbram Ali'nin ensesine bir el uzandı. Yaşar'ın eli İbram Ali'nin yakasına yapışıp çekti:

"İn pencereden!"

Ali şaşırdı:

"Babam gelecek de...

Yaşar çalımlı:

"Gelince seni çağırırlar!"

Ali öfkeli:

"Yol, kapalı mı diye baktım!"

Yaşar hırslandı:

"Ulan eşek herif! Burdan yolun kapalı olduğu görülür mü?"

Pencereden birdenbire indi İbram Ali, sıçrayıp, bir, bir daha, iki tokat indi Yaşar'ın suratına... 72 koğuş karıştı.. Araya girenlerin yardımıyla kavga bastırıldı.

Pıtır korktu. Çünkü, İbram Ali'nin köylüsüydü.. Düşman kazandılar. Bu kavga sürüp gidebilir, Antepliler arka çıkmışsa da İbram Ali bu koğuşta duramazdı. Pıtır haklıydı.

Birinci bölümün ikinci katında, 32. koğuşa verdiler İbram Ali'yi.

Üç kişilik bir koğuş; tam okuyup resim yapmak için.

Yollar açılmış... İbram Ali'nin anası da geldi babası da... 250 kuruşu aldığı gibi doğru Aynacı Yusuf'un yanına:

"Al bakalım 250 kuruşu!"

"Ne parası bu?"

"Resim parası."

"Tamam, tamam... haydi gidelim."

4

Yıl 1941, aylardan Şubat'ın ya 2'si, ya 3'ü...

En güzel giysilerini giydi İbram Ali. Kahverengi üzerine ince çizgiler. Ütülü gömlek ve kıravat. Saçlarını iyice taradı.

Yürüyorlar: Önde Aynacı Yusuf, arkada İbram Ali... Gidiyorlar. 32. koğuşa; önde Aynacı, arkada Ali. Girdiler içeriye. Hiçbir öğrenci, hiçbir okula böylesine girmemiştir.

"Selamünaleyküm!" dedi Aynacı.

"Selamünaleyküm," dedi Ali de. Sesi çıktı çıkmadı.

"Aleykümselam! Buyurun Yusuf! Buyurun delikanlı!" diye karşıladı Üstat.

"Boyu, herkesten uzun!.. Şair kısmı böyle olur demek," diye düşündü Ali.

"İbram Ali'nin resmini yapar mısın Üstat?" dedi Yusuf.

"Hay hay, yaparım Yusuf usta, buyurun.

'Amma da iyi adam ha, pazarlık bile yapmıyor,' dedi içinden Ali.

'İşte 250 kuruş da boya parası,' dedi Aynacı.

"Para da getirmişsiniz! Madem getirdiniz, bu parayla birkaç tüp boya aldırtayım.

Yüzü, inadına güleç!... Gözleri mavi mavi! diye düşündü Ali.

"İbram, resme çok meraklı, dedi Aynacı.

"Aşkolsun, aferin İbram'a."

Saçları, kına yakmış gibi ve kıvır kıvır dalgalı! diye geçirdi içinden Ali.

"Hemen başlayacak mısın resme?" diye sordu Aynacı.

"Başlayacağım elbet. Getirin benim boyalarla fırçalarımı!" dedi Üstat.

'İlaçlara bak, ilaçlara! İlaç değil boya bunlar. Evet boya. Kaç çeşit kırmızı, kaç çeşit al, yeşil, sarı, mavi.. Resim bu boyalarla oluyor demek ki? Olsun bakalım.'

"Peki evladım. Otur karşıma."

"Olur efendim. Oturayım."

"Hiç kıpırdamadan duracaksın. Yorulunca dinlenirsin, olmaz mı?"

"Olur," dedi dışından. Ve içinden: 'İnsan oturup dururken yorulur mu ki!'

"Rahat otur evladım. Diz üstü yorulursun. İstersen bağdaş kur."

"Yorulmam efendim."

"Allah Allah, yorulmazsın demek. Peki öyleyse... İbram Ali evladım, dur bakalım şimdi."

İbram Ali, sade bir soluk. Put gibi bir model.

"Biraz sağa dön.. Olmadı çok döndün, biraz sola... Tamam hiç kıpırdama.

"Soluk alayım mı?" diye safça sorunca İbram Ali. Üstat sevgiyle güldü. Aynacı da güldü:

"İbram Ali resme çok meraklı değil mi?" dedi Aynacı.

"Hakikaten meraklı.. Canım evladım benim.. Tamam bu duruş güzel. Çok güzel resmin olur senin... Olur değil mi Asri Yusuf?"

"Olur elbette sen yaptıktan sonra Üstadım."

"İnanmayanlar gelsin de baksın.. Buda heykeli gibi bir model duruyor karşımda.." Şair bu konuşmalarıyla, Mısır resimleri gibi kasılı duran modelini gevşetip, tabii duruma sokmak istiyordu.

'Ressam kısmı böyle oluyor demek ki; insanları hemen beğeniyor!' diye geçiriyordu içinden İbram Ali.

Şair bir eline tutkallanmış bezi, öbür eline de kalemi aldı. (Sehpası olmadığı için, oturduğu yerde resim yapardı. Çerçeveyi dizine koyup bir eliyle de tutardı.) Resim çizmeğe başlar başlamaz, dudaklarında bir ıslık belirdi Şair'in.. İbram Ali bu "üflüğe" çok şaştı. O'nun bilmediği bir türküyü çalıyordu: "Kuş dili gibi bir şey! Beni öldürseler çalamam!..."

Şair resmi çizip dururken elindeki kalemi, modelinin yüzüne doğru dikey tuttu... Ali O'nun her kıpırtısından bir anlam çıkarıp, kendince bir şeyler öğrenmeye çalışıyordu. 'Yüzümü ölçüyor!' diye düşündü: 'Her şeyin ölçüsü olur da resmin olmaz mı? Olur elbette... Ölçsün bakalım... Ben de ölçerim bundan sonra... Gayet kolay; adamın suratına doğru kalemi dimdik tutacaksın... Gözünün birini nişan alır gibi yumup, öbürüyle de keskin bakacaksın..'

Şair resmi çizip dururken elindeki kalemi, modelin yüzüne doğru yatay tuttu bir de... İbram Ali, bir Hitit kabartması gibi sessiz: 'Anladım; bir dikine ölçüyor, bir yanına... Burnunu, diklemesine çekecek; gözlerimi, yanlamasına.. Kulaklarım nasıl olur ki? Tıpkı kulak gibi olur... İşte gözlerim oldu. Ne bildin? Bezin öte yakası gözükmüyor ki? Görür gibi oluyorum. Yanlamasına çekiyor kalemi baksana. Aha bir de diklemesine çekti. Burnum mu oldu şimdi. İşte görürsün bak...'

Şair ıslığı kesti. Tuvali duvara dayadı:

"Bugünlük bu kadar. Yarın aynı saatte gelirsin, devam ederiz.

İbram Ali resmine baktı:

"Daha şimdiden benziyor, nasıl da benzettin!... Resme böyle mi başlanır?"

"Evet böyle başlanır. Resmin güzel olacak. Yarın aynı saatte gelirsin. Resmi bırakır bırakmaz Şair, eline bir kağıt alıp yazı yazmağa koyuldu. Ali'ye ve onun resmine de aldırdığı yoktu artık. Dalıp gitmişti.

Kendi koğuşuna gider gitmez İbram Ali, Sazcı Veli'ye seslendi:

"Otur karşıma çabuk!..."

"Ne yapacağım karşında?" dedi Veli.

"Resmin olacak... Resmini yapacağım..."

"Benim resmimi çekeceksin, öyle mi?... Peki oturdum. Nasıl duruyım?"

"Biraz sağa dön. Olmadı çok döndün. Biraz sola; şimdi tamam. Gözlerini kıpıştır... Soluk da alabilirsin... Gülmek yasak!..."

Resmi çizmeye başlar başlamaz, bir üflük tutturdu. Ali de. Ama O'nunki başka bir hava.

[Yanıma gel yanıma gel, yar yanı başıma. Şu gençlikte neler geldi cahil başıma.]

Yüzüne karşı, bir tutuyor kalemi, dikine. Tıpkı, düşlediği çizgiler gibi düşürüyor düşsel çizgileri. Dikine inen düşsel çizgi, göz bebeğinin dış kenarından ağzının dış kenarını silip iniyor. Ha gayret çizgiye, ha gayret üflük. Yüzüne bir tutuyor kalemi yatayına: Gözler yerinde. Ha gayret çizgi,

ha gayret üflük. Bir tutuyor kalemi, gözlerin yatay çizgisine göre kulaklar tamam. Ha çizgi, ha üflük. Kaşlar tamam. Saçları gayet kolay. Derken, üflük kesildi:

"Bugünlük bu kadar. Yarın aynı saatte gelirsin, devam ederiz," dedi İbram Ali.

İbram Ali resmine baktı:

"Daha şimdiden benziyor, nasıl da benzettin!... Resme böyle mi başlanır?"

"Evet böyle başlanır. Resmin güzel olacak. Yarın aynı saatte gelirsin." Resmi bırakır bırakmaz Şair, eline bir kağıt alıp yazı yazmağa koyuldu. Ali'ye ve onun resmine de aldırdığı yoktu artık. Dalıp gitmişti.

Kendi koğuşuna gider gitmez İbram Ali, Sazcı Veli'ye seslendi:

"Otur karşıma çabuk!..."

"Ne yapacağım karşında?" dedi Veli.

"Resmin olacak... Resmini yapacağım..."

"Benim resmimi çekeceksin, öyle mi?.. Peki oturdum. Nasıl durayım?"

"Biraz sağa dön. Olmadı çok döndün. Biraz sola; şimdi tamam. Gözlerini kıpıştır... Soluk da alabilirsin... Gülmek yasak!..."

Resmi çizmeye başlar başlamaz, bir üflük tutturdu. Ali de. Ama O'nunki başka bir hava.

[Yanıma gel yanıma gel, yar yanı başıma. Şu gençlikte neler geldi cahil başıma.]

Yüzüne karşı, bir tutuyor kalemi, dikine. Tıpkı, düşlediği çizgiler gibi düşürüyor düşsel çizgileri. Dikine inen düşsel çizgi, göz bebeğinin dış kenarından ağzının dış kenarını silip iniyor. Ha gayret çizgiye, ha gayret üflük. Yüzüne bir tutuyor kalemi yatayına: Gözler yerinde. Ha gayret çizgi, ha gayret üflük. Bir tutuyor kalemi, gözlerin yatay çizgisine göre kulaklar tamam. Ha çizgi, ha üflük. Kaşlar tamam. Saçları gayet kolay. Derken, üflük kesildi:

"Bugünlük bu kadar. Yarın aynı saatte gelirsin, devam ederiz," dedi İbram Ali.

Şöyle bir baktı! Sazcı resme:

"Daha şimdiden benzettin."

"Resmin güzel olacak da ondan... Yarın aynı saatte gelirsin, devam ederiz."

Resme bakan Adembaba:

"Benzedi," dedi.

"Kime benzedi bu resim?"

"Tıpkı Sazcı Veli. Nasıl da bakar adama. Gözleri tıpkı göz."

'Sazcı Veli'nin gözleri' dedi kendi kendine Veli.

Yaptığı bu resmi, bütün tanıdıklarına götürüp gösterdi İbram Ali. Ama, Üstada göstermedi yalnız. "Daha ilk resmim bu, çok daha iyisini yaptığım zaman göstermeliyim. Hele dur bakalım. Şu kadarcık çizgiyle, çırak olunmaz."

İkinci günü saat 3'te gitti 53. koğuşa İbram Ali. Mabet kapısı açar gibi açtı kapıyı. Girdi içeri:

"Selamünaleyküm."

"Aleykümselam, hoşgeldin evlat, buyur otur," dedi Şair.

Yere cilalı bir tahta koydu. Tahtanın üstüne çeşit çeşit renk sıktı. Bir rengi öbür renkle karıştırırken, üflük de başladı. 'Üflüksüz karışmaz demek ki boyalar. Ben de üflük çalarım boyalarımı karıştırırken. Boyaların olunca,' diye düşündü Ali.

Üstat azıcık sarıdan aldı fırçanın ucuna, azıcık da maviden, yavaş yavaş karıştırırken üflük havalandı. Sarı ile mavi, dönerken başka bir renge:

"Vay anasını yeşil oldu be!" diye ünledi İbram Ali.

Saf bir ün karşısında Şair, gülmekten ziyade; sevgiyle baktı bu köylü çocuğuna.

Boyaya batırdı batırdı, çaldı fırçayı beze. Çaldı üflüğü. Çaldı fırçayı, çaldı üflüğü. Sarıyı kahverengiyle karıştırdı, biraz da ak. Batırdı fırçayı çaldı beze. Batırdı çaldı, derken derken, üflük kesildi bir an:

"Tamam bugünlük bu kadar."

"Bitti mi?" diye sordu Ali.

"Daha dur bakalım yeni başladık. Astar rengini vurdum. Kurusun da yarın saat 3'te devam ederiz."

"Peki devam ederiz. Ama benim saçlarım yeşil değil?"

"Bu böyle kalmayacak. Bu astar rengi."

Ali ayrılıp giderken: 'Şaşılacak bir şey, gözlerimi de yeşile boyadı! Kaşlarımı da Astar rengi!.. Gözün astarı olur mu? Şaşılacak bir şey!.. Demek ki oluyor, resim bu ya' diye düşünerek 32. koğuşa girdi.

Gözünün önünde renkler kıpır kıpır: 'Bir de renk meselesi çıktı, astar renk. Ela göze yeşil astar.'

Dışardan görüşmeye gelenlere, renkli kalem aldırdı. (Kutu boyasıyla resim olmaz çünkü, çatlar, dedi Yusuf usta.) Kalemlerin rengi boyaların rengi gibi. Alı al, yeşili yeşil.

Aldı mavi kalemi eline İbram Ali. Sürttü kağıda kalemi, halis mavi.

Sarıyı sürttü halis sarı. Sarıyı, bir de mavinin üstüne çaldı:

"Vay anasını yeşil oldu be!" diye bağırdı. Fırladı ayağa; bulup getirdi Sazcı Veli'yi oturttu karşısına; Gözünü, kaşını ve saçlarını yeşile boyadı.

"Bir bakayım," dedi Sazcı Veli.

"Bir bak bakalım."

"Ah ha! Ne yaptın yahu sen!"

"Ne mi yaptım? Resim yapıyorum."

"Benim gözlerim yeşil mi? Saçlarımı da yeşile boyamış, kaşlarımı da!"

"Senin aklın ermez. Böyle kalmayacak bu. Bu astar boyası."

Güldü Veli:

"Gözün astarı olur mu?"

"Olurmuş..."

"Mintan mı bu be!.."

"Resimde gözün astarı olur."

.....

Üçüncü gün aynı saatte durdu resme İbram Ali. Saygıyla model duran bu gence karşı Üstadın davranışlarını, Raşit Kemali, seyrediyordu.

"Çok güzel olacak değil mi İbram'ın resmi? Ne dersin Raşit?"

Raşit Kemali resimle pek ilgili değil:

"İyi olur herhalde."

"Baştan savma söylüyorsun. İyi olur de şuna yahu."

"Yapabilirken olur."

"Doğru. Ne güzel model duruyor çocuk. Kötü olursa kabahat bende. Dinlen evladım, biraz da ben dinleneyim."

Rahat duruma geçer geçmez, resmi gösterdi:

"İşte bak, şuralar tamam. Dur bakayım evladım. Yahu, bu gözde kaçıklık var. Nasıl da görmedim. Sen de söylemezsin Kemali."

Kemali'nin umurunda değildi resim. Durmadan okuyordu.

"Bugünlük bu kadar yeter. Yarın aynı saatte devam ederiz."

İbram Ali iner inmez koğuşuna, Sazcı Veli'yi karşısına oturttu. Yeşile boyadığı yerleri, saçlarıyla kaşlarını, karaya çevirene kadar epey uğraştı. Gözlerini de sürte sürte elaya döndürdü. Resme bakan Türkücü Hasan'a:

"Güzel olacak Veli'nin resmi, değil mi?" diye sordu İbram Ali.

"Yapabilirsen, olur herhalde..."

"İkircikli söyleme. Olur de şuna."

"Yapabilirsen olur..."

"Doğru, yapabilirsem olur. Çünkü çok güzel resme duruyor Veli Usta..

"Durması kolay, sen yap sadece," dedi Veli.

"Ben de güzel dururum. Benim de resmimi yap." dedi Türkücü Hasan.

"Olur, senin resmini de yaparım. Senin yüzün, resme iyi gelir..."

"Ben, Veli'den daha iyi dururum... Şuna bak, gözlerini boyuna kırpıştırıyor..."

"Gözlerin kırpışması, zarar vermez," dedi Ali.

"İşte bozuldu... Sineği kovayım derken suratından, burnu yamuldu.

"Güldürme Hasan usta şunu, baksana durumu bozuldu."

Dördüncü günü de, tam zamanında gitti 53. koğuşa İbram Ali.

"Aferin tam saatında gelip model duruyorsun. Resim böyle yapılır... Yarım saat geciktin mi renkler değişir." dedi Şair Baba. "Şaşılacak bir şey, yarım saatta renklerin değişmesi!" diye düşündü İbram Ali. "Güneşli havada renkler başka, karlı havada renkler başka olabilir ama. Yarım saatta renklerin değişmesi!... Vay anasını!"

"Bugünlük bu kadar. Yarın aynı saatte gelirsin, devam ederiz" dedi Şair.

"Olur yarın aynı saatte gelirim."

İndi 32. koğuşa İbram Ali. Arayıp buldu Sazcı Veli'yi:

"Çabuk otur karşıma!... Aynı saatte oturmalısın. Çünkü renkler değişir."

"Yarım saatte renk değişir mi!.. Karlı havada güneş açsa neyse," dedi Veli.

"Değişirmiş... Karla güneş gibi, akla kara gibi bir değişiklik değil bu. Senin ve benim bilmediğimiz bir renk değişikliği herhalde."

"Sen de bilmiyorsun yani iyicene" dedi Veli.

"Şimdilik, bildiğim bu kadar."

Beşinci günü de saatı saatına oturdu İbram Ali. Şair Babanın karşısına. (Yarım saat geçerse çünkü renkler değişir.)

Resme durmadan önce, bir ara göz göze geldiler:

"Bak bakayım evladım benim gözüme" dedi Şair.

Dört tane göz. İkişer ikişer üstüne geldiler... İkisi ela, ikisi mavi:

"Allah allah senin gözlerin yeşil ela!.." dedi Şair.

"Ama sen aynını yapmamışsın?"

"Ceketinin rengini alıyor. Kahverengi oluyor gözler de."

"Al bakalım, şaşmak için bir şey daha!... Deniz gibi demek göz kısmı da!"

Koğuşa iner inmez İbram Ali, Veli'yi karşısına oturttu.

"Bak bakayım gözlerimin içine."

Baktı Veli.

"Vay anasını! Senin gözlerin kahverengi ama, lacivert oluyor!.. Çünkü mintanın mavi. diye izah etti Ali.

"Her gün bir şey çıkarıyorsun benim resimde" dedi Veli.

"Ben çıkarmıyorum, zaten öyle."

Altıncı ve yedinci günü de devam etti Şair Baba, İbram Ali'nin resmine.

Sekizinci günü resim bitti:

"Al bakalım resmini. Resmin bitti" deyince Şair Baba, İbram Ali ayağa kalktı ve donakaldı.

Elinde resim, ne geri ne ileri... Sadece düşünüyor: 'Ne çabuk bitti. Resim öğrenmek istediğimi söylersem kızar mı? - Belki de kızar. Ben acemi-nin biriyim. - o büyük bir usta, belki de kızar..'

"Evladım ne düşündün? Bir diyeceğin mi var?"

Ses yok İbram Ali'de. 'Söylesem belki kızar. Bu koğuşa gidip gelmek istiyorum, desem. Niçin, sebep ne der... Resim öğrenmek istediğimi söylesem... - Okumak istiyorum desem, kızar mı ki? Elbette kızar... Bu zamana dek neden öğrenmedin, der.

"Evladım ne istiyorsun söyle utanma..."

Ses yok İbram Ali'de. 'Resim öğretmek istemez elbette... Sanatımı kapacak elimden, der çünkü... Okumak istiyorum, senin yanında, diyeyim... - Bu zamana dek neden okumadın, şu boyuna bak, der adama. Ula ne demeli de kalmalı burada'- diye, şaşkın ve heyecanla düşünürken, Şair tekrar sordu:

"Resmin bir kusurunu mu gördün yoksa?"

Resme, şöyle bir baktı İbram Ali, buldu bir bahane:

"Benim kıravatımı yapmamışsın?"

"Sen her zaman kıravat takar mısın?"

"Takmam amma, şimdi var ya..."

"Köylüler, çift sürerken, ekin biçerken, burçak yolarken kıravat takarlar mıydı?"

"Takmazlardı ama... şimdi ben... çift sürmüyorum ki..."

"Aferin, güzel söyledin... Amma ben seni, bir köylü çocuğunun resmini yapayım diye oturttum karşıma. Şehir züppelerine çeviremem senin resmini. Sizin köye tahsildar gelir miydi?"

"Gelirdi."

"Kıravatı var mıydı?"

"Vardı."

"Elbiseleri de, aynen böyle ütülü?.. Ben, böyle güzel bir köylü çocuğunu, tahsildar kılığına sokamam."

'Vay anasını, amma da laf biliyor yahu' diye düşündü İbram Ali: 'Burada biraz daha kalmak için ne yapmalı?'

"Ne düşündün, söyle hadi?"

"Gömleğimin yakasını da yapmamışsın, ceketim de eski..." dedi İbram Ali.

"Giysilerini, yeni yaparsam sana yakışmaz..." Bu kez, İbram Ali iyice şaşırdı. Çünkü: 'Yakışsın diye yeni elbise giyiyor, herkes.' Düşünüp durdu. Ve yıllar sonra, bunun ne demek olduğunu anladı.

Kendi kendine çalışmaktan başka çaresi yoktu İbram Ali'nin. Çünkü resim yapmayı doğdu doğalı seviyordu nedense. "Niçin resim yapıyorsun," diye soranlara şaşıyordu. 'Resim yapmadan durulur mu?' Soluk almak gibi geliyordu ona resim yapmak.

Sıra Türkücü Hasan'da. Almış Hasan'ı karşısına, kara kalemle resmini yapıyor. Renklerin hakkından gelmeğe uğraşıyordu.

Seyre bakan Talip Usta:

"Amma da benzedi haaa!"

"İyice benzedi değil mi?"

"Şair Baba'nın haberi var mı, senin yaptığından?" Sordu Oyuncakçı Talip.

"Üstad'ın haberi yokmuş" dedi Türkücü.

"Üstat görmesin" dedi Talip.

"Yanına çırak mı alır beni!"

"Aha buldun çıraklığı... - Elimden sanatımı habersiz kaptı, diye... Senin resim yaptığından haberi yok demek!"

"Hayır yok."

"Ustalık, çıraklık, diye bir şey yok mu?.. Ustadan izin alınır, bizim bildiğimiz.. Usta "El" verirse yaparsın o sanatı.. Yoksa yapamazsın. Talip şaka yapıyordu ama, Ali'ye sahi gibi geldi bu laflar.

"Oğlum, Üstat demek büyük adam demektir. Bu adam senin, haber siz resim sanatını aşırdığını görürse; Savcıya bir çift söz söyledi mi yeter: Sür bunu Sinop kalesine! dedi miydi tamam! Soluğu Sinop damında alır sın.

Orada bulunanlar Talip Çavuş'un şakasına gülüştüler.

İbram Ali de bunun şaka olduğunu anladı ama, yaptığı resimleri bir türlü Üstada götürüp göstermedi. Çünkü ona göre; büyük bir adamın yanma ne diye gidecekti. O'nunla oturup konuşmak için okumak lazımdı. Halbuki onun tahsili yok denecek kadar azdı. Köy okulunun üçüncü sınıfından diploma almıştı. Bu kadarcık okumayı, kim olsa bilir. Bu resimleri de herkes yapabilir, gibi geliyordu Ali'ye. Bundan ötürü durmadan resim çizdi. Günün birinde kendini, gösterecekti O'na.

Şair de durmadan şiir yazıyor ve resim yapıyordu. (Bu resimler mapusların portreleridir).

İkinci Dünya Savaşında, Almanların, Avrupa ülkelerini işgal etmesi sırasında, Türk hükümeti de pasif korunma tedbiri almış olacak ki mapusanedeki elektrik lambalarını, maviye boyadılar.

Koğuşların lambaları boyanınca, mapuslar bir anda değiştiler... Bir anda düşe gömüldüler sanki...

Çolak Hafız'ın tek kolu, inadına uzadı... Almanca öğreniyor kitaptan.

Dutlucalı Ağaların Etem, sabırtaşı gibi oturmuş, gümüş kapaklı saatına bakıyor.

Talip Çavuş'un sarı yüzü, yeşile çalıyor mavi ışığın altında.

Sazcı Veli, Âşık Garip'e benzedi.

İlyas Kaptan, gerçekte kaptan olmadığı için, düşünde sürüyor gemiyi sanki. Çünkü iyice kasılmış.

Uşaklı Peder, Kaptanın karşısında, kundaklanmış çocuk gibi uslu.

Adem Babanın sırtında bir çapıt, korkuluk gibi ayakta.

Atik Onbaşı, yenice aptes almış, kollarını sıvazlıyor.

Türkücü Hasan, kitap okuyor.

Dokumacı Kerim, bezleri arşınlıyor.

Çorapçı Halit, çoraplara ütü sürüyor.

Tespihçi Memişin kiremit suratı, laciverte çalmış.

Namazcı Cavit'in elindeki tespih, siyah kehribar gibi parlıyor.

Komisyoncu Tahir, sucukla ekmek yiyor.

Karaborsacı Zeki bey, Almanların işgal ettiği yerlere bakıyor haritada.

Fotoğrafçı Boşnak, Zeki beyin baktığı yere bakıyor anlamadan.

İhtilastan Kâzım bey, Son Posta gazetesini okuyor.

İhtikardan Adil bey, pastırmalı yumurta yapıyor mangalda.

Eyüp Ağa, Tan gazetesini okuyor.

Aynacı Yusuf, renklerin değişikliğine bakıyor.

Kırk kişilik bir koğuştur bu... Kimi içerde, kimi dışarda. Kimi yatakta kimi ayakta. Mavi ışığın içinde mapuslar, denizin içindeki balıklar gibi kıpır kıpır.

İhtilastan Kazım bey bozdu sessizliği:

"Yugoslavya'nın işi bir haftada tamam... İşte Alman orduları Yugoslavya'ya girmişler."

Karaborsacı Zeki bey kaptı lafı ağzından, parmağı haritada:

"İşte burayı da çiğnediler mi tamam..."

Fotoğrafçı Boşnak, hızlandı:

"Yugoslavya'yı çiğnemek gayet kolay... Benim memleketimdi çünkü orası."

Eyüp Ağa:

"Sen çiğnedin de geldin değil mi, memleketini?" dedi.

Türkücü Hasan:

"Bulgaristanı, kolay kolay çiğneyemezler. Çünkü Bulgar gavuru serttir."

Çolak Hafız, tek kolunu savurdu koğuşun ortasında:

"Bulgar'ın hakkından ancak biz geliriz. Edirne'den bir girdik mi iki günde çiğner geçeriz Romanya'ya. Ama velakin, kitap kavlince sarı bir gavur, Müslüman olacaktır..."

Tespihçi kaptı sözü:

"İşte bu gavur Almandır..."

Namazcı Cavit:

"Tamam Alman gavuru Müslüman olur... Çünkü, Türkleri çok sever Alman gavurları."

Dutlucalı Etem kederlendi:

"Gavurdan dost olmaz! Sen ayak altlarında bırakma yarabbi!... Ben işgalin ne demek olduğunu bilirim."

İhtikardan Adil bey:

"Bulgaristan'ı da çiğnedi mi tamam; sıra bizde," dedi.

Çorapçı Halit:

"Harbe girersek kıtlık olur."

"Kıtlık olur," dedi Dokumacı Kerim de.

Komisyoncu Tahir:

"Olursa olur," dedi Dokumacı Kerim de.

Komisyoncu Tahir:

"Olursa olsun. Kurtuluruz be!"

Talip Çavuş, ince parmaklarının ikisini oynatıp:

"İki gün cezadan kurtulmak için, gavurun işgalini istiyorsunuz! Ne bi çim Türklük bu?... dedi.

Sazcı Veli:

"İki gün cezadan kurtulmak için değil. Zengin olmak için...

"Doğru söyledin Sazcı, harp zengini olacak, bunun niyeti bozuk," dedi Eyüp Ağa.

Dutlucalı Etem:

"Ben harp zengini çok gördüm. Amma, açlıktan ölen binlerce insanın göbeğinde..."

Karaborsacı Zeki bey, Etem'in söylediğini duymadı. Derin hesapların içinden çıkarır gibi başını:

"Kitap kavlince, ebcet hesabı yanlış çıkmasa bari..." dedi.

Atik Onbaşı:

"Kitap yalan söylemez... Batıdan gelen sarı bir ırk, bütün gavurları çiğneyip..."

Aldı Zeki bey:

"Hah şöyle!... İşte harita burda, aynen doğru!" diye imzaladı.

"Aynen doğrudur, inşallah!" diye bir tespih şıkladı mavilikte. Ve Sazcı Veli, sazını dımbırdattı akort yapmak için.

Ve Türkücü Hasan, türkü söylemeğe hazırlanır gibi boğazını ayarlayıp:

"Sonu n'olacak bakalım Almanların. Napolyon da böyle yaptıydı, sonu n'oldu?" deyince Çolak Hafız davrandı:

"Sonumuz gayetine eyi olur. Madem Alman gavuru Müslüman olacaktır. Madem ki ben, Almanca çalışıyorum."

Talip Çavuş kesti Çolağın hızını:

"Ebcet hesabında, senin Almanca öğrenmen de var mı?" deyince gülüştüler... Eyüp Ağa, herkesten fazla güldü:

"Sen de olmasan Talip Çavuş, bu herifler bizi çiğneyecekler!" dedi.

"Almanlar, Türkiye'ye geldiler mi, Çolak Hafız'ın işi kıyak," dedi Türkücü.

"Neden onun işi kıyak oluyor?... Hepinizinki duman olurken?" dedi Talip Çavuş, incecik bir alayla.

"Olmaz olur mu. Tek kollu bir tercüman, Alman gavurlarının önünde giderken gözünüzün önüne gelsin..." deyince Türkücü, gülmeyen kalmadı.

"İnşallah buraya kadar gelemezler!" Dutlucalı Etem dua etti.

Eyüp Ağa:

"Doğru söyledin. Buralara kadar gelemezler... Napolyon n'oldu?.. Rusların bataklığında boğulup kaldı" dedi.

Aynacı Yusuf:

"Almanlar Rusya'ya çatarlarsa, mahvolduklarının resmidir. Çünkü Rusya kalabalık.

Fotoğrafçı Boşnak:

"Almanlar cenkçidir; Rusları, saz gibi biçer."

Zeki bey:

"Rusya Bolşevik olduğu için, kendi içinde ayaklanma olur. Çabuk göçer."

Talip Usta:

"Bataklıklarda boğarlar Ruslar Almanları!" diye yanıtladı.

Yarım saattır fırsat bulup da konuşamayan İlyas Kaptanın, boğazına kadar dizildi laflar. Bir ara kaptı lafı:

"Siz, siyasetten anlamazsınız. Ben, siyasetle çok uğraştım... Rusya'da Bolşevik, Menşevik kavgaları olmaktadır... Ama bu bir sırdır... Siyaset de, ilim gibi, fen gibi bir sırdır... Sır'ı kaçan bir memleket yıkılır." diye devam edip giderken Aynacı Yusuf:

"Ayna mı bu be! Sır'ı dökülecek!" deyince kaptanın nutku bozuldu. Gülüşmeler oldu.

Talip Çavuş:

"Ula Kaptan, bilmediğin yok! Biz seni, sade para basar, sanırdık.

"Para basmak ufak iş... Para basmak da bir sır. Ayna sır'ı gibi... Mesela sana öğretsem bu sır'ı, sen de yaparsın. Çünkü, kurt, çakal heykelcikleri yapmasını biliyorsun," diye aldatmaya çalışırken. Talip Çavuş incecik güldü:

"Sen, başka kulunu çırak çıkar!" deyince. İlyas Kaptan bir parça daha bozuldu.

Peder, bir çocuk sevinciyle:

"Kaptan baba, bana öğret para kesmesini... öğretirsin değil mi? Sevgili babacığım," diye alay eder gibi yakardı.

"Kendisi biliyor mu bakalım para kesmesini. Para kesecek adam, önce resim yapmasını bilir," dedi Eyüp Ağa.

Mavi ışık içinde, bir acaip korkuluk gibi duran Adem Baba, ilk defa konuştu:

"İbram Ali resim yapmasını bi biliyor ki, bi görseniz. Tıpkı 'suret. Benim de resmimi yapacak," derdemez, Namazcı Cavit, tespihin şıkırtısını kesti:

"Suret mi dedin?.. Töbe de hele. Kim yapıyor o haltı!" İslamiyet adına, Adem Babaya çıkıştı.

Adem Baba, sakındı:

"Suret gibi dedim, bey amca hemen azarlama. Yani, resim yapıyor tasvir gibi diyecektim...

"Kimmiş bu suretleri yapan adam!" Cavit'e arka çıktı Tespihçi.

"Seçköylü İbram Ali... Bi yapıyor bi görseniz. Tıpkı resim!" dedi Adem Baba.

"Hasan Çavuş'un oğlu mu?.. Babası ahbabımdır." dedi Eyüp Ağa: "Marangozluğu öğrettim ona... Öyle çabuk öğrendi ki, şaştım. Ama velakin sebat etmedi."

"Ben de, ayna dökmesini öğrettim ona... Resim yapmasını da Şair'den kaptı," dedi Aynacı Yusuf.

"Heykelcik yapmasını da benden kaptı..." dedi Talip Çavuş: "Şair'i resim yaparken bir kere görmüş tamam..."

"Bana bir resim yaptı, gel de bi gör..." dedi Sazcı Veli.

"Bana da bir resim yaptı, tıpkı suret!" dedi Türkücü.

"Suret deme şuna!... Töbe yarabbi!..." dedi Namazcı Cavit.

"Suret başka, resim başka," dedi İlyas Kaptan.

"Senin para basma sır'ını, öğretsene İbram Ali'ye... Biraz da o kessin paraları," dedi Çolak Hafız.

"Bedava öğretilir mi!.. Kalpazanlık bir sırdır... Sen saatçılığı öğretsene."

"Ben ona, saatçılığı öğreteli altı ay oldu," diye kuruldu Çolak.

"Ben de, bez dokumasını öğrettim ona... Ama devam etmedikten sonra..." dedi Dokumacı Kerim.

"Ah sormayın!.. Öğrettim emek çektim de çorap dokumasını... Tam para kazanacağım sırada, makinayı yüzüstü bırakıp gitti," diye yakındı Çorapçı Halit.

"Tespih yapmasını da öğrendi... Yemediği halt yok bu oğlanın. Şimdi de suret yapıyormuş... Töbe neuzibillah!" diye morarmış yüzünü, sağa sola salladı Tespihçi.

"Bunca Müslümanlara yaraşan sanatları öğren öğren de, bir de gavur işine başla... Bu oğlanı, bi yanıltan var... Aptes alıp namaz kılan bi çocuktu o." diye yakındı Namazcı Cavit.

"Resim yapmak gavurluk mu?" sordu Türkücü.

"Gavurluk tabii. Resim demek, suret demektir. Suret demek, put demektir. Ve böylece, resim yapmak gavurluktur!"

"Peygamberimiz, putları niye kırdı madem?" Cavit sordu.

"Peygamber kırdı diye, sen de mi kıracaksın yoksa!... Gel de benim heykelciklere bi dokun!... Kafanı kırarım ben de senin valla!" Hırslandı Talip Çavuş.

Muhabbetin gerginleşmesine rağmen; Türkücü Hasan, aklındakini söyledi:

"Otomobilin icadı da gavurluk... Neden biniyorsun öyleyse?" dedi.

"O yarayışlı bir icat, dedi kısadan Tespihçi Memiş.

"Bizim kuranda yeri var otomobilin," dedi Cavit.

"Resmin de bir yarayışlı yanı vardır." dedi Adem Baba kaşınarak...

"Benim de resmimi yapacak. Hem de bu kılıkla... Dışarıya çıkınca duvara asıp, şimdiki halimi anarım."

"Her gün ona bakıp, taparsın değil mi?.. Sen de gavurun birisin zaten," dedi Memiş.

"Ben, ne gavurum ne de Müslüman!... Ben, açım, aç!... Senin karnın tok!... Habire tespih çekip, saçma dökersin!..."

"Resme bakmak, tapmak demek mi?" dedi Türkücü Hasan.

"Tapmak tabii... Peygamberimiz niçin kırmış dökmüş putları, madem?" dedi Memiş.

"Muhammet aleyhivesselemden önce, putları Musa peygamber kırmış... Bunun ben, kitapta yerini gördüm." dedi bilgiç bir eda ile Çolak Hafız.

"Muhammed, Musa'dan öğrenmiş kırıp dökmesini demek? Onun günahı yok öyleyse?" deyince Sazcı Veli, birkaç kişi homurdandı.

"Put başka, resim başka... Resmin de bir faydası vardır belki de. Resim yapanlar olmasa, paralarımızı kim yapacak," dedi nasılsa Çolak Hafız.

"Atatürk'ün resimlerini kim yapacak," dedi Sazcı.

"Ecnebiye karşı bir gösteriştir resim yapmak... Sade siz mi yapacaksınız; işte biz de yapıyoruz! demektir." dedi Türkücü.

İhtikarcı Adil beyin, İhtilasçı Kazım beyin, Karaborsacı Zeki beyin ve komisyoncu Tahir efendinin, resim sanatına akılları ermediğinden, bu dönem söze karışmadılar. Fotoğrafçı Boşnak uyumuş, Etem ile Atik Onbaşı da aptes almağa gitmişlerdi.

5

32. koğuş, üç kişilikti... Sabahın erken saatında koğuşun kapısı yavaşça açıldı. Usulca içeri giren Çolak Hafız:

"Selamünaleyküm," dedi ürkek bir sesle.

"Aleyküm selam!" dediler, İbram Ali, İlez ve Narlıcalı.

"Sana bir şey söyleyeceğim, ama laf aramızda kalsın." Fısıldadı Çolak.

"Söyle bakalım neymiş o?" Yüzünü buruşturdu Narlıcalı. Çolak Hafızı sevmezdi çünkü.

"Bu işe iyice aklım yattı... Bu koğuş, uygun bu iş için... İbram Ali de burada... Madem ki resimci...

"Neymiş bu iş, söyle bakalım?" İlgilenmeğe başladı Narlıcalı.

"Ama aramızda, kimse duymasın. Gizli bir iş bu... İbram Ali ile ikimiz yaparız. Siz üstürnüzden kitleyin gidin kapıyı... Kapının önünde gezinin ki, kimse çakmasın...

"Anladık ne iş yapacaksınız, söyle!"

"Bu iş çok mühim, çok da gizli... Çünkü para işi."

Parayı duyuverince Narlıcalının gözleri ağardı:

"Para mı? Ne parası?" Merakla sordu.

"Para tabii, para keseceğiz."

Narlıcalı para kesmeyi duyunca, şaşırdı sevincinden. Parayı çok sevdiği için, kumar oynamasını da çok severdi... Kumarda ütüldüğü zaman, günlerce uyumazdı... Oflayıp gezerdi... Elinde bir çift zar, sabahtan akşama dek yuvarlayıp talim ederdi.

"Aboooo! para mı keseceksiniz!.. Yaşayın be!" ağzını bir açtı, kapat kapatabilirsen:

"İşte koğuş, işte kilit... İşte ekmek, işte yemek... Karnın açtır senin Hafız... Biz hemen çıkalım dışarıya... Ali ile ikisi kalsınlar içerde. Para kessinler... Kalk gidelim biz İlez!..."

"Durun, nereye gidiyorsunuz? Bu Hafız aklını mı yitirmiş ne?" Telaşlandı Ali.

"Para kesecekseniz siz içerde kalın" dedi dışarıya çıkmak isteyen Ali'ye Narlıcalı. İbram Ali:

"Ne parası o? Para kesmeyi de nereden çıkardı? Bu Hafız'ın saçmalarına inanmayın," dediyse de laf anlatamadı Narlıcalıya.

"Ben deneyini kaç kez yaptım... İbram Ali'den istediğim, kalıbın üstüne bir tek suret yapmak" deyince Hafız, Narlıcalı çırpındı:

"Madem ki biliyorsun suret yapmasını, çekiver bir suret... Para bu be! Para, para, para!..."

"Olmaz böyle şaçma işler" diye ne denli uğraştıysa da Ali, Narlıcalı'yı ikna edemedi. Çolak Hafız'ı yalnız koyup, üstünden kilitledi kapıyı.

Koğuşun önünde Narlıcalı ile İlez, volta atıyorlar... Bir gittiler, bir geldiler... Narlıca'nın aklına bir şey geldi. Gidip kapıya dayadı ağzını:

"Hafız! Hafız!"

İçerde Hafız şaşırdı, basıldık sandı:

"Basıldık mı?"

"Hayır, hayır basılmadık, ben burda bekliyorum, hiç korkma... Yalnız, aklıma bir şey geldi... Kestiğin paraların, yarısı benim ha.. Söylemedi deme.

"Olur, olur," dedi içerdeki ses.

Bu defa da, İlez'in aklına bir domuzluk geldi:

"İbram nerde?"

"Bilmem... Neden sordun?"

"Gidip haber vermesin para bastığınızı..."

"Hayır, İbram Ali, ispiyonluk yapmaz."

Ve volta atarlarken arada bir, kulağını kapıya dayayıp içerden para şı kırtısı dinliyordu Narlıcalı.

Ve İlez, usunda kurduğu hainliği açtı Narlıcalı'ya:

"Sen İbram Ali'yi bilmezsin, benim köylümdür o, hem cürüm ortağım.. Çok kurnazdır... İbram Ali nerde şimdi?"

"Ne bileyim ben, kimbilir hangi koğuşta."

"Belki de bahçededir?" dedi İlez.

"Belki de bahçede, n'olacak?"

"Sen onu tanımazsın... Hafıza para kesmede sen mi ortaksın, yoksa Ali mi?"

Narlıcalı avanaklaştı:

"Ne demek istiyorsun?"

"Suretsiz para kesilir mi?"

"Kesilmez elbette."

"Nasıl kesiyor Çolak Hafız bu paraları öyleyse?"

"Çolak Hafız'ın elinden gelmeyen yok... Tek koluyla nasıl saat tamir ediyorsa, parayı da öyle keser."

"Ama, Çolak suret yapmasını bilmediğine göre... Paranın suretini kimden almıştır?"

Narlıcalı aptallaştı iyice:

"Kimden almıştır?"

"Kimden alacak, İbram Ali'den."

"Doğru, akla yakın" dedi ağzı açık.

"Sureti yapıp, pencereden atmıştır Çolağa."

"Doğru, akla uygun" dedi salak.

"Paraları da, beraber üleşirler."

"Üleşirler!" deyip fırladı Narlıcalı. Omuzladığı gibi kapıyı, küçük asma kilit fırladı rezelerden. Kapı ardına kadar açıldı "küüüüt!" diye vurdu duvara.

Gaz ocağının üstünde eriyen kurşun tavası ve gaz ocağı, kapının hışmıyla devrildi. Kurşunlar, yayılıp gitti çatak çutak... Gaz ocağı, yalım içinde... Çolak Hafız'ın, ödü koptu... Fırladı ayağa:

"Baskın var sandım" dedi sapsarı.

"Basılmak falan yok! Çıkar paraları! Çabuk çıkar, çabuk!" deyip kapıyı

kapattı Narlıcalı. Hafız, hem korktu hem şaşırdı:

"Ne parası?.."

"Yediği halta bak!.. Kestiğin paraları sökül!"

"Dur acele etme anlatayım..."

"Anlamam, paraları!"

"Çalıştım çalıştım, bir türlü kalıbını yapamadım..." İnledi Çolak.

"Ben, martaval dinlemem, paraları!"

"Vallahi, tallahi! Kesemedim. Sen Müslüman değil misin?.. İnansana."

"Ben, Müslüman değilim... Namussuz, nereye sakladın paraları?.."

"İstersen her yanımı ara... İşte bak, bir lira bile yok."

"Nereye koydun peki, akşama dek kestiğin parayı?.. Pencereden atmışımdır, Ali de aşağıdan toplamıştır... Bunu bilmeyecek ne var." Hafız'ı sıkıştırdığı sırada, İbram Ali de kapının dışında, içeriyi dinlemekteydi. Narlıcalının son sözüne içerleyip, kapıyı ardına kadar açtı:

"Tamam mı, üleştiniz mi paraları?"

Baktılar ürkek gözlerle Ali'ye... Ali biraz öfkeli, biraz da alaylı:

"Pencerenin altından topladığım paraları getirdim sana! dedi. İster misin Narlıcalı! Sen parayı çok seversin..."

O'nun kafasına, paradan başka hiçbir şeyin girmeyeceğini yeni anlıyordu İbram Ali. Daha fazla duramazdı böyle bir adamın bulunduğu koğuşta. Toparladığı gibi yataklarını, 21. koğuşa gitti.

Mapuslar parayı konuşuyor:

"Para, para, para, ne bu be!.." "Parayı köpeğe at yemez..." "Paranın geçmediği diyar var mı?.." "Parasız adam çok ama..." "Kumar para ile oynanır..." "Param olsaydı ben buraya düşmezdim..." "Para gibi yok... Kızı anadan ayırır para..." "Para arslan ağzında..." "Herifçioğlu, para kesmiş para... Biner biner üleşmişler." "Hadi ula! para kesmesi kolay mı?.." "Kolay olsa herkes keser... Sen de kesecek değilsin ya." "Ben kessem çok keserdim..." "Kesersin ama, hökümet de senin elini keser." "Şimdi bu adamlar, para kesmişler; hökümet onların ellerini mi kesecek?" "Bir günde on bin lira; beşer bin, beşer bin, üleşmişler."

"Ben, bi para kessem, hemen bir çift öküz alırım. Bir de kara saban... Çift sürünce karnımız doyar."

"Ben, bi para kessem, hemen bir sürü davar alırım. Bir de kepenek... Süt, yoğurt yesin çocuklar."

"Ben bi para kessem, derhal bir otomobil alırım. Yol da asfalt... Bas gaza, bas gaza... Ne jandarma, ne polis, kimse tutamaz. Sal da sal..."

"Az sal, yol kapalı!" deyince bir ses, mapuslar kendini dam'da buldu.

6

İlk defa görüyormuş gibi pencereyi, baktı İbram Ali. Ve çıktı önünc, bakıyor dışarıya demirlerden: 'Bursa bahçeleri yemyeşil. 8 ay sonra çıkacağım!' dedi kendi kendine. Bir çevre çıkarıp baktı cebinden: "Çiçeklerin en güzeli bunda. Fadime işlemiş... Bu çiçeği nerde buldu ki? Çayırda bulmuştur. İlk defa gözgöze geldiğimiz çayırda. Nasıl işledi ki bu çevreyi? İşlemez olur mu, o da benim gibi aşıktır. Nasıl gördü ki bu alı, bu yeşili, bu sarıyı, bu maviyi? Görmez olur mu? Çayırda açmış dururdu. Fadime'ye nişanlamışlar beni. İşte bu nişan çevresi!" Çevreyi öptü, yeleğinin arasına, göğsüne soktu. Çevre yüreğe değince, bir hoş olup "küt küt" etti aşık oğlanın yüreği.

Resim çiziyor durmadan İbram Ali. Modeli, düşünün ortasında Fadime... Ha tuttu ha tutacak, ha oldu ha olacak. Resim yaparken günler iyi geçiyor. Resmi bırakır bırakmaz, her şey çile oluyor.

Günler geçmez oldu. 21. koğuş dar geliyor. Ali'ye.

Yataklarını toparladığı gibi, 71. koğuşa, Pıtır'ın yanma gitti. Gösterilen yere, yataklarını yerleştirirken, maltada, iki kişinin iri iri konuşmaları nı duydu: Biri İlez'in, biri Pıtır'ın sesiydi.

"Anasını avradını, bilmem ne ettiğimin oğlu, niye gelmiş bizim bölü me?"

"Ulan, bu kısmı baban mı yaptırdı," dedi Pıtır'ın sesi.

"Ben onların yüzünden düştüm mapusa!" dedi İlez'in sesi.

"Başına yular takıp da mı götürdüler, gitmeyeydin... dedi Pıtır'ın sesi.

"Bir de, benim alacağım kıza nişan olmuş!" dedi İlez'in sesi.

"Pazardan hayvan mı alıyorsun? Kız alması kolay mı?.. Gönül kimi se verse ona varır... On tane gönlüm olsa birini vermem sana. deyince Pı tır, İlez'in sesi bağırmaya döndü:

"Çabuk git ona söyle! Derhal bu koğuştan gitsin!... Ben gidersem ağzı nı burnunu kırarım."

"Onun eli ayağı armut toplamıyor ya, ya senin bir yanını kırarsa?" dediği sırada Pıtır, İbram Ali'nin bir eli İlez'in yakasına yapıştı, bir eli de cebindeydi:

"Demin söylediklerini, bir daha söyle! Bir daha söv hadi!" dedi İlez'in yakasını tartarak.

İlez'de ses yok. Surat sapsarı.

"Ben... sana... sövmedim... diye geveledi lafları.

"Kimdi o sövdüğün kişi!"

"Bilmiyorum!"

Deminden beri araya girmeyen Pıtır, kavgacıları ayırmak istedi:

"Ne yaptığını bilmeyen bir adama dokunulmaz."

"O ne yaptığını bilmiyorsa, ben çok iyi biliyorum... Senin gibi arkadaşın ve senin gibi köylünün... Oldu mu?.. Hadi sen de bana söv, yüzüme karşı, erkekçe!..."

İlez'in nutku tutulmuş, boyuna yutkunuyordu...

Dışardan hiçbir geleni olmayan mapuslar ne yapar? Ne yer ne içer? Devletin verdiği 600 gram ekmek yeter mi? Bunun yanında hiçbir azık, hiçbir yemek olmadan yıllarca yaşanır mı?

Görüşücüsü gelmeyen mapusların çoğu, Adem Baba olurlar. Günden güne üstlerindeki giysilerini satıp satıp yedikleri için çıplak kalırlar. Ve gene de açtırlar.

Görüşücüsü gelmeyen mapusların bir kısmı da, atölyelerde çalışırlar, açlıktan kurtulurlar.

Görüşücüsü gelmeyen mapusların birazı da, atmaca gibi kaparlar ekmeği başkalarının elinden. Önce birer bıçak sokarlar bellerine. Sonra, mapusaneye yeni düşen paralı mapusları zorla kumara oturturlar. Koğuşun ortasına bir "post" serilir. (Post, çarşaflı bir yorganın ikiye katlanıp yere serilmesidir.) Kumar postun üstünde oynanır.

Bursa damı üç bölüm olduğundan, her bölümde bir post vardı: Büyükçüler.. (Her koğuşta da ufakçılar.) İkinci bölümün üst katında, Anteplilerin postu. Orta katta Karadenizlilerin postu serili. Birinci bölümde Balıkesirlilerin. Tutuklular bölümünde Konyalıların postu seriliydi. Her bölümde kumar, demokrasi usulüyle oynanıyordu.

Feriköylü İbram İmralı'dan kayıkla kaçmış. Balıkesir'de yakalayıp getirdiler Bursa Damı'na.

Mapusane idaresi mi zayıftı, yoksa Feriköylü mü cesurdu, tüm gardiyanlar korkuyordu ondan. "Aç kapıyı!" dedi gardiyana. Kapı hemen açıldı. Geçti tutuklular bölümüne. Ve postun ucundan tuttuğu gibi, kaldırdı attı: "Kumar oynamak isteyenler, ikinci bölümde 72. koğuşta, benim serdiğim postta oynayacaklar bundan sonra kumarı!" dedi. Ve kumarcılar dağıldılar.

Konyalı Deli Memet karşı koyamamıştı; "üstelik altına kaçırmış" dediler.

Feriköylü, birinci bölüme geçti... Postun ucundan tutup attı: "72. ko-

ğuşta oynanacak bundan sonra kumar!" dedi. Ve kumarcılar dağıldılar.

Postu seren, Hilmi ile Avni çok nazik: "Peki ağabey." dediler.

Geçti ikinci bölümün orta katına.. Lazlarla, Çerkezlerin postunu da kaldırıp attı.

Lazlar da, Çerkezler de, "La!" diyemediler Feriköylüye.

Antepli Apdullah, gururlu bir adamdı. Çolak Cuma tek koluyla Feriköylünün hakkından gelemezdi. O gelmeden postu kaldırdılar. Veznedar Aptullah seyrediyordu onları.

Feriköylünün serdiği postta aylarca kumar oynandı. O kadar çok para döndü ki, Gürleli Hamit Ağa'nın binlikleri de bu postun üstünde üğündü. Paraların yarısı, değirmen oluğu gibi, Feriköylünün cebine akıyor, dediler. "Feriköylü, et ekmek yiyor." dediler. "Feriköylünün metirez'i geliyor işte bak!" dediler...

Lazlar, Çerkezler ve Balıkesirliler birleşip, bir plan kurdular. (Anteplilerle Konyalılar katılmadılar...) Tam yedi kişiydiler... Bellerinde, ikişer bıçaktan on dört bıçak. İkinci bölümün dip katını tuttular önce. Sonra ikişer ikişer, bölündüler pusudakiler.

Feriköylü buradan geçecek...

Meydan yerine açılan kapının önünde üç kişi kaldı. İki kişi orta katın merdiven önünü tuttu. İki kişi orta katta volta atmağa başladı. Plana göre, pusuda yerlerini tuttular.

Meydan yerinde 100 mumluk lambanın altında, Meydancı Salim'in kafası, kalaylı tencere gibi. Salim iyice açtı ayaklarını, sımsıkı bastı betona. Ve kaptı salıverdi sesini:

"Feriiii!... köylüüüü!.." Dam'ın içi yankılandı.

Pusudakiler, hızlandırdılar voltayı. Yürekleri, hainçe atıyordu korkudan.

Feriköylünün sırtındaki giysiler, İngiliz kumaşından yolaklı. Omuzlar geniş, bel ince, bacaklar uzun. Bursa bıçağı gibi yürüyor...

Bir Adem Baba, selama durdu:

"Görüşücün gelmiş ağabey."

Esmer yüzünde kara kaşları çatık ve inadına yakışıklı bir yüz. Ama, hiç gülmemiş gibi öfkeliydi:

"Duydum! Gidiyorum.

Feriköylünün metresi, ince uzun boylu, esmer güzeli, on sekiz yaşlarında bir kız, gözleri kocaman kocaman... Yanında Feriköylünün eski ka

rısından doğma on yaşındaki kız ile gelip demir kapının önünde durdu.

Demir kapının önündeki gardiyan, gelenleri tanıdığından hemen çağırtı Feriköylüyü. Görüşme günü olmadığı, vakit akşama yakın olduğu için, görüşücüleri içeriye almadı.

Ve görüşücüler kapının önündeki bekleyedurdular...

Feriköylü her şeyden habersiz, girdi Çerkezlerin pususuna. Çerkezler, cesaret edemediler bıçaklarını çekmeğe... Adamın bacakları, keskin bir makas gibi açılıp kapanarak gidiyor merdiven aşağı..

Çerkezler de takıldılar peşine. İniyorlar merdiven aşağı...

Feriköylü, Lazların pususuna da girdi.

Onlar da takıldılar peşine. İniyorlar aşağı...

Feriköylü, Balıkesirlilerin pususuna girdi.. Ama kimsenin yüreği yetmiyor bıçağını çekmeğe...

Yedi kişi bir yerde birleşip, bakıştılar... Birbirlerinden utanıp, birbirlerinden cesaret aldılar.

Feriköylü, meydan yeri kapısında...

Gardiyan Galip, kapıyı açmak için yürüdü...

İlk cesareti Balıkesirli Hilmi gösterdi. Kapının açılmasını bekleyen Feriköylünün, kollarını arkadan kaptı. Feriköylünün kolları, ansızın çaresiz kaldı. Kilitlendi. Altı bıçak birden indi Feriköylünün göğsüne ve göbeğine...

Arkadaşlarından birkaç bıçak yediği halde, Feriköylüyü bırakmadı Hilmi. Bir topak halinde, gardiyan Galip meydan yerine çekti iki yaralıyı. Sonra kapıyı kapattı. Bıçaklı altı kişi, ikinci bölümde kaldı.

Feriköylü ölmemişti. Yan yana yatıyordu Hilmi ile şimdi: Cebinden sustalısını çıkardı, güçlükle açtı sustalıyı. Yanında yatan Hilmi'ye iki kez sapladı. Sonra ruhunu teslim etti.

Sekiz yüz kadar mapus, bölümlerin demir parmaklıklarına dayanıp bu cinayeti seyrettiler.

İlez, efeliğe çok meraklıydı. Ama arkasını bir yere dayamadan yapamazdı. Lazların kapalıdan çıkmasını dört gözle bekledi.

Kabadayılar kapalıdan çıkar çıkmaz, aralarında bölümleri üleştiler: Çerkezler tutuklular bölümünü, Balıkesirliler birinci bölümü aldı. Lazlar da, ikinci bölüme serdiler postlarını.

İlez Lazlara sokuldu. Onlara, İbram Ali'nin nasıl nişanlısını elinden aldığını ve onların yüzünden dama nasıl düştüğünü uzun uzun anlattı. Bir gün, İbram Ali'yi vuracağını açıkladı.

Lazlar, İlez'in derdine kulak astıklarından değil, kendilerine bir kabadayı arkadaş kazanmak için, "Biz sana yardım ederiz, hemen vur! Şahitlik de yaparız, bir gün bile ceza yemezsin." dediler.

.....

İbram Ali, nişanlısının resmini yapıyor... Bu resimde tutmayan bir taraf var. Canı inadına sıkkın. Ağustos güneşi, fırın gibi kızdırdı koğuşu... Koğuşta kimsecikler yok... Kaldırdı başını resimden: 'Bahçeye çıkıp bir hava alayım' dedi. Elini koynuna soktu. Çevresi, sıcacık duruyordu yüreğinin üstünde. Çıkarıp baktı, kınalı kınalı bir demet çiçek gibiydi. Sonra koydu aldığı yere, yüreğine teslim etti nişanı.

Bahçeye çıkmak için giderken İbram Ali, üç kişiye rasladı. İkisi Laz, biri İlez'di... Volta atıyorlardı ikinci kısmın üst katındaki merdivenin başında.

İbram Ali, pusuya girdi. Kapıdan çıkarken bir anda üç bıçak yedi arkasından. Birden bire döndü ama nafile. Belinde bıçağı yoktu. Bir gece önce zulasından bıçağının neden çalındığını anladı, ama nafile... Bir daha saldırdılar bıçaklı eller Ali'ye.

Ali, ölmemek için kaçtı. 68. koğuşun açık kapısından içeri canını zor attı.

İlez, bir cenk kahramanı gibi bağırıyordu Ali'nin arkasından: "Bıçağını çıkar! Nereye kaçıyorsun?"

Ali'nin paldır küldür 68'e girişini gören Dutlucalı Etem şaşırdı.

Kapıya dayanan Ali, üç dört kişinin karşısında tutunamadı. Yavaş yavaş kollarının gücü kesildiğinden, kapı aralandı.

Koğuşta kaçılacak yer olmadığından, Ali ölümle burun buruna geldi. Kendini savunmaktan başka çaresi yoktu. Kapıyı bırakır bırakmaz, sedirlerin ayaklarından birini, koparmak için kavradı. Tam koparırken, arkadakiler yetişti. Daldı sedirlerin altına, başka bir ayağı kavradı. Tam koparayım derken, bıçaklılar yaklaştı. Sedirlerin altında, emekleyerek, nasılsa bir ayak koparıp alabildi. Ama nafile: Tam İlez'in suratı budur deyip vururken, araya birisi girdi, odunu yakaladı.

.....

İbram Ali'nin yaralarını sarıp, ifadesini almak için başgardiyanın huzuruna götürdüler. Başgardiyan, daktilo makinasının başında sordu:

"Adın ne?"

"Ne yapacaksın adımı?"

"İfadeni alıyorum. Neden vurdu İlez seni?...

"Git de İlez'e sor!"

"Mahkemeye vermek için, ifadeni alacağım.

"Ne mahkemesi! Ben, davamı kendim göreceğim..."

"Davacı değil misin?"

"Değilim..."

"Bunun sonu iyiye gitmez."

"Ne kadar kötü olduysa oldu zaten... Bundan sonra belanın üstüne ben gideceğim. Görsün bak, bela nasıl olurmuş."

"Yani sen de onu vuracaksın öyle mi?"

"Çok iyi bildin."

"Seni kapalıya atarım!"

"Önce, onu at kapalıya. Sonra, ben de onu vurunca atarsın."

"Ne ters delikanlısın sen!"

"Adam vuran ben miyim... Yoksa yaralı mıyım?"

"Yaralısın..."

"Öyle ise neden geçmiş olsun demiyorsunuz? Hep güçlüden yana oluyorsunuz... Beni zavallı zannetmeyin... Yardım dilemiyorum sizden. Ne gardiyanınıza, ne mahkemenize ihtiyacım var... Ben de onu vurduğum zaman, alırsın ifademi!"

Damda adam vuranı kapalıya atarlar. Kapalıdan çıkan suçludan, tüm mapuslar korkar. Vurulanla vuranı ayrı ayrı bölümlere verirler. Bir daha birbirlerini vurmasınlar diye.

Suç işleyeni alıp başka kısma verecekleri yerde İlez'in arkadaşları ikinci bölümde tekrar Ali'yi vururlar diye, İbram Ali'yi başka bölüme vermek için çağırdı başgardiyan:

"Seni 51. koğuşa veriyorum!" dedi ve bir gardiyan çağırdı:

"İbram Ali'yi, birinci bölümün 51. koğuşuna verdim. Al götür!" dedi. Gardiyan emri tekrar etti:

"İbram Ali'yi, birinci bölümün 51. koğuşuna alıp götüreceğim başefendi!"

Aldı yataklarını sırtına İbram Ali, düştü gardiyanın ardına... Koca bir karanlığın içinde, gittiler gittiler 51'e vardılar. İbram Ali sırtındaki yükünü yere koyunca koğuş ayaklandı:

"İstemeyiz İbram Ali'yi" dediler.

"Nasıl istemezsiniz! Başgardiyanın emri bu!"

Adil bey ayakta:

"Çünkü rahatımız bozulur. İbram kavga etmeden duramaz. İbram da İlez'i vurur. İbram İlez'i vururken, ya bıçağın ucu bana değerse!" dedi. Adil beye uydu 51. koğuş; hep birden dayattı:

"İstemeyiz efendim!" dediler.

İbram Ali yatağını aldı omuzuna.

Gardiyan komut verir gibi:

"Al yükünü!.. Düş önüme!.. Yürü!" dedi.

Yükünü kaldırıp koyduğu zaman omzuna, sanki damın bir yanını yüklenip gidiyormuş gibi oldu İbram Ali.

Gerisin geri, geldikleri gibi, yürüdüler yürüdüler, başgardiyanın huzuruna gelince yükünü yere attı İbram Ali. Başgardiyan hopladı:

"Neden geri geldiniz?"

"51 ayağa kalktı, İbram Ali'yi istemediler."

"Al İbram Ali'yi, götür 37'ye!"

"Aldım İbram Ali'yi, götüreceğim 37'ye" dedi gardiyan.

İbram Ali de yükünü sırtına, derdini yüreğine, yarasını arkasına alıp daldı karanlığa.

Vardılar 37'ye... 37. koğuş kalktı ayağa: Kâzım bey kalktı ayağa:

"İbram'ı İlez vurmuş... İbram da İlez'i vurmaz mı?" dedi Kâzım bey.

"Vurur!" dediler.

"O'na vurayım derken, ya bana vurursa!"

"Vurur!" dediler.

"İster misiniz bu adam vuran adamı?" Sordu Kâzım bey.

"İstemeyiz" dediler hep birden.

"Vurmadan cezamı kestin Kâzım bey..." dedi Ali.

"Ben olsam, bu gibi suç işleyenleri..."

"Asardın, değil mi Kâzım bey... Ya senin gibi millet parasını çalanları ne yapardın?" deyince İbram Ali, Kâzım bey fırına girmiş gibi kızardı.

"Al yataklarını, düş önüme... İstemiyorlar işte. Seninle mi uğraşacağım be adam. Niye vuruldun? Vurulmayaydın. Vurunca öldürmeli. Dirisiyle uğraşacağına..." Sözün üstyanını İbram tamamladı:

"Ölüsüyle uğraşmalı. İşte ben öyle yapacağım."

"Tamam! Öyle yapmazsan eğer, adam değilsin. Ne bu be!" dedi gardiyan da.

Bölümlerden idareye, idareden bölümlere, gide gele, gide gele, bir kar topu gibi büyüyordu kederi, büyüyordu öfkesi yüreğinin içinde.

Konyalı Deli Memet halden anlarmış... Antepli Çolak Cuma ile Aptullah, Deli Memet'i vurdukları zaman, onun başına da bu haller gelmiş.

Damda yer yok diye, adamı dışarıya atmazlar ya.

16. koğuşta bir yataklık yer bulundu İbram Ali'ye. Yatar yatmaz uyudu. Yorulmuştu.

İbram Ali düş görüyordu: Omuzunda upuzun bir tüfek, köyün içine

girdi. Bu kadar uzun tüfekli adamı gören köylüler, evlerine kaçıp pencerelerden baktılar. Üstüste ve yan yana dizilen pencereler, bir acayip konuştular aralarında: 'Bu silahlı gelen adam kim ola?' 'Ne bileyim, tanıyamadım.' 'Amma uzun tüfeği var, başımı içeriye çekmeseydim burnuma çarpacaktı.' 'İçeriye kaçmasaydım belki de beni vururdu.' 'Vurmaz, vurmaz, ben tanıdım: Bizim oğlan, sen misin!' 'Benim ben! Benim!..' 'İnanma, inanma! Vurur vallahi!..' 'Tüfeğe bak, amma da uzun!...' 'Kurşunları, iri iri!..' 'Vay namussuzlar! Saklanmışlar!.. Sesleri var, kendileri yok!...']

İbram Ali düşünde: [Dikildi köyün ortasına... Kaldırdı horozunu tüfeğinin... Nişan durumuna geçti... Eli tetikte...]

Sayıklıyordu: ['Ulan namussuz alçak! Arkamdan vurmanın ne demek olduğunu, ben sana göstereceğim!'] "Booooom!" diye düştü teneke sandık...

Konyalı Deli Memet, kediyi kovalıyordu:

"Vay namussuz kedi, tenekeyi düşürdü... Ulan, eti kapmış gidiyor."

O anda İbram Ali, attığı silahının sesiyle uyandı.

7

Revirde başgardiyanın odasını verdiler Şair Babaya. Tek başına yatıp kalkıyor. Masası, karyolası var. Odasının duvarlarında kitaplar, fotoğraflar ve annesinin yaptığı yağlı boya portresi. Kapının üstünde haritalar.

Şair Baba, mapusların öykülerini dinlemeye bayılırdı. Onlara bedava dilekçe yazardı. Buna karşılık halkının yaşantılarını, öğrenip öğrenip tekrar yaşar ve şiir yazardı.

Bedava dilekçe yazan bir ustaya karşı, sonsuz sevgileri vardı mapusların. Şiir yazdığını, şair olduğunu bilmeyen yoktu. Kitap yazan bir ustayı gözleriyle görüyordu mapuslar. Resim yapan bir ustaya hayran olmayan yoktu.

Damın her koğuşuna, girip çıkardı Şair. Konuşmasını bilen bilmeyen her mapusu dinlerdi. Rasgele birinden kalem kağıt ister, bir şeyler karalardı. Hiç umulmadık bir sırada hoplayıp ayağa kalkar, koşarak odasına giderdi. Sonra saatlerce, daktilosunun başında şiir yazardı.

Şair, daktilonun başında yazıp dururken birden durdu. Kalktı ayağa. Odanın içinde bir gitti bir geldi. Aradığını bulamadı. Aradığı, belki bir deyim, belki bir sözcük, ama öz Türkçe: 'Bölümlere gideyim onlarla konuşurken bulurum... En güzel Türkçeyi halk konuşur.' diyerek fırladı dı-

şarıya... Baktı, idareyle bölümleri ayıran kapı kilitliydi. Bu kapının ilk defa kilitlendiğini görünce şaştı. Gardiyanı çağırdı:

"Şu kapıyı açar mısınız?"

"Hayır efendim, açamam."

"Neden açamazsın?"

"Emir öyle..."

"Kim verdi sana bu emri?"

"Başkâtip Mehmet Ali Bey..."

"Peki öyleyse" deyip doğru Mehmet Ali beyin kapısına gitti: "Tak, tak!..."

"Buyurun!..."

"Kapıyı kapatmışsınız?"

"Kapattık..."

"Gardiyana, aç dedim açmadı!"

"Ben emir verdim açmayacak..."

"Bana da mı açmayacak?..."

"Evet, bilhassa sana..."

Şair şaşırdı. Heyecanla sordu:

"Neden efendim neden, sebep?"

"Sana sonra anlatırım... Sakin olun Üstadım." Ayağa kalktı başkâtip:

"Sen biraz bahçede gez dolaş..."

Nedenini anlayamadığı bu yasağa, iyice öfkelendi Şair... Ama elinden ne gelirdi. Böyle günlerde, ta yüreğinin kökünde duyardı mapusluğu.

Feriköylüyü öldürdükten sonra, yedi efeler iyice azmış, birbirlerini vurmaya kalkışmışlardı. Mapusane idaresi, tekrar bir cinayete sebebiyet vermemek için, yedileri birer ikişer dağıttı.

Birinci bölümün üst katındaki malta, bir uçtan bir uca uzundur.

Balıkesirli Hilmi ile Avni volta atıyorlardı bir baştan bir başa. Gizli, önemli bir meseleyi konuşuyorlardı:

"Feriköylüyü vurduk da ne geçti elimize? Hiç."

"Biraz kumar oynattık. Yedik içtik. Ve de birer kat elbise...

"Hepsi bu kadar. Sonumuz karanlık. Nasıl olsa, biz yatakta ölmeyiz...

"Bir serserinin bıçağıyla ölmektense, öldürmek hepsinden iyi...

"Madem öldürmekle başladı kaderimiz... Madem kumar oynatmak için öldürüyoruz birbirimizi... Bence bu yanlış...

"Neden yanlış?"

"Birinci bölümde kimsede para kalmadı ki kumar oynatalım. Bu gidişle biz de, Adem baba olacağız.

"Adem baba olmaktansa ölmek iyidir."

"Hah, tamam öyleyse, pisipisine ölmektense, bir nam bırakarak ölmeye ne dersin?"

"Tamam derim..."

"Söz mü?"

"Peki n'olacak?"

"Bundan sonra biz, nasıl olsa yaşayamayız... İyisi mi adımız, bir kitaba geçsin."

"Olur geçsin ama ne yapacağız?"

"Sen sesle... Vuracağımız adam, Türkiye'nin en büyük adamı..."

"Büyük adamı vurunca asarlar be!"

"Assınlar. Tarihe geçeceğiz ya.."

"Evet tamam..."

"İyi amma, bu çakısız bıçaksız adam ne yaptı bize de vuracağız?"

"Ula, amma da adamsın ha! Kitaba geçeceğiz ya..."

"Evet doğru, kitaba geçeceğiz."

"Sen sesle. Bu adamı vurunca... "Neden vurdunuz?" diye sordukları vakit ne diyeceğiz?

"Evet ne diyeceğiz?"

"Sen sesle: 'Bu adamı siz, Yavuz'u kaçırırken yakalamadınız mı?' 'Yakaladık' derler tabii... 'Memleketimizin en büyük Yavuz'unu, Almanya'ya kaçırmakta olan bir Alaman casusunu vurduk hakim bey' derim. İfadem nasıl?"

"Gayet doğru."

"Sen de, aynen böyle verirsin ifadeni."

"Olur, ben de aynen öyle veririm ifademi..."

Adem babanın biri, meydan yerine bakan demir parmaklıkların dibinde büzülüyordu... Hilmi ile Avni'nin gizli bir şeyler konuştuğunu duyunca, biraz daha büzülüp ufaldı..Ne konuştularsa, bir bir duydu. Hemen gidip, tehlikeyi Eyüp Ağa'ya anlattı.

Eyüp Ağa, gereken tedbiri aldı... Meseleyi başkâtibe açtı... Başkâtip de, Şair bölümlere gitmesin diye kapıyı kilitletti.

Eyüp Ağa, arkadaşlarına tembih etti: "Hilmi ile Avni, nereye giderse bana haber vereceksiniz." "Başüstüne!" dediler arkadaşları.

Bir gün Hilmi ile Avni'nin, ön bahçeye çıktıklarında haber verdiler Eyüp Ağa'ya... Eyüp Ağa fırladı ayağa, çıktı bahçeye... İdarenin önüne çıkan merdivenin altında buldu efeleri:

"Hayrola! Ne var ne yok?"

"Yok bir şey!..."

"Sizin tutumunuzu beğenmiyorum!"

"Ne var bizim tutumumuzda?"

"Neden pusuya girdiniz?"

"Burası merdiven, pusu değil..."

"Üstünden yürüdüğün zaman merdiven, altında bekleyince pusu olur!"

"Evet, pusu oldu!"

"Demek öyle!"

"Evet!"

"Öyleyse, karşınızda beni bulacaksınız. Onu değil! O, bütün mapusların sevdiği bir adamdır, biliyor musunuz?"

"Biliyoruz"

"Herkese iyilik yapan bir adam olduğunu, herkesi seven bir adam olduğunu da biliyor musunuz?"

"Onu da biliyoruz."

"Öyle ise, böyle bir büyük adamı, nasıl oluyor da vurmaya kalkıyorsunuz? Bunu bir kere daha düşünün."

" " Efeler sessiz sedasız, merdivenin altından çıkıp gittiler.

Bir yıl değil, bir ay değil, bir hafta sonra, iki efe arasında kavga oldu. İki yırtıcı hayvan gibi saldırdılar birbirlerine.

Balıkesirli Yakup, Hilmi'nin arkadaşıydı. Hilmi'yle Avni'nin araları iyice açılmıştı. Hilmi'yi başka bölüme attıklarında "Vur!" demişti Yakup'a...

Yakup, görüşme yerinde pusuya durur... Avni, tıraş olmaktan gelirken, bir bıçak yer ansızın... O derin yaraya rağmen, Avni de çeker bıçağını... O ona, o ona... İki şahin gibi, delik deşik ederler birbirlerini.

İlk yardım için, yaralılar revire kaldırıldı. Yakup'un yarası hafif. Avni'nin yarası ağırdı... 20 yaşında güzel bir delikanlıydı Avni... Nasıl bir anda kana belenmişti...

Şair Baba her şeyden habersiz odasından çıkınca, Avni'yi kıpkızıl kana batmış gördü:

"Evladım! N'oldu sana!" deyip kucağına aldı.

Avni, bir çocuk gibi ela gözlerini son defa açtı:

"Şair ağabey, sen misin!..."

"Buyur evladım..."

"Ah babacığım, ben senin için çok kötü şeyler düşünmüştüm... Neden beni kucağına aldın? Ben buna layık mıyım?" Gözlerini son defa yumdu Avni.

Şairin mavi gözlerinden dökülen yaşlar, Avni'nin yüzüne damlıyordu.
Avni'nin yaralarını sarmağa uğraşan sıhhiye, "öldü." dedi.
Yaralının etrafındaki mapuslar korkuyla bakıştılar:
"Öldü..." "öldü..." "öldü..." diyerek karanlığa karıştılar.

Dördüncü Bölüm

1

Koca bir aydınlık! Sarı değil ama... Ak! Amma da ak haaaa!...

Çukurlar mavi mavi, yüksekler gümüş gümüş, her yan bir rengi beğenmiş. Mavi ile ak, yaraşmış dünyaya.

Köyü kış basmış.

Duvarlar yumru yumru... Evler çarpılmış. Çatıların yükü kar.

Bacalarda dumanlar, yukarı yukarı... Saçaklarda buzlar, aşağı aşağı damlarken, pencereler buz gibi bakarken, İbram Ali, girdi Seçköy'e.

Köylü, sımsıkı girmiş ağır aksak yaşantısına.

İbram Ali, hiç görmemiş gibi baktı doğduğu eve. "Vay canına! Üç yıl içinde n'oldu bu eve! Şuna bak! Kapılar çarpık çurpuk!.. Duvarlar çatlak çatlak!..."

"Kirişler bel vermiş!.. Bu ev göçer!.."

Köylüler Balabanlara "Geçmiş olsun, gözünüz aydın" demeğe geliyorlar... Kız oğlan, kadın erkek, giriyorlar içeri:

"Hoşgeldin İbram, geçmiş olsun..."

'Hayret be! Nasıl da korkmadan geliyorlar bizim eve!.. Hani, kaçıp pencerelerden seyre bakmıştınız?' diye düşünüyordu İbram Ali.

"Gözünüz aydın Âşe Ana! Geçmiş olsun!"

"Aydınlığa karşı olun, Zümbüller! Geçin oturun."

Zümbüller, camide oturur gibi oturdular İbram Ali'nin karşısına.

"Hoşgeldin oğlumuz, geçmiş olsun! Gözünüz aydın Zeni Nine!...

"Aydınlığa karşı gelin Cırcırlar! Geçin oturun."

"Hoşgeldin evladım, geçmiş olsun!... Gözünüz aydın Hasan Çavuş.

"Teşekkür ederim Tingırlar!.. Geçin oturun.

Cırcırlar ve Tıngırlar, namazda oturur gibi oturdular İbram Ali'nin karşısına.

"Hoşgeldin bizim oğlan geçmiş olsun!... Gözünüz aydın Balabanlar!..."

"Aydınlık olsun Yılancılar! Geçin oturun."

Ümmetler de, göz aydınlığı dileyip "geçmiş olsun" dedi oturdu... Kerteller de geçip oturdu... Pipiler, Devrişler, Irahmiler de geçip oturdular mevlid dinler gibi.

Yüzlerce göz, ortada oturan İbram Ali'ye baktı. Her kafadan bir ses, konuştu:

"Büyümüşsün İbram!..." "Çocuktan üç yıl önce!..." "Fadime'nin anası, babası da burda..." "İlez, vurmuş seni!... Öyle mi?"

"Vurdu..."

"Mapusane nasıl?"

"Dam mı? Kötü..."

"Nasıl geçti üç yıl?"

"Geçmedi..."

"Yakında düğünün olacakmış?"

"Ben, evlenmeyeceğim..."

"19 yaşındasın. Tam zamanın..."

"Başım dertli. Onun sırası değil."

"Fadime'yi gördün mü?"

"Görmedim."

"Bu aynaları sen mi yaptın?"

"Ben yaptım..."

"Bu heykelcikleri, sen mi yaptın?"

"Ben yaptım..."

"Tıpkı bizim öküzler gibi bu heykeller..."

"Bu, senin resmini kim yaptı?"

"Şair Baba yaptı..."

"Şair Baba kim?"

"Üstat..."

"Üstat, ne demek?"

"Üstat; üstün, usta demektir... Ferhat gibi, Kerem gibi..."

"Ben Kerem ile Aslı'yı okudum..."

"Ben de okudum.. Ağzından ateş çıkıyor 'ah!' çekince... Ferhad'ı okumadım."

"Ferhad ile Şirin'i okumadıysan hava..."

"Sen Tahir ile Zühre'yi okudun mu?"

"Şair Baba, Tahir gibi damda yatıyor..."
"Sen de damda yattın, Tahir gibi mi oldun?"
"Şair Baba, Köroğlu gibi şiir yazıyor."
"Yazıyor demek!"
"Yazmasaydı, Üstat Şair olamazdı."
"Senin resmini de, Üstat Şair yaptı demek?"
"Üstat Şair yaptı..."
"Güzel yapmış."
"Neresi güzel, kıravatı bile yok baksana..."
"Güzel bir köylü çocuğuna, kıravat yakışmaz."
"Neye yakışmasın? Tahsildarın kıravatı var da, yakışmıyor mu?"
"Ona yakışır ama, bize yakışmaz... Biz, çift sürerken, ekin biçerken, burçak yolarken kıravat takıyor muyuz?"
"Doğru ama,bir de kıravat olsaydı, çok güzel olurdu... Baksana bu resmin mintanı da, yakası da yok... Elbiselerini de, eski yapmış."

2

İbram Ali bu sabah, doğduğu evde açtı gözlerini... İnanamadı gözleri ne, düş sandı içinde bulunduğu bu gerçeği.

Kalkıp duvarı elledi: 'İşte bak, bu duvar kerpiçten damın duvarları, taştandı... İşte bu tavan, tahta... Damınkiler, demir ve betondandı.

Gidip pencereyi açtı: "İşte bak, demir parmaklık yok pencerelerde...

Odanın içinde volta atar gibi bir gidip bir geldi.

Bir gidip bir gelirken, baktı bir kapı: Eliyle dokunur dokunmaz açıldı: "Hayret be!... Ne demir sürgü ne de kilit!... Hakikaten bu ev bizim" deyip oda kapısından çıkınca anasını gördü:

"Günaydın ana!"
"Günaydın oğlum... Rahat uyudun mu?"
"Uyudum ana."
"Erken uyandın?"
"Damda mıyım, değil miyim, diye bir baktım kendi kendime...
"Değilsin ya, işte bak burdasın."
"Evet burdayım... Hem de bu ev bizim?"
"Elbet bu ev bizim. Sen, bu evde doğdun. Ben bu eve, saçımın telini sürüye sürüye gelin geldim. Bu evi deden Hacı İbram yaptırmış.

"İnandım inandım, bu bir düş değil... Evin içinde gezinmeye başladı: "Hele bak yaptığım resimlere, bunlar kara kalemle. Bunlar, renkli kalem

le. Üstadın yaptığı yağlı boya resim, benim resmim. Tıpkı ben. Çok güzel yapmış canım. Hele bak yaptığım aynalara..."

Evin içinde ordan oraya gezinip dururken, aklına birdenbire bir şey geldi. Hemen bir merdiven bulup çıktı tavana. Kovuğun üstündeki kerpici, bir lahit kapağı kaldırır gibi kaldırdı. Kovuğun içindeki gereç, mumyalanmış gibi duruyordu, aynı zamanda dün konmuş gibi pırıl pırıldı. Aldı baktı tabancayı eline: 'İki fişeği eksik. Olsun varsın, beş tanesi yeter.'

Çıktı sokak kapısından: 'Bu ev dam değil, bizim... İşte ben ne tutukluyum, ne hükümlü. Şimdi, Fadime'yi görmeye gidiyorum.' Düşünerek hızlandı: "Gözleri cam yeşili... Tabancamda beş fişek.. Saçları topukta... Tabanca belimde. Kızlar su doldurur pınardan. Pınarın karşısındaki ev, halamın evi."

Halasının evine çıkıp pınara bakan pencerenin önüne oturdu İbram:

"Hala! Bu gelen kız kimin kızı?"

Çıngırakların kızı su doldurmaya geliyor."

"Hala! Bu kız kim?"

"Bu gelen, Cırcırların."

"Hala! Bu kız?"

"Tıngırların."

"Hala! bu..."

"Yılancıların kızı..."

"Fadime nerde? Su doldurmaya gelmez mi bu?..."

"Acele etme gelir..."

"Gelir ama nerde?"

"İşte bak.. Bakraçlar elinde. Öküzler önünde. Öküzleri sulayıp, bakraçlara su dolduracak."

"İnsan sevgilisine, pencereden mi bakar? Pencereden bakmaktan kurtulamayacak mıyım?" diyerek pınarın önüne indi İbram Ali.

Kız ile oğlan, karşı karşıyşa durdular...

Oğlan: "Su istesem verir mi ki?" diye düşündü.

Kız: "Susamıştır. Su versem içer mi ki?" diye düşündü.

Oğlan: "Ya vermezse? -Araz Beyinin kızı, Mahmud'a su vermedi."

Kız: "İçmez olur mu, içer, susamıştır... Öküzler bile içiyor."

"İşte ben! Balabanların oğlu İbram Ali!.. Susadım!.. Su verir misin?"

"İşte ben!.. Hocaların kızı Fadime!.. İşte su.. Buyurun."

Suyu içince bir hoş oldu İbram Ali... Derken sarhoş oldu... Sonra sarhoşlar gibi tabancasını sıktı havaya...

Durduğu yerde duramıyor İbram Ali. Eve geldiği zaman, resimlere takıldı usu.

Aynaya baktı, kıravatı var.

Resme baktı, ne kıravat ne yaka. 'Tıpkı ben. Üstadın yaptığı resim.. Ama kıravatı yok! Aynadakine bak! Kıravatı tamam. Fadime beğenmiştir beni. Tıpkı aynadaki ben gibi olmaz mıydı bu resim? Olurdu herhalde. Niye yapmadı öyleyse Üstat?... Tahsildar meselesi... Bırak tahsildarı! Tahsildarı bıraksan ne yapardın? Kıravatı, olduğu gibi güzelce yapardım. Hadi yap, yapabilirsen. Boyalarım yok. Bunlar ne? Bunlar renkli kalem... Üstadın kullandığı boyalar, bir başka çeşit yağlı boya. Diş macunu gibi bir şeyler. Benim renkli kalemleri, zeytinyağına batırıp batırıp sürtsem, olur mu ki? Belki olur?'

Tabağın içine biraz zeytinyağı koydu. Geçti aynanın karşısına. Aldı Üstadın yaptığı resmi eline. Kalemi batırdı zeytinyağına. Aynadaki görüntüsüne bakıp, resimde boynuna kıravat takmak için sürttü kalemi.

Resme başlar başlamaz üflük de başladı:

"Bugün ben bir güzel gördüm"ü çalıyordu. Bir aynaya bakıyor, bir resme sürtüyordu. Rengi rengine... Bir ayna, bir resim, bir ayna, bir resim derken üflük kesildi. Resim tamam: 'Tıpkı aynadaki görüntüm gibi oldu resim... İşte bu resim tıpkı ben... Ne tahsildar ne bir şey.'

3

Köyde evler üst üste, üst üste... Düğüne bakar gibi durmuşlar. Çınarın dalları, nakış-nakış... Davulun sesi ile zurnanın sesi karışmış birbirine Olmuş oyun havası.

Köyde düğün var. (İbram Ali'nin düğünü) Yediden yetmişe herkes katılmış.

Çalgılar ortada, vur ha-vur! Halay bir çember, dön ha dön! Çocuklar halayın etrafında, kıpır kıpır. Kızlar, allı güllü. Kadınlar bir yanda, erkekler bir yanda seyre durmuşlar.

İbram ile Fadime'nin düğünü var.

Halay, dön ha-dön, derken çembere doğru bir silah uzadı. Çalgılara doğru bir ses ünledi: "Susun!" dedi çalgılara.

Sustu düğünün sesi. Susunca düğünün havası, kırpadak durdu dönen çark. Suyu kesilmiş değirmen örneği.

Bir süre soluk almadan durdu kalabalık. Sonra tek tük kıpırtılar. Sonra fısıltılar: "Bu köyde adam yok. "Bu gezinenler ne?" "Bundan on yıl önce

olacaktı..." "Zaman, zaman, değil..." "Vurur muydun?" "Vursam bunun böylesini, dama atarlar adamı..." "Efelik taslıyor..." "Delikanlıların içinde bir yiğit yok demek..." "Davulları aldı götürdü de..." "Çekin tabancayı, böğrüne böğrüne sıkın bunun..." "Düğünü bozdu, davulları götürdü namussuz!..." "Götürdü davulları..." "Davulları götürdü..." "Efelik yapıyor alçak!..." "Herkes mapustan korkuyor..." "İbram Ali'yi vurunca efe oldu..." "Tuuu! yazıklar olsun. İbram ona vuruldu mu!..." "İbram da onu vurmalı ki..." "Ben olsam vururum..." "Hadi vur bakalım..." "Bana ne alemin belası..."

Güvey elbiselerini giymiş gelinin gelmesini bekliyordu İbram Ali. Köyün ortasındaki bu hengameyi pencereden gördü: "Bu namussuzu temizlemekten başka çare yok" deyip duvardan kırma çifteyi kapınca fırladı aşağıya.

Tam sokak kapısından çıkarken, kadınlar kızlar, çığrışarak kapıyı sımsıkı kapattılar. İbram Ali içeride, çaresiz kaldı silahıyla beraber.

4

İbram Ali damdan çıktı ama nafile. Bir beladır dolaşıyordu ayaklarına. Kendi dışarda ama, damın uğultusu başında.

Gönlünün avuntusu kırlarda gezmek oluyor İbram Ali'nin. Omuzunda tüfek çıktı kırlara: 'Hele bak, karıncalar bir uçtan bir uca yol etmiş... Arıların kanadı var. Çiçeklerin en güzeli arının... Çekirgenin bacakları yaylı... Kuşların sesi çeşit çeşit türkülü... Dağlar yüksek, sivri, dalgalı. Çayırlar yeşil... Kim dikti bu otları! Tilfil, karayandık, akçabaş, baklacık... Kertelce, kırcıgıcı... Ebegömecinden yemek olur... Gelincikler, papatyalar süslemiş çayırları. Çakırganın dikeni battı elime... Tosbağalara bak! Kurbağalar, nasıl da şişiriyor avurtlarını.'

Kırların bu görünümü karşısında, derdini unutup, coştu İbram Ali: 'Ben bir ressam olsaydım, bu görüntünün resmini çekerdim... Çekerdim ama, okuyamadım bile. Okuyamadım değil, okutmadılar. Neden? Hasretime dayanamaz bizim sülalenin aklı... Dama düşünce nasıl dayandılar... Üstat, çok okumuş. Okumuş da kitap yazıyor. Resim de yapıyor... Bu görünümün resmini yapabilir mi? Yapar elbet. Boyaları nasıl, tıpkı bu yeşil, çayır yeşili. Sarılar, çakırga dikeninin gözleri. Kırmızılar, gelinciğin yanakları...Tebelleş oldu başıma, namussuz! Üstüme üstüme geliyor... Çekince tabancamı!... Ah ulan!... Dam kötü... Kaçıp bir yerlere gitsem. Resim yapmasını öğrenirim hem... Resim öğreten okul var mı ki? Vardır

belki de... Vardır ama öğretmezler. Diploma sorarlar. İlkokulun üç sınıfı bendeki. Ben de hiç okumamışım yahu!.. Okutmadılar be!... Bela üstüme üstüme geliyor be!... Deli gönül "Vur!" diyor, ne bu be! Otur damda resim yap. Yap vallahi... Üstada, Şaire çırak ol! Ol vallahi...'

Gerlengeçlerden, Aşağı-bağlara baktı Ali. Tarlalarının içinde birkaç çift öküz gördü: 'Dur bakayım, orası bizim tarla, çayırı yayıyor çocuklar.'

Yavaş yavaş çalıdan çalıya, yaklaştı görünmeden çocukların yanına. Çocuklar, bir şeyler konuşuyorlar aralarında Ali'den yana: "Çevir öküzleri gidelim artık. İbram Ali gelirse, döver valla!" "Gitsin de İlez'i dövsün..." "İlez, İbram'ı vurmuş ama..." "Gitsin de onu vursun bakalım..." "İlez, İbram'a sövmüş..." "Gitsin de, İbram da ona sövsün bakalım..." "Sövemez mi, söver oğlum..." "Söver ama onun tabancası var..." "Onun da var tabancası." "Bir çekti tabancayı düğünde, tam üç el sıktı havaya..." "İbram ağabey, bir çekti tabancasını, tam beş el sıktı havaya..." "Ben olsam on el sıkarım..." "Ben olsam onbeş el sıkarım." "Sen beni vursan hani, ben de seni vururum takır takır!..." "Hadi vur bakalım! Kafana taşı bi atarsam!..." "Engaz söyledim! Sahi değil..."

İbram Ali çocukları dinledikçe etkilendi. Yenik düştüğünü bir daha duydu. Çayırı yaydıkları için onlara söylenmek şöyle dursun; gözükmeden nasıl geldiyse, öylece gitti.

İbram Ali, insanlardan kaçar oldu. İki kişiyi bir yerde konuşurken görse, vurulmasını konuşuyorlar gibi geliyordu ona: Çocuklar bile yenilsedi bizi. Çayırı yayıyorlar da, höt bile diyemedim... Yakında ekinlerimizi de yayarlar... Hele şu çakırga dikenine bak! Gözümün içine dikti gözümü... Kırların da tadı kaçtı... Kaçıp bir yerlere gitmeli... Fadime'nin gözleri, cam yeşili: N'olursun gitme!... diye yakarıyor. Beni kimlere bırakıp da gideceksin?.. Seni bırakmak mı? Allah göstermesin.. Bu kuşların ötüşüne n'oluyor? İnsanın kanadı olmalı ki... Yayan yürümekle yollar tükenmez Babamdan biraz para alsam?.. Parası varsa alması kolay. Düğüne harcadı tüm parasını.

O gece hiç uyumadı İbram Ali, hep düş kurdu. Arada bir rahat uyuyan Fadime'ye bakıyordu 'Gözlerinin yeşili kapalı... Saçları ne kadar da uzun...'

"Gülüm benim!.. Seni bırakıp gitmek!...

Farkında olmadan konuşunca, Fadime uyandı:

"Efendim! Bir şey mi dedin?..

"Yağmur yağıyor, onu dinliyorum..

"Sen uyumamışsın? Ben yağmuru dinleyerek uyumasını çok severim.

"Hadi uyu öyleyse..."
"Hadi sen de uyu."
"Uyurum belki."

İbram Ali, bir çare bulmuş gibi fırladı yataktan. Cebinde, bir saati, bir de 10 kuruşu vardı. Yağmur bir ara dindi. Sokak kapısından çıktığı zaman hoca sabah ezanını okuyordu... İbram Ali köyün dışına doğru hızlandı. Eylül yağmuru yolları çamur etmişti. Ayakkabılarını çıkarıp eline aldı, paçaları sıvalı. Tarladan tarlaya kestirme gidiyor. Şoseye indiği zaman saatine baktı: "On kilometreyi yarım saatte aldım."

Şosede çamur olmadığı halde ayakkabılarını giymedi. Bir sağnak geldi. Köprünün altına attı kendini... Bir otomobil, hışımla geçti üstünden. Otomobile ilk defa öfkelendi: 'Niçin ben de, bu otomobilin içinde değilim!...'

Yağmur yağıyordu, çıktı köprünün altından. Giderken, bir otomobil daha çıktı. Paçalarını iyice sıvadı. Ayakkabılarının birini bir eline, birini öteki eline alıp hazırlandı yarışa. Başladı otomobille beraber koşmaya. Koştu, koştu. Bir süre yan yana gitti.

Bursa'ya girdiği zaman, saatine bir daha baktı İbram Ali: 'Aşkolsun bana, 25 kilometre yolu, iki buçuk saatte almışım' dedi. Ayaklarını çeşmenin birinde yıkayıp, ayakkabılarını giydi. Oradan geçenlerden, askerlik şubesinin nerede olduğunu öğrendi.

Vardı Albayın kapısına:
"Tak! tak!..."
"Buyurun!" dedi albay.
"Efendim ben, askerliğe çok hevesliyim..." dedi Ali içeri girer girmez.
Albayın keyfi yerindeydi:
"Askere gidince, ne hizmet göreceksin?"
"Şoförlük öğreneceğim."
"Peki bunun, askerliğe ne gibi hizmeti dokunur?"
"Elbet bir hizmeti dokunur..."
"Mesela?"
"Yolda kalan köylüleri, otomobilime alırım."
"Aferin... Senin yaşın kaç?"
"Bu yıl 21 yaşına girdim efendim."
"Peki biz seni çağırırız." Albay başından savdı, İbram Ali'yi.

Şubeden çıkınca, bir kalabalık gördü Tophane'nin önünde Ali. 11 Eylül... Bursa'nın kurtuluşunu kutluyordu Bursalılar.

Kürsüye çıkan konuşmacı çok dokunaklı, içli sözler söyledi. Memleket için ölen şehitlerden bahsetti. Kahramanlıklardan sözetti.

İbram Ali şehitlere ağlayarak elinde ayakkabıları, düştü yollara. Karnı da açtı.

"Kaçanın anası ağlamazmış" dediler.

"Ben tavşan mıyım" dedi İbram Ali.

Bela günden güne yaklaşıyordu... Gözüyle görür gibi oluyordu. Adım adım, ağır ağır geliyordu.

Belanın günü saatı olmaz. Belanın boynuzu kulağı olmaz.

İşte bak! gelen bir kurşun belki...

İşte bak! gelen karanlık bir dam belki...

O gün 27 Ekim 1942... Belanın boynuzu kulağı yok. Ama, bir acayip görüntü yürüdü İbram Ali'nin üstüne... O da onun üstüne...

Bir çakmak, bir çakmak taşma çarptı...

İki tabanca havladı birbirine...

Bir köpek uludu köyün içinde...

Köylüler bu sesi tanıdılar. Sonra fısıltıyla: "Uluyan köpek başını yer" dediler.

.....

"İlez n'oldu?..." diye soranlar oldu.

"İlez hastahaneye kaldırıldı... Sonra mezara..."

"İbram Ali n'oldu?..." diye soranlar oldu.

"İbram Ali Bursa damının 16. koğuşunda... Orada resim yapıyormuş..." dediler.

Beşinci Bölüm

1

Okula girer gibi girdi İbram Ali bu kez Bursa damına.

Burası dam değil sanki, bir okul oldu ona.

Bunlar mapus değil, İbram Ali'nin modelleri sanki. Ne geçmişi, ne geleceği, ne olmuşu, ne olacağı düşünüyor artık.

İbram Ali'nin tanıdıklarından kimse kalmamıştı tutuklular bölümünde. Cezaları onaylanan mapusları, Hükümlüler bölümüne vermişlerdi. Şimdi bu yakada, bir model lazımdı ona. Bir kişinin resmini yapsa, arkası gelirdi... Elinden hiç düşürmediği tarih kitabını açtı. İçinde boş sayfalar vardı; bir tanesini buldu. Tesbih çeken yaşlı mapusun yanına sokuldu:

"Senin resmin pek güzel olur... Bir resmini çeksem olmaz mı?.. Dedeme benziyorsun da hani... Nur akardı yüzünden... Geçen yıl öldü."

İbram Ali sustu: Adamdan teklifinin karşılığını almak için... Adam bir süre düşündü... 16. koğuşta ikisinden başka kimse yoktu şimdi. Tutuklular bölümü, bahçeye çıkmıştı... Tespihin şıkırtısından başka ses yoktu... Adam bir süre düşündü... İbram Ali bir süre tespihin şıkırtısını dinledi. Gözleri adamın yüzündeydi: Solgun dudakları, yavaş yavaş pembeleşti adamın. Tespihin şıkırtısı kesildi:

"Benim fotoğrafımı mı çekeceksin?.. Hani makinen?..."

"Fotoğrafını değil, resmini; makina ile değil kalemle yapacağım... İşte bu kitabın içine..."

"Nasıl olur öyle o?.."

"Hele sen dur da bak..."

"Kitabın içine mi çekeceksin benim tasvirimi?.."

"Kitabın içine...

"Nasıl bir kitapmış öyle o? Ne kadar da kalın?..

"Tarih kitabı."

"Tarihe geçiyoruz, desen ya."
"Geçiyorsun... Haydi dur, kıpırdama."

İbram Ali, dama düşeli iki ay olmuştu, onca gürültü ve patırtının içinde durmadan resim yapıyordu.

O gün 1 Ocak 1943. Meydancı Salim'in sesi İbram Ali'ye ünlüyor... Bir köpek uluması gibi geldi bu ses ona.

"Görüşücün gelmiş" dediler.

"Bugün görüşme günü değil, hayrola!..."

Görüşme yerinde, sekiz on kişi: Bir acayip, ince uzun kişiler; nerdeyse tepeleri tavana değecek.

İbram Ali, anasını tanıdı önce:

"Ana hoşgeldiniz! N'oldu size?"

Anada ses yok... Bir servi gibi sallandı; bir sağa, bir sola.

"Nine hoşgeldiniz! Neden ses etmiyorsunuz?"

" Ninede ses yok... Sade bir sallanma; ince, uzun.

"Hala hoşgeldiniz!..."

" Halada ses yok... Yalnız bir sallanma.

"N'oldu diyorum size!... N'oldu! Neden konuşmuyorsunuz?... Yoksa babamı?.."

Görüşücüler, mezarlıktaki serviler gibi sallandılar; bir sağa bir sola.

"Vurdular mı yoksa?..."

Sade bir sallanma, ince uzun.

"Babam öldü mü yoksa?..."

Yalnız bir sallanma ve derinden gelen bir ses:

"Şimdi gömdük."

İbram Ali onları öyle görünce, bunu böyle duyunca, denize atar gibi attı kendini betona.

İnce uzun dal gibi kişiler. İbramAli'yi kurtarmak için, secde eder gibi bir anda eğildiler. Sonra, birer ikişer doğruldular.

İbram Ali de doğruldu. Karanlığın içinde yürüdü.

2

16. koğuşta bir yatak, içinde bir mapus, gündüz ve gece yatar ha yatar.

Baş sağlığı dilemeğe geldiler İbram Ali'ye tanıdıkları. "Başın sağolsun" denildikten sonra; aynı konudan söz açıldı:

"Merak etme, sen de onları vurursun." dedi Sazcı Veli.

"Amma da akıl veriyorsun sen de haa!" dedi Türkücü Hasan: "Diyelim ki vuranları vurdu; onlar ölünce, babası dirilir mi?..."

"Dirilmez amma, ben olsam vururum!... Baban seni niye dünyaya getirdi?" dedi Boğazköylü Osman.

"Hadi vur bakalım!.. Şu demirlerden dışarıya çık, kaleden atla!..." dedi Aynacı Yusuf.

"Neden demiri kesip kaleden atlayacakmış? Vuranlar, buraya gelmiyor mu?" dedi Gedelekli Süleyman.

"Hasan dayımı vuranların kim olduğu belli değil ki," dedi Selçukgazili Ahmet.

"Kuşkonmaz dikeni, vuranları bulur," dedi Tespihçi.*

"Kuşkonmaz dikeni, savcıdan hünerli mi?"

Talip Çavuş'un bu sözüne yalnız İbram Ali gülümsedi. Bu gülümseme, ağlamaktan da beterdi; kederli ve buruk... İbram Ali'yi kıpırdatmak için, sözüne devam etti Talip Çavuş:

"Vurmak da vurulmak da, bizim için" dedi ince parmaklarını oynatarak: "Madem ki vurdun, vuracaklar. Onların canı yok mu? Kalk git! Sen de onları vur... Bak, sana olmuş bir hikâye anlatayım: Bizim Ödemiş'te yiğit bir adam vardı.. Ödemiş'in en güzel mevsimi, üzüm zamanıdır... El, elden üstündür demişler. Bu yiğit adamı, birisi çekip vurmaz mı.. Her neyse: Adamı hastahaneye ulaştırmak için, arabaya yatırmışlar.."

"Tıpkı babam gibi!" dedi İbram Ali. Ve sağından soluna döndü.

"Etrafındakiler: Karısı, anası, çocukları ve hısım akrabadan; erkekli kadınlı bir kalabalık ağlaşmaktalar..."

"Tıpkı babamın etrafındakiler!" dedi İbram Ali. Ve ellerini yorganın altından çıkardı.

"Arabanın içinde ölümcül yatan yaralının, yarası kafasında..."

"Babamın yarası da kafasında!" dedi İbram Ali. Ve oturdu.

"Ölümcül olan yaralı, son gücüyle doğrulup, çıkışmış ağlaşanlara.."

"Çıkışmış ağlaşanlara!" diye öfkeyle salladı elini İbram Ali.

"Ne ağlaşıp durursunuz!.. Kesin sesinizi!.. Biz onlardan vurduk!.. Onlar da bizden!"

"Tıpkı bizim gibi. Biz onlardan vurduk, onlar da bizden..."

"Üzüm zamanı köpek mi ölür? Zamansız vurdu namussuz beni!" demiş ve ruhunu teslim etmiş..."

İbram Ali, dua okur gibi fısıldadı bu kez:

"Zamansız vurdular babamı, bir tek resmini yapamadan..."

Koğuştakiler ona şüpheyle baktılar; "Bu oğlan aklını oynatıyor" gibilerden.

3

O gece duruşmacılarla beraber, adı okundu İbram Ali'nin... Sabah olunca; kelepçeler, zincirlerle ve sanıklarla beraber Adliyeye götürdüler. Adliyenin bodrumunda "encamını" beklerken, iki jandarma İbram Ali'yi Savcılık kalemine götürdü.

İbram Ali çok heyecanlıydı. Kendini tutmasa, dişleri birbirine vurup takırdayacaktı: Ne soracaklardı, ne söyleyecekti?.. İfadesi çok önemliydi. Bir tek aksak söz yanlış anlamalara yol açar, 10 yıl ceza verecekleri yerde, 24 yılı dayanıverirlerdi. Allahtan, kalemdeki memur Ali'yi, içeri girer girmez onu soru yağmuruna tutmamıştı. Bir iki dosya karıştırdıktan sonra, sanki laf olsun diye sordu:

"Adın ne?"

"İbrahim.." Sesinde hâlâ hafif bir titreme vardı İbram Ali'nin.

"İbrahim Efendi!.."

"Efendim!.."

"Seni buraya, konuşmak için çağırdım.."

"...." İbram Ali'de ses yok. Şaşırdı. Ne biçim ifade almaktı bu? Ne titremesi kaldı ne bir şey.

"Babanı vuranları; biz hâlâ bulamadık..."

" İbram Ali'de ses yok. Bir anda buzun üstünden kayıp, ateşin üstünde durdu: "Sizin umurunuzda mı! Senin baban vurulmadı ya!... diyecekti, sabretti.

"Vuran adam, hiçbir iz bırakmamış..."

"..." İbram Ali'de ses yok. Terler akmaya başladı yüzünden... Vurduğunun hesabını soracaklar, diye bekliyordu.

"Bir tek emare var elimizde, o da iz olmaktan çok uzak." Memur çekmeceyi çekti. Evrakların içinden yumak yapılmış bir kağıt çıkardı. Kağıt kağıt içinde bir şey: açtıkça ufaldı, açtıkça ufaldı:

"İşte bu!.. Elimizdeki iz" dedi. Yedili bir tabanca kurşununu, İbram Ali'ye uzattı: "Bu, toplu bir tabanca kurşunu. Al da bak, tanıyacak mısın?.. Bu kurşunun tabancasını kimler kullanır?.. Babanın kafasından çıkardılar bu kurşunu... Bu kurşunun tabancasını ve tabancanın sahibini, yani babanı vuranı, bir türlü bulamadık."

İbram Ali kurşunu eline alınca, gözlerinin önü birden karardı.

Karanlıkta, yıldızlar uçuştu bir an...

Böyle bir sırada aydınlığa çıkabilmek...

Ayakta durabilmek en azından...

Ya da, babasını öldüren bir tabanca kurşununu elinde okkalayıp, ka

lemdekinin suratına çalmak için bakır kadar yürek ister.

Elindeki kurşunu, memurun suratına savurup, kapıdan o hızla fırladı İbram Ali: "Bir... üç... beş... yedi... merdiven birden atladı.

Adliye karıştı. Postallar çatır çutur jandarmaların ayaklarında. Süngüler çarparken duvarlara; İbram Ali dışarıya sıçradı.

Bursa çarşısı uzundur. Böyle sıralarda daha da uzar. Çarşı boyu türlü dükkanla dolu. Her dükkanda üç beş kişi bulunur.

İbram Ali adliyeden aşağıya doğru yaydan yaya atlarken; bakkalı çakkalı, iti köpeği, tilkisi kurdu ne varsa ayağa kalktı:

"Varıyor haa!.." "Tutun haa!..." "Vurun haa!.." "Yakalayın haa!..." diye bağrıştılar.

Bacaklarının altına atılan bir sandalye, İbram'ı yüzüstü düşürdü yere... Arkadakiler yetişmeden kalktı. Ve tekrar hızlandı.

Başaşağı kopup giderken, bir sandalye de bakkaldan yedi. Bir daha kapaklandı İbram.

Jandarmalar yaklaşıyorlardı.

Ama tekrar kalkıp, gene hızlandı.

Çarşı boyuna kopup giderken, bir sandalye de bezirgandan... Ve tekrar yuvarlandı yere.

Kalkıp giderken, bir de sarraftan.. Bu kez kapanıp kaldı toprağa.

Jandarmaların postalları, İbram'ın üstünden gelip geçti. Ve sonra, çeşit çeşit ayaklar çevirdi etrafını.

İbram'ın gözleri, jandarmaların postallarını tanıdı: 'Altında kabaraları dizi dizi: Bunlar, jandarmanınkiler. İskarpinler bağcıklı: Efendilerin, beylerin ayakları bunlar... Ya bu itlere n'oluyor? Vay namussuzlar!... Benim ayakkabılarım gibi tıpkı! Kimi Aksu lastiği. Kiminin altı delik...'

4

İbram Ali o sabah erken uyandı: 'İnsanlar bu kadar acıya nasıl dayanıyorlar,' diye düşündü yatakta. Sonra babasının bir sözünü hatırladı: "İnsan oğlunun dayandığı çileye dağlar bile dayanamaz.." Derken fırladı kalktı: "Doğru! ben dayanabiliyorum işte buna... Babamın ölümüne. Çünkü onunla beraber ölüp gitmiyorum. Ölümden mi korkuyorum yoksa?!

"Ne münasebet! Yaşamaktan bile korkmuyorum ben, yaşamaktan!.."

"Farkında olmadan bağırınca Ali, uyuyanlar uyandı:

"Ne o, delirdin galiba?" dedi biri.

"Yalan mı? Yaşamaktan korkmuyorum işte."

"Sen buna yaşamak mı diyorsun be kardeşim?" dedi Türkücü Hasan.

"Böylesi bir yaşamaktan korkmuyorum asıl..."

"Aşkolsun be Ali, hepimize cesaret veriyorsun... Ah sen bir okusaydın; şair olurdun vallahi."

Hasan'ın "şair olurdun" demesi, Ali'ye teşvik gibi geldi. Oturup bir şiir yazdı. Şiir bitince Hasan'ı arayıp buldu.

Hasan maltanın penceresinde türkü söylüyordu. Bekledi türkünün bitmesini:

"Türkünün en güzel yeri neresi biliyor musun Hasan usta?"

"Neresi?!

[Bu kara yazıyı kendim yazmadım...]

"Gerçekten çok güzel."

"Ben de bir şiir yazdım Hasan usta, bak."

"Ver bakayım."

[Tohum toprağa değince...
Güneş suya değince...
Soluk almak için yaşam,
Taşı toprağı atar başından.
Çıkar yukarı..
Güler al ile yeşil.]

"Nasıl?"

"Yahu bu şiir, şiir gibi bir şiir! Helal olsun sana."

"Demek ben sana şair gibiyim..."

"Öyle sayılır..."

"Hasan usta be! Bu şiiri türkü yaksan olur mu?"

"Olur ama, sen de benim resmimi çizeceksin türküyü düzerken.

"Çizerim elbet, haydi gidelim."

Türkü düzmek, resim çizmek için kalkıp yürüdüler.

İbram Ali o günden sonra, ant içmiş gibi, bir daha kalemi bırakmadı elinden. Durmadan resim çizdi. Mapusların hayretle, yaptıklarını beğenmeleri, onu günden güne şevklendirdi.

Her gün bir mapusun resmini çiziyordu İbram Ali. Bu resimleri bir fotoğraf gibi sahiplerine benzettiği halde, para istemiyordu. Daha Türkçesi, para istemek aklına bile gelmiyordu. Resme para mı verilirdi. Hem,

ustası Şair Baba para mı alıyordu yaptığı resimlere. Yalnız boya parası, o kadar.

Günlerden bir gün İstanbullu Leon, ak bir kağıt getirdi İbram Ali'ye ve kömür gibi kara bir kalem.

İbram Ali bu kömür gibi kalemle, ak kağıt üstüne Leon'un resmini inadına güzel yaptı.

Leon resmini çok beğendi. Ali'ye gümüş bir lira verdi.

Ali parayı aldı, baktı gümüş bir lira:

"Bu ne parası?.."

"Türk parası... Gümüş bir lira." dedi Leon.

"Anladık, neden verdin?"

"Resmimi yaptığın için verdim."

Ali bir vakit yutkunup düşündü. Babası öldüğü için, yardım ediyorlar gibi geldi ona, yüzü kızardı. Evirip çevirdi gümüş lirayı, geri veremedi ama. Üç aydan beri açtı... Babası vurulduktan sonra, anasından para isteyemiyordu. Tarlaları ekip biçecek bir erkek kalmamıştı evde; kardeşini de askere almışlardı. Gün günden beter geldi: "Karın Fadime öldü" dediler. "Doğum yaparken öldü; şehit oldu" dediler. İbram Ali saklı saklı ağladı. Gün günden beter geldi: "Çocuğun öldü" dediler. "Anasız çocuk yaşamaz, Allah sana sağlık versin." İbram Ali gözyaşını saklayamadı. "Ağlama gençliğin var" dediler.

Bir anasından başka kimsesi kalmamış gibi geliyordu ona. Anasına tutkuluydu, aşk gibi bir sevgi bu. İşte bundan ötürü, anasının verdiği parayı almıyor ve getirdiği azıkları yiyemiyordu.

Elinde para, bir vakit yutkunup düşündü Ali, çünkü açtı.

Leon resmi alıp çoktan gitmişti. Ali koydu parayı cebine; koğuşta durmayıp çıktı dışarıya. Bir gitti bir geldi... Gezindikçe alıştı paraya. Cebinden çıkarıp bir daha baktı kimse görmeden: "Vay canına bir lira bu be! Bir lira elbet... Niçin verdi?... Resmini yaptığım için. Yani sadaka değil?.."

"Ne münasebet!..." diye bağırdı dalgınlıkla.

"Dur yahu beni korkuttun..." dedi volta atan bir mapus.

"Evet kusura bakma." Tenha bir maltaya gitti Ali: "Bir lirada kaç tane yirmi beşlik var? Dört tane... İyi be!... Bir lirada kaç tane onluk var? On tane... İyi be!.. Bir orakçı gündeliği kaç kuruş bizim köyde? Elli kuruş. Vay canına! Bir resim çizdim ki orakçı gündeliği verdi adam. Aşkolsun adama..."

1942, 43, 44, 45 savaş yıllarında, dışarıyı bilmem ama içeride açlık vardı. İbram Ali'nin elinde para, açlığını bir unutup bir duyarak, ne ala-

cağını kurdu: "Bir lirayla ne alınır?.." İki kilo et. İki kilo eti bir günde yer adam, başka bir şey almalı... Yüz kuruşu dörde bölsem, günde yirmi beş kuruşluk azık alsam?... Olmaz, dört günde bitiverir para... Yüz kuruşu ona bölsem? Şimdi oldu; on gün yeter bu para adama... Öyleyse her gün on kuruşluk helva alayım?... Sade helva, karnımı yavancıdır. Zeytin tanesi nasıl?.. Zeytin kısmı su içirir... Ne almalı? Açlıktan öleceğim..."

"Ver şurdan yarım ekmek!.. Kaç kuruş?" Koğuş bakkalına sordu.

"Beş kuruş."

'Beş kuruşluk da peynir, tamam. Bir liranın on kuruşu gitti, kaldı doksan kuruş. Dokuz günlük yiyeceğim daha var.'

1943 yılının ilkbaharı, dışarıyı bilmem ama içerde açlık var.

Amanın bu ne biçim insan! İşte bir Adem baba:

"Sen kimsin? Çöp tenekesinden bir şeyler bulup yiyorsun be kardaşım!"

"Ben açım ağabey!"

"Ben de açım ama, sen aç kerre açsın!.. Allah kahretsin bu açlığı!...

"Çok açım; soğan kırıntılarını buluyorum da..."

"Peki peki anladım, gel arkam sıra."

İbram Ali önde, Adem baba arkada yürüdüler. Gittiler koğuş bakkalına:

"Ver bakalım Adem babaya beş kuruşluk ekmek! Beş kuruşluk da peynir... Peynir ile ekmek iyi gelir açlığa."

Adem babanın yüzü, göle yatmış bir dombay derisi sanki. Gözleri ekmekle peyniri görünce, anasını görmüş çocuk gibi sevindiler. Adem babanın elleri yüzünden kirli, kocamandı. Bu kocaman kirli eller, ekmekle peyniri bir kuş yavrusu tutar gibi tuttu.

"Ellerinin biçimi nasıl da güzel senin," dedi İbram.

Delikanlının bu sözü, Adembabanın gözlerini yaşarttı. Ama sarılıp öpemedi İbram Ali'yi, kirinden utandı.

"Ben de ekmekle peynir yedim, iyi geliyor açlığa." deyince İbram Ali, Adem baba iyice duygulandı.

Açın açlığını duyup öfkelendiği bir sırada; bir parça ekmek bulup sevindiği bir sırada, insanlık gururunun ezik bir adem yüreğinde kabardığı bir sırada; Bakkal Ahmet bir söz attı ona.

"Bu herif bir fırın ekmek yese gene doymaz. Haydi açsın, su da mı bulamadın be hayvan!...

Ekmekle peyniri bir çocuk sevimliliğiyle tutan Adem babanın kirli, güzel elleri, bir anda aç kurt ağzı gibi açılıp, Bakkal Ahmed'in boğazını

sıktı. Dişlerinin arasından:

"Sizin yüzünüzden aç kalıyoruz!" dedi. "Bir de gardiyan Kerim hocanın!..."

Bakkalın gözleri pürtledi dışarı... Yüzü mora çaldı.

İbram Ali aç bir adamın, tok bir adamı boğduğunun resmini gördü. Ama kurtarmadı boğulanı boğanın elinden: çünkü o da açtı.

Mapuslara günde bir ekmek çıkar, ne bir azık, ne de bir kaşık aş... Görüşücüsü gelmeyen mapusların çoğu, Adem baba olur. Adem baba, ölü ile diri arasında bir canlı kişi: Satar günlük ekmeğini, basar kumara. Kumar oynamasa olmaz mı? İnsan kıpırdamazsa ölür. Adembabanın kıpırtısı da, kumar oynamaktır. Böyle bir durumdan bile yararlanan kapkaççılar çıkar ortaya... Bunlar Adem babaların üç aylık ekmeğini birden satın alırlar. Üç aylık doksan tane ekmeğe, üç liradan fazla para vermezler...On tane Adem babanın ekmeğini bağladılar mı bu herifler, paralarını günden güne üretirler... Kerim hoca gardiyan olduğu için, herkesten fazla kâr eder. Çünkü bağlamış olduğu ekmekleri, kapıdan içeri girmeden toparlayıp atar çuvalına... Adem babaların keser rızkını.

Bir kişiyi doyurmanın gururuyla bir kişinin boğulmasının öfkesiyle yürüdü İbram Ali. Ama gene de şöyle düşündü: 'Bir liranın yirmi kuruşu gitti, kaldı seksen kuruş. Olsun varsın, sekiz günlük param daha var.' Bahçeye çıktı.

Amanın bu ne biçim görüntü! 'Tıpkı öküzler gibi eğilmişler otlara, yayılıyorlar. Hem de yüzün yüzün... İnsanın yayılmasını görüyorum.'

"Abe siz insan mısınız, öküz mü?"

"Ne insanız ne öküz, biz açız ağabey."

"Desene gitti gene onardan yirmi kuruş. Kalkın ayağa! Gelin arkam sıra."

Yayılma vaziyetinde duran iki Adem baba, ağır ağır doğruldular. Ali'nin arkasına düştüler. 'Yüz kuruşun kırkı gitti, kaldı altmış... Altı günlük idarem daha var' diye düşünerek yürüdü İbram Ali. Göğsü, ekilmiş bir tarla gibi kabarıktı.

Aç insan oraya buraya saldırır. Çalar önceleri... Sonra çöp tenekeleri... Derken insan kılığından çıkar adam; "Adem baba" olur. Ve günden güne kesilir gücü düşer yatağa.

Bir bit, günde kaç sirke bırakır?

Ben diyeyim yüz, sen de bin.

Adem, biti tutup öldüreyim derken, yüz tane olur, bir iken.

Bir Ademde iki el.. İki elde on parmak: "Hart da hart. Hart da hart!..

İbram Ali'nin gözleri cam gibi açıldı: "Hart da hart. Hart da hart!.."

İbram Ali'nin gözleri cam gibi açıldı: "Amanın bu görüntü sahi mi? Gözlerim neler görüyor! Yüz kere bin... Ne oldu? Karıştı bitler birbirine. Bu görüntü bir düş değil. Bu gerçek beterin beteri."

İki elde on parmak: "Hart da hart! Hart da hart!"

Ali'nin elinden bir şey gelmedi buna: "Milyonlarla, insanın savaşı bu!.."

Sağ el yoruldu. Sol elde beş parmak: "Hart hart, hart hart!"

Ali çaresizlik içinde konuştu:

"Bitler yıkmış Adem'i!.. Nerdesiniz insanlar!... Ey insanlar!..."

Ellerin feri kesildi: "H-a-r-t!... H-a-r-t!"

Önce bir sessizlik, sonra:

"Öldü!" diye çığrıştılar kenarda duran mapuslar.

5

Bir lokma ekmektir düşleri, özgürlüğünü yitirenlerin.

Karıncanın, kendinden büyük yük taşıması güç gösterisi değil.

Arının bal yapması, insana armağanı mı sanki?

Kurdun kuzuyu kapması, canavarlık mı?

"Kuşun özgürlüğü uçtukça büyür" demişler.

Özgür canlılar ekmeğini taştan alır. Ya tutsak olanlar?

Bir gün fazla soluk almak için, bir lokma ekmek peşinde İbram Ali. Hele dur bakalım, kendine bir iş buldu oğlan. Berberlik yapacak. Yani, önce öğrenecek berberliği, sonra ekmek parası.

Damda herkese berberlik yaptırmazlar. Ustura kullanılır çünkü tıraşta. Güvenilen seçkin mapuslara yaptırırlar berberliği. Bir mapus berbere gi rerken, mapusane idaresinin iznini alır.

İbram Ali müdürden izin almak için geziniyor idarenin maltasında. Bir gitti bir geldi, bir türlü müdürün kapısını tıklatıp içeri girmeğe cesa ret edemedi. Çünkü bir kez "hayır" derlerse, bir daha "evet" demezler. Eli ermezlerin, gücü yetmezlerin çaresizliği bu. İşte bu çaresizlik içinde dö nüp dururken, Şair Babayı gördü İbram Ali:

"Şair Baba, Üstadım!.."

"Buyur evladım."

"Ben, Seçköylü İbram... Hani sen, benim resmimi yapmıştın ya...

"Evet yaptım.

"Beni tanıdın mı?"

"Evet tanıdım."

"Şimdi ben, berberlik yapmak istiyorum."

"Çok iyi, yap evladım."

"Ama ben, hiç laf bilmiyorum..."

"Lafın berberlikle ne ilgisi var?"

"Müdürden berberlik için izin isteyeceğim de... Hani ben istemesini bilmem. Sen benim için, bir isteyiversen olmaz mı? Söylemesini iyi bilirsin... Bi konuşuversen benim için... Müdür seni kırmaz?.."

"Kalemin var mı? Verir misin?"

Müdüre söyleyeceklerini yazacak sandı Ali. Şair Baba, Ali'den kalemi aldıktan sonra bir gidip bir geldi malta boyunda. Birden duvara yüzünü dönüp, bir şeyler yazdı.

Duvara yazdıklarını süzüp süzüp, müdüre söyleyecek sandı İbram:

"Niye kağıda yazmadın? Söyleyeceklerini..."

"Hangi... kime... söylemek mi?.."

"Benim berberlik yapacağımı müdüre söyleyecektin ya?"

"Sen niye söylemiyorsun?"

"Ben laf bilmem de.."

"Lafa lüzum yok... isteyip dilediğini, düpedüz..."

"Peki peki!" Öfkeyle ayrıldı İbram Ali Şair Babadan: 'Bunca sevdiğim adam, benim için iki laf edivermesin! Halbuki herkese dilekçe yazar. Vay be! Bunca düşlediğim... Bunca özlemini çektiğim.. Hani Tahir gibi? Hani Ferhat gibi? Hani Köroğlu gibiydi?.. Belki de öyledir. Olursa olsun bana ne?'

Aynalar sıra sıra duvarlara yapışık. Masalar yan yana. Makaslar: "şıkşık, şıkşık," ses ederken enselerde; usturalar dikkat içinde gezer suratlarda: "hırt hırt, hırt hırt."

"Ula oğlum siz hepiniz toysunuz. Bir ben varım içinizde usta. -Hırt, hırt. Hırt hırt.-"

"Ustaya dikiz. Herifin yüzünü kan içinde bıraktın: - şık şık."

"Kesmek ayıp değil, tüy bırakmayacaksın berberlikte: -hırt hırt, hırt hırt.-"

"Evet, herifi cillop gibi çıkaracağım diye, hacamat edeceksin, iyi be: -şık şık, şık şık.-"

"İyi be'den başka sen ne bilirsin: -hırt hırt.. Sen, sen de: -hırt. Şu, şu da: -hırt. Bu, bu da: -hırt hırt.-" "Asıl sensin: -şıkşık.-"

"Ustaya hörmet kalmadı: -hırt hırt.-"

"Bu Adem babaları kim kırkacak?"

"Kimin işi yoksa.

"Senin işin var diye."

"Evet ben ustayım, acemiler kırkar Adem babaları. Hem, bunları kırka kırka öğrenir adam berberliği."

"Para verselerdi bunları da ötekiler gibi, bak bize bırakır mıydın. Buyurun buyurun, deyip çekerdin önüne."

"Sen kırkmazsan kırkma. İbram kırkar. Haydi İbram şunları kırkıver."

"Olur usta, ben kırkarım."

"Bak, makinayı şöyle tuttun mu?... Aferin. Bu baş parmak hiç oynamayacak, öbürlerini de çabuk çabuk oynatacaksın. Soktun mu makinanın dişlerini tüylerin içine, salla gitsin."

Parmaklarını çabuk çabuk sıkarken İbram Ali, makinanın dişleri bir o yana bir bu yana gidip geldikçe, tüyler keçe gibi devrilmeye başladı Ademin başından,

Bir acayip görüntü: Makinanın dişlerinde canlılar. Makinanın dişleri kan içinde, parçalanmış kopuk kopuk küçük canlılar. Bu ne biçim Adem kellesi! Bitlerin istila ettiği!..

Duvarlar karşı karşıya olunca, aynalar içiçe bakar.

Aynaya bakıyor İbram Ali: 'İşte ben, resimde durur gibi duruyorum kıpırdamadan. Resme önce gözden başlanıyor, niye? Göz gibi yok da ondan. Şuna bak! Göz, insan yüzünün en güzel organı galiba. Neden? Görüyor da ondandır. Burun nasıl? Kartal gagası gibi... Ağız yemek için yaradılmış... Aynı zamanda öpmeğe de yarar. Öpmeği de bilmeyiz biz, köylü milleti. Şehirliler dudaktan öpermiş. Vay anasını! Aynaya baka baka insan, resmini yapmalı. Yapılır mı ki? Belki de yapılır.' Düşünürken, Şair Baba girdi içeriye:

"Keskin olsun çocuklar!" dedi. İçerde beş berber vardı, Ali'den başka.

"Teşekkür ederiz. Baba hoşgeldin!" dedi dört kişi.

İbram Ali hep öyle, aynaya bakıyor kendi kendine. Dört kişiyle ayrı ayrı şakalaşıp konuştuktan sonra, İbram Ali'nin arkasına gelip durdu Şair Baba. Aynaya baktı. İbram, kıpırdamadan resimde durur gibi durmakta... Bir ara göz göze geldiler aynada:

"Merhaba İbram!" dedi Şair Baba.

"Merhaba!" dedi İbram istifini bozmadan.

Aynadaki İbram Ali'nin görüntüsünü gösterip:

"Tıpkı bu şekilde, bir resmini yapmak istiyorum...

İbram durumunu bozmadı:

"Ben resmimi yaptırmam sana.."
Şair Baba şaşırdı birden:
"Niye canım evladım niye?.. Bir zamanlar yapmıştın ya!.."
Üçüncü berber:
"Benim resmimi yap Baba, benim."
"Hayır, ben İbram'ın resmini yapacağım. Tıpkı şöyle, bu şekilde..."
Aynada İbram Ali'nin görüntüsü kıpırdamadı.
"Hayır, ben resmimi yaptırmam sana."
İkinci berber:
"İstemiyor işte, benim resmimi yap benim..."
"Hayır, ben İbram'ın resmini yapmak istiyorum şöyle..."
"İstemiyorum!..."
"Neden canım!.. Sebebini öğrenebilir miyim?"
'Sana küskünüm' diyemedi:
"Ben de resim yapıyorum da ondan."
Şair Baba endişeden kurtuldu. Sevinçle sordu:
"Kendi resmini de yaptın mı?"
"Yapmadımsa, yaparım."
"Aynaya baka baka, öyle mi?"
"Aynaya baka baka resim oluyormuş, gördün mü bak!" diye geçirdi içinden: "Aynaya baka baka" dedi.
"Ben sana model dursam, resmimi çizer misin?" deyince Şair Baba, İbram Ali çıktı aynadan:
"Çizerim elbet, otur karşıma!"
"Peki evladım oturdum karşına... Kâğıt istediğin gibi ak değil. Kalem istediğin gibi kara değil ama.."
"Olsun varsın, sen otur karşıma."
Bir tuttu kalemi yüzüne karşı, dikine. Bir de yatay... Çizgi başlar başlamaz, üflük dudaklarında. Bir dikey, bir yatay... Çizgi, üflük. İki dakika geçti geçmedi, hoplayıp kalktı Şair Baba ayağa:
"Tıpkı benim gibi çalışıyor. Gözlerime kulaklarıma inanamıyorum. Şaşılacak şey canım... Resme bakayım."
"Bitmedi daha..."
"Olsun olsun, ver hele."
"Peki al."
"Benzetmişsin ya işte, tıpkı ben..."
"Benzedi demek?"
"Hem de nasıl tıpkı ben... Yaptığın başka resim var mı?"
"Getireyim mi? Görmek ister misin?"

"Haydi koş! Getir bakalım."

Düş mü gerçek mi, inanamadı bu karşılaşmaya İbram Ali. Kapılar açılıp kapandıkça koştu. Elinde tarih kitabı, içinde boş sayfalara çizdiği resimler... Baktı, berberde Şair Baba yok. Tıraş olup çıkmış odasına. Soluk soluğa girdi odasından içeri İbram Ali:

"İşte getirdim."

"Çok mu koştun?"

"Ver bakayım resimlere."

"Buyurun, bu kitabın içinde."

Baktı, baktı:

"Sen Güzel Sanatları okudun mu?"

"Güzel Sanatlar ne ki?" dedi içinden: "Okumadım."

Baktı, baktı:

"Sen lisede okudun mu?"

'Lise mi dedi?' "Okumadım."

Baktı, baktı:

"Sen ortaokulu?"

"Okumadım."

Kitabı kapattı:

"İlkokul?..."

"Bizim köyün okulu üç sınıfı..."

Ayağa fırladı Şair Baba!

"Peki bu tarih kitabı kimin?"

"Benim."

"Okudun mu?"

"Okudum."

"Anladın mı?"

"Evet."

Şair Baba, odanın içinde bir o yana bir bu yana gezindi. Sonra demirlerden dışarıya baktı. İbram da baktı: Göğün en yüce katında bir bulut, bulutta bir kartal. İbram da gördü.

Pencerenin önünde, kınalı bir karanfile daldı gözler. Akan bir kana bakar gibi baktılar.

Sonra Şair Baba, karanfilden kopup duvarlar yokmuş gibi hızlandı... Dağa çıkar gibi uğradı... Baktı duvar... İbram da baktı. Orada bir harita gördü: "İstese şu haritayı katlayıp, bu demirleri kırarak dünyanın dört bucağında gezebilir." diye düşlendi Ali.

Şair babanın hızı, kendi içinde dönüyordu... Birkaç kitabın yakasını çevirdi. İbram Ali de, kitapların en kalınını gördü.

Sonra Şair Baba kitapları bırakıp, daktilo makinasının başına oturdu. Öfkesini ondan alıyor, dövüyordu tuşlarını...

İbram Ali ayakta, soluk almadan bakıyordu ustaya: Anasına bakar gibi bakıyor, sevgilisine bakar gibi, babasına bakar gibi bakıyordu.

Bir ara takırtıyı kesip, Şair Baba da İbram'a baktı. Sonra kalktı ayağa. Kucaklaştılar: "Evladım!" diye ağlıyordu Şair. Ali de ağladı nedenini bilmeden. Sonra karşılıklı oturdular.

"İşte bir köylü çocuğu" diye düşündü Şair Baba.

"İşte bir şair" diye düşündü İbram Ali.

"Her şeyden yoksun" diye düşündü O.

"Ferhat gibi, Köroğlu gibi" diye düşündü oğlan.

"Okulsuz olduğu halde okumak ister" diye düşündü.

"Resim de yapıyor hem de ressam" diye düşündü.

"Yardım etsem?.. Yardım etmeli" diye düşündü.

Derken sordu Şair Baba:

"Sen resim yapmayı kimden öğrendin?"

"Senden öğrendim."

"Benden mi öğrendin!.. Nasıl olur? Ben sana resim öğretmedim ki!"

"Sen benim resmimi yapmıştın ya..."

"Evet yaptım ne var bunda?"

"Yüzüme karşı fırçayı bir tuttun şöyle.. Dikey değil mi o?.."

"Evet dikey!"

"Yüzüme karşı bir tuttun fırçayı böyle... Yatay değil mi o?.."

"Evet yatay!"

"Sonra üflük..." der demez. Şair Baba hopladı ayağa. İbram da hopladı. Birbirlerine bakıştılar: Şair bir neşelenip bir kederleniyordu. Bulmuştu aradığını. Ama o da onun gibi tutsaktı. Önce Ali sordu: "Çıraklığa kabul ediyor musun beni?"

"Sen de beni ustalığa?"

"Evet."

"Her yaptığın resmi bana göstereceksin."

"Olur! Her yaptığım resmi, sana göstereceğim."

"Ustalığa başladım."

"Ustalığa başladın... Ben de çıraklığa."

"Aferin! çırak dediğin işte böyle olur!"

69. koğuşun kapısını heyecanla açıp hızla itince İbram Ali, kapı duvara "küt!" diye vurdu. Koğuştakilerin dalgaları bozuldu:

"Ne biçim kapı açış bu! Bizi korkuttun."

"Yaşasın! Çırak oldum arkadaşlar! Çırak!.."

"Duyduk, on gün önce söyledin..." "Söyledin ya kaç defa, ben de duydum." "Söyledin ya kaçıncı bu..." "Söylesin, meraklı oğlan berberliğe... "Berberlik sanatı, bereketli bir sanattır..." "Çünkü piri var berberliğin..."

"Berberlik değil bu, çırak olduğum sanat..."

"Ula ne çabuk bıktın?..." "Gene mi değiştirdin sanatı..."

"Hep öğrenmek, hep yapmak istiyorum, hep..."

"Amma da maymun iştahlısın ha!..."

"N'olursa olsun... Hep öğrenmek, hep yapmak..."

"Hangi birini yapacaksın bilmem..." "Doğru ya, kaçıncı bu?.." "Aynacılık, saatçilik, çorapçılık, marangozluk, ayakkabıcılık, berberlik, yetmedi mi, ne bu be! Bir de resimcilik yapıyorsun..."

"Olsun varsın; öğrenmeyi yapmayı seviyorum."

"Peki peki, bu seferki çıraklığını söyle?"

"Bu seferki çıraklığım, resim üstüne."

"Resim yapmasını biliyordun ya."

"Daha iyi yapmak istiyorum."

"Daha iyi yapsan n'olacak?.. Ustaya ne hacet."

"Her sanatın bir ustası var. Resim de ustasız olmaz."

"Resim değil mi, yapsan ne yapmasan ne?.."

"Resmi çok iyi yapınca..."

"Evet n'olur?"

"Resimlerimi çok beğendikleri zaman..."

"Evet ne faydası olur? Karnın doyar mı?"

"Duvara asarlar..."

"Asarlarsa n'olur? Karnın doyar mı?"

"Duvarlara bir astılar mı..."

"Sen karın doyuracak bir işe bak."

"Çok güzel durur duvarlarda canım."

"Berberliği öğrenseydin karnın doyardı."

"Tüm duvarlar benim resimlerle..."

"Karnını doyurur mu?"

"Öyle bir resimler yapmalıyım ki, Hasan Çavuş'un oğlu yapmış desinler."

"Amma da saçma! Bu İbram deli!..."

Her gün bir mapusun resmini yapıp karakalemle, ustasına götürüyordu çırak. Günlerden bir gün, yaptığı bir resmi göstermek için, odasının kapısını kitap açar gibi açtı. Gördü ustasını... O da çırağını gördü:

"Gel bakayım evladım! Göreyim ne yaptın?"

"Buyurun bakın."

Baktı, baktı:

"Çok güzel bir desen!"

"Desen ne demek?"

"Yani çizgi resim. Bu desenin sahibini tanırım. Yaman bir delikanlıdır... Adı neydi adı?.."

"Osman Hallaç. İnegöl'ün Boğazköy'ünden."

"Osman'a bir layiha yazmıştım. Aklımda olay bugünkü gibi... Buruna bak tıpkı Osman'ın!.. Hiç de kavgacı değil. Ağıza bak! Sapsız, bıçak gibi ama!.."

"Sapsız bıçak gibi mi?"

"Evet Osman'ın kız kardeşini, bir ağanın oğlu tarlada bastırıp ırzına geçer. Kız kanlar içinde eve gelince..."

"Eve gelince!"

"Osman, küçük kız kardeşini böyle görünce ne yapsın?..."

"Vursun namussuzu."

"O da vurmuş zaten. Vurmasa burda işi ne."

"Evet bana da anlattı olayı."

"Osman'a 18 yıl ceza vermişlerdi. Ben bir layiha yazdım, temyiz bozdu evrakları. Osman'ın cezası on iki yıla indi."

"Evet öyle olmuş, anlattı bana... Seni öyle seviyor ki..."

"Gelelim resme: Niçin resim yapıyorsun?"

"Daha iyi resim yapmak için."

"Daha iyi resim yapınca ne olacak?"

"Güzel resim olur."

"Başka?..."

"Başka bilmiyorum."

"Allah allah, şaşılacak bir şey canım" derken, kapı açıldı. Raşit Kemali girdi içeriye:

"Bu resmi İbram mı yaptı?"

"Bu kadar güzel resim yapıyor da, niçin yaptığını bilmiyor! Ne dersin?"

"Bilmez bilmez. Ben biliyor muydum niçin yazdığımı. O da öğrenir."

"Doğru elbette öğrenir. Böyle giderse müthiş şeyler yapar bu oğlan. Serserilik yapmazsa, örnek olur köylülere."

.....

İbram Ali, ustanın elini sıkıp ayrıldı. Düşlenerek gidiyordu: 'Arkadaşlarım ne diyor?.. Resim değil mi bu: yapsan ne yapmasan ne.. Yuh be! Resim yapmadan duramadığımı bilir mi bunlar? Cahillik kusurlarına bakma. Ustam "Niçin resim yapıyorsun?" dedi. Ben ne dedim? "Daha iyi resim yapmak için." O ne dedi? "Daha iyi resim yapacaksın da n'olacak?" Tıpkı ötekiler gibi sordu. "Güzel resim olur." dedim ben de... Başka ne dedi? "Resim, güzelden başka ne olur ki?" Resmi ne kadar iyi yaparsan, o kadar güzel olur. Güzel olunca duvara asarlar. Duvara asılınca. Gelen geçen bakar. Sonra? Ne bileyim ben. Bir şeyler eksik bu fikirde, yaptıkça bulurum. Hele dur, yeni çırak olduk.'

İşte Osman'ın resmi, işte Osman.

"Otur bakayım Osman karşıma. Burnun hiç de kavgacı değil. Ne demek?"

Osman güldü:

"Burnumun ucunda yazı mı var?"

İbram Ali içinden:

'Doğru, yazı yok ama... Ustam niye böyle söyledi?.. İşte bunu bulmalıyım. Ağız, sapsız bıçak. Ne demek?.. Bıçak ne demek?'

"Keskin! sivri!" Düşünceleri seslenince:

"Ne o, kaçırıyorsun galiba?" dedi Osman.

"Hayır yakalamaya çalışıyorum."

"Neyi?"

"Bıçağı!"

"İşte tamam!" Gülüştüler koğuştakiler: "Kaçırmışsın bile..."

"Ne kaçırması be! Bıçak demek ne demek?"

Gene gülüştüler:

"Bıçak demek; bıçak demektir. Bu da mı lugat sanki...

"Tamam buldum. Siz gülün habire. Bıçak demek; keskin hem de sivri demektir. Sapsız bıçak gibi Osman'ın ağzı, baksanıza resme!" Kahkahaya döndü gülmeler.

7

Meydan yerindeki nöbetçi gardiyan, kapının önünde bekleyen Sazcı

Veli'ye sordu:

"Ne bekliyorsun kapıda?"

"Şair Babaya dilekçe yazdıracağım."

"Ulan yeni çıktın dışarıya, çıkar çıkmaz gene düştün dama. Yazdır bakalım kurtulabilirsen."

"Olsun, kurtulmasam da cezayı az verirler."

"Sen nereye İbram Ali?"

"Ben yaptığım resmi göstereceğim Ustama."

"Peki çıkın bakalım."

Sazcı Veli ile İbram Ali, Şair Babanın odasına girdiler. Girenleri görünce susturdu daktilo makinesini Baba:

"Hoşgeldiniz! Merhaba!"

"Hoşbulduk! Merhaba!" dediler.

"Bakayım resme?"

"Buyurun bakın."

"Hayret be! Bir ay içinde, aldın yürüdün. Şurada dursun da sonra bakarım." Sazcı Veli'ye döndü:

"Hayrola Sazcı Veli, bir dileğin mi var?"

"Evet Baba, bir dilekçe yaz bana."

"Peki ama, senin cezan bitti bitecek. Bu ne dilekçesi?"

"Cezamı bitirip çıktım da, gene düştüm."

"Oldu mu ya... Bu defa neden?"

"Kızı kaçırırken, vurduk adamı."

"Öldü mü?"

"Onu bilmem ama, ben öldüm."

"Ne demek o, yani mapustan bir daha çıkamam mı diyorsun?"

"Hayır Baba, ben öldüm."

"Anladım, seviyorsun demek... Yani âşıksın?"

"Evet."

"Anlat bakalım nasıl oldu olay. Olduğu gibi anlat. Gerekeni düşünelim."

Bir şey arar gibi etrafına bakındı Veli, sonra usta ile çırağı süzdü bir bir. Neresinden başlayacak, diye beklediler onlar. Veli pencereye baktı:

"Öldüm!" diye sazı akort eder gibi başladı: "Damdan yeni çıkmıştım. Kahvenin önünde oturuyordum. -Kızlar su doldurmaya gelir pınara.- Bir kız geldi. Görür görmez vuruldum. Su istedim vermedi... Öldüm!.."

"Su verseydi ölmez miydin."

"Su verseydi, sana gelirim, demekti... Ama ne yapsın, nişanlıymış kız."

"Nişanlı olmasaydı sana varır mıydı?"

"Belki de varırdı."

"Konuşmadın mı hiç?"

"Konuşmadım."

"Duydun mu Çırak! Sen de mi böyle seversin?"

"Evet böyle severiz biz."

"Hayret, bir görüşte! Elini eline değdirmeden."

"Evet öyle."

"Sen hiç âşık oldun mu İbram?"

"Oldum ama, hiçbir kızın haberi yok bundan."

Bir ara sessizliğe girip, donmuş gibi durdular. Sonra Şair Baba kıpırdadı. Odanın içinde bir gidip bir geldi:

"Evet Sazcı Veli, nerde kaldık anlat bakalım."

"İşte o günden sonra, uyku durak yoktu bende. Arayıp sordum, nişanlıymış kız. 'Çalmaktan başka kavuşmanın yolu yok.' dedim kendi kendime. Açtım meseleyi bir arkadaşa. 'Hemen kaçıralım' deyince şaştım, aklıma bir şey gelmedi. 'Bir kişi daha alalım yanımıza' dedim. 'İki kişi yeteriz, birimiz kollarından birimiz de bacaklarından tuttuk mu yallah' dedi. Ben onu dinlemedim. Kardeşimi de aldım yanıma... Gecenin yarısında..."

"Uyurken mi? Hay allah!"

"Uyurken. Sokak kapısını açmak çok kolay. Çıktık yukarı... Zifiri karanlık içerisi... gece bu..."

"Kızın hangi odada yattığı belli mi?"

"Belli değil ama, yorgun olduğundan köylü milleti, mışıltılarından yerleri birazcık belli oluyor. Dört beş yatak vardı. Acaba hangisinde? Başladık el yordamı ile aramaya... Bir ara, arkadaş böğrüme dokundu.

"Demek ki kızı bulmuş?" dedi Ali.

"Evet, kızı bulmuş... Üç kişiyiz. Yatağın altından sağlamca tuttuk, güzelce kaldırdık. Biz oda kapısından çıkarken, ninesi 'inna ağtayna'yı okuyordu."

"Neden, imdat! diye bağırmıyor? Kızı kurtarmak için size saldırmıyor da..."

"Bir el atmış olacak, kızı da yatağı da yerinde bulamayınca, periler bastı sandı herhalde. Çünkü kısa 'sure'lerin hepsini dizip döktü arkamız sıra."

"Bak hele!"

"Sokak kapısından çıktık çıkmadık, fırlayıp uyandı kız: İmdat! beni kaçırıyorlar! diye bağırmaz mı...

"Bağırır elbet.

"Bir daha bağırtır mıyız, tıktık mendili ağzına. Birimiz bir kolundan birimiz öbür kolundan, arkada kardeşim, sürü ha sürü. Köyden çıktık daldık bahçelere... Köyden şamatalar ve ayak sesleri... Bizi gören yoktu; olmayacaktı da..."

"Kızın bağırmasını mı duydular?"

"Kızın bağırması ne mümkün, ağzında mendil... Yerimiz iyi, bizi gören olmazdı: 'Haydi siz, çekilin biraz' dedim kardeşimle arkadaşa. 'Kız benimle kalsın.' dedim. 'Sen çekil biraz.' demez mi! 'Kız benimle kalsın' demez mi bizim arkadaş."

"Onun da kızda gözü varmış demek."

"Onun da kızda gözü varmış... Karıştı orası birden, giriştik birbirimize... Alt alta üst üste.. Kardeşim bana yardım edeyim derken, kız fırladı karanlığa. Kardeşim arkasından... Kaldık yeke yek oğlanla... Alt alta üst üste derken, ben bir ara alta düştüm. Bunalttı namussuz beni, boğazımı sıktıkça, iyice daraldım... Baktım, ölüyorum. Bıçağım geldi aklıma... sonra elime... sonra... o yerde; ben ayakta..." Veli sır söyler gibi fısıltıyla bitirdi sözünü:

"Etrafıma bakındım kimseler yok. Sadece ağaçlar yapraklarını çırpıyordu."

Sazcı Veli gittikten sonra, Şair Baba odanın içinde gezinmeye başladı. Bıyıklarını, aşağıya doğru çeke çeke büküyor ve konuşuyordu: "İşte bir öykü... İşte köylü bu. Nasıl da bilmeyiz, biz kentli aydınlar bunları. Karasaban, kağnı, boyunduruk kıskıvrak bağlamış insanlarımı." Sustu ve sonra, çırağının yaptığı resmi gördü:

"Aferin çırağıma, şu desendeki ifadeye bak. Gözler ışıl ışıl ümit. Ağzın buruksu kederiyle, gözlerin ümidini, kimse yan yana getiremez böyle. Nasıl da yaptın bunu?"

"Bilmiyorum."

"Hayret! Bilmeden nasıl olur! Bilinçli yapmaya başladın mı tamam. Ressam oldun gittin."

"Bilinçli resim yapmak nasıl olur?"

"Yaptıkça düşündükçe, kendi kendine bulacaksın... Sazcının öyküsünü dinledin..."

"Onları ben, hem gördüm hem de yaşadım."

"Hah! Tamam işte, kendi kendini unutmayacaksın. Kendi kendini inkar ettin mi hapı yuttun. Sen kestane değilsin ya, mozalağını inkar edecek... Dersimiz, bugünlük bu kadar."

"Hoşçakal ustam, allahaısmarladık!"

"Güle güle evladım, güle güle çırak!"

Koğuşa gelir gelmez İbram Ali:
"Hasan nerde Hasan?" diye aradı.
"Ne yapacaksın Hasan'ı?"
"Gözlerine bakacağım."
"Neden?"
"Resimdeki gibi mi bakalım."
"Benzeyip duruyor işte Hasan'ın gözlerine, daha nesine bakacaksın?"
"Resimdeki gözler ümitli; ümitli göz nasıl oluyor görmek istiyorum.
"Üç gündür Hasan karşında, gözlerine bakmadın mı hiç?"
"Baktım ama, ümidini görmek istiyorum bu sefer."
"Neresinde imiş ümit? Ümit ne demekmiş?"
"Sahi, ümit ne demek? Düşündü Ali: 'Nasıl oldu da ümitli oldu resimdeki gözler? Ağızda buruksu keder, ne demek? Hiç bilmiyorum... Mutlaka bulmalıyım, bunların ne demek olduklarını. Bir de kestane gibi mozalağını inkar etmemek var? O kolay! Benim sütümde bozukluk yok.'

Günün birinde resim yaparken buldu Şair Babayı İbram Ali. Uzun Yavuz'un resmini yapıyordu, içeriye girdiğini duymadı çırağının... Üflüğünün sesi duvarlarda dönüyor... Karşısındaki Yavuz, taştan heykel olmuştu sanki.

Sıkılmış iki lamba camı Ustanın gözleri: Yavuz'un yüzünde gezindiler. Sonra ardığını aldılar resme getirmek için... Boyalar, karma karışık lar, gezindiler bezin üstünde... Önce bir tek göz geldi: Ak bezin üstünde bir tek bir tek göz. 'Vay canına, bir garip bakıyor yapayalnız olunca!' diye düşündü İbram. Ustasının arkasında.

Sonra öteki göz gelip kondu. 'Hah şöyle! İki göz yan yana yakışıyor' diye kıpırdadı Ali. 'Ben de böyle yaparım da, birer birer alırım, birer birer dizerim de neden şaştım bu kez?... İşte burun da kondu. Yaparken başka, seyire bakarken başka mı geliyor adama resim?'

Ustanın gözleri, bir Yavuz'un yüzünde, bir bezin üstünde. Derken dudaklar geldi resme, derken kulaklar geldi. Ve üflüğü kesip, dayadı resmi karşıya. Dönerken İbram'ı gördü:

"Sen burada mıydın? Nasıl da görmedim seni?"

"Gözlerinin işi vardı.

"Hem de nasıl... Bir şeyi yakalamak istiyorum Yavuz'un yüzünde... Aptalca bir öfke var baksana. (Yavuz sırıttı) Durmadan değişiyor yüzü...

"Nasıl olur? Taştan heykel baksana oğlan!" İtsen bile yıkılmaz." (Yavuz gene sırıttı.)

"Kendisi heykel gibi ama yüzünün ifadesi kıpır kıpır, durmadan değişiyor." Usta Yavuz'a döndü:

"Bugünlük bu kadar... yarın aynı saatte gel, devam edelim."

"Ben de aynı saatte geleyim mi?"

"Elbette geleceksin, sen benim çırağım değil misin?"

"Evet, çırağınım!"

"Ben de senin Ustan?"

Ertesi gün saatinden önce geldi Ali ders almaya. Usta çırağı görünce şevklendi:

"Aferin, çırak kısmı böyle olur... Bakayım ne yaptın?"

"Bugün hep renkleri düşündüm, desen çizmedim."

"Hem düşünüp, hem yapsaydın iyi olurdu."

"Boyalarım yok ama... Senin yazdırdığın boyaları, buldurtamadım çarşıda."

"Ben sana boya vereceğim... Hele birkaç gün ben resim yaparken seyre bak. Gözlerin renklere alışır, hem benim fırçalarımı yıkayıp çıraklık ediyorsun ya. Haydi, Yavuz oturdu karşımıza. Resim yapar gibi bak Yavuz'un yüzüne. Modelin yüzünden alıp, beze koyar gibi bak."

Birden bire üflük başladı. Demek ki resim başladı. Modelin karşısında iki kişi: Biri usta, biri çırak. İki kişide dört göz. Dört göz geziyor Yavuz'un yüzünde.

Ustanın gözleri bir renk aldı Yavuz'un yüzünden. Elleri bir renk sürdü resme. 'Tıpıtıpına doğru' dedi çırağınkiler... Ustanın gözleri bir şekil aldı modelin yüzünden, elleri bir şekil koydu resme... Çırağınkiler onayladı doğruluğunu. Ustanınkiler bir daha aldı ve koydu, aldı koydu... Ama Çırağınkiler bir yanlışlık gördü bu seferki çizgide. Çırağın ağzı: 'Yanlış!' diyecek oldu ama gözleri bırakmadı. 'Hele dur bakalım üç ay oldu çırak duralı!' Çırağın gözleri, ayan beyan gözledi yanlışın büyüdüğünü: 'Gayet kolay.' dedi Çırağın gözleri: 'İşte modeldeki şöyle dururken, işte resimdeki yanlış.' 'Deli gönül' diyor çırağın elleri: 'Al şu fırçayı batır şu boyaya, tıpkı modeldeki gibi çalıver gitsin.' 'Olmaz!' dedi çırağın usu: 'Daha dur bakalım, yeni durdun çıraklığa.'

Üflüğü kesip, döndü Usta, Çırağına:

"Nasıl oluyor?"

"İyi."

"Yavaş çıktı iyi sözcüğü ağzından, bir yanlışı mı var yoksa?"

Çırakta ses yok.

"Söylesen ya?"

"Ben Çırağım, sen Usta..."

"Çırak Ustayı geçer. Ve mutlaka geçmelisin beni, haydi söyle?"

"İşte buraya bir bak, orası yanlış!"

Baktı baktı, birden hızlandı Usta:

"Gerçekten yanlış! Aferin sana... Al şu fırçayı, istediğin gibi düzelt yanlışı."

Çırağın gözleri, çoktan bulmuştu yanlışı: "Model karşıda, doğrusu işte bu" deyip doğruyu aldı elleri, resme koydular:

"Yavuz'un görüntüsü işte bu!" dedi Çırak.

Usta hoplayıp kucakladı çırağını. Sarılıp kucaklaştıktan sonra:

"Al bu fırçalarla boyaları... Hepsi senin!" dedi.

Çırak şaşırdı sevincinden:

"Sen resim yapmayacak mısın?"

"Sen yapacaksın bundan sonra resmi. Benim adıma da sen yapacaksın, kendi adına da... Yani Türk milletinin resmini sen yapacaksın. Anladın mı?"

İbram Ali şaşkındı: Bu kadar insanın resmini nasıl yapacaktı.

"Anladım. Olur." dedi yavaşça.

8

İnsanın insanca kocamanlığı; ayaklarının kendince adım atmasından, ellerinin serbestçe sallanmasındandır.

Kafesteki arslan: Kedi yavrusu, zincirdeki insan: Çocuk görüntüsü.

Adliyeden dama getirilen zincirli kataran çocuksu görünümü, bir ucuyla gelir yapışır hepimizin yakasına:

Tutsaklık özgürlüğe, açlık tokluğa.

Adliyeden dama, damdan adliyeye; her gün gidip gelmekte olan zincirli kataran ucuna, yeni sanıklar tutsak oldu.

Pıtır, ayıngacılıktan 4 yıl hüküm yemiş, sonunda yatıp çıkmıştı.

1942, 43, 44 yıllarında dışarıda da açlık vardı. Köylerde geceleri ışık, gündüzleri ekmek yoktu. Çocukların ağlaması; mısır unundan tıptıp, buğday unundan börekti.

Pıtırın da iki çocuğu vardı: "Ana, tıptıp!" diye ağlıyordu çocuklar. (Kepekten bazlamayı çocuklar yiyemez.) Analar çocuklarını avutmak için, peri masalları anlattılar. Babalar çocuklarını doyurmak için, gurbete çık

tılar... Kimi eli boş dönüyordu, kimi bir torba kepekle.

Pıtır da ekmek torbasına iki bazlama atıp, çıktı kapıdan dışarıya. Omuzundaki silahını, gecenin karanlığı gizliyordu.

Mocur Memet, yol parasından 1 ay mapus yatıp çıkmıştı.

Memed'in 1936 yılında iki çocuğu vardı. O yıl, yol parasını verememişti. Veremeyince haciz vuruldu. Evinde ne varsa götürüp sattılar. Tavasız tenceresiz kaldı karısı; belsiz çapasız bıraktılar Memed'i.

Altı çocuğun olursa, yol parası almazlar.

1937'de bir çocuğu daha oldu Memed'in, etti üç. Daha üç ister. O yıl da yol parasını vermedi Memed. Tahsildar, evinde kap kacak bulamayınca, mapus kararı kesti. Sonra jandarmalar gelip, on kişiyle birlikte, Memed'i alıp götürdüler. Mocur Memet, 1 ay yatıp çıktı. Ama para ödenmemiş, ertesi yıl iki misli borç... İki misli mapusluk...

Mocur Memet halis babaydı... Karısı da halis ana olunca... İkiz doğurdu 39 yılında. Jandarmalar gene geldi ama Memet kaçaktı. 1940'ta yol parasından kurtuldu. Altı çocuğu olmuştu.

Çocuklar çoğaldıkça Memet şaşırdı... Para kazanamadı yeterince. Çocukların ağlaşmaları kulağında çınlayarak, omuzunda silahı, çıktı dışarıya Memet.

Çete Hasan ayıngacılıktan 4 yıl yatıp çıkmıştı.

Damda yatarken, yeni evlenmiş olduğu karısı İstanbul'a kaçtı... Çıkınca gene evlendi Çete... Bu kadın çalışkandı, kendisi tembel inadına... Soğan ektiler bir tarla... Soğan para etmedi o yıl. Soğan para etmeyince, Çete parasız kaldı... Çetenin, silahından başka bir şeyi yoktu. Tarlalar karısınındı.

Omuzunda silahıyla Çete Hasan, bacakları yaylanarak, daldı gecenin karanlığına.

Gecenin bir vakti, köyün dışında üç kişi birleşti: Biri; Cavlakların Pıtır. İkincisi; Mocur Memet. Üçüncüsü; Çete Hasan.

Omuzlarında silahları hayal-meyal sallanarak yürüdüler dere tepe kestirmeden varacakları yere.

.....

Üç dağ, sacayağı gibi durunca boğaz olmuş.

Ballık boğazından döne döne bir dere, bir de yol gider. Boğazın şose yolu, derenin üstünden atlayınca köprü olmuş.

Dağların üstünden atlaya atlaya üç kişi indi Ballık boğazına. Yolun üs-

tünden yürüyüp giderlerken, köprüye gelince geçmediler üstünden, indiler köprünün altına silahlarının uçları parlayarak. Girdiler siperlerine.

Bursa'dan Gemlik pazarına mal götüren kervanın ucu göründü.

Şafak söktü söküyor, dağların dorukları ışıdı, etekleri karanlık.

Köprünün altında üç kişi; üç kişide üç tüfek, eller tetikte. Köprünün altında üç çift göz bir anda, bağa düşenleri gördü.

Emcamlarından habersiz üç beygirli, gamsız, tasasız yaklaşıyordu.

Köprünün altından bakan gözler, uzaktan gelen üç atlıyı gördü.

Gelenler öyle acayip ve öyle küçüktü ki. Adım adım ağır ağır değişip gittiler, gelişip büyüdüler. Hedefleri büyüyüp çembere girdikleri sırada atlılar; üç mavzer oynadı köprünün altından yolun üstüne. Üç şaki atladı tacirlerin önüne:

"Kıpırdamayın yakarız! Eller yukarı!"

Üç tacirde altı kol, bir anda dizginleri can havliyle çekip atların avurtlarını yırtarak ağızlarını açtı. Atların ağzı, bir vakit öylece kaldı.

Eşkıyanın biri yolun solunu, biri sağını tuttu, ortadaki emir verdi heykellere:

"Ulan ne durursunuz! Ananız mı bindirdi atların üstüne sizi! Heykel olup dondunuz! İnin aşağıya!"

Talim eder gibi sessiz sedasız, elsiz ayaksız indiler aşağıya.

"Kaldırın kollarınızı!" Kaldırdılar.

"Arayın üzerlerini!" Aradılar.

"İndirin yükleri!" İndirdiler.

Yükten boşanan atların biri silkelendi... Biri burun çaldı... Biri kaşındı.

"Çekin beygirleri köprünün altına! Kendiniz de yatın yere!"

Tacirler atlarını köprünün altına çekip, yüzüstü yere yattılar. Sadece soluklukları vardı, kıpırtıları yok.

Tacirin biri çerçiymiş; ayna tarak, zincir düdük yüklü.

Tacirin biri kavafmış; yükünde bağcıklı ayakkabılar, çarık marık.

Tacirin biri bezirganmış; yükünde basma, dokuma, dividinli bezler var.

Pıtır, çerçininkileri yüklendi omuzuna... Çete, ayakkabıları... Mocu Memet de, bez toplarını omuzladı, atladılar ormana.

Geriden gelen bir yolcu yolun bağlı olduğunu görünce, atının yönünü geri çevirip, dört nala ulaştı karakola. Karakol, dönemecin hemen arkasındaydı.

Haberi alan jandarmalar, karakoldan fırladılar mavzerleriyle.

Tacirler, soygunun yapıldığı yerdeki köprünün altından beygirleri ile beraber, sırılsıklam çıktılar; perişandılar. Jandarmaları görünce, uğunup dövündüler. Eşkıyanın şu yamaçtan çıkıp ormana karışmakta olduklarını gösterdiler. Jandarmalar bir kurşun atımından uzak menzilde yük taşıyan bu kişileri, oyuncak oynayan çocuklar sandılar. Sonra korkutur gibi arkalarından koşup kovaladılar.

Kaçanların yükü ağırdı, yorulmuşlardı. Adımları usul usuldu, ama kıpırtıları korkusuz.

Ormana girenleri görmeden kovalıyordu jandarmalar, silah sesleri yankılanıyordu dağlarda.

Sesler yaklaştıkça arkadan, korkulandı şakiler. Korkular tepindikçe yüreklerinde; omuzlardan bezler arşın arşın boşandı. Ayakkabılar adım adım basıp gitmiş, iz gibi bir şey. Allı güllü basmalar ormanın içine serilip; gittikçe, yakışıyordu ormanın yeşiline. Aynalar atıldıkça pırıl pırıl, parlatıyordu ormanın karanlığını.

Sonunda kesildi kumaşın ucu. Bitti ayakkabıların izi. Söndü aynaların pırıltısı. Kaçaklar hafiflediler.

Bir dağdan bir dağa aşarken şakiler, eskisi gibi yüksüz ve kuş gibi hafiftiler.

Şakileri tutamayan jandarmalar çaresizlik içinde dönüp dururken bir ekmek torbası buldular. Yükünden hafiflemek için olacak, ekmek torbasını da atmıştı kaçan.

"Bu amare hepsinden eyi" dedi onbaşı, torbayı açarken. Torbadan iki bazlama çıkardı. Etrafına bakınıp soracak birini aradı. Taaa, karşı dağın yamaçlarında keçi güden bir çoban gördü. Torbayı sallayıp çağırdı çobanı yanına:

"Bu torba kimin? Bak bakalım bilebilecek misin."

Torbayı evirip çevirdi, ama bilemedi kimin olduğunu çoban: Bir de bazlamalara baktı; bir lokma çiğneyip düşündü. Bir daha evirip çevirdi bazlamaları... Sonra bir mühür okur gibi söyledi:

"Bu bazlama, Cavlakların olmalı mutlak. Çünkü, kepekle mısır kocanı karışımı."

"Tamam, bu kadar emare yeter" diyerek, jandarmalarla onbaşı, Seçköy'deki Cavlakların evine, baskına gittiler.

İşte üç kişi daha bağlandı zincirli kataran ucuna.

Zincirlerde kelepçeler... Kelepçelerde kocaman insanların çocuksu kıpırtısı...

9

Dama düşenlerin özlemi özgürlük, tahliye olanların meramı tutsak olmamaktadır.

Türkücü Hasan, ayıngacılıktan ve jandarmalara silah atmaktan hükümlü olarak 6 yıl damda yatıp çıktı. Özgürlüğe kavuşalı üç ay oldu. Amacı tutsak olmamaktı.

Kâzım bey, ihtilastan hükümlü olarak 5 yıl damda yatıp çıktı. Özgürlüğe kavuşalı bir yıl oldu. Amacı zengin olmak, tutsak olmamaktı.

Dokumacı Kerim, yaralamaktan hükümlü olarak iki yıl damda yatıp çıktı. Özgürlüğe kavuşalı üç yıl oldu. Amacı evinde bir dokuma tezgahı kurup çiftçilikten kurtulmaktı.

Zeki bey, karaborsadan hükümlü olarak bir yıl yatıp çıktı. Özgürlüğe kavuşalı iki yıl oldu. Amacı bir dokuma fabrikası kurmaktı.

Tahliye olanların meramı tutsak olmamaktı hani? Ama nafile... Kimi zengin olurken, kimine tutsaklık alınyazısı...

İşte zincirli kataın ucunda yeni tutsaklar:

"Bu Hasan değil mi?..." "Evet Türkücü Hasan..." "Geçmiş olsun Hasan gene mi geldin?" "Ben gelmedim getirdiler!"

"Kâzım bey de geldi, ihtilascı Kâzım bey." Ne suç işledi ki?" "Bir on bin daha vurmuştur." "Eşkıyalar şehre indi gayri." "Silahın da tadı kaçtı, kalem icat olununca."

"Dokumacı Kerim dama düştü ama, dokuma sanatını öğrendi. "Öğrendi de evine tezgah kurmuş." "Köylülere örnek olacak, aşkolsun. "Dokunduğu bezlerin sürümü iyiymiş."

"Aşkolsun Zeki beye, iki yıl oldu damdan çıkalı, iki yılın içinde koca man bir fabrika kurmuş." "Akıllıymış doğrusu." "Akıllı değil kurnaz" "Çalışkanmış helal olsun." "Karaborsa yapmak çalışmak mı?" "Ne demek karaborsa?" "Karaborsa; karaborsa demektir... Yani kibar hırsızlık. "Vurgunculuk, desene şuna." "Haram olsun öyleyse!" "50 kişi çalışıyormuş fabrikasında; bu ne demek?" "50 kişi sebepleniyor demektir." "Gene de haram olsun!"

Türkücü Hasan'ı 14. koğuşa verdiler. Altı yıl önce ilk düştüğü zaman da bu koğuşa vermişlerdi. "Geçmiş olsun, hoşgeldin," dediler 14. koğuştakiler sadece. Ama derdini yanacak bir tek tanıdık yüz göremedi, kırk kişilik koğuşta.

Hasan'ın düştüğünü duyunca İbram Ali, merak edip buldu:

"Geçmiş olsun sağdıç! Ne oldu gene?"

"Sorma arkadaş, olanlar oldu."

"Vurdun mu yoksa?"

"Ben dama düşünce çıkmayacak zannetmişler..." diye başladı. Ve dediğine pişman olmuş gibi sustu.

14. koğuş her zamanki gibi kendi yaşamı içinde kıpırdanıyordu.

İbram Ali biraz durduktan sonra bir daha sordu:

"Evet, çıkmayacak zannetmişler seni?"

"Herifin yüz dönüm tarlası var da, benim üç dönüm tarlaya göz dikmiş. Tarlamın yarısına girmiş namussuz. Ben de onunkine girince dayanamadılar." deyip yine sustu.

Ansızın sustuğu gibi, biraz sonra, ansızın başladı. Bir solukta bitirdi sözü:

"İki oğluyla birlikte kazmalarla beni öldürmek için saldırmazlar mı... İyi ki gördüm arkadaş, çift sürüp duruyordum, çalıların içinden çıkar çıkmaz gördüm bunları... Ne yalan söyleyeyim, kaçamadım. Hem tarlamın yarısını al... hem de öldürmeye gel, bu tabancayı anam koymadı belime, çeker çekmez tamam..."

"Geçmiş olsun, bu da geçer..."

Kâzım beyi 8. koğuşa verdiler. Beş altı yıldan beri, tutuklular bölümünün mapusları değişmiş... Hükümlüler bölümüne götürülmüş çoğu, bir kısmı İmralı asri cezaevine, bir kısmı da tahliye olmuş...

Kâzım beyin kim olduğunu bilmiyordu 8. koğuş: "Geçmiş olsun hoşgeldin" deyip, Kâzım beyi baş köşeye yerleştirdiler, kılığına bakarak.

8. koğuşun en eskisi Veznedar Abdullah'dı. Kâzım beyi görünce tanıdı:

"Oooooo! Kazım bey, ne yeller attı! Gene ne hallettin de geldin?"

" Kazım beyde ses yok, sade kızardı.

"Hangi daireyi soydun gene?"

"İ...i...i, iftira." Kâzım bey morardı.

"Sensin bey! Ben bey değilim!.. Ne kadar çaldın söylesen ya!"

"Çalmadım... kendi malımı, satarken, getirdiler... İftira.."

"Camiden getirdiler seni... Aptestin kaçmış baksana!" diye Abdullah dalga geçerek Kâzım beyi tartaklarken, Meydancı Salim, Kâzım beyin müşkülünü halletti:

"Karaborsaymış Kâzım beyin cürmü... Kâtip deftere yazarken duydum."

"Devleti soyduğun yetmedi, bir de milleti soymaya başlamış... Kim oturttu seni baş köşeye? Şurada, kapının arkasında yatacaksın sen!"

Abdullah Kâzım beyi tartaklarken, koğuş meydancısı Zekeriya Kâzım beyin önüne bir tabak sürüp:

"Tosla bizim bahşişi!" dedi.

Eski tilki, mapusane usulünü bilmez mi... Cebinden banknotları çıkarıp, çalımlı bir cömertlikle tabağın içine bir elli lira fırlattı.

Elli lirayı gören gözler, yuvalarından dışarı uğradı.

Abdullah'ın tepesinden aşağıya, bir teneke kaynar su döküldü sanki. Az daha "Kusura bakma, sözümü geri aldım" diyecekti. Ama erkekliğine yediremedi.

Yataklarını köşeden kaldırıp, kapı arkasına getirmek için uğraşan Kâzım beye seslendi Zekeriya:

"Yataklarını yerinden oynatma! Sen orada, köşede yatacaksın. Abdullah efendi müsaade eder!"

Abdullah: "Gözüm bari görmesin, bu para kısmı adamın ahlakını bozar" diyerek dışarıya çıktı.

Günlerden bir gün, İbram Ali, Ustasıyla beraber bahçenin ön kısmında dolaşıyordu.

Demir kapının küçük kanadı açıldı: Duruşmacılar geliyor... İkişer iki şer tutsaklar kelepçelerde, bir uçtan bir uca girip durdu zincirli katar içeri.

Süzdü İbram Ali duran katardaki tutsakları. Kataın son ucunda dı ran dört kişiyi, bir anda tanıdı. Düş mü gerçek mi derken sokuldu yanla rına: Biri; eniştesi Üsen, İdris Temel. Üçüncüsü; Paşa Osman, dördüncü sü; Yanık Yahya.

Köylülerini ve eniştesi Üsen'i ansızın dama düşmüş görünverince, İb ram Ali'nin aklına olmayacak dertler geldi:

"Hayrola! N'oldunuz? Niçin düştünüz? Çabuk söyleyin!"

"Yok bir şey, yok," dediler kuyunun içinden seslenir gibi.

İbram Ali, Üsen Enişte ile İdris'i 69. koğuşa kendi yanına aldı:

"Anlatın bakalım, nedir cürmünüz?" dedi. "Kaçak bir askerden ceket potur almışsınız, diye duydum... Suçunuz bu mu?"

"Bunun suç olduğunu ne bilelim biz. İşte İsmel burada, yalanım varsa söylesin." dedi Üsen Enişte.

"Ceketi Üsen aldı, poturu da ben," dedi İdris.

"Ceket potur almak suç muymuş?"

"Bir de mavzer aldık askerden. Silah adama lazımdır, dedik...

"Silah bana lazımdı," dedi İdris.

"Herkese lazım silah ama...

"Bir yıl cezayı yiyince akıllandık.

"Temiz ettik, tasdik geldi."

"Yok zararı, bir yıl ceza çabuk geçer," dedi İbram Ali. Sözde teselli etti.

"Bu kadarla kalsa iyi," dedi Üsen Enişte.

"Tasdik gelen ceza çoğalmaz, meraklanmayın."

"Bu bir şey değil ama, bir suçumuz daha var..."

"Bir daha mı? O da neden?" Hayretle sordu Ali. Enişte sinin yüzünde, ilkel araçlara yenilmemek için direnen inatçı insan ifadesini gördü. Üsen suçlarını anlattı:

"O gün kömür satmaya gidiyorduk, düştük yola... Biz neredeyiz bildin mi? Kurt deresini geçtik, Avdancık bayırını aştık... Askerler nerde?"

"Nerde ararsan orada." dedi Çete.

"Allah mı bunlar? Töbe töbe..." Salavat çekti Tespihci.

"Askerler, çalıların içinden çıkı çıkıverdiler önümüze. Silahları ellerinde. Silahları ellerinde olunca, bize doğru uzattılar; 'Kıpırdamayın! yakarız! Çevirin hayvanları!' dediler."

İbram Ali Pıtır'a:

"Siz tacirleri soydunuz, askerler de bunları soyacak, dur hele," dedi.

"Evet, gücü gücü yetene" dedi Pıtır.

"Bırakıp kaçacak değiliz ya... Üç gün emek çektik, odunu kömürü yapmak için," dedi Üsen Enişte: "Bir de o gün, dört. Evde ekmek yok dedik, kömürü satıp, un alacağız dedik ya... Askerler ne dedi?.. 'Düşün önümüze! Haydi yürüyün!.. Yürümemek olmaz, mecburi yürüdük. Ne çeşit sözler düşündüm, bakın hele: "Bu askerler bizi, götürüp teslim edecekler hökümete... Kömürlerle birlikte, eşeklerimizi de satacaklar... Bize de: Haydi defolun diyecekler..."

"Cezası bu mu? Hiçbir şey değilmiş!" dedi Kâzım bey.

"Sen hiç aç kaldın mı?" diye sordu İbram Ali Kâzım beye.

"Ben açım! İşte bakın!" dedi Adem baba.

"Ula seni anladık! açsın. Kâzım beye sorduk açlığı."

"Kâzım bey enayi mi aç kalsın, aşırınca on bini, sülalesi acıkmaz gayri," dedi Pıtır.

"Senin gibi ben, yol soymadım..."

"Siz kibar eşkıyasınız doğru! Kalemle soyarsınız milleti... Bizimkisi silahla. Bu gidişle, silahın da tadı kaçtı!" dedi Pıtır; "Çampınara oluk yapacaksın!"

"Nerde kaldık?" dedi Üsen Enişte.

"Hayvanlarla kömürleri elinizden alıp, size de; Haydi defolun! diyecekler."

"Gider miyiz hiç, evde un yok... Derken efendim, askerin yanına so-

kuldum... Yanma sokulunca huylandı: 'Yanıma sokulma yakarım. dedi. 'Yakma asker ağa, din kardaşıyız, şurada bir lira param var vereyim. dedim... Osman: 'Bende ikibuçuk lira param var vereyim,' dedi. Yahya: 'Bende bir lira var vereyim,' dedi. Verelim dediğimiz halde, askerler: 'Olmaz!' dediler. '10 liradan aşağı olmaz! Yahu kardeşim, sen Müslüman değil misin. İstersen üstümüzü arayın. Paramızın hepsi bu.' 'Aşağı olmaz. diye diretince asker ağalar, biz yakarmayı kestik." Osman ile Yahya düşünüyor, lafa karışmıyorlardı. Kâzım bey Üsen'in sözünü kesti: "Paranız varmış ya."

"Kâzım bey! Okumuşsunuz ama hiçbir şey bilmezsiniz. O kadarcık para insanın yanında, ölümlük dirimliktir." dedi Pıtır.

Kâzım bey Pıtır'ın sözünü umursamadan, Üsen'e sordu:

"Rüşvet verip kurtulacaktınız, öyle mi?.."

"Evet başka çaremiz yok," dedi Üsen.

"Çok rüşvet yemiştir, Kâzım bey bilir" dedi Pıtır.

"Sonra n'oldu?" dedi dinleyenler.

"Az gittik uz gittik, nerdeyse sabah olacak. Baktılar başka para yok biz de: 'Verin şu paraları.' dediler. Alınca elimizden savuldular."

"Sonra n'oldu?"

"Bizim sivri akıllı Osman, paranın numarasını almış... 'Dava edeceğiz. Bizim gibi yoksulların parasını yiyen bu lüpçüleri dama attırmak için, mutlaka dava edeceğiz.' diye tutturdu..."

"Dava ettiniz mi?" Sordu Çete.

"Ettik de neler oldu baksana..."

"Neler oldu?" Safça sordu Adem baba.

"Rüşvet alana da, rüşvet verene de 13'er ay ceza verdiler."

"Temyizi kabil mi?" Merakla sordu İbram Ali.

"Temyizi kabil," dedi Üsen Enişte.

"İyi öyleyse, icabını düşünürüz... Şair Babaya bir layıha yazdıralım.

10

İbram Ali'nin her yaptığı resim daha iyi oldukça, Şair Baba ile İbram Ali arasındaki ustalık çıraklık ilişkisi, arkadaşlığa dönüyordu. Hele İbram Ali son yaptığı Pıtır'ın resmindeki ifadenin nerden geldiğini anlatınca, Şair Baba coşup yeni yazmış olduğu bir şiiri çırağına okudu:

[.....

Şirin bir utangaçlıkla aralandı kapı,

gıcırdadı rezeler
ve yuvarlak başı önde
ürkek bir tosun gibi
içeri girdi "Peder,"
.....]

Ama çırak, pek bir şey anlamadı: 'Bu ne biçim şiir, konuşur gibi.' dedi içinden.

[.....

- Merhaba, babacığım! dedi.

Sesi de gövdesi gibi tıknaz ve bodurdu.

- Merhaba, Peder.
- Çalışmıyorsun, babacığım, niye çalışmıyorsun?
- Gözlerim ağrıyor, Peder, gece uyumadım.
- Niye uyumadın baba,
hanım ablamı mı düşündün?

Halil güldü:

- Evet.

Yalnız onu mu düşündün, baba?

- Hayır.
- Beni de düşündün mü muhterem babacığım?
- Sen aklıma gelmedin, Peder.
- Ben aklına gelmedim demek?
- Gelmedin.

Peder çömeldi Halil'in karşısına.
Bir cıgara çıkardı koynundan,
kibrit istedi.
Vahşi bir tapınış gibi içiyordu cıgarayı,
gözlerini şehvetle sımsıkı yumuyor,
ve ağzı iki yana yırtılacak gibi uzayarak,
dumanı ıslıklı soluklarla çekiyordu içine.
.....]

Şiir devam ettikçe Uşaklı Peder'in görüntüsü, İbram Ali'nin düşüne girip çıkıyordu. Ama inanamadı; Uşaklı Pederin kitaba girişine. Şiir bitince Usta Çırağına sordu:

"Anladın mı?"

"Anladım."

"Nasıl?"

"Konuşur gibi."

"Aferin, iyi bildin, konuşur gibi. Beğendin mi?"

"Dinledikçe hoşuma gitti."

"Bu adam kim, bildin mi?"

"Bildim, büyük bir adam herhalde..." (Kitaba giren adam, mühim adam olurdu çünkü.)

Usta güldü:

"O manada büyük değil, ama namuslu, halktan biri yani... Tanıyacaksın yahu, bizim Uşaklı Pederi!"

İbram Ali bilemediğinden ötürü değil, kendi kendine inanamadığına utandı:

"Tanıdım ama, kitaba niye yazdın?"

"Beyleri mi yazaydım? Beyleri paşaları yazamam ben kitabıma! Onların yüzünden bu hale geldik!" dedi Şair Baba: "Alnının teriyle geçinenlerin şairiyim ben! Sizin hepinizin, yaşantılarınızı koymak istiyorum şiirlerime... Sen de, resimlerine kendi yaşantılarını alırsan, o zaman ressam olursun. Kestane gibi mozalağını unutma!"

Berberhanede, makaslar şıkır şıkır, usturalar ağı gibi, aynaların görüntüleri oynak ve anlamlıydı.

Aynaya ilk defa bakar gibi İbram Ali kendine bakıyordu boyuna: 'İşte, gözlerime yanılmıyorsam eğer, tıpkı onun gözleri. İşte bu burun da onun, hık demiş burnundan düşmüş. Kavgacı olduğu nasıl da belli. İşte bu ağız, keskin bıçak gibi aynen onunki. Gözleri çakmak çakmaktı. Kulaklarının kıvrımları, büküm büküm. Saçlarının telinden, telinin rengine değin tıpkı ben oyum... Evet, o benim gibiydi. Evet tıpkı böyle durup, tıpkı böyle bakardı bana... Yaşamayı sever gibi severdi beni. Tüm babalar evlatlarını böyle sever elbet... Ölmeyi hiç aklına getirmemiş olmalı. Ölmeyi aklına getirmiş olsaydı, gece, dışarıda yağmur ve fırtına varken, arkasını karanlık cama dönerek, kahvede iki yüz kişinin şamatası içinde, gafletle oturmazdı.' Yakınıp dertlendi:

'İşte bu şekilde, ben oturuyorum sanki onun yerinde: Islak bir karanlığa, pencereye dönük arkam. İşte onun resmini yapar gibi bakıyorum görüntüme.' diye düşlendi İbram Ali: 'Arkamdan bir şimşek çakacak. Bir balyoz inecek kafama. Sonra bir patlama... Yaralı bir kuş gibi yuvarlanacağım. İki yüz kişi namaz kılar gibi benimle beraber atacaklar kendilerini yere. Sonra birer birer, sonra beşer onar kalkacaklar.'

Aynen böyle olmuş, düşündeki gibi, kalkmışlardı. Ve bakmışlardı vurulana. Şükrederek kendilerinin vurulmadığına, sonra ellişer yüzer kaçışmışlardı. Kahvenin içinde kimse kalmayınca, köyün içinden el ayak çekilince, bir çığlık ünlemişti. Bir bir daha.. Ağlamalar feryada dönmüştü,

sonra kesilmişti. (Dosta düşmana karşı ağlamak ayıptır, vurulanın yanında.)

Gelişip değişti İbram Ali'nin düşü aynadaki görüntüsüne baktıkça. Kendi yaşamının belasını görür gibi baktı kıpırdayan düşüne: [İşte babasını yatırdılar kağnıya. Bir cenaze götürür gibi sessiz, gecenin karanlığını ite kaka, çamurları yara yara ilerlemek için. Seçköy'den Bursa'ya ulaşmak için, yerinde koşar gibi koştular. Âşe Ana, Zeni Nine, halalar, kardeşler, akrabaların hepsi; Feyziler, İdrisler, Beytiler, Hakkılar, hepsi hep birden belki yüz kişi, birinci yüzyılların karanlığı içinden, yani birinci yüzyıllardan yirminci yüzyıla koşar gibi koştular.]

Seçköy'den Bursa 25 kilometre... "Bir adım yol" deme. Bu bir adım yolun uzaklığını, Hititli dedelerinin Seçköy'de koştuğu arabanın içinde yatan Hasan Çavuş'a sor bir de. Bir de onun yanındakilere...

[Tan yeri nerdeyse ağaracaktı. "Öldü!" dedi bir ün. Hep birden ünlediler. Sonra oğunup döğündüler...]

[Emek çekip vardıkları yerden, geldikleri yere düşer gibi oldular. Bin yıllık karanlığı omuzlayıp durdular öylece... Yüz kişide iki yüz göz, yıldız yıldız bakındılar.]

Yirminci yüzyılın hastahanesi, şuracıkta öyle yakın...

Ve öylesine uzaktı ki, oraya ulaşmak için, daha çoook ölecektiler.

Traş olmaya gelen iri Pehlivan, İbram Ali'nin arkasında durdu, aynadaki görüntüye bakarak:

"Merhaba Hasan Çavuş!" dedi.

İbram Ali istifini bozmadan, dalgın:

"Merhaba."

"Hasan Çavuş ölmemiş sanki!.. Ne kadar da benziyorsun yeğen! Aynada seni görüverince yüreğim cız etti. Rahmetli baban sandım seni. Ne kadar da benziyorsun, sanki Hasan Çavuş ölmemiş!"

"Ölmedim! İşte ben!" diye çıktı aynadan İbram Ali.

Aynayı kucakladığı gibi İbram Ali, götürüp koğuşa astı. Kendi görüntüsüne bakıp "Otur karşıma Hasan Çavuş oğlu!" dedi.

Model gibi durdu aynadaki görüntü.

Ressam gibi aldı eline kalemi İbram Ali: Bir elinde kalem bir elinde muşamba, resme başladı.

Resim olup giderken, Şair Baba girdi kapıdan içeriye... 69. koğuş, Babayı görünce selama durdu. Usta çırağını aynanın karşısında görünce, nutku tutuldu sanki. Selama duranları işaretle selamlayıp, parmağıyla "Susun" işareti yaptı... eliyle de "Oturun" dedi. Çırağına görünmeden,

gidip arkasında durdu.

Çırak aynadan bir göz aldı ve muşambanın üstüne bir göz koydu.

Usta bir göz gördü muşambanın üstünde.

Çırak bir göz daha alıp koyunca, Usta: 'Azgın bir boğanın altın bakışları,' diye düşündü.

Çırak aynadan aldığı burnu koyunca muşambaya, Usta: 'Kartal gagası gibi, kavgacıymış. Gözleri çakmak çakmak,' diye düşündü. Saçlarının kıvrımlarını çizerken İbram Ali, ensesinden doğru bir ses geldi:

"Tıpkı bu şekilde bir resmini yapmak istiyordum da, yapamadım bir türlü!"

İbram Ali Ustasının sesini duyunca, hoplayıp kalktı:

"Hoşgeldin, arkamda mıydın? Nasıl da görmedim seni!"

"Gözlerinin işi vardı... Tıpkı bu şekilde, aynen böyle resim yapmak, sana kısmetmiş... Resim yapmayı çok isterdim, sana kavuştuktan sonra anladım yapamayacağımı."

"Yapıyordun ya işte: Benzetiyordun..."

"O denli benzetmek yeter değil resimde. Kendinden bir şeyler katacaksın. Benim buna aklım eriyor da elim yakışmıyor, senin elin yakışıyor da aklın ermiyordu; ama gün geçtikçe bilinçlenmeye başladın. Gün geçtikçe, yavaş yavaş, duyarak ve yaşayarak öğrenmelisin. Kendi kendinden, kendin bularak öğrenmelisin. Sokma akıl para etmez demişler, doğru.

"Ama ben senden öğreniyorum bunları."

"Benim öğrettiğim çok basit. Ben seni en mühim kaynağa yöneltmek istiyorum sadece. Yani kendi kaynağına... Oradan alıp oradan öğreneceksin resim yapmasını. Ve sonra oraya vereceksin resimlerini. Hay allah, çok uzun konuştum. Bunları anlayacak durumda değilsin belki. Bunları daha sonra da konuşuruz. Uzağa gitmeğe ne hacet, işte örneğin burda. Şu gözlere bak, doğacak ressam gözünden belli."

"Babamın resmini, kendi görüntüme bakarak yapmak istiyorum.

"Aferin, fevkalade bir buluş. İşte kaynağına gitmek için ilk adımı atmışsın bile. Nerden aklına geldi bu?"

"Önce mapusların öykülerini dinleyip dinleyip resimlerini yaparken... Sonra kendi görüntümde onu gördüm... Kendi suretimde onu resmedeceğim."

"Müthiş bir buluş. Nasıl oldu da aklına geldi bu?"

"Aynaya bakınca babamı gördüm. Benim görüntüm, tıpkı babama benziyor. Babamın resmini yapmak için kendi görüntümü model tuttum."

"Fikir mükemmel, yaptığın da gayet doğru... Hayret! El yordamı ile

en olumlu yöne geliyorsun.. Yalnız bir şey eksik, baban sana benzemese de, kendini model tutup babanın dıramını vermelisin. Onu vurmuşlar diye duydum, öyle mi?"

" Ses yok İbram Ali'de.

"Bu yaşantı senin kendi çilen. Bu yaşantıyı, baban Hasan Çavuş'un vurulması konusuyla, yani CİNAYET isimli bir resmin görünümü ile yapabilirsin. Ama, daha vakit erken. Babanın vurulduğunu ben yeni duydum... Bana anlatan adam: 'Görürsün bak, babasını vuranları vurur İbram' dedi. 'Babasının intikamını alır,' dedi. Duyduğuma göre sen, çok atılgan ve kinciymişsin. Böyle kaygıları bırak artık. Bak ressam oluyorsun, resimlerinde yap kavgayı bundan sonra. Kendi görüntüne bakarak, kendi yüzünle babanın resmini yapmaya girişebiliyorsun... Eğer bir daha adam vurursan, bir daha atarlar dama. Resim de yapamazsın o zaman. Söz ver, vurmayacaksın değil mi?"

" " İbram Ali'de ses yok.

"Yaptığın resimlerde O'nu yaşatmalısın. O'nu yaşatmak için bu yaptığın resim işte bir örnek... Vurmayacaksın değil mi?"

"Daha iyi resim yapmak için nasıl çalışmalı?"

"Söz ver! Vurmayacaksın değil mi?"

"Ressam olanlar benim gibi mi öğreniyorlar resim yapmayı? Yoksa?.."

"Bir daha vurursan, resim de..."

"Daha iyi resim yapmak için, ressam okulu var mı ki?"

"Olmaz olur mu, var. Güzel Sanatlar Akademisi."

"Çalışmaları nasıl? Benden ayrıcalığı var mı?"

"Onlar akademik çalışıyorlar. Sen, gerçeğin içinden."

"Akademik çalışmak ne demek?"

"Orta yere bir kız model dikiyorlar, onun resmini yapa yapa öğreniyorlar."

Kızı duyunca İbram Ali heyecanlandı. Mapusların kara kuru suratlarına baka baka usanmıştı.

"Kız mı dedin?"

"Evet kız," dedi Ustası. Alıştıra alıştıra söylemek istiyordu. Birden deyiverirse, yüreğine inerdi oğlanın: "Hem de çıplak model."

"Çıplak mı dedin! Kızlar mı çıplak?"

"Evet çırıl çıplak" deyince, İbram Ali'nin tepesinden bir bakır sıcak su döküldü:

"Anadan üryan! Giysileri yok demek üstlerinde?"

"Yok yok."

"Donları da mı yok?"

"Yok, yok!" deyince oğlanın tepesinden aşağıya, bir teneke kaynar su devrildi bu kez... Sanki oğlan hamamda: [Anası da çıplak, Ninesi de, ablası da çıplak... Gelinler, kızlar hepsi çıplak; ama anadan üryan değiller. Peştemalları var. Olsun varsın... Şu gelin nasıl? Gelin gibi gelin, suyu döküldükçe kızardı. Gevezeliği bırak da seyret vücutları. Doğru, her zaman sokmazlar buraya adamı. Vay be! Saçları yapış yapış dolandı vücuduna. Gevezeliği kes de modellere bak. Doğrusu, resim yapmaya geldik buraya. Su da çok sıcak yahu, sabunlar gözlerimi yaktı, iyice göremiyorum. Dur hele, o gelin ayağa kalktı, su dökünüyor dikildiği yerde. Derken İbrahim Ali'nin düşünde, gelin peştemalını yere düşürmez mi! Boydan boya anadan üryan durdu model, ressamın huzurunda. Delikanlı, böyle bir görüntüyü görüverince tepesinden bir kazan kaynar su daha devrildi, fırlayıp çıktı hamamdan.]

"Anamı çıplak model tutsam olur mu ki?" Sordu ustasına.

Koğuştaki mapuslar, ters ters baktılar İbram Ali'ye.

"Analar model durmaz" dedi ustası.

"Peki ben, daha iyi resim yapmasını nasıl öğreneceğim?"

"Kolayı var... Mapuslardan birini soyup tutarsın karşına."

"Ama mapuslar kız değil ki?"

"Olsun, insan vücudunu öğrenmektir amaç."

"Böyle de olur demek?"

"Olur elbet, mapustan çıkana dek böyle olur. Çıkınca güzel bir kız bulup soyarsın."

"Bu gidişle İbram'ın işi kıyak! Kayıran Allah bize kayırsın." dedi Pürü.

Koğuştakiler gülüştüler.

11

İbram Ali aklına çıplak modelden resim yapmayı koydu. Aklı ağrıyor gibi dolaşıyor maltada. Volta atarken gidip geldikçe, model tutabileceği ne kadar tanıdık adam varsa hepsini gözünün önünden geçirdi. Hiçbiri çıplak model tutulacak gibi değildi. Kimi kambur, kimi çarpıktı. Derken düzgün vücutlu bir iki kişiyi hatırladı. Gidip Türkücü Hasan'ı buldu:

"Sen sanatçının halinde anlarsın, çünkü türkücüsün," dedi. "Senden başka bana yardım edecek yok. Bir de Üsen Enişte var. Çünkü o benim eniştem olduğu için beni kırmaz."

"Kaç gün sürecek bu, hep ikimiz mi duracağız?" dedi Hasan.

"Bir de Mocur Memet var, oldunuz üç. Pürü'nün biraz karnı büyük,

olur mu ki?"

"Olur olur zarar vermez."

"Çete Hasan da var, ama safi kemik o da."

"Kasap mısın be, semizini arıyorsun. Ressam kısmı gördüğünü yapmalıdır."

"Peki öyleyse soyun bakalım," dedi İbram Ali, Hasan'a.

Cümle alemin gözü önünde çırıl çıplak bir adam.

Mapuslar önce şaşırdılar böyle bir görüntü karşısında, sonra dalga geçmeye başladılar:

"Hasan kaçırmış galiba?.." "Kaçırmamış, çıvdırmış..." "Çıvdırsa kıpırdamadan durur mu? Oraya buraya saldırır. Bitine bakıyor olmalı..." "Bite bakmak böyle mi olur? Sineklere bile dokunmuyor baksana." "Ya İbram Ali ne yapıyor?" "Oyun çıkarıyor mapusaneye. Resmini yapacağım diye herifi çırılçıplak soymuş."

"Ula Türkücü! Sende de akıl yokmuş. Hadi bu İbram Ali deli..."

"Ula Türkücü! Hamam mı burası?..."

"Ula Türkücü! Vücudun da pek güzelmiş."

"Türkücü Hasan durumunu bozdu:

"Biraz da şuradakine bakın!"

"Tuuuu! Edepsiz..."

"Edepsiz olmasa soyunup dökünüp oturur mu huzurumuzda."

"Hadi ulan! Ben sizin huzurunuzda mı oturuyorum? Ressam olacak bir arkadaşa yardım ediyorum!"

Türkücü bağırınca, koğuşta gülmedik kimse kalmadı.

İlk defa çıplak modele kavuşmanın sevinci içinde İbram Ali, akademik resim çalışmasına akşama dek devam etti. Ertesi gün Üsen Enişteyi, soyup döktü karşısına. Seyire bakan mapuslar, böylesi bir görüntüye de alışıyorlardı az daha. O gün de akşama dek akademik resim yaptı İbram Ali. O gün akşam olunca, daha birinci kampana vurmadan yattı yatağına Üsen Enişte. İkinci kampana vurunca, 69 da yattı. İbram Ali de yattı: Girdiler çocuklar kundaklara sanki, girdiler mevtalar lâhitlerine. Kesildi mapusların kıpırtısı. Geçti mapuslar uykuya... Gece oldu.

İbram Ali erken uyandı ve kalkıp doğruldu. Mapuslar birer birer uyandı, lâhitler birer birer doğruldu. Güzel güzel dürdüler yataklarını... Sabah oldu.

Sabah oldu, herkes kıpırdanıyor kendince: Kimi volta atıyor, kimi kumarda, kimi türkü söylüyor, kimi yumulmuş sazına, kimi ana avrat sövüyor. İbram Ali de kıpırdamak için hazır. Resim yapmağa can atıyor. Ama

Üsen Enişte, yani akademik model, boylu boyunca yatıyor.

İbram Ali, Üsen Enişte'nin kalkmasını bir saat bekledi, kalkmadı. Üç saat bekledi, kalkmadı. "Demek ki çok yorulmuş, model dururken dün," dedi.

Gidip başka bir model aradı. Bulamayınca, tekrar koğuşa döndü. Baktı, Üsen Enişte soluk almadan yatıyordu. "Model durmazsan durma, kalk da biraz yemek ye," dedi. Derin bir iniltinin altından Enişte: "Kalkacak halim yok" diyebildi. Elini bir sürecek oldu İbram Ali modelinin alnına: "Amanın! Dün buz gibiydi vücudu, şimdi kızgın tuğladan!" dedi kendi kendine. Gidip sıhhiyeyi getirdi. Sıhhiye dereceyi koymak için yorganı aralayınca, bir yalım çaldı adamın suratına: "Hemen kaldıralım bunu revire" dedi sıhhiye. "Nerdeyse ölecek."

Yalnız İbram Ali değil, 69 da şaşırdı. Derhal revire kaldırdılar Üsen Enişteyi. "Zarurrie hastalığına limon iyi gelirmiş" dediler. Meydan yeri bakkalında ne kadar limon varsa, satın alıp götürdü İbram Ali. Üsen Enişteyi kurtarmak için.

Salatasına limon sıkacaktı Şair Baba, Uzun Yavuz'un limon almak için bakkala yolladı. Yavuz tez gidip döndü:

"Limon kalmamış bakkalda."

"Nasıl olur! Daha dün bir sepet limon vardı, yukardan gördüm," dedi Şair Baba.

"İbram Ali alıp götürmüş hepsini."

"Git de benim için söyle, bir tane versin."

Yavuz, İbram Ali'yi koğuşta bulamadığından eli boş döndü. İbram Ali'nin anası gelmişti, görüşme yerindeydi.

Şair Baba, çırağının, resim yaparken modelini hasta ettiğini duyunca, yemek yemeden koştu.

Görüşme yerinde Âşe Ana, sordu oğluna:

"Nasılsın iyi misin evladım?"

"İyiyim siz nasılsınız?"

"Biz de iyiyiz. Üsen Enişten nasıl? Çağırsana.

"Nasıl olsun yatıp duruyor..."

"Çağırsan ya, gelmişken onu da göreyim. Ablan sorar. Gördün mü, der."

"Çağırsam da gelmez ki...

"Neden? Gene mi küsüştünüz?.. Zaten onun adetidir, küsüverir hemen. Sen onun kusuruna bakma. Hadi çağır!"

"Gelmez, yatıyor."

"Nasıl yatmak bu. Altı aydan beri kanamadı mı uykuya?"

Görüşme yerinin gürültüsü içinde zor anlaştılar. Oğul: "Hasta, hasta!" dedi.

"Hasta mı dedin? Hele başımıza gelen! N'oldu da hastalandı? Ölüverirse n'aparız ki? Çok mu hasta? İki de çocuğu var..."

"Hemen dövünmeye başlama ölmeden.. Resmini yaparken biraz soğuk almış."

"Resmini yaptırırken soğuk alır mı insan? Nasıl şeymiş öyle o?"

"Almış olmaz olur mu, çıplak model, tuttum onu..."

"Keşke çıplak tutmasaydın! Giysilerini çıkarmasaydı keşke!"

"Çıplak model üstünde çalışmadan ressam olamaz adam!" Anasıyla konuşurken İbram Ali, Şair Baba arkasındaydı:

"Hoşgeldin Valide! Nasılsın iyi misin?" dedi Âşe Anaya.

"Biz iyiyiz ama, baksana Üsen hastalanmış, çok mu hasta ki?"

"Görmek ister misin? Revirde yatıyor..."

"Görmek istenmez mi hiç, o da benim bir evladım."

"Peki öyleyse," deyip gardiyandan izin aldı Şair Baba. Üçü birlikte çıktılar revire. Âşe Ana güveyini, ölü gibi görüverince korktu.

"Ayoğluuum! Enişteni öldürüyormuşsun az daha!.. Çok mu resmini yaptın? Keşke az yapıverseydin! Az daha öldürüyormuşsun enişteni ayoğlum! İki de çocuğu var, ya ölüverirse, ne yaparız ki?"

Üsen'in başına çömeldi. Elini başına koydu:

"Üsen, ay Üsen! ben geldim bak!"

Üsen yumulu gözlerinin üstünden, değirmen taşını zorlayıp göz kapaklarını araladı. Işıyan gözlerini görüverince, Âşe Ana sordu:

"Geçmiş olsun Üsen, çok mu hastalanıverdin? Çok mu resmini yaptı Ali?"

Nasılsa, başını yukarı kaldırdı Üsen.

"Gördün mü çok yapmadı, diyor" dedi İbram Ali, suçunu hafifletmek için.

"Aaaah! Çok yapmasaydın resmini, bu kadar hasta olur muydu?.. Ya ölüverirse?.."

"Çıplak model çalışmadan ressam olunmaz! İstersen Ustama sor... Daha dur bakalım, seni de akademik model tutacağım dışarıya çıkınca."

Ana ile Oğul arasında bu konuşmalar geçerken; Şair Baba çırağına kıvançla, anasına da hürmetle bakıyordu.

12

Pıtır'ın kurduğu kaçma planı, her mapusun bildiği gibiydi. İş, bu planı kurmak değil, uygulamaktı.

Yedişer yıl hüküm giymişlerdi eşkıyalıktan... Pıtır niyeti iyice bozmuş: "Yedi yıl burada yatmakla bitmez." dedi. Çete de: "Bitmez." dedi. Mocur da: "Bitmez..." Pıtır: "En iyisi kaçmaktır..." Çete: "Kaçmaktır... Mocur: "Kaçmak..." dediler.

Sanıklar kararı temyize yollamadıkları için, hüküm çabuk onaylandı. Adı geçenleri, birinci bölümün zemin katındaki 19. koğuşa verdiler... Plana göre, en önemli araçlardan biri olan demir testereyi, kamış bir sepetin kulpundan içeriye sokturabildiler.

Pencereye oturup türkü söylemek serbesttir. Bağır bağırabildiğin kadar... Demir parmaklığı keserken, testerenin sesi duyulmaz hem de...

Üç kişiydiler: Biri pencerenin içinde, keman çalar gibi testereyi demire sürterken, ikisi keman çalanın yanında yanık türküler söylüyorlardı. Bu üçüzlü çalgı kolunun yanık ve küflü sedası, damın büyük uğultusu içinde boğulup gidiyordu... Kimse fark edemedi bu numarayı. Plan uygulanıyordu demek.

Bir ara Çete, kendilerini çalgıcı yerine koydu:

"Bu kadar çalıp söylüyoruz da, kimsenin oynadığı yok."

"Yarın oynayacaklar, çaldığımız bu oyun havalarıyla. Oğlum Memet sen sürtmene bak kemanı" dedi Pıtır.

"En çok kimler oynar ki bizim havayla."

"Önce gardiyanları oynatır bu havalar. Sonra jandarmaları. Yani oynamadık kimse kalmaz karşımızda, dedi Pıtır, kesilen demirin koptuk yerine hamur yapıştırırken.

O gün akşam oldu. Yat kampanasını duyunca mapuslar; yattılar yataklarına. 19. koğuş da yattı: Dört kişiydiler. Üçü plana göre kaçacak olanlar. Biri de Çolak Hafız. Üçü uyudu sözde, tilki uykusu. Kimi mışıldıyor, kimi horultuda. Ama Çolak Hafız bir türlü uyumaz. Almanca çalışıyor, tercüman olacakmış herif... Pıtır yorganın arasından Hafız'ı gözlüyor... Çete numaradan horluyor, ama kulakları Çolakta... Mocur Memet'in tıslaya tıslaya sabrı tükendiğinden, kalkıp helaya gitti. Dönüşte Hafız'a seslendi:

"Hocalığı boşlamasaydın iyiydi. Bu gavurcayı öğrenip ne yapacaksın? Gavurca adamın karnını doyurmaz. Sen Müslümanlıktan şaşma...

"Konuşmayın yahu!" diye çıkıştı Pıtır: "Geceleyin bu saatta konuşmak ve uyanık durmak yasaktır...

"Uykum kaçtı da onun için okuyorum," dedi Çolak.

"Senin uykun kaçınca, bizim uykumuzu da kaçırdın." deyip kalktı Pıtır. Hela aralığına gidip bir "tek-kağıtlı" sardı. Geldi Hafız'ın başucuna, özendirir gibi ateşledi sigarayı, bir duman alıp; "Çek! uykusuzluğa iyi gelir," dedi Hafız'a. Hafız bedava içki bulununca, ispirto bile içerdi. Elindeki kitabı bir kenara atıp, saatın salgı çarkını tutar gibi tuttu tek-kâğıtlıyı. İçine çektiği esrar dumanlarını, dışına salmamak için çatlayacak gibi oluyor, pancar gibi kızarıyordu.. Pıtır tek-kâğıtlıyı, Hafız'ın eline tutuşturduktan sonra, yatağına girip uyku pozunu aldı. Horultuyu koyverdi... Hafız çoktandır çekmediği esrarın nefesiyle, biraz sonra sızıp kaldı...

Üç uyanık kişi aynı zamanda Hafız'ın buruşturduğunu görünce, horultularını kesip kıpırdadılar: Üç kişide altı kol, penceredeki demir parmaklığın kesik ucuna yapıştı. Bir hamlede kıvırdılar demiri. Açılan aralıktan birer birer sıyrıldılar dışarıya. Duvarın karanlık bir yanına, usulca pustular...

Kale duvarının üstünde jandarmanın kalıbını, bir ileri bir geri giderken gördüler: Jandarmanın kalıbı bir gitti bir geldi, beklediler... Jandarmanın kalıbı on gitti on geldi, nerdeyse sabah olacaktı. Hele şükür, kalıp kulübeye girip uzandı.

Bahçedeki üç kişi, emeklemeğe başladı. Plana göre, emekleyerek kale duvarının dibine sokuldular... İplerin ucunda kancalar vardı. İpin kancalı ucunu, duvarın üstünden aşırdılar, teker teker çıkıp, birer birer atladılar özgürlüğe.

Duvardan atlayıp kurtulan, diğerini kovuk çınarın dibinde bulacaktı. Planda öyle yazıyordu.

Ama bir aksilik oldu özgürlüğün kıyısında: 4 metre yüksekten atlayıverince, Çete'nin ayağı kırılmış, olduğu yerde kıvrılıp kalmıştı.

Mocur ile Pıtır, kovuk çınarın dibinde buluştular. Çete'yi bir vakit beklediler. Ne gelen var ne giden... Geceyi kuşkuyla dinlediler: Böcek sesleri perde perde susarken, çınarın içinden bir baykuş öttü.. Bir köpek ürüdü uzaklardan... Bir düdük öttü yakınlarda... Yıldızlar küme küme sönerken, Pıtır ile Mocur özgürlüğe karışıyordu.

Arkadaşları özgürlüğe kavuşurken, Çete kırık ayağını sürüye sürüye kale duvarının yanındaki kabak tarlasına emekledi. Ortalığa güneş çalmadan önce, kabak yapraklarının en sık yerine girip saklandı. Çete'nin saklandığı yerle, kale duvarının arası, on adım var yoktu.

Boşalan 19. koğuşun sessizliği ve esrar perdesinin rehaveti içinde deliksiz bir uyku çekti Çolak Hafız. Uyandığı zaman, önce damın uğultu-

sunu duydu. Sonra kendi kendini dinledi: 'Acep ben ben miyim? Evet ba na Çolak Hafız derler. Sen ne iş yaparsın? Tercümanlık yapacağız ya. Ulan bu Almanlar da amma gecikti. Sabırlı ol, yakın zamanda gelirler. Zaman dedim de aklıma geldi, amma da uyumuşum haaaa! saat 9... Sen de mi uykudasın hâlâ Pıtır?' dedi içinden:

"Kalk yahu saat 9! Hey, kalkın! Ölü müsünüz?" diyerek doğruldu Hafız. Yarı uyku sersemliği yarı esrar sapıklığı içinde, dümdüz duran yataklara şaşkın şaşkın baktı: 'Maltaya çıkmışlardır volta atmaya. Nasıl da duymadım kapının açıldığını!' diyerek gözlerini ovuştururken, pencere demirinin yukarıya kanırılmış olduğunu gördü. Şaşırdı, inanamadı bu gerçeğe, düş sandı... (Zaten esrar nefesi adamın aklını bir hoş eder...) Derken ayağa fırladı hemen. Kesilip yukarıya kanırılan demire, tek eliyle domuz kuyruğunu tutar gibi yapıştı. Sanki Pıtır'ın bacağına yapışmış da zaptedemiyormuş gibi başladı bağırmaya:

"Yetişin millet kaçıyorlaaaar! Duyduk duymadık demeyiiiin! Gardiyanlaaar! Jandarmalaaaar!"

Maltada volta atan mapuslar Hafız'ın ününü duyunca, 19. koğuşun kapısını açıp n'oluyor diye baktılar. Çolak Hafız'ı bu durumda görüverince korktular. Aklını çıvdırmış sandılar. Çolak durmadan bağırmaktaydı. Gidip gardiyana haber verdiler. Gardiyan gelip görünce o da cesaret edip sokulamadı delinin yanına. Sonra başgardiyana haber verildi. Başgardiyan ve gardiyanlarla doldu koğuş. Başgardiyan sordu:

"N'oldu ne bağırıyorsun Hafız?"

Hafız yapıştığı kesik demiri, yine bırakmadan:

"İşte görüyorsunuz! Kaçmışlar!" diye kıvrandı.

"Vay namussuz Çolak! arkadaşlarını kaçırmış da, şimdi de deli numarası yapıyor!" dedi başgardiyan. Sonra gardiyanlara döndü. "Alın bunu kapalıya!"

(Çolak Hafız, başgardiyanın aleyhine bir dilekçe kaçırmıştı daha önceleri. Buna benzer ne kadar suçu varsa aklına geliyor, korkuyordu. Aklı da tam değildi ya. Esrarı çekince bir hoş olmuştu)

Damın içi iyice karıştı. Önce gardiyanlar koşuştular, Pıtır'ın dediği gibi. Sonra jandarmalar doluştular damın içine... Arkadan savcılar. "Tüm mapuslar koğuşlara!" dendi. Koğuşlar güpegündüz kilitlendi. Maltalar bomboş, çınçın ayak sesleri ve kağıt hışırtılarıyla, keşfediliyor, keşfedildi kaçakların nasıl kaçtıkları.

Sonra emir verdi, kaçakların yakalanması için savcılık... Sonra emir aldı, yakalamak için kaçakları merkez jandarma komutanı...

Emir mucibince, dağları ormanları olan kaçakların köyüne, yani Seçköy'e, bir başçavuşla beraber bir jandarma müfrezesi girdi aynı gün: "Başka köylerde ve kentlerde, böyle yabancı kişilerin barınmasına imkan olmadığından, mutlaka Seçköy ormanlarında barınırlar. Seçköylüler tarafından beslenirler," denildi.

Bir başçavuşla on jandarma gelip durdu köyün ortasında:

"Bugünden itibaren kimse köyün dışına çıkmayacak! Hükümetin emri bu!" dedi başçavuş.

"Tarlalar sürülmeden nasıl olur?" dediler köylüler.

"Tarlaya bahçeye aklım ermez! Kaçaklar tutulacak! Hükümetin emri bu!"

"Ya sığırlarımızın güdülmesi?" dediler hep birden.

"Sığırlarınızdan bana ne, kaçaklar tutulacak! Hükümetin emri bu!"

"Keçiler, koyunlarımız ölür açlıktan," dediler.

"Ölmez, ölmezler! Hükümetin emri bu!"

"Öküzler, öküzlerimiz ölecek!" diye hep birden ulur gibi yakardılar.

"Hükümete karşı mı geliyorsunuz yoksa!.. Jandarma! Jandarmalar! Dağıtın şu karşı gelenleri! Ne durursunuz, susturun şu konuşanları!" diye öfkeli bağırdı başçavuş...

Jandarmalar emirkulu, köylüleri bir hamlede dağıttılar.

Ardından muhtarı tartakladı başçavuş:

"Ne biçim muhtarsın sen? Ne duruyorsun! Kâhya bağırsın sokaklarda! Verdiğim emri tekrarlasın!.."

Muhtar da kâhyayı tartakladı:

"Ne biçim kahyasın sen? Ne durursun! Bağırsan ya sokaklarda! Aldığın emri tekrarlasan ya!"

Kâhya hıncını halktan alır gibi bağırdı:

"Bugünden sonra kimse köy dışınaaa! Çıkmayacakmış haaa!.. Hökümetin emri buuuu! Duyduk duymadık demeyin haa!.."

Kâhyanın ünü mahallelerde çalkalanırken, sokak başlarında bitine bakman kadınlar sayalarını başlarına örttüler:

"Ne diye bağırdı bu kör olası kâhya gene?"

"Kimse bugünden sonra tarlalara çıkmayacakmış."

"Yediği halta bak kâhyanın. Tarlaları kim sürecekmiş?"

"Sığırları kim güdecek?.."

"Keçileri kim?.."

"Şu herife bak hele, eşek gibi anırır!"

"Hökümetin emri bu imiş..."

"Hökümet de şaşırdı... -töbe yarabbi!.."

"Neden çıkmayacakmışız dışarı?"

"Neblem! Hökümetin emri bu imiş!"

"Hökümetin işine akıl ermez... Ben bilirim."

"İyi bildin, akıl ermez hökümetin işine."

Sokak başlarında böyle konuşmalar olup dururken, jandarmalar köyün çıkış ve giriş yollarını çoktan tutmuştu.

Emre karşı gelenler, yani hayvanlarını canından çok sevenler, gizli gizli çıktılar dışarı. Bir gün değil, üç gün değil, beş gündür karantinada köy. Tarlalar sürülmeden olur muydu? Hayvanlar güdülmeden olur muydu? Jandarmalar görmeden geceleri çıkıyordu köylünün çoğu dışarı.

Bütün bu sıkı tedbirlere rağmen, kaçaklar hâlâ yakalanamamış, köy baskı altında bunalmıştı. Başçavuş ve jandarmalar, barut gibi öfkeliydi... Bir gün jandarmalar köyün giriş yolunda, tarlasından gelmekte olan Selim'in Halil'i yakaladılar:

"Söyle bakalım nerden geliyorsun?" dediler.

Selim'in Halil, yıllarca savaşmış bir ihtiyardı. İnatçı ve nal deyip mıh demeyen bir tutumu vardı. Durumuna uygun bir dille:

"Tarlamdan geliyorum, tarlaya gitmek de mi yasak?" dedi.

"Vay sakalına tükürdüğüm ihtiyarına bak! Ulan çabuk söyle! Pıtır nerde!" dedi iki jandarma aynı anda.

"Bana ne Pıtır'ın nerede olduğundan. Arayın bulun!"

Bu karşılığı alır almaz iki jandarma bir anda, düşmana saldırır gibi hamle ettiler. Biri bir yandan biri öte yandan, dipçiklerle kaynadılar ihtiyara. Vur ha vur! Vur ha vur!.. İhtiyarı pestile çevirdiler... Sonra ibret için, yolun üstüne boylu boyunca uzatıp köye döndüler.

Onların yüzünden köylü dayak yiyip dururken, Çete kabak yapraklarının altında ve kale duvarının on adım yakınında, beş gündür kırık ayağının sızısından, inim inim inliyordu. Kabak yapraklarının altında, jandarmanın kalıbını görüyordu. Utanmasa: "Hey jandarma kardeşim!" diye ünleyecekti: "N'olursunuz beni buradan alın! Ben bu acıya dayanamıyorum." diyecekti... Yoldan geçenlerin biri duysun diye, son günlerde inilti yi iyice koyuvermişti... Yoldan geçenler bir inilti duyuyorlardı ama, alemin bahçesindeki iniltiden onlara neydi.

Bir gün sebze toplamaya geldi bahçıvan. Bir inilti duydu kabakların içinde. Ürkek bir kuşkuyla sokuldu iniltiye: Köpek değil, kedi değil, bir insandı bu. Eğilip baktı, evet insan:

"Sen kimsin?" dedi bahçıvan.

"Ben kaçağım," dedi iniltinin altından bir ses.

Bahçıvan iniltinin üstünden başını kaldırır kaldırmaz, kale duvarında gezinen jandarmanın kalıbını gördü. Çalımlı bir eda ile, sözde yakaladığı kaçağı haber vermek için jandarmaya poz yaparak:

"Hiiişt! Jandarma..."

Jandarmadan duyan olmadı... Kalıbı geziniyor..

Kaçak, kabakların içinde...

Bahçıvan çalımını yenileyip:

"Heeeey asker aaaa! Jandarmaaaa!" diye ünledi.

Jandarma duydu ama umurunda değil... Kalıbı duvarın üstünde gezinmekte... (Nöbet yerinde konuşulmaz.)

Kaçak, kabakların içinde...

Bahçıvan, arslan vurmuş bir avcı gibi kaçağın tepesinden:

"Jandarmaaaa! Heeey! Yumurtacını!" diye ünledi bu kez.

Jandarma kızgın, sabrediyordu, ama bu "yumurtacı" ünlemi, onun kalıbını bozdu:

"Ne bağırıp durursun ulan! Kes sesini! dedi.

Bahçıvan bir kaçağı yakalamanın fedakârlığı içinde ve arta kalan bilinç altı bir öfkeyle jandarmaya çıkıştı:

"Ölünün körüne bağırıyorum!.. Sen kaçır ben yakalayayım da... Bir de avurt ediyor!" diyerek karakola seyirtti...

Bahçıvan karakol çavuşuyla beraber, kaçağın yattığı yere geldi. Köpeği öldürene sürütürler ölüsünü... Çavuş, bir yerde yatana, bir de bahçıvana baktı. Askerce emredip, talim ettirir gibi:

"Kaldır bacağı!" dedi.

Bahçıvan çavuşun yüzüne şöyle bir baktı. Ağı akıyordu yüzünden:

"Bana mı dedin?" dedi ürkek bir dille.

"Yapış yakasından, kaldır ayağa!"

Bahçıvan yatanı kaldırdı çaresiz... Bıraksa yıkılırdı kaçak.

"Tut kollarından, yüklen."

Talim eder gibi aldı yükünü bahçıvan.

"İstikamet dam! Adi adım marş!"

Ve kaçak bahçıvanın sırtında giderken kırık ayağı sallanıp hırpalandıkça, köpek eniği gibi inliyordu.

13

Bursa mapusanesi put biçimindedir. Dikey bir çizgiyle yatay bir çizginin ortasından çatışması gibi. Yani üçer katlı koca koca iki blokun, dikey

ve yatay olarak çatışmasıyla, dörde bölünmüş bir yapı. İşte bu binanın ortasında, bölümleri birbirine bağlayan yerde, koca bir boşluk meydana gelmiş. Buna da meydan yeri demişler. Her bir bölümde üçer kat. Her katın boydan boya kesintileri, demir parmaklıklarından meydan yerine bakar. Karanlık ve korkunç bir kuyuya...

Yukarıdan bakınca adam meydan yerine: Yedi kat yerin derinliğini ve beter bir karanlığı görür.

Aşağıda olunca adam meydan yerinde: Gayya kuyusuna düştüğünü ve bir daha buradan çıkamayacağını duyar.

Meydan yerinde 100 mumluk bir lamba, karanlığı ışıtmaya çalışıyor...

Meydancı Salim'in kafası birden parladı. Karanlıkta yuvarlanır gibi oldu... Nöbetçi gardiyanın ayakları hızlandı, makas gibi açılıp kapanarak... Meydan yerindekiler telaşlandı...

İşte bir acayip görüntü... Düş gibi oldu bu gerçek: Meydan yeri bir kuyu, parmaklıklar örümcek ağları... Kuyunun dibinde bir kurbağa yürüdü... Yukarıda kuyunun ağzında, bir sinek takıldı ağlara... Aşağıda, bir değil iki kurbağa üst üste. Biri öbürünü taşıyor sırtında... Yukarıda sinekler üçer beşer, ağlara takılıyor. Kuyunun dibinde, haşarat kıpırdayıp çoğalmakta...

Bu düş, gerçeğe döndü biraz sonra. Adamın gözü alıştıkça karanlığa: Yukarıda, bölümlerden meydan yerine bakan demir parmaklıklara, bir mapus gelip durdu... Aşağıda meydan yerinde, bir adam bir adamı sırtında taşıyor... Yukarıda, üç mapus durdu parmaklığa. Aşağıda, bir çavuş ve jandarmalar. Yukarıda, on mapus gelip durdu. Aşağıda, gardiyanlar. Yukarıda, yüz mapus parmaklıklarda. Aşağıda, bir adamı sırtındaki adamla birlikte, dolap beygiri gibi döndürüyorlar. Yukarıda, yüzlerce mapus demir parmaklıklara tutunmuş, sineklerin örümcek ağlarına takılması gibi:

"Bir adam bir adamın sırtına binmiş. Acep neden ki?" "Yorulmuş da ondandır." "Bir adam bir adamı sırtında taşıyor. Sebep neden ki?" "Dövülmüş de ondandır..." "Bir adam bir adamın sırtında, ayağı sallanıyor, neden ki?" "Ayağı kırılmış, kör müsün..." "Burası yol değil bel değil, niye dönüyor dolap beygiri gibi?" "Hele bir dönme, vurunca şaplağı..." "Neden döndürüyorlar acep?" "Döndürüyorlar da ondndır..." "Baksana sırtındakinin ayağı kırık..." "ayağı kırık olunca, döndürüp dururlar mı adamı böyle?" "Döndürüp duruyorlar baksana." "Oğlum, bu bir hükümet işidir, kimsenin aklı ermez..." "Ermez kimsenin aklı..." "Akıl ermeyecek nesi var bunun, döve döve kırmışlar ayağını..." "Akıl erse, güç yetmez... "Dinle bak aşağıdan gelen ünü, ne diyor?... "Hele dinleyelim!... "Hele bak!..."

Meydancı Salim'in usturayla kazınmış kafası, parlıyor dönen adamların ortasında. Ayaklarını sımsıkı basıp ciğerlerini de şişirdikten sonra, salıverdi sesini:

"Duvardaaaan! Atlayanııın! Haliiii! Buduuuuur!.."

Aşağıdan yukarıya, perde perde yayılıyor ün...

Yukarıda:

"Ne diye bağırıyor bu alçak herif?.." "Bu alçak herif ne diye bağırıyor?.." "Duvardan atlayanın hali bu, imiş." "Duvardan atlayanın hali..." "Atlayanın hali..." "Atlayan..."

Aşağıdan bir ün daha koptu:

"Kaçanııın!... Haliii!... Buduuuur!..."

Mapuslar demir parmaklıklarda, örümcek ağlarına takılı sinekler gibi durup, demir kafesteki arslanlar gibi pürtlek gözlerle bakarak, usul usul duydular; yavaş yavaş anladılar ve durdukça öfkelenir gibi oldular:

"Duyduk!.." "Duyduk!..." "Duyduk!..." "Anladık!.." "Anladık!..." "Anladık!..." diye bağırıp dağıldılar.

Mapuslara ibret olmak için: "Kaçanın hali budur!" diyerek, meydan yerinde, kırık ayağı ile döndürülürken Çete, Selim'in Halil, Küplü yolunda, upuzun yatıyordu köylülere ibret olmak için: "Kaçaklara ekmek verenin hali budur!"

Pıtır'ın karısı Hasibe, ana gibi avrat gibi bir kadındı. Pıtır'ı jandarmalardan çok o aradı. Çıkıp dağlara ünledi:

"Pıtıır!... Pıtıır!... Teslim ol ulaaan!... Teslim ol! Ben sana bakarım!.. Bakarıım!.."

Dağlardan yankı geldi:

"ıtıır... ıtıır... laaan... karııım... rıım!..."

Pıtır, karısının sesini duydu mu duymadı mı bilinmez ama, Çete'nin yakalanmasından üç gün sonra savcılığa teslim oldu.

Savcıya teslim olursan, adamı dövemez jandarmalar.

Adliyeden dama gelecek olan zincirli kataın ucuna bağlarken Pıtır'ı, jandarma tanıdı:

"Aman allahım! Sen nerden çıktın?" deyip sevinçli bir öfkeyle, ellerini kartal pençesi gibi açtı. Dişlerini gıcırdatarak, kurdun kuzuya baktığı gibi baktı Pıtır'a.

Pıtır da ona alaycı bir suratla korkmadan baktı. Savcıya teslim olduktan sonra, dama giden zincirin ucuna bağlandıktan sonra, alıp da karakola götüremezdi ya. Hem böyle patırtıları çok görmüştü o.

Jandarma Pıtır'ın alaycı suratına, bir tokat indirmek istedi ama yapa-

madı. Adliyenin önünde adam dövülmez. Dama inince görürdü gününü o... Dişlerini gıcırdattı:

"Yiyeceğim seni!"

Pıtır yanıtlamadan duramadı:

"Cıngırığın yağır eşeğini, Kurt deresinde sen mi yediydin?"

Zincirdeki mapuslar gülüştüler. Jandarmanın kara suratı mora çalarken, ayağındaki postallardan biri, Pıtır'ın boş böğrüne ansızın indi. Sade "aaah" edip kıvrıldı Pıtır, başka ses çıkarmadı.

Zincirli katarın bağında, kundaklanmış çocuklar gibi gülen mapusların ağızları, bir anda yumuldu. Gözleri hep birden, jandarmaya doğru pürtledi. Elleri bağlı, gözleri pürtlek, yürekleri göğüslerinde birer çan gibi sallanarak, adliyeden dama doğru yürüdüler.

Pıtır'ın yakalanma havadisi, damın içine hızla yayıldı. Pıtır'ı kapalıya sokarlarken, gardiyanların suratları ağı gibi akıyor, jandarmaların dişleri gıcır gıcır bileniyordu...

Damın içinde ansızın kopan bir çığlık, karanlığı yırtarak kulakları çınlattı. Durdu mapuslar soluksuz. İbram Ali de durdu. Şair Baba da. Duydu mapuslar içlerinden birinin dayak yediğini. Mapuslar demir parmaklıklara, örümcek ağlarına takılı sinekler gibi tutunmadılar bu kez. Mapuslar maltalarda, İbram Ali ortalarında, arıların kovan içinde dönmesi gibi kıpırdadılar yumak yumak.

İçlerinden biri dayağın altında, yürekleri kanatarak bağırıyordu.

Şair Baba revirin demir parmaklıklarından, bölümlerin demir parmaklıklarına, arılar gibi uğuldayan mapuslara bağırdı:

"Bire ne durursunuz daha!.. Kardeşinizi dövüyorlar!.. Duymuyor musunuz! Kurtarsanız ya!..."

Arıların dellenmesi gibi oldu mapuslar. Arıları örümcek ağları tutabilir mi? Kovandan boşanan arılar gibi uğradı mapuslar meydan yerine... Demir parmaklıkları kökünden söküp devirdiler...

Gardiyanlar, sel üstünde kütükler gibi yuvarlanıp gittiler...

Meydan yeri şimdi bir kovan.. Arıları, mapuslar...

Gardiyanlar gitti. Jandarmalar geldi. Süngüleri parlak ve sivri.

Meydan yerinin karanlığı içinde, yüzlerce göz parladı süngülere karşı...

Süngüler gitti. Müdür geldi. Jandarmalar üç adım geride...

Karanlığın içinde gözler, öylece baktılar müdürün gözlerine...

"Ben müdürüm!" dedi müdür: "Yumun gözlerinizi!.. Uyuyun haydi! Buraya yatmaya geldiniz! Kim uyandırdı sizi? Ben sizin babanızım! Haydi yumun gözlerinizi!"

Gözler yumulmadan hep aynı baktılar...

Müdür gitti. Savcı geldi.

Müdür savcının gerisinde durdu, yüzbaşı müdürün gerisinde, başçavuş yüzbaşının gerisinde, jandarmalar onun gerisinde, gardiyanlar onların gerisinde durdular...

Karanlığın içinden yüzlerce göz, aydınlığın içindekilere, öylece baktılar...

"Ben savcıyım!" dedi savcı: "Yumun gözlerinizi! Neden uyandınız? Neden böyle bakıyorsunuz bana? Haaaa... anladım... uyandırmışlar sizi... Kim uyandırdı sizi? Sizin kabahatınız yok... İçinizden biri... Şimdi bulurum onu.. Haydi girin siz koğuşlarınıza... Ben sizin babanızım.. Yumun gözlerinizi haydi..."

Beşer onar, yüzer yüzer çekildi mapusların gözleri, savcının gözlerinden. Mapuslar, girdiler çıktıkları deliklere...

Yalnız bir çift göz kaldı, karanlığın içinde öylece parlayan. Ve öylece dimdik, savcıya bakan...

Savcı döndü gerisindekilere:

"Ne duruyorsunuz! Atın bunu kapalıya!.."

Emir emirdir. Bir anda yüz kişi, bir kişinin üstüne atıldılar. Emri yerine getirdiler.

Kışkırtma suçundan ötürü, savcılık İbram Ali'ye bir hafta disiplin cezası verdi, kapalıda yatmak üzere. Kapalı dedikleri yer: Dam içinde bir dam... Kuyu içinde bir kuyu, mezar içinde bir mezardı...

İbram Ali'yi attılar kapalıya. Delikanlı orada, ağzı kapalı kovan içinde, dellenmiş bir eşek arısı gibi öfkeliydi. Yemeden içmeden üç gündür orada. Konuşmak ve görüşmek yasaktı...

Mapusane müdürü Tahsin bey, inadına iyi bir insan: Böyle bir insanın müdür oluşuna şaşardı adam.

Şair Baba, çırağının kapalıya atılışını üç gün sonra duydu. Duyar duymaz fırladı. Koştu müdür Tahsin beyin kapısına. Müdürden gelecek olan "buyurun"u beklemeden daldı içeriye. Tahsin bey, Şairi yüreğiyle severdi. Onu bu kadar heyecanlı görüverince, şaşırıp ayağa kalktı ve müdürlüğünü unutup sordu:

"Buyurun Üstat, buyurun! Ne dileğin var?..."

"İbram Ali'nin ne suçu var da kapalıya attınız?..."

"Vallahi Üstadım, müsaade buyurun, heyecanlanmayın, buyurun oturun, savcılık efendim, savcılığın emri..."

"Ne suç işlemiş, müdür bey!.."

"Malum efendim, savcılık, disiplin..."

"Ne disiplini! Ne suç işlemiş?.. Yani..."

"Ayaklanma efendim, teşvik efendim, yani kışkırtma..."

"Ne münasebet!.. Ben bağırdım müdür bey: 'Arkadaşlarınızı dövüyorlar,' diye. 'Ne duruyorsunuz,' diye ben bağırdım!.. Beni de atın kapalıya müdür bey!.. Beni de!..." diye bağırıyordu, damda olduğunu unutmuş gibiydi Şair Baba.

Müdür Tahsin beyin yüreği bir baba yüreği gibi yumuşayıp kabardı:

"Seni atamam, senin ne suçun var? Kendimi atayım ben, kendimi!.. Kapıya doğru yürüdüğünde gözleri yaşarıyordu. Şair Baba ile beraber indiler aşağıya. Kapalının önünde durdular. Gardiyanlar koşarak geldiler oraya, ellerinde anahtarlar...

"Nerede bu kapıların anahtarları?"

"İşte efendim."

"Ne duruyorsun, açsana kapıyı?"

"Başüstüne efendim. Açtım efendim. Bir kapı daha var...

"Onu da aç!..."

Oda içinde oda, kapı içinde kapı, o da açıldı...

Karanlığın içinde iki göz: İki ayna parladı...

"Çırağımın gözlerine bakın!" dedi Usta.

"Çık dışarıya!" dedi müdür Tahsin bey.

Önce bir baş çıktı karanlıktan, sonra eller kıpırdadı, sonra ayaklar yürüdü... Durdu İbram Ali karşılarında.

Şair Baba, özlemle baktı çırağına:

"Sende suç yok... bende..." dedi.

Müdür, hürmetle baktı Şair Babaya:

"Sende suç yok... bende..." dedi.

İbram Ali müdüre sevgiyle, Ustasına da aşkla baktı.

Dimdik durup bekledi... Suç kimde?.. Suçlu kim? der gibi.

14

İbram Ali kapalıdan çıkar çıkmaz resim yapmak istedi. Ama kimse soyunup çıplak model durmadı karşısında. Hasta oluruz, ölürüz, diye korktular. Üsen Enişteyi, ölümden zor kurtarmıştı doktorlar. Türkücü Hasan da hastalandı ama, hafif atlattı o. "Giysilerimizle, istediğin gibi model duralım. Aman, n'olursun soyma bizi." dediler. Kırmak istemiyorlardı, çünkü onlar için kapalıda yatmıştı.

İbram Ali, akademik çalışmadan ümidini kesmedi. Bu çalışmayı ağustos ayına bıraktı. Şimdi, ümitli bir mapus portresi yapmak istiyordu. Model duracak mapus çoktu ama, ümitli mapus var mıydı? 'Ümit ne demek' diye sordu kendi kendine: 'Ümit, ummak demektir.' 'Ummak ne demek?' 'Ummak demek, örneğin: Bugün görüşme, anam gelebilir... evet mutlaka gelir. "Evladım;" diye beni kucaklar...'

Anasının gelişini düşleyince, İbram Ali gülümsedi.

'Tamam buldum... Ananın gelmesini düşününce, yani umunca gülümsedin, gördün mü bak!..' 'Sevindim de ondan güldüm...' 'Yani umunca sevindin, neşelendin... Demekki umutlu adam; sevinen adamdır. Öyleyse şimdi ben, gülümseyen bir mapus bulmalıyım. Umutlu mapus resmi yapmak için, gülümseyen bir model tutmalıyım karşıma' diyerek koğuşları dolaşmaya başladı.

Arayıp gezmediği koğuş, suratına bakmadığı mapus kalmadı İbram Ali'nin, gene bulamadı. Hepsi de kara kuru öfkeli, kimi çatık kaşlı, kimi burma bıyıklı. 69. koğuşa döndüğü zaman İbram Ali, hem öfkeli hem yorgundu. Uzandı yatağına şöyle bir, kimseye selam vermeden.

Bursa'nın Akbıyık köyünden Marem, kafasını usturayla yenice kazıtmış ve yatağına rahatça yaslanmış bir vaziyette Ali'ye seslendi:

"Ne o, bugün çok öfkelisin?"

"Gezmediğim koğuş, suratına bakmadığım mapus kalmadı. Aradığımı gene de bulamadım."

İbram Ali'nin her lafına, Akbıyıklı Marem gülerdi. Gene sırıttı:

"Mapusların suratlarında ne aradın gene?" dedi rahatını bozmadan, gözleri ümitle ışıldayarak.

İbram Ali'nin gözleri, Marem'in gülümseyen yüzünde aradığını bulmuş gibi gezindi. Dudakları, ezber okur gibi:

"Ümit," dedi.

Akbıyıklı Marem, hep aynı şekilde gülümsedi:

"Ümit mi, nasıl şeymiş o?.."

"İşte buldum! Senin yüzünde işte bak!" diye ayağa fırladı Ali.

İbram Ali'nin böylesi deliliklerine alışık oldukları halde gene de gülüştüler mapuslar.

Marem'in yüzüne, hep birden baktılar ÜMİT'i görmek için:

"Hani nerde? Biz de görelim şu mübareği, nasıl şeymiş o?"

"Otur karşıma Marem dayı. Umutlu bir mapus resmi yapacağım," dedi İbram Ali: "Sizin umudunuzu göstereceğim size. Daha nelerimiz varsa, sırası geldikçe, öğrendikçe birer birer, dizip dökeceğim hepsini..."

Deminden beri gülüp şakalaşan mapuslar, Ali'nin bu sözleri karşısın-

da, saygıyla sustular.

İbram Ali arkadaşlarını böyle bir sessizliğe soktuktan sonra, oturup "Ümitli mapus" resmini yapmaya başladı.

.....

"Ümitli mapus" portresini Ustasına götürdüğü zaman İbram Ali, Şair Baba ona bir kitap verdi:

"Al bakalım, şu kitaba bak! Belki işine yarar. Ama sade resimlerine bak, yazılarına kulak asma..."

"Resimleri iyi, yazıları kötü mü bu kitabın?"

"Evet, resimlerini birçok seçkin ressam yapmış; yazılarını ise bir kişi yazmış. Hem bu adamlar kim? Sen daha bilemezsin... En iyisi okuma.

"Kim bu adamlar? Şöyle kaba taslak anlatsan?.."

"Benim şahsi düşmanlığım yok kimseyle. Bu kitaptaki şu fikirleri yürüten adamların adlarını da bilmem. Ama ben bir şey bilirim ki, herkes kendine doğru yontar. Yani sen söylüsün, ressam olunca köylülerin resmini nasıl yapacaksan, çiftlik sahibinin oğlu da, manzara resmi yapacaktır. İşte bu kitaptaki yazıları da 'para babalarının oğulları' yazmış. Sana göre söylenen sözler yok içinde. Ben okudum beğenmedim. İstersen daha sonra okursun bu denli kitapları. İyice bilinçlenip kendine geldiğin zaman. Şimdi sen resim yapmaya bak. Çıraklık, kalfalık devreni bir atlat. Sustu ve bıyıklarını çekiştirerek: "Yine çok konuştum, değil mi?.. dedi.

Çırak hiç ses etmeden dalgın, dinlediklerini anlamaya çalışıyordu...

Çolak Hafız'ın koyduğu yasaktan, daha kesindi Ustasının koyduğu bu yasak: 'Sakın ha! dinlemezlik etme Ustanın dediklerini. Çolak Hafız'ın yasağını dinlemedin de n'oldu 'Evet ne din kaldı ne iman.' O'nu da dinlemezsen eğer, resimden de hayır gör!' diyerek kendi kendine, sıkı sıkı tembihledi Ali.

Sıkı bir disiplin içinde açtı kitabı İbram Ali. İkidir resimli kitap görüyordu çırak. Daha önce gördüğü kitap, bir beşer tarihiydi. Ondaki resimleri, bu resimlere akraba çıkardı Ali. O kitapta Allah suretleri vardı, bu kitapta peygamber suretleri tasvir edilmiş.. Yalnız, kitaba tekrar tekrar ve günlerce baktıktan sonra, aralarında büyük bir fark gördü. İsa'nın etrafını da yanıp yakınan insanları, kendi köylülerine akraba çıkardı Ali. Her seferinde açıp baktığı zaman kitaba, Giotto'nun "matem" tablosunu görünce, orta yerde uzalı yatan ölü İsa'yı babasına, etrafında ağlayan kadınları da, anasına, ninesine ve akrabalarına benzetirdi.. Botticelli'nin "Venüs"ünü her görüşte, yüreği "cız" ederdi. Çünkü aklına, akademik resim yapmak geliyordu.. Signorelli'nin "Mahşer'i,' ninesinin anlattığı mahşerin ti

patıp aynı... Leonardo'nun "Gioconda"sını her gördüğünde bir göğüs geçirir, doğumda ölen karısına benzetirdi... Michelangelo'nun "Musa" heykelini, tüm heykellerin padişahı zannediyordu... Rafeello'nun "Meryem"i, tıpkı anası Âşe kadın. Köylüleri aynı böyle giyiyorlar giysilerini. Tıpkı anası böyle örterdi sayayı başına...

İşte kitaba dalmış giden İbram Ali'yi Türkücü Hasan uyandırdı:

"Ne o arkadaş? Okumadan etmeden belli bir yere bakıp durursun? Ne var o avratlarda?"

"Anamın resmini yapacağım da...

"Bu senin anan mı? Alemin karısı bu be! Uzaktan bir kadın görsen-Ahanam! deyip kucaklayacaksın karıyı."

"Keşke kucaklayabilsem... Bizde bu toyluk varken.. Ama ben hakikaten anamın resmini yapacağım."

"Hani anan nerde?"

"Şimdi değil ya, yanıma görüşmeye geldiği zaman."

"Ananın resmini yapacağına, bir kız resmi yapsan ya."

"Bunun burasında kızı nasıl bulalım?"

"Şair Babanın yanma gelen kızları görmedin mi?"

"Gördüm ama onun yanma gelen kızlardan bana ne?"

"Onun yanına gelen kızların resmini yap demiyorum. Sen de bul bir sevgili."

"Buldum ama..."

"Aması ne?"

"Kızın haberi yok..."

"Kızın haberi yok mu? Amma da saçma haa! İşte biz köylü milleti böyleyiz. Ben de senin gibiyim, ne diye seni kınıyorum sanki? Sade karşıdan karşıya türkü söyleyip duruyorum baksana. Kızın haberi var mı sanki bu türkülerden?"

"Olsun varsın, bir gün olup türkülerimizi duyuracağız! Resimlerimizi göstereceğiz bu kızlara!"

Şerife, uzaktan akrabası olurdu İbram Ali'nin, Şerife'nin babası köyden kalkıp kente yerleşmişti. Şimdi mübaşirlik yapıyor adliyede. İbram Ali kente geldiği zaman onlarda kalırdı. Küçücük bir kızdı Şerife o zamanlar. İbram Ali'yi görüverince kapıda, hoplar, ünü gittiği kadar bağırırdı sevincinden. Sesi kendisinden güzeldi, bülbül gibi ötüyordu yumurcak... Dama düşmeden biraz önce, resmini çizmişti İbram Ali kızın.

İbram Ali dama düşünce, anasıyla beraber görüşücü olarak onu görmeye geldiler. En son, zincirli kataın içinde gördü İbram Ali'yi. Ondan

sonra da hiç unutamadı. 10 yıl ceza yediğini duyduğu zaman günlerce ağladı.

Hep zincirli kataran içinde düşlüyordu İbram Ali'yi Şerife. Zincirlerle asılmış bebekler gibi düşlüyordu. Gözleri ne kadar da büyüktü bebeklerin, hele onunkiler; düşünün karanlığındaki ayna gibi, ona bakıyordu bıkmadan... Yüreği ne kadar kocamandı, göğsünde asılı bir çan gibi, düşünün içinde yürüyordu durmadan yorulmadan. 'Niçin düşünüyorum bu adamı? Akrabam da ondan' diyerek kurtulmaya çalışırdı Şerife. 'Akrabalık değil, başka türlü bir duygu bu. Başka adam mı kalmadı dünyada. Daha sekiz yıl cezası var. Daha iyi ya, o gelene dek benim yaşım 22, onun yaşı 29 olur. Allah! Nasıl dayanırım bu uzun yıllara. Kaçıp görmeye gitsem?' Düşünürken, acı acı öten kapı zili, onu dalmış olduğu düşten kurtardı.

Şerife kapıyı açtı. Açar açmaz aklını kaçıracaktı sevincinden: Âşe Ana yı kapıda görüverince, boynuna sarılıp öptü. Oğlu aklına geliverince, birden utandı.

Meydancı Salim damın karanlığı içinde, çalımlı bir horoz gibi durup, saldı sesini. İbram Ali'ye ünleyen bu ses; türkü söyler gibi, müjde eder gibiydi. Salim ramazan davulcusu gibi ustalaşmıştı yıllardan beri ünleye ünleye: Duruşmaya gidenlere, tahliye olanlara, görüşücüsü gelenlere ayrı ayrı ünlerdi:

"Müjde görüşücün geldi!" dedi Salim meydan yerinden geçen Ali'ye. Geçti görüşme yerine İbram Ali. Görüşme yerinin karanlığında görüşücü aradı. Bulamayınca bahçeye çıktı. Önce bahçenin merdiven altlarına baktı, kimseler yok. Derken, gardiyan Hasan seslendi:

"Nerdesin be? Görüşücülerin geldi, bir saattir seni bekliyorlar."

"Nerde bekliyorlar? Aramadığım yer kalmadı."

"Benim gardiyan odasındalar kooş!" Sarı kaplama dişlerini göstererek güldü gardiyan Hasan. (Bu gardiyan Ali'nin köyündendi.)

İbram Ali kapıyı açar açmaz amanın! Gözleri ne göre? Yüzü kıpkırmızı, gözleri kamaş kamaş oldu. "Düş mü gerçek mi?" dedi farkında olmadan. Gözlerini ovuşturdu. Sonra kıpırdamadan, dosdoğru baktı.

Âşe Ana, oğlunu hiç böyle görmemişti, deli oldu sandı da korktu.

Şerife, kurdun gözlerine kapılan kuzu gibi şaşırıp ona doğru yürüdü. Bir ileri bir geri gidip geldi, ray üstünde vagon gibi.

İbram Ali gözleriyle soydu kızı: [Esmer çikolata teni çırılçıplak bir ileri bir geri gidip geliyordu. Kıpırdamanın zararı olmadı resim yapmaya.]

Âşe Ana bir ara kendini toparladı:

"Oğlum bak biz geldik! Bu da Şerife, seni pek özlemiş. Niye öyle bakıyorsun alemin kızına? Sonra bir daha gelmez."

"Resmini yapıyorum Şerife'nin" dedi İbram Ali, derin bir düşten uyanarak.

"Hani elinde kalem kâğıt?"

"Senin aklın ermez bu akademik resim."

"Ermez olur mu a oğlum, enişteni öldüreyazdın ya!"

"Hah şöyle! Ressam anası böyle olur işte! Ah benim anacığım!" diye anasının boynuna özlemle sarıldı İbram Ali.

Şerife, "sıra bana geliyor" sandı da, içi bir hoş oldu. Titreyerek bekledi ayakta.

Sonra İbram Ali, kızın koca kömür gözlerinin içinde gördü kendini. Koşarak boya takımlarını alıp geldi:

"Otur karşıma resmini yapacağım!"

Kız, yağlı bir zeytin dalı gibi sallandı parlayarak:

"Nasıl durayım?"

Oğlan, nerdeyse aklını oynatacaktı sevinçten:

"Nasıl durursan dur!"

Âşe Ana, birden toparlandı:

"Aman oğlum etme! N'olursun resmini yapma!"

"Ana dur hele! Resmini yapınca n'olur? Daha senin de resmini yapacağım..."

"Benimkini yap da onunkini yapma!..." (Anası, babası duyar diyecekti vazgeçti. Aklına başka bir bahane geldi.) "Hasta edersin elin kızını!... Sonra ben ne cevap veririm anasına?"

"Resmi yapılınca neden hasta olurmuş? Şunun şurasında, kadın kadın oturacak!"

"Teyze ben hasta olmam oturmakla." dedi Şerife yiğit bir eda ile.

"Üsen enişteşini nasıl hasta etti... Kocaman Üsen'i az daha öldüreyazdı."

İbram Ali öfkelendi:

"Ne biçim anasın sen! Hazır ayağıma gelmiş bir kızın resmini yaptırmıyorsun bana!.. Gidin! Bir daha gelmeyin yanıma!" Bağırmaya başladı. Kız korkup bir kenara büzüldü. İbram Ali'nin sesini duyan Şair Baba koşarak geldi:

"N'oluyorsun evladım! Hayrola?.. -Hoşgeldin valide, nasılsınız iyi misiniz? Hoşgeldin hanım kız! Nasıl güzel bu böyle!.."

İbram Ali şımardı:

"Güzel ama, resmini yaptırmıyor anam."

"Neden müsaade etmiyorsun valide?"

"Kız bizim değil, teyzemin kızının kızı. Hasta masta oluverir!"

"Olmaz olmaz, model durmakla hasta olunmaz."

"Üsen Eniştesini nasıl hasta etti? Sen gözünle gördün."

"Üsen Enişteyi çıplak model tuttuğu için üşüttü. Üşüyünce de hasta oldu... Bu kızı soymayacak... -Giysileriyle yapacaksın resmini, değil mi?"

"N'olursa olsun, ben kızı aldığım gibi yerine teslim edeceğim." deyip kesti Âşe Ana.

"Anan haklı, ananın düşüncesi başka, sana anlatırım sonra... Bırak şimdi sen resim yapmayı, akşam oldu. Yarın erken gelsin de, ananın resmini yap bakalım. -Olur değil mi valide? Senin resmini yapsın. Her ressam kendi anasının resmini mutlaka yapar."

"Ne yapayım, benim resmimi yapsın... Hasta olursam da ben olayım, çünkü ben anayım." Gözlerinin içi gülüyordu Âşe Ananın. Aklısıra büyük bir dedikodudan kurtarmıştı oğlanla kızı.

Ertesi sabah erkenden geldi Ana. İkinci bölümün ön tarafındaki merdiven sahanlığında oturdular. İşte anasının resmini yapıyor İbram Ali. Şair Baba, Türkücü Hasan da orada. Raşit Kemali bir yıldan fazla oldu çıkalı. Raşit Kemali tahliye edildikten sonra, iyice İbram Ali'nin üstüne düştü Şair. Anasının resmini yaparken, kıvancından olacak, fır dönüyor çırağının etrafında. Âşe Anaya, sıralı sırasız sorular soruyor:

"Bu oğlanı sen nerde doğurdun?"

Âşe Ana utanınca, pozu bozuldu. Başını yana çevirdi ve bir lohusa edasıyla:

"Nerde olacak köyde," dedi.

"İyi ki bir kazaya gelmemiş, ebesiz doktorsuz?"

"Onu, nakışların içinde doğurdum ben... Bir şey olmadı maşallah.

"Nakışların içinde doğduğu belli. Ressam oluyor bak!"

"Olsun ya, rahmetlinin yerini tutsun bakalım."

"Babası ne iş yapardı?"

"Çift sürerdi, ama babası çok okumuştu. Askerlikte başçavuşluk yapmış..." Âşe Ananın dudaklarında, doyulmadık bir sevginin, yarım kalan ifadesi okunuyordu.

"Ama oğlun babasını geçecek. Baksana senin resmini bile yapıyor...

"Benim de resmimi yaptı." dedi Türkücü Hasan: "Bir kez çıplak model durdum ona..."

"Aferin Hasan! Arkadaşlık işte böyle olur, yardım ediyorsunuz arkadaşınıza ressam olması için." dedi Baba.

"Enişteşinin de çıplak resmini yapmış da öldüreyazmış adamı.

"Buna da model dayanmaz ki! Ressam olacağım diye hasta etmedik kimse komadı. Beni de hasta etti. Ama ben ucuz savuşturdum," dedi Hasan.

Bu ara, Meydancı Salim, Şair Babaya ünledi.

"Görüşücüm gelmiş olacak... Ananın resmi bitince getir de göreyim" deyip ayrıldı Usta.

İbram Ali sabahtan akşama dek çalışıp bitirdi anasının resmini. Çünkü yarın sabah erkenden köye dönecekti Ana... Demirkapıdan dışarıya uğurladığı zaman anasını Ali, akşamın karanlığı iyice inmişti damın bahçesine.

Demirkapının iç tarafında, yaptığı resme, yani anasına bir süre baktı; sonra "Anam benim!" dedi: öptü resmini.

İbram Ali elinde anasının resmi, üzgün üzgün yürüdü merdivenlerden yukarıya. Dalgın, tıklatmadan açtı Babanın kapısını; içeri girince Şair Babanın yanında esmer güzeli bir kız gördü. Gözleri kara kara, dudakları kiraz gibi kırmızıydı.

"Hah işte geldi. Bahsettiğim köylü çocuğu işte bu. Göreceksiniz bak Türkiye'nin en büyük ressamı olacak" dedi Şair Baba! "Dudakları da boya olmuş."

"Adı ne?" dedi süslü kız gülerek. Zaten hiç durmadan gülüyordu.

"Adını ne yapacaksın. İşte bir köylü çocuğu..."

'Adımı söylese ne zararı var sanki,' diye düşündü Ali.

"Bak, bugün anasının resmini yaptı. Bu resimlerin hepsini; şu da kendi portresi, aynaya bakarak yaptı onu da."

"Fevkalade!... Müthiiiş!..." diye ünledi kız. Ali'nin gözleri onun dudaklarındaydı. Düşündü:

'Baba öpmüştür bunu.'

Bu arada genç kız sordu Babaya:

"Ressam neden düşmüş içeriye?"

"Adam vurmuş delikanlı."

"Aaaay!.." O güzel ağzı birden bire çirkinleşti: "Yazık değil mi? Niye vurmuş... Ressam kısmı adam öldürür mü?"

"Bir öldürdüyse, bin diriltecek o... Bak bu resimleri o yaptı... Hitler namussuzu bir günde bin kişiyi öldürüyor! Onlara yazık değil mi?" Şair Baba bağırınca, kız korktu. İbram Ali, onu şaşkınlıktan kurtarmak için:

"Bu kız ne iş yapıyor?" diye sordu.

"Opera artisti Semiha Berksoy" dedi Baba.

"Opera ne demek?"

"Kerem ile Aslı'yı okumuşsun, biliyorsun. Kerem gibi bir oğlan, Aslı gibi bir kız, sahneye çıkıp birbirlerine dertlerini türkülerle anlatıyorlar..."

"Bu kız Aslı donuna girip, sahneye çıkıyor demek."

"Evet öyle oluyor."

"Biz de köyde burçak yolarken kızlarla birbirimize türkü atardık, ama kulak asma... Bu hepsinden iyiymiş... Ben de opera artisti olmak isterdim. Kerem donuna girip..."

"Ressamlık hepsinden iyi, sen ressam olacaksın... Güzel kızı görünce ressamlıktan vazgeçme hemen" dedi Usta.

"Benim bir resmimi yap, yarın sabah geleyim de." dedi kız.

İbram Ali canlandı:

"Ressamlık hepsinden iyi.. Çıplak yapacağım değil mi?.. Yani, akademik?..."

Kız bir kahkaha attı:

"Fevkalade olur... güzel olur değil mi benim nü'üm?"

Kız iki erkeğin huzurunda soyunmuş gibi gıdıklanıyordu şimdiden...

"Olmaz" dedi Baba: "Dayanamayız da saldırırız sonra."

Bir kahkaha daha kopardı kız. İbram Ali de gülüyordu.

"Burası mapusane, mapuslar bizi gazeteye basarlar sonra..."

"Öyleyse şu ümitli mapus portresini bana versin."

"İsterse versin ben karışmam."

İbram Ali duvardan indirirken resmi, Akbıyık köyünden Marem dayı da gülüyordu resmin içinden.

15

Koca demirkapının küçük kanadından içeriye üç kişi girdi. Bileklerinde kelepçe, ortalarında zincir yoktu. Bunlar özgür müydü tutsak mı?

"Özgür adamın giysileri böyle olmaz!..." "Tutsak adamın giysileri böyle mi olur?..." "Müslümanm giysileri böyle olmaz, gavurdur!... Alamanlar gelmesin sakın!.." "Çolak Hafız'ı çağırın tercümanlık yapsın.. "Ulan oğlum siz hepiniz toysunuz. Kiminiz dün geldiniz, kiminiz altı aylık. Yarısı ak yarısı kara giysileri görüverince şaştınız..." "Akla kara değil iyi bak, kırmızıyla yeşil..." "Bildin sanki, neftiyle kahverengi..." "Her neyse, bu alaca belece giysileri İmralı mapuslarına giydiriyorlar..." "Peki bu giysilerin mapuslara ne faydası var?.." "Bu giysiyi sırtına giydi miydi adam, cezasının yarısı gidiyor... "Aha bildi sanki; bu kılığın hükümete bir faydası vardır

belki de oğlum..." "Saçmalama, ne faydası olacakmış bunun hökümete?.. "Senin aklın ermez! Bu kılıkla nereye giderse gitsin bir mapus, hemencecik bilinir, kaçarsa da yakalanır..." "İmralı Adasından kaçılır mı be! Dört bir yanı deniz..." "Karalar yakınmış oraya, yüze yüze çıkılmaz mı?.." "Tamam öyleyse, bu alaca giysileri İmralı sahilinde bırakmalı, atlayıp denize yüze yüze çıkmalı karşıya..." "Çırılçıplak ne haltedeceksin bu yakada?.." "Çıplakların içine karışır giderim. Memlekette çıplak dolu, onlardan ayıramazlar beni..."

Tutuklular bölümünün pencerelerinden bakan mapuslar, İmralı üstüne yarenlik ederken, içeri giren acayip kılıklı üç kişi damın karanlığına gömüldüler. Sonra, biri 69. koğuşta göründü, biri 64'te, biri revirde...

69. koğuşa acyip kılıklı bir mapus girdi... Gösterilen yere oturdu. Böyle bir kılığı ilk defa görenler, başka bir dünyanın insanına bakar gibi baktılar ona. Usul usul sordular:

"İmralı'dan mı geliyorsun?"

"Evet oradan geldim."

"İmralı'da olursa adamın cezası azalırmış, neden geldin? Tekrar gidecek misin?"

"Onun azalması batsın... Tekrar gitmeyeceğim, temelli geldim."

"Neden, çalışmak zor mu geldi?"

"Hem çalışmak zor, dayanamadım çalışmaya, hem de ekmeklerin içinde taş var gıcır gıcır."

"Sahi, niye taş koyarlar ekmeğe?"

"Erkeklikten kesmek için mapusları..."

64. koğuşa da acayip kılıklı bir mapus girdi. Gösterilen yere oturdu. Mapuslar sordular:

"İmralı'dan gelmişsiniz öyle mi?"

"Ben gelmedim, sürdüler" dedi, boynu bükük.

"Sürdüler mi, neden? Geçmiş olsun! Ne kadar cezan kalmıştı!"

"Altı ay cezam kalmıştı, sürdüler!" dedi inler gibi: "Altı aydan beş yıla çıktı cezam şimdi, sürdüler!"

"Ne suç işledin de sürdüler?"

"Suç işlemedim, ne suçu!.. Tarlalarda kiraz olmaz mı?" dedi kendi kendine konuşur gibi: "Bahçelerde armut olmaz mı? -olur.- Tarlalarda adam gezmez mi? -Gezer. -Bir pazar günü tarlalarda geziyordum, baktım kirazlar gelin gibi. Canım kaldı, biraz koparıp yedim, biraz da cebime koydum, keşke koymaz olsaydım... Sürdüler beni, sürdüler!"

Revirde acayip kılıklı mapusa sordu sıhhiye; deftere yazmak için:

"Adın ne?"

"Tespihçi Memiş."

"Soyadın yok mu senin?"

"Var ama kulak asma, kullanmıyoruz onu..."

"Nerenden zorun var?"

"Allah seni inandırsın doktor bey, böğrüme bir sancı saplandıydı...

"Şimdi ağrımıyor demek, iyi olmuşsun öyle mi?"

"Ağrımaz olur mu hiç, işte gene tuttu."

İmralı'da yaptığı hastalık numarasını, burada da oynamaya başladı. Karnında müthiş bir ağrı varmış da dayanamıyormuş gibi kıvrandı. Eğilip bükülerek inim inim inlemeye başlayınca, sıhhiye bile inanacaktı. Ama böyle numaraları çok görmüştü, yutmadı. Bir süre baktı, baktı:

"Senin gibi sahtekar herif görmedim! Karşıdan gören de ölüyor sanacak!... Herif, soyadını bile kullanmıyor baksana... İmralı'da çalışmak zor gelince, buraya kaçıyorsunuz!" diye söylenerek Şair Babanın odasına girdi sıhhiye.

"Ne o Kâzım bey, öfkelenmişsin? Sen kolay kolay kızmazdın ama?"

"Vallahi sen olsan döverdin..."

"Hayır, ne üstüme gerek! Ben adam dövmem."

"Yahu herifin suratı tuğla gibi kırmızı, hastayım diye buraya gelmiş. İşten kaçıyor namussuz. İşten kaçtığı bir şey değil, yalan söylüyor, numara yapıyor bana."

"Haaa! Anlaşıldı, sana numara yaptı diye kızdın.

"Kızılmayacak gibi değil Üstat. Sapasağlam herif, karnım ağrıyor deyip kendini yere bir atmaz mı?"

"Kimmiş bu, ben tanır mıyım? Belki gerçekten ağrısı tutmuştur.

"Sahici bir ağrıyı ben bilmez miyim... Tespihçi Memiş derlermiş adına. Soyadını bile kullanmıyor..."

"Ben tanırım, sahtekarın biridir" dedi İbram Ali.

"Sen İmralı'ya ne zaman gideceksin? Asri cezaevine gitme hakkını kazanmadın mı daha?" dedi usta çırağına.

"Kazandım, geçiyor bile."

"Neden yazılıp da gitmiyorsun?"

"Senden ayrılmak istemiyorum...

"Neden?"

"Ressam oluyorum da ondan.

"Senin ihtiyacın yok belki de bana, kaptın gidiyorsun çünkü. Hem

İmralı'da daha çok model var. Öküz, kara saban, güneş, toprak, deniz... Denizde yüzmesi ne ömür olur!.. Güneşli tarlalarda çift sürersin, burçak yolarsın, bel, çapa... bunlar yaptığın işler hep... Kaç yıl cezan var daha?"

"İki yıl oldu düşeli, sekiz yılım daha var."

"Gördün mü bak, dört yıl yatıp çıkacaksın oraya gidersen. Burada kalırsan, sekiz yıl... Bir an önce çıkmana bak."

"Senin gibi bir ustayı nerde bulurum bir daha... Senden ayrılmak istemiyorum."

"Sen sen olduktan sonra, her yerde usta dolu... Bir gün evvel çıkmana bak. Özgürlüğe kavuş bir gün önce!" dedi Usta Çırağına.

.....

İbram Ali ustasına boyun eğdi. İmralı cezaevine gitmek için yazıldı: Keşke yazılmasaydı. Ne çabuk geldi evraklar. Üç ay ne de çabuk geçti.

Gecenin bir saatinde İmralı'ya gidecek mapusları uyandırıp avluya, demir kapının önüne çıkardılar. On beş kişilik bir topluluğun içinde, İbram Ali ve Türkücü Hasan da vardı. Mapuslar aralarında konuşuyorlardı:

"Şafağın sökmesine daha çok var... "Şuna bak! Yıldızların bir çoğu ışıklarını söndürmemişler..." "Dışarıdan tekerlek gıcırtıları geliyor..." "Sap çekiyor bizim köylüler harman yerine..." "Ustan geliyor İbram Ali, işte bak!..." "Saman kokusuna bayılırım..." "Cezamın yarısı gitti demektir..."

İbram Ali ustasını karşıladı:

"Uykusuz kalacaksın keşke uyanmasaydın?"

"Seni bir yol daha göreyim diye geldim."

"İyi ettin, ben de seni görmüş oluyorum...

"Yıldızlara bak! Şu sabah yıldızı, Samanyolu kaybolmak üzre. Ne zaman yıldızlara baksam, tutsaklığımı duyarım içimde."

"Gene öyle mi oldu?"

"Senden ayrılmak hepsinden zor gelecek..."

"Keşke gitmeseydim..."

"Daha çabuk kavuşacaksın özgürlüğüne; gitmen lazım."

"Ya sen? Ne zaman kavuşacaksın özgürlüğüne?"

"Benim özgürlüğüm tutsaklığımdan gelir." dedi Şair Baba, bir çocuk gibi dudaklarını bükerek. Sonra yıldızlara kaldırdı başını. Ve gözleri yıldızların orda, bir vakit avundular... Sonra yıldızlardan kopan iki göz, çırağını görmek için iki kuyruklu yıldız gibi çöverek aktılar onun gözlerine...

Yağmur çiseliyordu Çırkla Ustanın yüzüne...

Demir kapıdan çıkan İbram Ali, zincirli kataın önünde İmralı'ya gidiyor... Şair Baba damın içinde bir yalım gibi, karanlığı dağıtmaya çalışıyordu... Yıl 1945...

Altıncı Bölüm

1

Koca bir su.

Deniz!

Amma da su haaa! Hem de mavi dalga dalga. Hem de derin kuyu gi bi.

Suyun içinde bir avuç toprak!

Denizin içinde bir avuç toprak!

Denizin içinde bir dağ!

Dağ değil ada.

İmralı Adası örs biçiminde.

İmralı Adasını asri cezaevi yapmışlar. Denize güvendikleri için kilit as mamışlar.

Mudanya'dan İstanbul'a giden vapur İmralı'ya yanaştı. Bursa mapusa nesinden gelen on beş kişilik hükümlü topluluğunu, vapurun ambarın dan güverteye çıkardılar... Denizi ve adayı ilk gören bu hükümlüler, ölümden uyanan "yedi uyurlar" gibi şaşkın konuştular:

"Suya bak suya! Bu kadar su nasıl birikti ki buraya?" "Su değil bu göl!.." "Göl amma, gene de su..." "Göl değil, deniz..." "Deniz olsun, su lar birikmiş deniz olmuş..." "Bizim dağların derelerin suları, boşuna hızlı hızlı akıp durmaz, demek ki buraya geliyormuş!..." "Ne işe yarar ki bu deniz?.." "Su ne işe yararsa, deniz de ona yarar.." "Su içilir, deniz içilir mi?.." "Çorba pişirsen olmaz denizden..." "Erişte pilavı pişirsen olur, çünkü pilavın suyu süzülür..." "Bu deniz bizim orada olsa..." "Ne yapa yım bu kadar kocaman denizi, ben korkarım. Göl olsa, dere olsa neyse... "Bu denizin rengi ne?.. "Mavi..." "Aşkolsun bildi..." "Neden mavi?... "Boyası çok gelmiş de ondandır...

Bağları bahçeleri, tarlalarıyla işte bir ada.

On beş kişi vapurdan kayığa, kayıktan İmralı'ya indiler. Tabanlarını, ekmeğe basar gibi bastılar korkarak toprağa:

"İşte toprak! Hele şükür, ayağımızı bastık." "Toprak bizim hayatımız. Hayat topraktan gelir."

Akşam oldu uyudular. Sabah oldu uyandılar:

"Güneşe bak hele güneşe! Denizin içinden çıkıyor!" "Nasıl da sönmemiş ateşi suyun içinde!" "Güneşin hareketini deniz söndüremez. Şuna bak hele! Milyon kerre milyon ateş bir yere gelmiş..." "Bu güneş bizim köyün güneşinden daha büyük." "Bizim köyün güneşi dağın ucundan doğardı." "Bizim güneş o taraftan doğardı. Şuna bak! Bu taraftan doğuyor!" "Elleme! Doğsun da ne taraftan doğarsa doğsun." "Kırk yılda bir güneşe çıktık, aman nazar değmesin!" "Şuna bak, tıpkı evvelki gibi ısıtıyor adamı!..." "Dünyanın lezzeti güneşten geliyor."

"Gördün mü toprağı? Tıpkı bizim köyün toprağı gibi." "Bizimki de aynı böyleydi!" "Toprak gibi yok canım. Çünkü buğday onda biter." "Üzüm onda olur." "Çünkü karpuz..." "Bunlar karpuz değil kabak. İstersen bir tanesini kes bak."

Yoldan atlayıp tam karpuza uzanırken bir el...

Bekçi bağırır:

"Ulaaan!

doğru git yolunaaa!

Boğazınaaaa!

girerim haaaaa!"

Ateşe değmiş gibi, çekildi el karpuzdan:

"Gerçekten kabakmış!" "Demedim mi ben sana..." "Armutlara bak! Armutlara! Dalları yere değmiş, nerdeyse kırılacak dallar." "Birkaç tane koparayım da yükü biraz hafiflesin."

Armudun dibine varan, bir tane koparıp ısırdığı sırada...

Bekçinin sesi:

"Ulaaaan!

ayı oğlu potuk!

Olsun da öyle ye!..."

Armudu ısıran yutkuna yutkuna, gözleri pürtlek, arkadaşlarının yanına geldi...

"Armudun iyisini sana yedirmezler. Gördün mü bak, hamını kopardın boğazını aldı..." "Bağlara bak bağlara!" "Bağlardaki asmalar sıra sıra." "Asmalarda üzümler salkım salkım." "Hadi git de bir salkım üzüm kopar."

"Yok canım, bu üzümler daha olmamış. Baksana karşıdan belli, hepsi ekşidir bunların!"

"Deminden beri hiç aklıma gelmedi. Bu deniz bizim orda olsaydı, yıkanırdım." "İşte ben de yıkanacağım!" deyip soyundu biri. Denize girmeden, kenarına oturdu. Tasla kurnadan alır gibi, denizden iki avucuyla su alıp tepesinden aşağıya dökmeye başladı. Onu gören arkadaşları, ürkek bir hayretle bağırdılar:

"Aman sakın ha! içine girme düşersin!" "Deniz adamı içine çeker sıkı dur! İçine girme! girme boğulursun!.."

İçine girip boğulmadığını görünce usul usul yaklaştılar denizin kenarına. Yavaş yavaş soyundular yunmak için. Birer birer dizildiler içine girmeden denizin kıyısına.

2

Mapusları uslandırmak için, karanlıktan çıkarıp aydınlığa koymuşlar: "İşte su, işte güneş, işte toprak, işte hava" diye cimcok tutup* özendirmek ister gibi yaşamı, dünyanın en güzel denizinin ortasında, İmralı Adasını asri cezaevi yapmışlar...

Burada bin mahkum çalışmaktadır, kilitsiz ve kelepçesiz. Jandarmaları karakolda silahlıdır. Gardiyanlar atların üstünde, elleri kamçılı, ağızları düdüklüdür. Sonra, memurlar onların üstünde, sonra, amirler onların üstünde, sonra, müdür hepsinin üstünde...

Mahkumları, mahkumlar çalıştırır. Yani, ekip başılar mahkumlardandır. Bin kişiyi ona bölmüşler. Her bölüme "ekip" demişler. Adayı ona bölmüşler. Her bölünen yere "köy" demişler.

Çift sürenler, tıpkı köydeki öküzleri koşmuş... Ekin biçenler, güneşin içinde cayır cuyur... Burçak yolarken, çakırga dikeni adamın eline batar...

Soğan dikenler dizi dizi... Dağlardan bellere yol yapan ekip hamarat. Balıkçı ekibi, göbek atan dalgaların üstünde çekiyor ağları...

Borazancı İbo İmralı'nın ortasında İsrafil gibi durdu. İnce dudaklarını diliyle ıslatıp sımsıkı yumdu. Sonra komut almış gibi birinden, gergin dudaklarının üstüne koydu borazanı... İbo'nun ciğerlerini bir körük gibi şişiren hava, dudaklarında ıslık olup geçti borunun içine ve borunun ağzında öttü çınlayarak:

"Tiii! taaaa!... Tiiii! toooo!... Tiiii! toooo!..

* Göstərip çəkmək

Kalk borusunun sesi şafak aydınlığında yankılandı dağlara çarparak... Bu çınlama, tüm canlıları bir anda sıçrattı yukarı: Nazlı nazlı sallanan martılar, birden bire savruldular... Karabataklar çırpınca kanatlarını denize, suyun içindeki balıkları ürküttüler... Serçeler saçaklıklardan dışarıya uğradı... Güvercinler, fırladı havaya...

İşte bu çınlama, tüm mapusların kulaklarına çalındı aynı anda... Uyandı mapuslar. Açıldı iki binden fazla göz bir anda. Kıpırdadı ağır ağır yorgun vücutlar. Ter kokusunun içinde sarhoş olmuş gibi, usul usul doğruldular. Çabuk çabuk giyindiler.

Sonra ardından bir boru daha çalınca, kovandan boşanan arılar gibi uğradılar mapuslar dışarı... İçtima borusuydu bu çalan... İmralı meydanının orta yerinde, sıra sıra durdu bin kişi. Birinci ekipten onuncu ekibe değin hepsi buradaydı. Yol, inşaat, balık, çorap ve dokuma ekipleri, hepsi gelip durdular. Ekip başılar, askerdeki çavuşlar gibi ekiplerinin başında. Gardiyanlar kara kara, onların başında. Amirler memurların başında. Müdür hepsinin başında...

Bir kıyamet bir azamet patırtısıyla, geldi bando sıraların önüne... Esas duruş... Bando sesi... "Nasılsınız çocuklar!.." Mapusların sesi: "Sağoooool!.." "Kimsenin bir eksiği var mı?.." "Sağoool!.." "Kimsenin bir dileği var mı?.." "Sağoool!.." "Buraya islah etmek için getirdik sizi!..." "Sağoool!..." "Buraya çalıştırmak için getirdik sizi!.." "Sağoool!..." "Dün tarlaları gezdim! Başaklar olmuş, saplar sararmış, nerdeyse dibine akacak! Yol ekibi, köy ekiplerine, hasat kalkana dek yardım edecek!..." "Sağoool!..." "Çalsın yemek borusu!.." "Sağooool!.."

Yemek borusu çalınca, yemekhaneye bölük bölük, saf saf girdi mapuslar. Bir şamata bir gürültü... Tabaklar tangır tungur... Karavanalarda un çorbası... Herkesin kaşığı elinde, boğaz köyde kavga var... Bir dakika sonra, tıkırt diye düştü bin tabak... Çıktı yemekhaneden mapuslar...

Ekin biçmek için düştü ekipler yollara.. Aynı yılgınlık, yüreklerinde mapusların. Aynı yorgunlukla basarlarken toprağa, kafalarının içindeki düşleri başka başkaydı... Giysileri, bir makastan kesme. Yarısı kiremidi, yarısı neftiydi ama.. Mapusların kimi cıbır, kimi kalın, kimi ince, kimi uzundu. Sekiz on ekipte bine yakın işçi, dağılıyordu tarlalara. Sabah güneşiyle oynayan gölgeleri, düğün yerinde halay çeker gibi neşeliydi.

Neşeliydi yeni gelen on beş kişi de.

Bir düş alemi içine girip İbram Ali, yüzlerce gölgenin bir ucuna yapışıp, günlerce halay çekebilirdi. Çünkü özgür sandı kendini. Kaybettiğini buldum sandı... Eline aldığı orağa özlemle baktı; biçmeye başladı ekinle-

ri. Ve desteler, demet demet dökülüyordu İbram Ali'nin ardından...

Yeni gelen on beş kişi ayrı ayrı ekiplerde ve ayrı ayrı tarlalarda, kaybettiklerini bulmuşlar gibi sanki, aynı şehvetle kucaklıyorlardı ekinleri. Desteler demet demet dökülüyordu arkalarından...

Yeni gelenlerin desteleri demet demet dökülürken arkalarından, eski gelenlerin orakları, bir ayrı yılgınlıkla çırpınıyordu önlerinde...

Dördüncü köyün ekipbaşısı, isteksiz ekin biçen Sazcı Veli'ye çıkıştı:

"Bana bak Veli, saz çalmayı çıkar aklından! Buraya çalışmaya geldin. Eğil toprağa, sok başını ekinlerin içine... İşte bak İbram Ali nasıl çalışıyorsa... Bak bu yeni gelenlere..."

"Eğilemiyorum ekipbaşı, belim..."

"Neden eğilemiyorsun? Oklaç mı tuttun yoksa?"

"Gülüşmeyin be, işinize bakın siz!"

"Sen neden bakmıyorsun işine?"

"Ben bu işlerden bıktım artık."

"Sen bıktın da, biz bayılıyoruz..."

"Kesin şamatayı! Buraya çalışmaya geldiniz!"

"Saz çalan adamın elleri nazik olur, bu işleri yapamaz Veli."

"Ellerinin çalımı bozulur."

"Madem öyle, alsın sazını geçsin karşımıza. Bize türkü söyleyip saz çalsın."

"Çalsın vallahi, biz onun yerine de biçeriz..."

"Kesin ulan şamatayı! Burası babanızın tarlası mı, saz çalıp türkü söyleyeceksiniz?.."

Altıncı köyün ekipbaşısı, su doldurmaya giden Talip Çavuş'a bağırdı:

"Taliiip! milleti susuzluktan kırcaksın!... Abe ne yaptın çeşmenin başında bu zamandır?... Gene mi çamur yuğurdun? Bıktım senin bu heykelciklerinden."

"Ellerim hamlamasın diye, bir öküz yaptım çamurdan. İşte bak, bir tane daha yaptım mıydı, al sana bir çift öküz..."

"Abe Talip, çocuk gibisin be! Şimdi öküzünün boynuzuna söveceğim haa! At şu çamuru elinden, al orağı! Çalışmaya geldin buraya...

"Oyuncak oynamaya geldi Talip buraya. Baksanız ya beş yaşında bir çocuk."

"Kesin be şamatayı! Başgardiyan geliyor...

Beşinci köyün ekibi işe başlayalı bir saat ya oldu ya olmadı. Yaz güneşi

daha bir minare boyu çıkmadan yukarı, tarlaların içi fırın gibi yanmaya başladı... Baklacıklar, karamuklar, çıtır çıtır çatlıyordu sıcaktan. Pıtıraklar, yapış yapış sarılıyor çalışanların çoraplarına. Kınacıklı tellelerden çıkan kara toz, terli insan yüzlerini boyuyor. Ayak altlarında ezilen kişniş otlarının acı ve buruk kokusu, adamın başını ağrıtıyordu.

Namazcı Cavit yarım saattir elinde gezdirdiği ekin destesini, yerde yatan bağcığın üstüne koyup ekip başına doğru gevşek gevşek yürüdü. Beşinci köyün ekipbaşısı tek ayağının üstünde, gözlerini kısmış da bakıyordu ekin biçenlere. Cavit'i sallanırken görüverince, hemen ayağını değiştirdi:

"Ne o Cavit hoca, üstüme üstüme geliyorsun? Sıcağı görünce kendini salıverdin!"

"Sana bir dileğim var ekipbaşı... Malum hepimiz Müslümanız elhamdülillah. Müslümanlık gibi yok kurban olduğum. Ne ararsan Müslümanlıkta..."

"Çok uzatmadan dileğini söyle?"

"Uzatmam şu ki.. bizim Müslümanlık gibi yok canım..."

"Tamamdır, hem de doğrudur; ama şimdi vaazın sırası mı?.."

"Vaazetmek için konuşmuyorum ekipbaşı; temizlik..."

"Ne istiyorsun be adam! Ne temizliği."

"İsteğim şu ki, bu gece... Affedersiniz... Şeytan aldatmış beni efendim... Özür dilerim."

Ekipbaşı Memet ayağını değiştirip, gözlerini kısarak nişan alır gibi bir vakit baktı rol yapan Cavit hocaya:

"Seni şeytan aldatmış, sen de beni aldatacaksın, öyle mi?.."

"Gülüşmeyin yahu! Ben sizin gibi gezemem..."

"Gezemezmiş şuna bak! Bu gezdiklerin ne?"

"Günahı ekipbaşının boynuna..."

"Yediği halta bak hoca müsveddesinin! Defol karşımdan! Seni şeytan aldatmış, günahın benim mi olacak? Bana günah yazacak meleğin defterine tükürürüm ben!"

"Töbe estağfurullah töbe neuzibillah, sen hepten gâvur oldun..."

"Sen Müslümandın da madem, gece kalkıp da yıkansaydın ya... İşten kaçıyorsun sahtekar herif... Kesin konuşmayı, bu tarla bugün bitecek."

"Gece kalkamadım. Sabahleyin de içtima..."

"Çekil karşımdan tembel herif!"

"Şimdi sen beni denize salmayacak mısın?"

"Çok nazik bedenin var herhalde Cavit efendi. Kınacıklı kelleler tenini boyamış baksana. Hemen kendinizi denize atmalısınız. Hadi koş! Se-

rinle şöyle bir... Siz de gülmeyi kesin artık, buraya çalışmaya geldik... Yarın Çamlıkaltı tarlasını biçeceğiz, o zaman hepimiz yıkanırız öğle paydosunda."

"Ben yarına kadar böyle pis mi duracağım?"

"Sen doğdun doğalı pissin be!..."

"Töbe estağfurullah! Töbe töbe!..."

"Öyleyse Cavit hocayı denizin ortasına atmalı ki iyice yunsun arınsın."

"Denizi de kirletir bu, şuna bak!"

"Töbe neuzibillah! Töbe töbe!..."

"Şuna bak, deniz bunu taşıyamaz dibine çöker..."

"Çöksün varsın, balıklara manca..."

"Balıkları da zehirler bunun cesedi. Sakın atmayın!..."

"Yeterin yahu susun! Amma uzattınız haa!.. Çalışırken konuşmak yasaktır..."

Mavi su denizinin içinde, sapsarı bir ekin denizi: Milyonlarca kelle eğmişler boyunlarını, Güneşe secde etmek için divana durmuşlar...

Yol ekibinde yetmiş kişi, ekipbaşı Koca Murad'ın karşısında, emir alıp iş görmek için durmuşlar...

Ekinler, denizin kıyısından ormanın kenarına değin büyük bir tarlada.

Ak şapkalı alaca giysili kişiler, bu büyük tarlanın kenarında.

Ekipbaşı Koca Murat geçti arkadaşlarının karşısına. Boyu ince ve uzundu: Süzdü karşısındakileri şöyle bir. Okuryazar değildi ama, yetmiş kişinin künyesini teker teker bilirdi. Yetmiş kişinin huyunu hünerini, çalışkanını tembelini bilirdi. Koca Murat'ın bir huyu vardı, delilerle çocukları çok severdi... Koca burnunun dibindeki güleç gözleriyle, süzdü karşısındaki yetmiş kişiyi şöyle bir: 'Şimdi ben bunlara emredeceğim. Hızlı çalışın diyeceğim.' dedi kendi kendine: 'Ben kimim? Sen ekip başısın. Ekip başılık batsın. Ben de bunlar gibi bir mahkumum. Mahkumu, mahkumlara hükmettiriyorlar, ne kötü. Kötüyse istifa et. Evet istifa etmekten başka çarem yok. Ama bunları nasıl bırakıp gidebilirim!'

"Biliyor musunuz ben kimim?" diye sordu.

"Ekipbaşısın!" diye yetmiş ağız bir anda açıldı.

"Ekipbaşılık batsın! Ben de sizin gibi bir mapusum... Başgardiyan bana ne dedi biliyor musunuz?.. Bu kocaman tarlayı, bugün bitireceksin dedi... Ben ne cevap verdim... Hay hay dedim tabii... Bu kadar büyük tarlayı bitiremeyiz, diyemedim... Şu tarlaya hele bir bakın! Bir ucu var, bir ucu yok. Asla bitiremezsiniz!" deyip kırpadak sustu Koca Murat. Bazı

gözüm görmesin der gibi arkasını tarlaya döndü, yüzü denizde...

Yol ekibindeki mapus işçiler, zaten Koca Murat'ı seviyorlardı, şimdi iyice coşup bağırıştılar:

"Bitiririz! bitiririz! Hele bir biçmeye başlayalım!"

Koca Murat'ın yüzü denizde. Dua okur gibi konuştu:

"Başlayın hadi bakalım. Herkes istediği gibi çalışsın. Biçmesini bilenler, oraklarla... Bilmeyenler, bağcık büksün... Konuşmak, şakalaşmak serbesttir. Türkü söylemek serbest... Deli Davut'la Deli Osman, su taşısın..." Koca Murat'ın sözleri yavaş yavaş duyulmaz oldu. Belki de kendi kendine konuşuyordu, gözleri martıları yüzdürürken.

Sarı deryanın kıyısından, tarlanın içine doğru bir cayırtı koptu gidiyor. Kıpırdamadan duran milyonlarca kelle, bir an neye uğradıklarını şaşırıp sallandılar. Ve sonra deste deste, yere düşüp demet demet bağlandılar...

Bir martının acı acı vıraklaması, Koca Murat'ı dalgadan uyandırdı. Talim eder gibi döndü Murat geriye... Şimdi arkası deniz, yüzü tarlada: Demetler koyun sürüsü gibi yatıyorlar... Koca Murat şaşkın, ekinleri biçip demet yapanlara baktı kaldı. Baktı kaldı bir vakit, sessiz çalışan mapus kardeşlerine... Tarlayı kucaklayıp gidenlerin ardından, onlara yetişmek için hızlı hızlı yürüdü, gözlerinin yaşını ellerinin tersine silerek...

Savaş yapar gibi ekinlere saldıran Türkücü Hasan'ın arkasına koydu elini... Hasan'ın teri, sırtından dışarıya çıkmıştı. Murat'ın eli ıslandı... Hasan arkasına konan eli, bir kuş yumuşaklığıyla duyup doğruldu... Koca Murat'la göz göze geldiler. Murat'ın gözleri ıslak ıslaktı:

"Merhaba, kolay gelsin..."

"Sağol ekipbaşı..."

"Bırak ekipbaşılığı. Ben Koca Murat'ım. Dur hele... Kaç yıl ceza ile geldin buraya? Yeni geldin. Bugün işe başladın değil mi?"

"Altı yıl ceza ile geldim; bugün işe başladım.."

"Yani üç yıl burada kalırsan, sılana kavuşacaksın... Dur hele be kardeşim. Böyle çalışırsan, üç yıl değil üç günde cartayı çekersin. Senin anan var mı? Şu haline bak. Evli misin bekar mı? Sil şu terini.. Kendine acımıyorsan onlara acı.."

Türkücü Hasan, hızını kesen bu adama önce kızdı. Sonra yavaş yavaş duyarlığına kapılıp sevdi onu. Sonra tekrar kızdı tutsaklığını hatırlatan bu adama. Çünkü kendini özgür sanmıştı... Bu güneşin altında, bu tarlanın içinde ekin biçerken, tutsaklık mı olurdu. Tutsaklığı dam içinde görmüştü çünkü. Dam içinde olurdu tutsaklık. Hay allah kahretsin! Ne biçim adam bu! Güneşin altında ekin biçerken, tutsaklığı duyurdu.

Ekin biçenler ormanın kenarına varmaktaydılar... Güneş göğün tepesine çıkmaktaydı. Öğle paydosuna daha bir saat vardı. Koca Murat cebinden düdüğünü çıkarıp ansızın öttürdü. Düdük sesini duyan yetmiş kişi, ekin tarlasının içinde bir anda doğruldular, ellerinde desteleriyle...

"Durun hele bir!" diye bağırdı Koca Murat: "Ben size ne dedim?... Namusuna ettiklerimin... Konuşmak, türkü söylemek serbest demedim mi ben size?.. Yazık be, içinizde bir türkü söyleyen adam yok mu? İçinizde, hiç mi konuşmasını bilen adam yok? Paydooos!.. Herkes ormana! Güneşte kimse kalmasın. Kaybolun! Deli Davut, Deli Osman! Nerde bu deli domuzlar? Nerde sucular?"

Koca Murat sucuları ararken, paydos yapan mapus işçiler, bir dakikada ormanın içine dağılıp kayboldular... İki deli ellerinde güğümleriyle beraber, koşarak geldiler ekipbaşının karşısına:

"Buyur Koca Murat geldik!" dediler ikisi de talimli.

"Suyunuz soğuk mu?"

İki tane tas yarış eder gibi doldu. Ve iki tane el uzandı Koca Murat'a:

"Buyurun şimdi getirdik!"

Murat dolu taslardan birini içti; ıslanan bıyıklarını sivriltti:

"Hakikaten soğukmuş... Götürün millete içsin. Yandılar, tere battılar baksanız ya..."

Arkadaşları ormanın içinde dinlenip yemek yerlerken Koca Murat ormanın kenarında geziniyordu. Bir ara Tespihçi Memiş'i görüverdi:

"Durun hele! Tespihçi gelmiş! Ne zaman geldin Memiş?"

"Dün geldim Murat A..."

"A'lar da senin gibi namussuz. Keşke gelmeseydin. Karnının ağrısı geçti mi?"

(Ormanın içinde, mapus işçiler gülüştü.)

"Şükür Allaha geçti..."

"Keşke geçmeseydi..."

(Ormanın içinde gülüşmeler.)

Koca Murat'ın tam keyiflendiği sırada Türkücü Hasan en goyak* sesiyle kapıp koyuverdi türküyü:

"Çarşambayı sel aldı, bir yar sevdim el aldı!..

Keşke sevmez olaydım, elim koynumda kaldı!...

Hasan'ın sesini duyan dertli kişiler, ağızları açık kıpırdamadan dinlediler türküyü. Ormanda dinlenen mahkum işçiler; "bu kim ki!" diye ayağa kalktılar. Koca Murat da kalktı:

"Türkü söyleyen arkadaşı çağırın da bir göreyim... "Ula ne ses be!"

* Etkili

"Acep bu kim ki?" "Bu ses bende olsa hiçbir şey istemem..." "Yeni gelmiş işte bu..." "Bugünden sonra, bu arkadaşa iş göstermeyelim. Yalnız türkü söylesin bize..." "Türkü söyleyip gezsin içimizde..." "Helal olsun..." "Gezsin varsın...

Bir ara sessizliğe giren ormanın içinde, tekrar bir ayaklanma oldu:

"Başgardiyan geliyor!" diye hep birden yekindiler. Koca Murat ayağa kalkanlara bağırdı:

"Yatın yattığınız yerde! Kalkmayın ayağa, namusunuza ederim! Ormandan dışarıya çıkmayın!..."

Koca Murat ormanın kenarından iki adım ayrıldı ayrılmadı, başgardiyan atın üstünde, üç tepeyi ardına atarak, "lapırt" diye düştü Koca Murat'ın yamacına:

"Abe Koca Murat! İşçiler nerde be?..."

"Ormanın içinde başefendi. Dinleniyorlar."

"Ne istirahatı abe Koca Murat?..."

Her ağacın altında bir insan, çalıları siper edip bakıyorlardı ormandan. Bakıyorlardı Koca Murat'la başgardiyana yaprakların aralarından: Başgardiyanın atı hızını alamamış, bir ileri bir geri. Köpüklü ağzı, Murat'ı ısırmak için açılmıştı sanki. Başgardiyan Hüseyin, atın üstünde, Alman subayları gibi çalımlıydı. Koca Murat bir harman diğreni gibi, dikildi başgardiyanın karşısında:

"Öğle paydosu yaptım, öğle istirahatı..."

"Abe saat kaç?.."

"Benim saatım yok. Tarlanın saatı güneştir. İşte bak..."

Başgardiyan yumruk atar gibi kolunu ileriye uzatıp, aynı hızla bileğini kıvırdı, baktı saatına:

"Saat on bir buçuk! Paydos yapmanıza daha yarım saat var!.. Nizama aykırı hareket ediyorsun."

"Tarlanın nizamı iş yapmaktır başefendi. Benim saatım güneş..."

"Suç bastırmak için hemen güneşi gösterme Koca Murat!..."

"Bir de tarlaya bakın öyleyse başefendi. Burayı benim arslanlar biçti."

"Bugün mü biçtiniz burayı?"

"Bugün biçtiler, evet!..."

"Aferin Koca Murat! Sen işini bilirsin... Gene paçayı kurtardın." Atma ansızın bir kamçı vurdu... Hayvan yere kapanır gibi oldu bir, sonra sıçradı... Başgardiyanın altında dört tane at nah, birden havaya hopladı... Anızlı tarlaların üstünde kopup giden atlı, bıraktığı toz bulutunun içinde yavaş yavaş ufaldı... Bir sivrisinek gibi kaybolup gitti...

Adanın üstü böylesine canlı ve kıpırtılıyken, denizin yüzü cam gibi

durgundu. Balık ekibinden iki kayık güvercinli su açıklarında sardalya avı na çıkmışlardı. Kayıkların içlerinde tayfalar, bırakmışlar küreklerini. Bir ufak bir kıpırtı yapmadan sessiz bekliyorlardı, dua dinler gibi Süleyman Reisten gelecek emri... Gedekli Süleyman direğin üstünde, kara kaşlarının altından keskin gözlerle bakıyordu mavinin içindeki gümüşsü kıpırtılara...

- Öğle borusu çalıyooor!... Paydooos!

Boru çaldı, öğle olmuş: Ekipler bıraktılar işlerini. Yalnız denizin yü zünde kayıklar, kayıkların içinde adamlar, resimlerdeki gibi durmakta... Karanın üstünde mapus işçiler yemek için davrandılar... Elma, armut göl gelerinin altında yemekler hazırdı. Armutların çoğu olmuş, elmalar ham dı... Ekin tarlalarının içinde yere yeni düşen demetler, çıtır çıtır yerleşip, kelleler emişiyordu... Kırmızı sarı ekin tarlalarının içinde biten meyve a ğaçları, tarlaların sıcağını söndürmeye çalışıyordu. Ve ekin tarlalarıyla karpuz tarlaları sınır sınıra öyle yakın ve karpuzlar, cam kavanozun için deki şekerler gibi öylesine salkım salkımdı... Sıcak sap kokularının için den bir armut kokusu esti... Bir incir kokusu, sütlü ve yapışkan... Ve ar dından bir deniz kokusu... Denizin içinde sardalyalar: Alt alta üst üste, belki yüz, belki bin, belki bir milyon can, oynuyordu mavinin özgürlü ğünde...

Mapus işçiler ağaçların altında, yemek yiyip dinleniyorlar:

"Kuşlara bakın kuşlara!..." "Bunlar üveyk, ah bir tüfek olsa!... "Üveyk de bir kuş, yazık değil mi?.." "Buranın kuşları adamdan kaçmı yor, nedenki?" "Bizi adam yerine koymuyorlar da ondan... "Şu tosbağa ya bakın hele, başını çıkarmış bana bakıyor." "Neden sana bakıyor bu ka dar milletin içinde?" "Nebileyim ben, neden?" "Sana sulanmasın sa kın!..." "Ağzını topla, yırtarım ağzını haaa!.. "Git de tosbağanın ağzını yırt. Boyuna sana bakıyor, gözü sende baksana... "Sen denize girdin mi hiç?" "Girmedim..." "Yuh be pis herif..." "Kenarında yıkandım da içine girmedim yani.." "Neden girmiyorsun içine?.. "İçine çekermiş adamı deniz. Neme lazım, kıyısına oturup, avuç avuç alırım suyunu, dökerim tepeme..." "Yaşadık arkadaşlar! Bugün akşama balık yemeği var. "Nere den bildin?" "Kör müsün! Balıkçılar attılar ağları denize...

Akşam borusu çaldı, akşam olmuş: Mapus işçiler tarlalardan geldi. İmralı'nın sokakları insanlarla doldu. Binalar yeni yeni, kapılarda kilit yok. Koğuşlar temiz, ranzalarda yataklar altalta, çarşaflar beyaz.

Akşam yemeğinden sonra, mapus işçilerin çoğu koğuşlara girdi. Kimi yatağına uzandı, kimi laf atıyor birbirine...

Hatır sormaya geliyorlar İbram Ali'nin tanıdıkları: İşte Altıncı köyden

Osman, İkinci köyden Selçukgazili Ahmet, Üçüncü köyden Göreli Recep, Beşinci köyden Güneybudaklı Memet, Birinci köyden Uzun Yavuz, balık ekibinden Gedelekli Süleyman Reis:

"Hoşgeldin İbram Ali! Nasıl, bugün işe çıkmışsınız, çalışmak zor mu?"

"Hoşbulduk arkadaşlar! Çalışmak kolay..."

Üst ranzalardan bir ses: "Benim gibi beş ay çalış da, görürsün kolayı zoru!"

"Kim bu iş kaçkını?" dediler Ali'nin yanına gelenler.

"Sazcı Veli, Bursa damından arkadaşım olur," dedi Ali.

"Veli usta! Çalsan ya bir iki türkü. Koğuşunuza misafir geldik..."

"Hoşgeldiniz arkadaşlar! Ama bizde ne el kaldı saz çalacak ne ayak. Ellerim diken içinde. Ben saz çalmadan duramam zaten. Duramayacağım da. Yarın işbaşı yapmayacağım, n'olursa olsun. Sürsünler beni."

"Sürmesinler de, bandoya versinler seni. Orası tam sana göre, çal da çal!"

"Bir de bizim Altıncı köyde var böyle bir adam. Çamurdan öküz heykeli yapıyor," dedi Osman: "Ellerim hamlamasın diye, boyuna çamurla oynuyor çocuklar gibi..."

Göreli Recep: "Bizim Üçüncü köydeki Yusuf da öyle. Ne kadar laf ederse, hepsi ayna ve çiçek üstüne..."

Uzun Yavuz: "Bizim Yol Ekibine Hasan adında bir mapus geldi. Arkadaş bir ses var Hasan'da, duymak lazım..."

Beşinci köyün ekipbaşısı Güneybudaklı Memet: "Bizim ekibe, şöyle aklıbaşında, hünerli bir adam gelmedi vesselam. Kimi hacı, kimi hoca... Cavit hocayla uğraştık bugün akşama dek. Sen ne zaman başlayacaksın resim yapmaya. Boyalarını getirdin mi?"

Çakmak çakar gibi geldi İbram Ali'ye bu sözler... Sorumlu hissetti kendini resimden yana... Töhmet altında kalmış gibi kekeledi:

"Getirdim... Resim yapmaya... Boyalarım... Fırçalarım işte bunun içinde..."

"Resim yapmak için zaman verecekler mi bakalım?.."

"Evet sabahtan akşama değin aralıksız çalıştırırlar burada adamı. Yalnız pazar günleri boşsun..."

"Yalnız pazar günleri boşsun!.." dediler ötekiler de.

"Aylarca, yıllarca, hep böyle emir altında ezik çalışacaksın..."

"Ezik çalışacaksın!.." dediler hep birden.

Bunları böyle duyunca; resim yapmaktan ümidini keser gibi olunca, İbram Ali'ye bir hal oldu... dört gündür gezip gördüklerinin resmini yapacaktı çünkü: "Zaman verecekler mi bakalım... Ezik çalışacaksın..." diye

sayıkladı. Ve bundan sonra konuşulanların hiçbirini duymadı. Birden bire düşer gibi oldu. Bir yerlerden bir yerlere geldi. Özgür sanmıştı kendini üç dört gündür. Özgürlükten, tutsaklığa düştü şimdi. İşte şimdi, bir dakika önce... buldum sandığı tüm özgürlük görünümü, kaçıp gitmişti önünden... Yaşamına dair ne kadar özlemi varsa şu İmralı'nın üstünde, öküzlerinden ilkel araçlarına değin hepsini bir bir alıp okşamak istiyordu. Çalışmak istiyordu ne yaptığını bilmeden. Karanlıktan güneşe çıkıverince, özgür sanmıştı kendini! "Demek ki burada resim yapmak için zaman yok!... Ezik çalışacakmışsın!" diye sayıkladığı zaman; buldum zannettiği özgürlük görünümü, bir anda siliniverdi gözünün önünden. Çünkü İbram Ali kendini sanatçı zannedip, yukarıdan, bulutların üstünden, resim yapar gibi bakıyordu adaya.

"İşte ben mahkumum!.. Mahkumum ama, ezik çalışamam!"

Bu sayıklama karşısında, İbram Ali'nin arkadaşları gülüştü:

"Bizde mahkumuz ama, sen biraz geç kalmışsın. Şimdi duydun her halde mahkumluğunu?" dediler.

"Şimdi duydum. Resim yapmadan durabilir miyim ben? Çalışmıyorum bugünden sonra burada. Sürsünler beni..."

"Aferin Ali! Çabuk aklın başına geldi. Demin, çalışmak kolay diyordun. İyi ki, benim gibi beş ay çalışıp da sürülmüyorsun," dedi Sazcı Veli.

Güneybudaklı Memet arkadaşlarının sürülmesine razı değil: "Durun yahu hele! Hemen sürülmeye kalkmayın. Her işin bir kolayı var...

Boğazköylü Osman, Memed'in yüzüne eğildi: "Neymiş kolayı?.. Hadi Veli'yi bandoya verdiler. Ali'yi nereye verecekler de resim yapacak? İmralı'da resimcilik var mı?"

Memet ekipbaşı olduğundan, kasıla kasıla konuştu: "Okumuş adamlar resmi sever. Müdür sana bir iş bulur. Yarın sen hemen müdüre çık, anlat resimci olduğunu, korkma!"

Osman alay eder gibi: "Bizim Talip de, çamurdan öküz yaptığını anlatırsa korkmadan, n'olacak o zaman?"

Uzun Yavuz: "Evet, sen hemen sürülmeye kalkma. Beş on gün daha sabret bakalım..."

Süleyman Reis onayladı: "Hemen sürülmeye kalkma. Biraz daha sabret..."

"Biraz daha sabret..." dediler ötekiler de.

Yat borusu çalıyooor!.. Herkes koğuşlaraaaa!...

Yat borusu çaldı, gece olmuş: Herkes, kendi koğuşuna gitmek için ayaklandı: "Geceniz rahat olsun!... "Allah rahatlık versin!.." "Allahası

marladık!..." "Güle güle!..."

Herkes gittiği halde Mehmet oradaydı:

"Bir dakika buraya gelir misin İbram Ali?"

"Ne var Mehmet? Geldim."

"Al şu çakı ile bıçağı, üzerinde bulunsun... Biriyle ekmek karpuz domates falan kesersin. Birini de gerektiği zaman kullanırsın... Haydi Allah rahatlık versin!"

"Güle güle! Hediyelere teşekkür!..."

İmralı sokaklarından el ayak çekildi. Ekipler koğuşlarda. Mapus işçiler yataklarda şimdi. İbram Ali de girdi yatağına. Tek tük girip çıkanlar oluyor koğuşlara... Kapılarda kilit yok. 4. koğuşta da kilit yok.. Yorgun ve tasasız olanlar, hemen uykuya geçti.

İşte Yol ekibi uyudu: Yalnız Tespihçi Memiş uyanık; "ya sabır" çekiyor, uykuyu dağıtmak için.

İşte Altıncı ekip uyudu: Yalnız Oyuncakçı Talip uyanık. Çamurdan öküz yapıyor. Elleri hünerli, parmakları ince ve titiz.

İşte Beşinci ekip uyudu: Yalnız Cavit hoca uyanık. Namaz kılıyor kaç rekat olduğunu saymadan...

İşte Dördüncü ekip de uyudu: Burada iki kişi uyanık. Biri, Sazcı Veli. Biri, İbram Ali... Veli düşündü: 'Kalkıp saz çalsam? Olmaz, arkadaşlar uyanır...' İbram Ali düşündü: 'Kalkıp resim yapsam? Yapabilirsen yap, ama gaz lambasının ışığı az...'

Yol koğuşunda Memiş; "ya sabır" çekerek yöneldi kapıya... Koğuş nöbetçisi: "Memiş nereye?" dedi. (Tespih çeker gibi yalan söylerdi Memiş.) "Şöyle bir dua edip tespih çekeceğim."

6. koğuşta Talip, yaptığı heykelciği pencerenin önüne koyup uyudu...

5. koğuşta Cavit, dudakları pıtır pıtır dua okuyarak yürüdü. Kapıdan çıkarken bir salavat çekip esnedi... Koğuş nöbetçisi, dua okuyan adama, sormadı nereye gittiğini...

4. koğuşta Veli, gözlerini zorla yumdu uyumak için. Ama uyuyamadı. Kaçırmak istediği kız, gelip durdu önünde. Bir vakit baktı kaçıramadığı bu kıza Veli. Sonra hoplayıp kalktı. Tekrar kızı kaçırmaya gider gibi hemen giyindi. Silahını alır gibi öfkeli aldı sazını duvardan, çıktı dışarı... Koğuş nöbetçisi, halden anlayan bir adamdı. Efkarlandığını anladı Veli'nin, ses etmedi...

4. koğuşta İbram Ali, tutsaklığın ne beter şey olduğunu tekrar düşündü: 'Ne biçim tutsaklık bu!' dedi kendi kendine: 'Ne kapı var ne kilit!... Özgürlük mü bu?.. Tutsaklık mı bu? Kapılar açık, kilitler yok üstlerinde?.. Ama, karanlığa açılan kapıların özgürlüğü hiçbir işe yaramaz ki...

Yaramaz olur mu hiç, istediğin zaman çıkar, istediğin zaman girersin... Karanlık bir geceye durmadan gir çık. İstediğin bir işi yapamadıktan sonra... Evet doğru, karanlıkta ne resim yapılır, ne kitap okunur... Evet gündüzleri zamanım yok... Evet gündüzlerim kilitli... Evet gündüzlerim tutsak... Evet gecelerim özgür...' Usul usul doğruldu. Yavaş yavaş giyindi. Sonra yürüyüp çıktı kapıdan.

Gerçekten kapılarda kilit yoktu. Gerçekten geceler özgürdü İmralı'da. Ekipler uyuyordu koğuşlarda, sokaklar bomboştu... Gündüz ekin biçtiği tarlalara doğru yürüdü Ali. Kaybettiğini arar gibi, gündüz gördüğü yerleri bir daha görmek ister gibi yürüdü... Köyde bırakıp da geldiği gecelerden biriydi işte bu, yürüdü.. Böcek seslerine kaptırdı kendini, bir vakit yürüdü... Sonra bir sırtın üstünde durdu.

Bu durduğu yer, deve boynu gibi bir yerdi. Dördüncü köyle Beşinci köylerin tarla yolları, buradan ayrılıyordu... Durdu üçyol ağzında namaz kılar gibi kıpırdamadan. Baktı kapkara bir deryanın içinde yatan örs biçimindeki adaya: İmralı binalarının pencerelerinden, tek tük ışıklar sızıyordu... Uzakta, Armutlu dağlarının üstü aydınlanmaya başladı...

Yakında, bir ayak tıpırtısı duydu İbram Ali. Hemen bıçağını çekip savunma durumunda bekledi.

Gecenin içinde bir adam, farkında olmadan yaklaşıyordu gecenin içindeki bir adama... Gelen kim ise kim, geçip gitsin, istedi İbram Ali...

Yolda gelen, bekleyene nerdeyse toslayacaktı. Toslamadı. Bir adım kala görüverdi. Görür görmez de, ansızın durdu. Sonra fırladı... Koltuğundaki karpuzlar, bir anda düştü Ali'nin önüne... Gecenin içinden gelen bu adam, fırlayıp tekrar geceye karıştı, ama İbram Ali tanıdı Tespihçi Memiş'i.

Baktı yere düşen karpuzlara Ali: Biri parçalanıp toza bulanmış, biri azıcık yarılmıştı ortasından. Hiç beklemediği bu avı, elindeki keskin bıçağıyla kesip yemeğe başladı...

Uzakta, Armutlu dağlarının üstünden, Aydede başını kaldırıyordu usul usul. İbram Ali'nin karpuz yemesine bakmak için...

İbram Ali, ilk defa bakar gibi baktı Aydedesine. Dağların doruğunda altın bir tepsi içinden, gümüşlerin deniz içine dökülüşüne baktı.

4

Kalk borusu çaldı, sabah olmuş: Kalktı mapus işçiler. Aynı yılgınlık içinde başladılar işe.

İbram Ali işe başlamadan önce, baktı sarı ekin deryasına: 'Ne biçilir, ne sökülür!' dedi kendi kendine. Baktı elindeki tahta elliliklere: 'Bu ellilikler, dedemizin dedesinin ellilikleri. Benim elime olmaz!' dedi. Baktı, dün ekin biçtiği orağa: 'Bu bir bıçkı! -Bıçkı değil, çakıl!' dedi içinden.

Bakındı dört bir yanına Ali. Dün gördüklerini, bir daha görmek için. Ama göremedi: 'Üveyikler nerde? Uçmuyor. Kertenkeleler nerde? Kıpırdamıyor. Çekirgeler hoplamıyor. Tosbağalar bakmıyor kimsenin yüzüne. Tüm kuşların canına ot mu tıkandı? Martıların 'vak vakı,' karabatakların şapırtısı kesilmiş... Haa! anladım!.. Gündüzlerim tutsak... Ellerimde kelepçe yok ama, resim yapamam... Önümde duvar yok ama; nerde benim modellerim!..'

Paydos borusu çaldı, akşam olmuş: Alaca giysili, ak şapkalı mapus işçiler, geziyor İmralı sokaklarında... Kantinin penceresi açık. Helva peynir alıyor, yemekhanede karınları doymayanlar... İbram Ali de bir defter aldı, resim çizmek için.

Yat borusu çaldı, gece olmuş: Yattı yorgun mapuslar. Hemen uyudular. Efkarlılarla aç gözlüler uyanık.

Tespihçi Memiş yorganın altında saatlerce döndü. Ama bir türlü kalkıp geceye karışamadı. Dün geceki pusu aklına geliyordu da, korkuyordu. Bir yakalansaydı, alimallah Bursa damına sürerlerdi adamı. Hem cesareti kırılmıştı, hem de uyuyamıyordu. Bir şeyler aşırmaya alışmıştı bir kere..

Cavit Hoca sahnede rol yapar gibi, tıpkı dün akşamki gibi, namaz kılıp salavat çekerek çıktı kapıdan dışarı ve karıştı geceye...

Sazcı Veli bu gece daha sakin, daha uslu gözüküyordu. Uyuyanların hiçbirini uyandırmadan daldı gecenin özgürlüğüne...

İbram Ali uyuyanları model alıp, resim çizmeye çalışıyordu alaca karanlıkta...

İmralı doktoru, mehtabı seyre çıkmış: Kayıkta bir balıkçı mapus, aheste çekiyor kürekleri... Yıldızlar denizin içine düşmüş... Balıklar yıldızların altında kıpır kıpır... Ay doğmamış henüz. Karanlık suları, usul usul yırtıyor kayık. Kürekler yıldızlarla balıkları, karıştırıp gidiyor...

Beşinci köyün bekçisi, dün gece dalları tartaklanan armudun dibinde pusuya yattı. Öfkeli bir sabırla bekliyordu pusuda. Bugün de çaldırırsa, bekçilikten çıkarırlar adamı... Yakaladığı gibi, o hırsız dürzüyü... kendi

eliyle teslim edecekti müdüre...

Beşinci köyün armutları, ekin tarlalarının içindeydi. Bağlarla tarlalar yanyana. Bağların içinde, "yediveren" incirleri ballanmıştı.

Armudun dibine pusu kuran bekçi, bir hışırtı duydu bağın içinde: "Tamam geliyor" diye bekledi... Hışırtı incirin içinde: "Vay namussuz! Bugün de incirleri haklayacak!"

Bekçi, avını diri yakalamak zorunda kalan silahsız bir avcı heyecanıyla, usul usul, apanlıya apanlıya yaklaştı. Tilkinin tavuğa yaklaşması gibi yaklaştı. Üç adım kaldı, derken bir adım. Nerdeyse kapacaktı...

Dalların içindeki adam, kendine doğru yaklaşan adımları nasılsa görüverdi. Ve birden bire fırladı. Nerdeyse yakalanacaktı...

Bekçi elinden kaçırdığı hırsızın arkasından kovalarken, öfkesini bağırmakla alıyordu sanki:

"Hocaaaa! Hocaaa! Ula Cavit Hoca dur!"

Hırsız donuna giren hoca durur muydu hiç?.. Öyle bir kaçıyordu ki, asmalara tosladıkça salkımları yere seriyordu...

Sazcı Veli yeldeğirmeninin yanından geçti... Dönmeden duran yeldeğirmeninin kanatları, yıldızların üstünde yapışık gibi duruyordu... Küçük bir kel tepeyi aşıp, denizin kıyısına indi. Ve kayaların içinde kayboldu...

Doktor mehtabı seyre çıkmıştı: Ay doğdu doğacak. Uzakta dağların sırtları ağardı. Doktor karanlık bir deryada, kayığın içinden baktı en uzak dağların sırtlarına...

Aydede en uzak dağların en yüksek ucundan, ağdı en yakındaki Ata tepesine... Doktorun gözleri, kayığın içinden gördü Ata tepesini: Ay ışıdı, karanlığı usul usul sürüp indiriyor aşağıya... Doktorun gözleri şaşıyor bu sıyrılmaya: Önce Ata tepesi çıktı İmralı'nın ortasına. Sonra Martı tepesi Derken uçurumda kayalar. Kayaların üstünde martılar ağardı. Karabatak lar karardı.

Kayık kayaların altına doğru kayarken, gözleri kuşlarda doktorun. Kuşlar, Aydede'den utanmışlar gibi başlarını çeviriyorlardı sağa sola... Doktor dikkatle gözlüyor kayalarda oynayan acayip gölgeleri... Işık, sıyrılıp indiriyor kayalardan karanlığı. Karanlık sıyrılıp indikçe, bir "suret" çıkıp oturdu kayaların üstüne...

Doktorun gözleri bir suret gördü: 'Suret değil, heykel! Heykel değil, insan! Saz çalıyor baksana! Öyleyse, Aşık Kerem! Kerem'in işi ne burada? Öyleyse, peri... İnnaağtayna kelkevser... Peri olur mu hiç. Evet peri yok demiştik bu dünyada...' Kendi kendine bocalarken, farkında olmadan yardım ister gibi, yanındakine sordu:

"Yahu bu kim?"

Yılgın bir dalgınlığın içinden başını kaldırınca kayıkçı mapus, gördü kayalardakini:

"Peri! Perilerin düğünü var Doktor bey! Dinle bak, ne güzel çalıyorlar... innaağtayna... kulhuvallahüehat... elhamdü..."

"Sus be sersem herif! Bu dünyada peri yok... Bu bir insan... Bu bir âşık..."

"İnsan böyle çalamaz, ya âşıktır ya peri..."

"Âşık Kerem gibi oturmuş tıpkı!"

"Hey âşık! Sen Kerem misin, peri mi!..."

"Hay allah kahretsin seni! Niye bağırdın, sustu bak? Yanaş kayalara bakalım!" Azarladı kayıkçıyı doktor. Kayaların üstündeki toparlanıp kaçmak isterken, seslendi ona:

"Bana bak! Dur gitme hele!.. Sen Kerem misin?.. Yoksa âşık mısın?"

Evet, diyecekti az daha, utandı, sustu...

"Adın ne senin? Mahkumsun değil mi?"

"Mapusum, adım Veli."

"Niçin geldin buraya?"

"Saz çalmaya geldim."

"Gündüzleri niçin çalmıyorsun? Baksana saat üç."

"Gündüzleri ekin biçiyoruz."

"Evet doğru gündüzleri işiniz var," dedi doktor. Sonra bu sanat aşkı karşısında duygulanıp biraz düşündü: "Yarın beni saat onda bulacaksın. Tanıdın beni değil mi?"

"Evet tanıdım."

"Haydi bakalım, yarın görüşürüz... Haydi sen de, çek kürekleri kayıkçı..." dedi doktor. Ondan sonra, mehtaba bakmadan döndü geriye... Taşların üstündeki âşık, şimdi doktorun düşünde oturuyordu...

İbram Ali, elinde kalem, resim çizmek için bir vakit baktı alacakaranlıkta yatan modellerine: 'Ölmeden kefenlenmişler şunlara bak! Sapsarı uzanmışlar gaz lambasının altına. Gevezeliği bırak da resimlerini yap. Evet resim çizeceğiz. Ama gözleri yok bunların? Resme önce gözden başlanır? Gözleri karanlıkta yumulu, yani uykudalar. Bugün de burundan başlayıver... Başka çare yok, bugün de burundan başlayalım.' dedi kendi kendine. Ve çizmeye başladı...

Çizdikçe, kundaklanmış bebekler gibi, kefenlenmiş ölüler gibi dizildi Ali'nin defterine resimler. Yorganların altında sıra sıra kelleler. Kellelerin ağzı, burnu, kulakları tamamdı ama hiçbirinin gözü yoktu. Oyulmuş gibi

karanlıktı yüzlerdeki göz çukurları...

İbram Ali, bu gece resim çalıştım diye mutluydu, yatar yatmaz uyudu.

Kalk borusu çaldı, sabah olmuş: Kalktı mapus işçiler. İbram Ali de kalktı. Gece çizdiği resimlere baktı. Ve korktu. Belki korkmadı üzüldü, dünyaya kapkara bakanlara... Ağızların kimi açık, kimi yumulu. Hepsi de aynı, sessizce ağlıyor gibiydiler... İbram Ali bir tarifsiz kederle baktı, çizdiği bu desenlere. Nerdeyse kendi de ağlayacaktı: "Keşke yapmasaydım," diyecekti az daha... Bir de arkadaşlarının yüzüne baktı tarlaya giderken: Hepsi de tıpkı resimleri gibi, sessizce ağlamaktaydılar... 'Bende yalan yok, dedi: 'İşte resimlerim gibi tıpkı modellerim de. Ama bunların hepsinin gözleri var yüzlerinde! Evet var gibi, kimi canlı kimi cansız, kimi görür kimi görmez. Olsun varsın, gözsüz resim yapma bir daha! Olur, bundan sonra gözsüz resim yapmam bir daha.' Sonra kalemini çıkardı. Hemen yanında giden mapus arkadaşlarının gözlerine bakıp, çizdi defterine...

İbram Ali, tarlaya gidene dek, on çift göz çizdi. Öğle paydosunda da çizdi, akşam paydosunda da... Yüzlerce göz bakıyordu, defterin sayfaları nı açıverince...

O gün de akşam oldu... Yattı mapus işçiler, gece oldu. (O gün Cavid'i hırsızlıktan beş gün için kapalıya atmışlardı. Veli'yi bandoya vermişlerdi.)

Kalk borusu çaldı, sabah olmuş: Bugün pazar... (Bir hafta oldu İmralı'ya geleli.) Mapus işçilerin kimi kalktı, kimi yatıyor. Bugün denize gitmek serbest. Bahçeler bağlar yasak ama, kayalıklarda gezmek serbest Haftada bir gün özgür sayılır İmralı'dakiler.

İbram Ali de özgür sayılır. İşte bak, resim yapıyor çünkü: Güneybudaklı Memet'i almış karşısına... Memet, sabahtan akşama dek model durdu kıpırdamadan. İbram Ali, en mutlu günlerden birini yaşadı o gün..

Resim bitti, akşam oldu.

Her gün aynı şekilde sabah oldu, akşam oldu... Ekinlerin biçilmesi bitti, harman geldi... Bir tarafta harmanlar sürülürken, soğanlar sökülüyordu tarlalarda.

Dördüncü köy soğan söküyordu. Öğle paydosu oldu. Paydos olur olmaz, Ali desen çizmeye başladı: Bir kere baktı Üsen'in yüzüne, Üsen geçti deftere. İşte Hasan da geçti...

Derken tepenin üstünde bir at, atın üstünde müdür göründü.

"Ayağa kalkın müdür geliyor!" diye fırladı ekipbaşı. Hemen koşarak karşıladı:

"Burası dördüncü ekip. Ben ekipbaşı Salih. Burada kırk kişiyiz. Soğan söküyoruz. Yirmi kişi bahçede çalışıyor. Sekiz kişi harman sürüyor...

"Soğan mı söküyoruz dedin! Hani nerde? Oturuyorsunuz işte!" dedi müdür suratını buruşturarak.

Ekipbaşı şaşırmadan:

"Paydos yaptık efendim" dedi.

Müdür atın üstünden, desen çizen Ali'yi gördü:

"Sen ne yapıyorsun, yazı yazan? Ver bakayım şu defteri!"

Ali uykudan uyanır gibi dalgın, kaldırdı başını, defteri götürüp uzattı. Müdür defteri açıverince, yüzlerce göz hep birden onun gözlerine baktı. Hemen kapattı defteri. Mapus işçilere baktı bir de... İşçiler de ona baktılar. "Tıpkı bu gözler, bunun içindekiler!" dedi ve defteri bir daha açtı: Bu sefer sıra sıra yatanların gözsüz yüzlerini görüverince, yine kapattı.

"Neden yaptın bunları?" dedi çıkışır gibi...

Ekipbaşı kendini töhmetten kurtarmak için, Ali'den önce davrandı:

"Efendim çok çekiştim, yapma bu abuk sabuk resimleri, dedim. Laf..."

"Sen çekil aradan! Sana sormadım!" dedi müdür. İbram Ali, müdürle karşı karşıya geldi. Müdür, bir deftere bir Ali'ye baktı:

"Evet neden yaptın bunları?"

"Yapmadan duramadığımdan..."

"Ne, ne, ne?"

"Daha iyi yapmak için..."

"Daha iyi yapıp da ne olacak?"

"İyi resim olur..."

"Neden bunları gözsüz yaptın?"

"Gözsüzdüler o zaman..."

"Ne, ne, ne?"

"Gözleri karanlıktaydı. Yani uykudaydılar."

"Neden uyurken yaptın?"

"Gündüzleri zamanım yok. Gündüzlerim tutsak. Gecelerim özgür..."

"Neler söylüyorsun, neler!... Sende bir işler var ya... Sonra konuşalım seninle. Şimdi benim işim var. Ben seni çağırırım..." Müdürün kamçılı eli birden yukarı kalkıp, hayvanın sağrısında çatladı.

5

Ekinler biçildi. Harmanlar sürüldü. Soğanlar söküldü. (Ancak bir ay olmuştu geleli.)

İdare amiri Sıtkı bey motorla İstanbul'dan geldi. Sıtkı bey hem neşeli,

hem de telaşlı bir adamdı. İskeleye çıkar çıkmaz idare binasına yürüdü. Müdürün kapısını tıklatıp daldı içeriye.

Müdür İzzet bey imza atıyordu evraklara. Başını ağır ağır kaldırıp içeri gireni gördü:

"Hoşgeldin Sıtkı bey, ne var ne yok İstanbul'da?"

"Adalet bakanı geliyormuş..."

"Ne zaman?.. Buraya mı?.. deyip ayağa kalktı müdür.

"İstanbul'a geliyormuş efendim. Savcılardan duydum. On beş güne kadar geliyormuş... İstanbul adliyesi hazırlık yapıyor. Temizlik falan..."

Müdür İzzet bey tekrar oturdu koltuğuna. Ve ağzından aldığı havayı burnundan salıp bir süre düşündü. Sonra zile bastı. Borazancı İbo, aynı zamanda müdürün postasıydı. Zili duyar duymaz girdi içeri:

"Buyur müdür bey emriniz?"

"Muhasebeci Cemal beyi derhal çağır! Dur gitme! Doktor Sami beyi, ziraat mühendisi Cabbar beyi, bando şefi Hüsnü beyi de çağır!"

İbo ince uzun bacaklarıyla hızlandı. Önce muhasebeci Cemal'i buldu: "Seni müdür çağırıyor!" deyip tekrar hızlandı...

Cemal bey çağrıyı duyunca, elektrik cereyanına çarpılmış gibi sarsıldı... Cemal'de iki metre boy vardı. Kolları diz kapaklarına değecek kadar uzun, elleri kürek gibiydi ama, müdürden ödü kopuyordu. Ayaklarını kocaman kocaman ata ata yürüdü..

Borazancı İbo, doktor Sami beyi odasında bulup haber verdi çağrıyı, tekrar hızlandı...

Doktor Sami, kendi kendinin doktoru gibiydi. Tüm yeyip içtiklerini, tartıp terazilerdi. Vücudundaki hücreleri, kendi eliyle yerleştirmişti sanki. Çağrıyı duyunca, kılı bile kıpırdamadı. Ağır ağır yürüdü...

Borazancı İbo, mühendis Cabbar beyi ata binerken gördü. Cabbar bey çağrıyı duyunca, atın eyerine kalçasını değdirmeden, talim eder gibi, bindi indi.

Borazancı İbo bando şefi Hüsnü beyi, en ince en kalın, en acı en sert seslerin birbiriyle çarpıştığı bir odada buldu. Hüsnü bey ihtiyar bir çalgıcıydı. Gözleri notalarda, koca kepçe kulakları da seslerdeydi.

.....

Üç gün sonra her şey tamamdı. Müdürün her dediği yerine geldi: Sokaklar süpürüldü. Çarşaflar yıkandı. Öküzlerin sırtı tarandı, boynuzları yağlandı... Sıtkı beyin seçtiği yüz kişiye, yeni giysi verildi... Doğrudan doğruya Sıtkı bey talim yaptırıyordu merasim topluluğuna. Önde bando mızıka tam kadro ile, inim inim inleyerek, sabahtan akşama değin günlerce tepindiler... Bakanın ne zaman geleceği belli değildi.

Müdür İzzet bey teftişe çıktı. Arkasında idare amiri, başgardiyan, gardiyanlar, nöbetçi amiri, nöbetçi ekipbaşı vardı... Önce çiftçilerin binasına geldiler. 1. koğuşa girdiler. Çarşaflar bembeyaz sabun kokuyordu... Duvarda bir deniz manzarası gördü müdür İzzet bey:

"Bu manzarayı kim yaptı?"

Arkasındakilerin hepsi, birbirlerinin yüzüne bakıştılar. Koğuş nöbetçisi biliyordu kimin yaptığını:

"Bu resmi Angelos yaptı. Bunu yapan Müslüman değil, gavur!.."

"Derhal kaldırın ordan! Benim odaya götürün! Angelos'u da, çağırın bana!" dedi müdür. Sonra 2. koğuşa girildi: Aynı ak çarşaflar, aynı sabun kokusu... Sonra 3. koğuşa girildi. Duvarda kenarları nakışlı bir ayna gördüler:

"Derhal kaldırın ordan onu! Benim odaya götürün! Yapanı da, getirin bana!" Sonra 4. koğuşa girildi. Duvarda yağlıboya bir portre gördüler:

"Fevkalade!" dedi Müdür İzzet bey: "Ekipbaşı Memed'in portresi değil mi bu?"

"Evet ekipbaşı Memed'in resmi. İbram Ali yaptı," dediler geridekiler.

"Güzel yapmış aferin, Alın bu resmi, Ali'yi de getirin bana." "Derhal efendim," dediler. Sonra 5. koğuşa girip çıktılar, sonra 6. koğuşa. Burada da çamurdan yapılmış bir çift öküz gördüler:

"Bunu da alın götürün! Bunu yapanda da bir işler var. Onu da, getirin bana!" "Derhal efendim!" dediler hep birden.

Birinci ekip, Yeldeğirmeninin üstünde kirizme yapıyordu. Atın üstünde bir gardiyan geldi. Angelos'u aldı götürdü...

Angelos atın önünde giderken, mapus işçiler aralarında konuştular:

"Gavur olmak da zor Müslümanların içinde..." "Gavurluk her yerde zor..." "Amerika'da kolaymış..." "Almanya'da da kolaymış gavurluk..." "Yahudilik hepsinden zor. Fırınlarda yakmışlar Alamanlar Yahudileri..." "Neden yaktılar ki yazık, onlar da bir Allahın kulu..." "Git de Çolak Hafız'a sor..." "Angelos da bir Allahın kulu. Dursun varsın içimizde..."

Üçüncü ekip Martı tepesinde kirizme yapıyordu. Atın üstünde bir gardiyan geldi. Aynacı Yusuf'u aldı götürdü.

Dördüncü ekip Çamlıyüz'de kirizme yapıyordu... Atın üstünde bir gardiyan geldi. İbram Ali'yi aldı götürdü...

Ali atın önünde giderken, mapus işçiler arkalarında konuştular:

"Ali'yi müdür çağırmış, ne yapacak ki?" "Kapalıya atmasın sakın!" "Bursa damına sürmesin sakın!" "Şu ağızlara bakın hele, hiç köfte görmüşe benziyor mu!..." "Müdür resmini yaptıracaktır oğlum... "Bildin

sanki?..” “Bildim elbet. Geçen gün, nasıl beğendi defterindeki resimleri...” “Beğenmek öyle mi olur, hiçbir şey anlayamadı yaptığı resimlerden...” “Anlamasa çağırmaz resmini yaptıracaktır müdür, görürsün bak... “Ben olsam yaptırmam...” “Sende resime gelecek surat yok ki, şuna bak! insan değil maymun...” “Baksana seninki pek güzel, ah yavrum!..” “Tüh! edepsiz herif!”

Altıncı ekip, İncirüstünde kirizme yapıyordu... Atın üstünde bir gardiyan geldi. Oyuncakçı Talib'i aldı götürdü...

Mapus işçiler aralarında konuştular:

“Acep nedenki?..” “Çamur kaldıracaktır...” “Bebek yaptıracaktır... “Doğru...” “Ne doğrusu be! Müdür çocuk mu, ne yapsın bebeği?” “Okumuş adamların işine akıl ermez.” “Ermez vallaaa!...” “Aklına geleni yaptırır...” “Yaptırır!...”

Angelos'u müdürün karşısına diktiler.. Müdür, karşısına dikilen ince uzun, kafası dazlak, burnu kocaman adamı tepeden tırnağa süzdü:

“Adın ne senin? Buradakilerin hangisini sen yaptın?” Müdür, koğuşlardan toplananları gösterdi... Angelos yaptığı resmi görüverince, bir anda korkunun altından sıyrılıp kurtuldu:

“Adım, Angelos, Stivadinis. Deniz manzarasını ben yaptım... Pazar günleri yaptım ama ama bey baba...”

“Dışarıda ne iş yapardın?”

“Boyacılık yapardım.”

“Çok güzel! Bizim kayıkları da boyarsın! Sen portre yapabilir misin?”

“Bir fotoğraf verirseniz...”

“Çok güzel! Hemen sana bir oda vereceğim revirden. Orada Adalet Bakanının portresini yapacaksın...”

Ardından, Aynacı Yusuf'u diktiler.

“Adın ne? Buradakilerin hangisini sen yaptın?”

“Aynacı Yusuf. Şu aynayı ben yaptım.”

“Dışarıda ne iş yapardın?”

“Çiftçilik yapardım... Aynacılığı damda öğrendim.

“Çok güzel! Kütüphanenin duvarlarına, ayna yapacaksın... Çiçek bahçesine verdim seni. Boş zamanlarında ayna dökeceksin...

Ardından İbram Ali'yi diktiler... Müdür Ali'yi görür görmez tanıdı:

“Evet, sensin, demek...”

“Evet benim.

“Bu portreyi sen mi yaptın?”

“Ben yaptım.

"Fevkalade bir portre! Seni çiçek bahçesine verdim. Boş zamanlarında resim yapacaksın..."

"Sağol bey baba..."

"Dur! Acele etme! Yakında Adalet Bakanı geliyor. Başbakanın bir portresini yap bakalım. Kütüphanenin duvarına asacağım..."

"Ben başbakanın resmini yapmam!"

"Ne, ne, ne!... Neden yapmazsın?... Bu resmi nasıl yaptın?"

"Memed'in yüzüne baka baka..."

"Başbakanın portresini de, fotoğrafına baka baka yaparsın..."

Ardından, Oyuncakçı Talib'i diktiler... Müdürün masasında bir çift öküz. Müdür parmağını övendere gibi uzattı öküzlere:

"Bu öküzleri sen mi yaptın?"

"Ben yaptım sayenizde..."

"Sen heykeltıraş mısın?"

"Hayır efendim... Ben dışarda çiftçilik yapardım..."

"Heykeltıraş değilsen bunları nasıl yaptın?"

"Yapmaya başladım mı gayet kolay..."

"Seni çiçek bahçesine verdim. Boş zamanlarında heykeller yapacaksın. Kütüphaneye koyacağız..."

Ardından hiç tanımadığımız birini diktiler... Müdür, parmağını nişan alır gibi uzattı karşısındaki mapusa:

"Ne biçim çiçekçibaşısın sen! Nedir çiçeklerin hali böyle? Çoğu kurumuş. Park orman olmuş?"

"Geldim geleli, durmadan çalışıyorum. Bahçe büyük, tek başıma hakkından gelemiyorum..."

"Şimdi sana, aklı başında, becerikli üç adam verdim. Hemen git, onları bul! İki gün içinde, her taraf bellenip sulanmalıdır. Yakında Adalet Bakanı geliyor. Parkınız, cennet bahçesi gibi olmalı..."

6

İmralı çiçek bahçesi dedikleri yer, küçük bir parktı. İdare binası, kütüphane ve köşkün yerleşme esasına göre düzenlenmiş güzel bir park. Yanlarda, sıra sıra uzun çiçek tarhları. Ortasında yer yer çiçek göbekleri vardı. Tarhlara, göbeklere çam, köknar, ardıç, akasya ve çınar ağaçları dikilmişti... İki havuz vardı parkta. Biri dolu, biri boştu.

Ayrıca çiçek bahçesine giriverince, dünyaya yeni gelmiş gibi oldu. Tutsaklıktan özgürlüğe, cehennemden cennete koymuşlardı sanki onu. Bu

bitkiler sanki onun için dikilmiş; bu çiçekler sanki onun için açılmıştı. Aynaların kenarlarına hangisini alıp koymalıydı şaşırdı. Ne kadar çok çiçek vardı. Hiçbirinin adını bilmiyordu. Az daha karanfillerle, gülleri de tanımayacaktı.

İbram Ali, çiçek bahçesine verildiğine hem memnundu, hem değildi. Memnundu: Çünkü boş zamanlarında resim yapacaktı. Değildi: Çünkü fotoğraftan resim yaptıracaklardı...

Oyuncakçı Talip, çiçek bahçesinin içinde keyifli keyifli gezindi. Her taraf çiçek içinde iyi güzeldi ama, bu çiçek topraklarından heykelcik olmazdı. Hem kumlu, hem gübreliydi buranın toprağı...

Çiçekçi başının suratı asıktı müdürün yanından çıktığı zaman. İki gün içinde bu kadar büyük bir bahçe, üç kişiyle bellenip sulanır mıydı?..

Üç eski dost, birbirlerini hiç ummadıkları bir yerde, çiçek bahçesinin içinde görüverince şaşırdılar. Bu sırada çiçekçi başı da geldi:

"Selamünaleyküm! Müdür beyin çiçek bahçesine verdiği adamlar siz misiniz? Adınız ne sizin? Benimki Haydar."

"Benimki Yusuf." "Benimki Ali." "Benimki Talip..."

"Gelin arkam sıra. Şimdi öğle paydosu, size bahçeyi gezdireyim.. İşte bu karanfil tarhları boydan boya çapalanıp sulanacak. İyi bir çapa yapar bol su da verirsek, bu karanfiller kış ve yaz açar. Bu kenardakiler; çuha çiçeği, sarmaşık, hanımeli, bunlar su istemez..."

"Demek ki onlardan kurtulduk," dedi Talip. Haydar sararmış seyrek dişlerini göstererek sırıttı:

"Bunlar soğanlılar; lale, sümbül, hercai, zambak. Çiçekleri kurumuş sapları yaş... Şebboy, kına çiçeği, yıldız çiçeği, papatya ve kadifeler sararmış. Bunların hepsini söküp atacağız..."

"Aman usta, söküp atmadan aynanın kenarlarına birkaç tane model...

"Kasımpatlar açmak üzre, dipleri bellenip sulanacak..."

"Yahu be usta, sen hiç çalışmamışsın be! Biz ekin biçerken, harman sürerken, soğan sökerken... Biz kütük sökerken sen ne iş yaptın?"

"Ben yeni geldim, on gün oldu geleli. Ben Ankara'da, başbakanın çiçekçisiydim. Yeni geldim."

"Keşke gelmeseydin. Bu kadar yeri biz mi belleyeceğiz?"

"Ben gelmedim getirdiler. Ben de sizin gibi bir mapusum...

"Mapus olduğun suratından belli. Kimbilir ne halt ettin. "Bu kadar yeri biz mi belleyeceğiz?" "Bu kadar yeri biz mi sulayacağız?"

Haydar, pis pis sırıttı:

"Gelin arkam sıra. Alın şu belleri elinize. İşte bakın şöyle, aynı benim gibi belleyeceksiniz...

"Ne zaman resim yapacağım ben?" "Ne zaman ayna dökeceğim ben?" "Ne zaman heykelcik yapacağım ben?"

"Yukardan aşağıya çökünce küreğin üstüne, toprağın karnını yaracaksın."

"Müdür bana; -ayna dökeceksin dedi, boş zamanlarında.." "Müdür bana; -heykelcik yapacaksın." "Müdür bana; -resim..."

"Müdür bana; -iki gün içinde her taraf bellenip sulanacak, dedi... Ben çiçekçi başıyım. Alın şu belleri elinize!"

"Nereye gitsek bir baş dikiliyor tepemize!" "Çiçeklerin içinde bile tutsaklık!" "Mademki günlerimiz burada da tutsak, verin şu beli elime..."

O gün akşama dek, birbirlerine küs gibi sessiz çalıştılar... İki günde değil, ancak on günde belleyip sulayabildiler bahçeyi... Ondan sonra işleri hafiflettiler ama, yine de öğle ve akşam paydosları dışında serbest değildiler. Kuru havuzun üstünü kapatıp bir sığınak yaptılar kendilerine. Burada Ali resim çizecek, Yusuf ayna dökecek, Talip heykelcik yapacaktı. Günlerden bir gün, Ali'yi resim çizerken gördü kütüphaneci Ulvi. Ulvi de Ali gibi bir mahkumdu. Lise mezunu olduğu için, kütüphaneci yapmışlardı onu. Kütüphanede on bine yakın kitap vardı... (Bu kütüphaneyi, Esat Adil Müstecaplıoğlu İmralı müdürü olduğu sıralarda kurmuş ve kitapların hepsini o temin etmişti.) Kütüphaneci Ulvi'nin ödevi, okumak isteyen mapuslara kitap verip almaktı... Türkiye'de çıkan kitapların hemen hepsi burada vardı. Resim, heykel, tezyinat ve güzel sanatlara ait kitapların hemen hepsi bulunurdu. Bilim kitaplarının hepsi, şiir, hikâye, roman ve edebi kitapların hepsi, dergilerin hepsi buradaydı.

Ulvi, Ali'nin çizdiği resimleri çok beğendi. Ali'yi kütüphaneye götürdü. Ali ömründe ilk defa bu kadar çok kitap görüyordu: "Ne zaman yazmışlar bu kadar kitabı! İnsan oğlu dünyaya çıkar çıkmaz, kalemi eline alır almaz, durmadan yazmışlar demek. -Bu kitapları kimler okur, kimler okumuştur. - Yüksek okullarda okuyanlar," diye göğüs geçirdi. Okul sıralarında okuyamadığına, her zamankinden daha beter üzülüyordu şimdi.

"Kaç kitap vardır burada?" diye şaşkınca sordu Ulvi'ye.

"On bini aşkın..."

"Sen hepsini okumuşsundur değil mi?"

"Hepsini değil birazını..."

"Niye hepsini okumadın? Ben olsam hepsini okurdum..."

"Yine oku, işte kitaplar burada. Ama hepsini okumaya lüzum yok. Sen ressam olacaksın değil mi? İşte bu gözdekiler, güzel sanatlara ait... Al baklım şu kitabı, okuyup bitirince getirirsin, ben de tekrar bir başkasını veririm..."

Deveden bir tüy alır gibi, on bin kitaptan birini aldı eline İbram Ali. Çok gerilerde kalmış gibi, okuyarak yürüdü...

Mapus bahçıvanlar kuru havuzun içinde, Ali'nin elinde bir kitap, bakıyorlar çocuklar gibi. Ali kitabı açtı ve bir başlık okudu:

"Empresyonizm..." "Ne demek?" dedi Yusuf, Haydar bildi: "Gavurca." "Akşama koğuşa gidince lugata bakarım." dedi Ali ve okudu: (Toulouse-Lautrec...) "Bu da gavurca, buna da bak..." "Ula Haydar, gavurcaları nasıl da bildin?" dedi Talip parmaklarını gözünün önünde oynatarak. Haydar sırıttı: "Yazılarını sonra okursun, hele aç da resimlerine bakalım.

Ali yazılı sayfaları atlayıp, resimli bir sayfa açtı:

"Ah anam! Garıya bak!" dediler hep birden. "Nerden buldun bu kitabı?.." "Aman çabuk kapatma!.." "Şuna bak, çırılçıplak denizde... "Şu bizim denizde de böyle bir tane olmalı ki..." "Avucunu yala bir yerin şişer... "Hep buna mı bakacağız, aç şunu hele, daha iyileri vardır belki..." "İşte bunlar da çamaşır yıkayanlar..." "Onları geç..." "Geçtik onları. Bunlar da dansözler.." "Bunlar, zararsız..." "Zararsızları da geçelim..." "Çevirdim sayfayı işte bakın! Amma da resim yapmış usta!..." "Vay kahpenin gavuru vay! Nasıl da yaptın bu garıyı!..." "Şu pamuk gibi garının altını oku hele bir?.." (Renoir: Banyodan çıkış...) "Elleme çıksın varsın... "Helal olsun ustaya, iyice kabartmış, hamur gibi..." "Elleme kabarsın varsın... "Çeviriyorum sayfayı? İşte biraz da buna bakın. (Gauguin: Tahitili kadınlar...) "Arap garılarına boş ver..." "Şimdi şunun şurasında arap marap, keşke olsa..." "Höst! Üstüme çıkacak aygıra bak!..." "Sizin hakkınızdan iş gelir. İşler hafifleyince azdınız..." "Sayfayı çevirdim şuna bakın! Tıpkı Talihsiz Mustafa! (Van Gogh: Provenceli genç adam..) "Bunun genci böyle, ihtiyarı nasıl ki?.." "Tıpkı bizimkiler gibi geniş kenarlı şapka giymiş başına... "Tıpkı bizim gibi perişan..."

Bir oturuşta, su gibi okuyup içmek istiyordu kitabı Ali. Çünkü on bin kitaptan bir tanesi elindeydi. Ne zaman, kaç yılda okuyacaktı bu kadar kitabı? Her gün bir kitap bitirirse; dört yıl burada kalacağına göre, hepsini okuyup bitirirdi. Ama üç günden beri, hâlâ bitirememişti gece gündüz okuduğu halde şu kadarcık kitabı... Mesele, anlayarak okumaktı. Ne kadar da bilmediği sözcükler vardı bu kitabın içinde! Tüm kitaplar böyleydi herhalde...

Okuduğu kitapların içinden, bilmediği sözcükleri çıkarıp ezberlemeye başladı İbram Ali. Her gün on sözcük ezberlemek zorundaydı. (Bir de Fransızca gramer geçirdi eline.) İşte bu şekilde elindeki ilk kitabı on beş

günde bitirebildi ancak. Sonra sonra daha çabuk, daha hızlı okuyup anladıkça, şevklendi. Her öğrendiği bilgiyle, yeni yeni pencerelerden bakar gibi oldu dünyaya...

Birinci kitabı götürüp ikincisini aldığı zaman, Ali'nin arkadaşları etrafını çevirdiler gene:

"Hele aç bakalım, neler var içinde görelim..." "İşte bakın bu kabartma resim, İsmail'in kurban edilmesini gösteriyor..." "Gavurlar da inanıyorlar demek kurbana..." "Kurban etmek, bize onlardan geçmiş." "Hayır onlara bizden geçmiş..." "Gavurluk mu evvel, Müslümanlık mı?" "Gavurluk." "Müslümanlık." "Kavga etmeyin yahu, sayfa kapandı..." "Şuna bakın." (Donatello: Eyüp peygamber...) "Amma da perişan, fakir bir adammış haa!..." "Peygamber kısmı böyle olur..." "Şunun altını oku hele, bu da peygamber galiba?..." (Donatello: Davut...) "Gördün mü bak bu da peygamber. Çırılçıplak, her şeyi meydanda..." "Peygamber çıplak olmaz!" "Neden olmazmış, peygamber de Allahın bir kulu." "Bırakın şimdi tartışmayı, sayfa çevrildi." "Vay anasını gerip gerip, sıkıyorlar okları!" "Acep ne suç işledi ki?" "İyi ki bizi böyle yapmıyorlar..." "Sus hele, töbe de! Duyumuyuverirler..." "İsrafile bakın, Sur'unu üfürüyor." "Üflüğü duyan ölüler, birer birer doğruluyorlar..." "Mantar gibi bitiyorlar yerden..." "Aman bu sayfayı çabuk çevir..." "İşte çevirdim. Bak Talip Usta, şu heykeli yapmak için ressam nasıl çalışmış: Önce desen çizmiş bir sürü, yandan önden arkadan. Nasıl bir heykel yapacağını, kağıtlar üzerinde arayıp bulduktan sonra da şu etüdü yapmış..." "Bizim Talip Usta öküz heykelinden başka bir şey bilmez..." "Bilmez olur muyum, kurtları geyikleri kim yapıyordu Bursa damındayken?..." "Onlar çocuk oyuncağı..." "Zaten bizim işlerimiz de bir oyuncak..." "Gel sen beni dinle de, resim çizmesini bir öğren..." "Başka çarem yok. Öğrenmeli bari..." "Vay anasını! Dedenin sakalına bakın hele, göbeğinden aşağıya inmiş!" "Vay anasını! Dedenin ellerine ayaklarına bir bakın, dev gibi kocaman." "Vay anasını! Bin yaşında vardır bu dede." "Altını oku hele?" (Michelangelo: Musa heykeli...) Adem ile Havva'nın cennetten kovulması..." "Haydi kalkın arkadaşlar! Burası resim mektebi değil. Biraz daha otururşak, bizi de bu çiçek bahçesinden kovarlar..."

7

Acı tatlı günler gelip geçiyordu. (Ancak üç ay olmuştu İmralı'ya geleli.)

Yalnız pazar günleri resim yapmak, Ali'yi doyurmuyordu bir türlü. Her gün her saat, durmadan çalışmak istiyordu. Artık resim yapmadan duramayacaktı. Dayanamayacaktı bu yaşama...

İbram Ali o sabah iş başı yapmadı... Çiçekçibaşı, Ali'nin iş başı yapmadığını başgardiyana haber verdi. Başgardiyan Ali'yi aldı, infazcı Vehbi beye götürdü. Vehbi bey Ali'yi aldı, müdüre götürdü. Müdür makamında yoktu. İstanbul'a gitmişti. Mapusları bir yerden bir yere, alıp vermek yetkisi müdüre aitti... İnfazcı çalışmayan bir adamı serbest bırakacak değildi ya... Ali'yi kapalıya attı:

"Gir bakalım buraya, müdür gelince icabını düşünür!"

"Müdür gelene kadar ben burada mı kalacağım?"

"Evet müdür gelene kadar burada."

"Ya müdür gelmeyiverirse?"

"Kapatın kapıyı!" dedi infazcı yanında duran gardiyana: "Burası duruşma değil, fazla laf istemem."

Bir değil, iki kapı üst üste kapandı. İbram Ali'nin gözleri, açık mıydı kapalı mı? Şimdi şu saat, gece miydi gündüz mü?" "Gündüz içinde bir gece," dedi bu yere Ali.. İçerinin, küf ve sidik kokularından gözleri yandı. Ayakta bir vakit bekledi. Dışarıda öğle borusu çaldı. Ayakları yorulunca duvara yaslandı... Dışarıda akşam borusu çaldı. Omuzu yorulunca çömeldi. Dışarıda yat borusu çaldı. Dizleri yorulunca bağdaş kurup oturdu. Beton ıslak ve soğuktu... Az sonra kalktı. Ayakta bir vakit bekledi. Yaslandı. Bekledi. Çömeldi. Bekledi. Oturdu. Az sonra kalktı. Yaslandı. Dışarıda kalk borusu çaldı. Bekledi. Dışarıda bir anahtar, kilide giriyor. Bir kapı açıldı. Bir kapı daha var. O da açıldı. Işıktan Ali'nin gözleri kamaştı... İçeriye bir adam daha koydular. Kapılar hemen kapanınca, içerdekiler birbirlerini tanıyamadılar...

Karanlığın içinde dört kulak, birbirlerinin soluklarını bir süre dinlediler. Sonra soluklar sese döndü:

"Niçin geldin buraya?.." "Ben gelmedim, getirdiler. Ya sen?... "Beni de getirdiler." "Senin adın ne?.." "Benim adım Sinoplu İsmail. Ya sen kimsin?.." "Benim adım da İbram." "Oooo İbram Ali sensin demek?"

Derken kapı tekrar açıldı. İçeriye bir kişiyi daha attılar... Kulaklar solukları bir süre dinlediler... Sonra bir ses:

"Nefesin kokuyor arkadaş, şu tarafa dön kim isen!.." "Öf be! hakikaten kokuyor, o tarafa dön be!.." "Şu yana dön bu yana dön, baksana duvardayım." "Nerden geldin, buraya üç kişi sığar mı?" "Mezarda ne yapacaksınız? Gene burası geniş... "Mezarda canlı adamın işi ne?" "Ölmeyecek misin?" "Ölünce her şey tamam. Hiçbir şey duyulmaz... "Sen ölüp

de dirileceğine inanmıyor musun?.." "Öleceğime inanıyorum da, dirileceğime inanmıyorum..." "Töbe estağfurullah!" "Anladık anladık! Nefesin de bi kokuyor ki! Şu tarafa dön demedik mi sana!.."

Derken kapı bir daha açıldı:

"Çıkın dışarıya bakalım!" dedi infazcı Vehbi: "Sizi müdür beye götüreceğim..."

Kapalıdan çıkanlar müdüre giderken, tözekliye tökezliye yürüdüler...

İbram Ali'yi müdürün karşısına diktiler: Müdür Ali'yi görünce yüreği bir hoş olup yumuşadı. Nedense seviyordu onu. Sayemizde ressam olsun diyordu. Ama bu oğlanın da aksiliği üstünde, iş başı yapmamış baksana... Müdür İzzet bey, mahsus yüzünü buruşturup sesini sertleştirdi:

"Neden iş başı yapmadın?"

"Resim yapmak için."

"Burası, iş esası üzerine kurulmuş bir cezaevi. Mutlaka, bir iş yapacaksın. Artan zamanında da resim yaparsın."

"Artık zamanlarla resim yapılmıyor. Ben sabahtan akşama değin resme çalışacağım."

"İstediğin işi yapmak senin elinde mi?"

"Ben resimden başka hiçbir iş yapmayacağım."

"Mahkum olduğunu unutuyorsun galiba!"

"Mahkumluğumu yalnız resim yaparken unutuyorum..."

Müdür İzzet bey, müdürlüğünü unutup bir baba şefkatiyle baktı Ali'ye. Ali nasıl olsa sürülmeyi gözüne almış, istediği gibi konuşuyordu:

"Burada kalırsam dört yılda çıkacakmışım. İstemiyorum, sürün beni Bursa damına. Yedi buçuk yılı gözüme aldım..."

"Dur hele!... Neler konuşuyorsun sen? Kütüphanede biraz bekle de, bir çaresine bakarız..."

Ali kütüphaneye girince gönlü biraz rahatladı... Ardından Sinopluyu diktiler müdürün karşısına, Müdür kendini toparlayıp:

"Sen de mi iş başı yapmadın? Neden çalışmıyorsun?" diye çıkıştı.

"Kara işlerinde çalışmak köydeki işimiz... Buraya gelmişken bir sanat öğrenmek istiyorum sayenizde."

Müdürün hoşuna gitti bu yakarma. Sinoplu İsmail'i dokuma ekibine verdi.

Ardından Cavit'i diktiler müdürün karşısına. Müdür karşısında çalışmayan bir adam daha görüverince, bu sefer sahiden kızdı:

"Sapasağlam bir adamsın! Neden iş başı yapmadın?"

"Namaz kılamıyorum tarlalarda çalışırken."

"Sen köylü değil misin? Kendi tarlana gittiğin zaman ne yapıyordun?"

"Kendi işimde istediğim zaman işi bırakırdım," diye attı Cavit. Halbuki, dama düşünce başlamıştı namaza... Müdür İzzet bey aptesinde namazında bir adamdı. Namaz kılar bir mapus karşısında duygulanıp gene yumuşadı. Ve derhal ona, ibadet etmesine uygun bir yer buldu:

"Seni gece bekçisi yapsam nasıl? Gece sokaklarda gezer, gündüz ibadet edersin."

"Sağol bey baba, Allah razı olsun senden!.. Eşhedüenla ilahe illallah!..."

"Peki peki anladık! Dini bütün bir adamsın... Haydi bakalım çık dışarıya!"

Müdür İbram Ali'yi çağırdı:

"Gel bakalım, seni de koğuş nöbetçiliğine veriyorum. 5. ve 6. koğuşları, silip süpüreceksin. Gayet kolay bir iş. İki de hela var, onlara da su döküp yıkadın mı tamam. Günde iki saatlık bir işin olacak. Ondan sonra da resme çalışırsın."

"Bu nöbetçilik değil, çöpçülük," dedi Ali.

"İstersen. Resim yapmana en uygun bu iş var."

"Birkaç gün düşüneyim," deyip çıktı dışarıya Ali.

Üç gün düşünüp taşındı: Hela temizleyenler, ortalık süpürenler de insandı. Resim yapmak için her işe katlanacaktı...

Aldı süpürgeyi eline: Süpürdükçe tozadı, süpürdükçe tozadı. "Öof be!" toz içinde bunaldı.. Dışarıya çıkıp, derin birkaç nefes aldı verdi. Aklına bir şey geldi: Yatak çarşafının ucundan, bir parça yırttı... Dişi aşçılar gibi değil, maske yapanlar gibi bağladı burnunu. Bir saat sürdü süpürme işi. Daha dur bakalım, helalar temizlenecek. Musluklarda su yoktu, suyu denizden getirecekti.

Getirdi, döktü... Getirdi, döktü... "Öof be! amma da kokuyor be!" Sonra gidip ellerini yüzünü iyice yıkadı, bir de ispirtoyla ovdu. İşte bu kadardı günlük işi. İki saat ya sürdü ya sürmedi... Saatine baktı; daha akşama altı saat var. Altı saat resim yapacaktı demek: "İşte resim yapmak için upuzun bir zaman. Kendi kendine konuştu: 'İşte bunlar da kalem, işte kağıtlarım. İşte fırçalarımın hepsi tamam, muşambalar hazır. Sonra bir vakit arandı... Bir şey eksik... Kimin resmini yapacaktı?... Pencereden dışarıya bakındı: Sokaklarda kimse yoktu. Mapus işçiler tarlalarda çalışıyor. Kim model duracaktı Ali'ye?..

İşte o günden itibaren Ali, insanların yani mapus işçilerin resmini yapmak için tarlalara çıktı. O günden itibaren, kıpırdayan insanları model aldı. O günden itibaren, boyunduruktaki öküzleri model aldı. Her

gün tarlalara çıktı, akşama dek bıkmadan usanmadan, dört yıl burada kaldığı sürece kıpırdayan ne kadar canlı varsa hepsinin resmini yaptı... Kış günlerinde her gün ahıra gidip, öküzleri model alarak çalıştı. Daha sonra İmralı yaşantısına uygun düşen konularla, yağlı boya tablolar yapıp bıraktı oraya. (Bunlar arasında kendi anasının portresi de vardı.) Arkadaşlarına da birçok portre yaptı.

Hem mutluydu hem de özgür gibiydi İbram Ali. Mutluydu, çünkü resim yapıyor ve kitap okuyordu durmadan. Özgür gibiydi, çünkü İmralı'nın her yanında gezip dolaşabiliyordu. Empresyonistler gibi, kırlara resim yapmaya bile çıkıyordu.

Bir gün kütüphaneye girdi Ali: Kütüphanenin duvarları, Angelos'un yaptığı portrelerle doluydu. Büyük büyük, bir buçuk metre boyunda yağlıboyalardı bunlar. Hemen hepsi de, Adalet Bakanına ve mapushaneler umum müdürüne aitti. Bunların arasında bir de başbakanın portresi vardı. Aksine, o da pek iyi olmamıştı.

"İşte bu portreye bir bak," dedi kütüphaneci Ulvi, Ali'ye: "Sen bundan daha alasını yaparsın. Ben, senin mapuslara yaptığın resimleri gördüm, hepsi de canlı canlı... Şu başbakanın resmini bir de sen yap. Müdür seni seviyor. Daha fazla gözüne girmek için, başbakanın portresini yap! Al işte sana bir fotoğrafını veriyorum..."

"Ellerimin çalımı bozulur..."

"Bir sefer yapmakla bozulmaz..."

"Ellerimi kötüye alıştıramam..."

"Bir kere yapmakla kötüye alışmaz. Kırma beni," deyip Ali'nin cebine başbakanın fotoğrafını soktu Ulvi.

Cebine konan bu fotoğrafı çıkarıp baktıkça, canı sıkılıyordu Ali'nin. Bir an önce yapıp kurtulmaktan başka çaresi yoktu. Fotoğraftan resim yapmayı hiç sevmiyordu.

Bir işi başkalarına beğendirmek zordur... Bunun için dikkatle çalıştı. Müdürün gözüne girmek için de, ister istemez özenip bezendi. Ve günlerce endeleyip kondaladı: En ufak bir kusuru yoktu işte. Yalnız, imza atmadı altına. Fotoğraftan yaptığını, resim yerine koymuyordu.

Yaptığı iş bir işmiş gibi, resmi eline alıp müdüre götürürken, bir övünç dalgası geldi içine. Adımlarını gururla atmaya başladı: İltifat edilme isteğine kapıldı... Hem istemeye istemeye yapmıştı, şimdi de bu çalım n'oluyordu. Kendi kendini tenkit edecek oldu, yapamadı. Fotoğraf motoğraf, emeği geçmişti çünkü. Emeğinin karşılığını alacaktı şimdi. Şimdi beş dakika sonra müdürün karşısına çıkacak... Müdür şaşırıp kalacak...

Şimdi üç dakika sonra... Müdür hayretler içinde... Şimdi bir dakika, der ken içeri girdi İbram Ali: -Ve yaptığı resmi, bir yumurtayı dikine, kırmadan koyar gibi koydu müdürün karşısına... Resmi yaparken bu kadar terlememişti: "Şimdi müdür hayretler içinde kalacak!" diyordu İbram Ali.

Hayır, müdür dehşetler içinde kaldı: Başbakanın alnının her iki yanlarındaki kan damarları, bir acayip gözüktü müdürün gözüne. Bugün çok mu yorgundu gözleri, nedir:

"Başbakanı... boynuzlu... yapmışsın!... Neden.. böyle yaptın?.." deyince müdür, İbram Ali neye uğradığını şaşırdı. Gözlerinin önü yıldız yıldız oldu. Sanki bir avuç kum atmışlardı gözlerine. Her şeyi allak bullak görmeye başladı. Başbakanı boynuzlu yapmak ne demekti? Bunu yapan bir mapusun hali duman değil miydi? Başbakanın resmine bir de İbram Ali baktı. Gözlerinde bir avuç kumla baktı: "Amanın sahiden bir şeyler var kafasının yanlarında!"

Tam bu sırada kütüphaneci Ulvi içeri girdi ve Ali'nin imdadına yetişti:

"Efendim müdür bey, başbakanın şakaklarındaki kan damarlarını biraz fazla abartmış, canlı olsun diye tabii. Fazlaca kabarık olan bu damarlar hakikaten boynuza benzemiş..."

"Hem de çatak çutak!" dedi müdür.

"Biraz hafifletirse bir şeyi kalmaz," dedi Ulvi. Ve İbram Ali de büyük bir töhmetin altından kurtulmak için kıpırdadı:

"Biraz hafifletirsem, bir şeyi kalmaz."

8

Yaz, sonbahar geçti, kış geldi. (Ancak altı ay olmuştu Ali İmralı'ya geleli.) İmralı Adası tüm rüzgarlara bağrını açmış, hedef gibi durur denizin ortasında. Adanın İstanbul'a bakan yüzü, uçurumlar ve sarp kayalarla çevrildiler. Kayaların içinde irili ufaklı kovuklar vardır. Kayaların içinde inler, derin ve karanlıktır. Denizin taa öteki kıyısından hızlanan korkunç dalgalar, kayalara saldırırken karabataklarla güvercinler, inlerin en derin yerine sığınırlar.

Yaz günleri balık çok tutulurdu İmralı'da. Mapuslara bol bol balık verilirdi yazın et yerine. Ama kış gelince, ne balık yiyebilen olurdu ne de et.

İlkbaharda martı yumurtası, kışın da karabatak kuşu tutup yerdi mapusların bazıları... Martılar, en yüksek yerlerin üstlerine yumurtlar. Çıkması zordur buralara... Karabataklar, kışın sığındıkları inlerde yavru çıkarırlar. Leş gibi balık kokar inlerin içi... Martı yumurtası, iri olur hindi yu

murtası gibi... Karabatağın eti serttir ve balık kokar. Ama kış günlerinde balık tutamayıp aç kalan bu kuşların eti, balıksı kokmaz.

Sabahtan beri yağan yağmur, bir saat sonra kara çevirdi. Tarlalar kepir sardığından, ekipler kulübelerine girdi. Yalnız yol ekibi iş başında: Yeldeğirmeni yolunu yapıyor. Ekipbaşı Koca Murat ateşin başında. Türkücü Hasan ateşe odun atıyor. Tespihçi Memiş ellerini koynuna sokmuş...

Ahırda öküzlerin yanında oturan mapus işçiler ateş yakmış ısınıyorlar... İkinci köyün çiftçisi Selçukgazili Ahmet ekmek kızdırıyor ateşte.. Birinci köyün çiftçisi Uzun Yavuz, hayvanların gübresini kürüyor... İbram Ali, öküzlerin desenlerini çiziyor. Oyuncakçı Talip desen çizmesini öğrenmek için, Ali'nin çalışmalarını süzüyor.

Aynacı Yusuf, ayna döküyor kuru havuzun içinde. Çiçekçibaşı Haydar, hayretle bakıyor Camın üstündeki ilacın değişip sır oluşuna..

Beşinci köy toprak kulübenin içinde: Boğazköylü Osman ateş yakmaya uğraşıyor. (Osman Altıncı köyden, Beşinci köye aktarılmıştı ekipbaşı muavini olarak.) Ekipbaşı Memet soğuktan morarmış, ateşin yanmasını bekliyor ayakta...

Angelos revirin bir odasında, kış manzarası yapıyor pencereden bakarak.

Yol ekibinden Deli Davutla Deli Osman, yeldeğirmeninin altından denizin kıyısına indiler. Gidiyorlar kıyı boyunca sarp kayalara doğru...

Koca Murat, elleri koynunda büzülen Tespihçiye takıldı: "Tespihçi Memiş! Cehennem sıcak mı, soğuk mu?"

Tespihçi: "Cehennem bir ateş..."

Türkücü Hasan: "Yani sıcak?.." Kar yağmıyor bu şekilde demek?.."

Murat: "Şimdi sen cennette misin, cehennemde mi?"

Tespihçi: "Ne cennetteyim, ne cehennemde... Dünyadayım... Öteki dünyada cehennem. Ya sen nerdesin?"

Murat: "Bana göre, cennet de cehennem de bu dünyada... Biz mapuslar cehennemdeyiz, dışardakiler de cennette."

Tespihçi: "Hep İbram Ali öğretti size bu gavurlukları..."

Sinoplu İsmail, ekmek kızdırmaya uğraşan Ahmet'e seslendi: "Üfür şu ateşe be Ahmet! gözlerim çıktı dumandan."

Ahmet: "Sen de şu öküzün pisliklerini sonra atsan olmaz mı? Burnumun direği kırıldı kokudan. Baksana ekmek yiyorum ben...

Yavuz: "Ahırda ekmek mi yenir? Hani ekmek kırıntısı dökmek günah-

tı? Şimdi de kendin döküyorsun. Hem de öküzlerin pisliğine..."

Ahmet şaşkın: "Karnım acıktı oğlum..."

Yavuz alaylı: "Şuna bak karnı acıkmış... Hem her şeye günah dersiniz... İşinize geldiği gibi uyduruyorsunuz dini..."

Çiçekçi Haydar, aynanın sırrına hayretle bakarak: "Bu Allahın işine akıl sır ermez..."

Aynacı Yusuf: "Bu benim işim Allahın işi değil. Bu sır da aynanın...

Haydar: "Sen de tıpkı İbram Ali gibi konuşuyorsun..."

Yusuf: "Doğru konuşayım da, kimin gibi olursa olsun..."

Haydar: "Sen de sapıtmışsın iyice..."

Yusuf: "Şu aynaya bir bak hele, hangimiz sapıtmışız..."

Haydar: "Çek aynayı karşımdan! Senin aynan da lazım değil, yüzün de!..."

Yusuf: "Bu aynadaki yüz, benim değil senin. Gördün mü bak! Kendi kendini görmekten korkuyorsun..."

Ekipbaşı Memet, ateş yakmaya çalışan Osman'a: "Çabuk yak şunu, iyice dondum baksana." dedi.

Osman dalgalı: "Denizin içindeki balıklar ne yapsınlar?"

Memet: "Balıklardan bana ne?"

Osman gülerek: "Bana ne olur mu, onlar da Allahın kulu...

Memet: "Kulu mu? Balıklar insan değil hayvan..."

Osman: "İnsanlar denizden çıkmışlar... Bu ne demek?"

Memet: "İbram Ali'nin uydurmaları bunlar... İnsan Adem'den çıktı...

Osman: "Kitaplar yalan söylemez. Ali de kitaplardan okuyor bunları.

Memet: "Bizim Müslüman kitaplarında hiç böyle bir şeyler yok.

Osman alaylı: "Vardır amma sen ne bilirsin okumasını...

Dönen çıkrığa bakarak, düşündü Sinoplu İsmail: 'İbram Ali'nin anlattığına göre; dünya güneşten kopmuş, o zamandan beri durmadan dönüyormuş... Hayret be! Tıpkı benim çıkrık gibi demek...

Cavit hoca düşündü: 'Şu kitabın yazdıklarını bir öğrensem, hoca olur çıkarım... Ayıp be! Bir de hoca diyorlar bize. Mutlaka öğrenmeliyim canım. Dışarı çıkınca, belki hoca olurum köye...

Adanın İstanbul'a bakan yüzünde, uçurumların ve sarp kayaların dibinde iki kişi gözüktü... Denizin üstünde yuvarlanan dalgalar kayalara

çarptıkça, karabataklarla güvercinler, inlerine sığındılar. Kayalara doğru tırmananları gören martılar, bir an için havalandılar yukarı. Sonra bir şemsiye gibi tersyüz oldular, esmekte olan sulusepkenin içinde.

Kayaların önüne çıkan iki kişi, inin ağzında yanyana durdular, her ikisi de birer taş alıp ellerine, karanlığın içine fırlattılar. Taşların şakırtısı kesilmeden daha, bir kanat patırtısı koptu içerden: Belki on, belki yüz kanat birden çarpıyordu karanlığın derinliklerinden aydınlığa doğru. Dışarıya ilk önce fırlayan güvercinler oldu, sonra karabataklar.

İnin ağzında duranların göğüslerine ilk önce güvercinler çarptı. Sonra karabatakların hemen hepsi de kendilerini denize attılar...

Deli Davut'un elinde iki karabatak kuşu, Osman'a cimcok tutar gibi salladı. Deli Osman'ın elleri bomboştu. Avı elinden kaçırdığına öfkelendi deli. Baktı dalgaların içindeki karabatakların yuvarlanışına: Dalgaların hiç insafı yoktu. Birer kara yumak gibi derleyip toparlıyor, kayalara atıyordu kuşları. Karaya sersem bir halde fırlatılan kuşlar tekrar canlanıp atılıyorlardı dalgaların içine. Deli Osman, elinden kaçırdığı avını yakalamak için öfkeyle atladı dalganın önünde yuvarlanan kuşa. Kuş kendini toparlar toparlamaz, tekrar dalgalara daldı. Ardından Osman da attı kendini denize...

Bunu gören Deli Davut şaşırıp, Deli Osman'a bağırdı:

"Ulan deli domuz! Öleceksin bir karabatak uğruna!.. Sen benden de delisin..."

Dalgaların içinde bir anda kaybolan Deli Osman, biraz sonra elinde bir karabatakla denizden çıktı. Elindeki kuş gibi kapkara kesmişti yüzü, dişleri takırdıyordu:

"İşte yakaladım!" dedi.

9

Havalar yavaş yavaş ısınıyordu. Kuşlar çiftleşti. Ekinler boy atıyordu günden güne. Ağaçlar çiçeğe döndü. Arılar vızır vızırdı her yanda. Kelebekler benek benek. Mavinin içinde yeşil, yeşilin içinde canlılar.

Mapus işçiler, her gün dağılıyorlardı tarlalara. Her gün dönüyorlardı koğuşlara.

İbram Ali tutsak mı, özgür mü belli değildi. Mutluydu ama, adada doğup büyümüş gibiydi. Her gün çalışma halinde, kıpırdayan insanların resmini çiziyordu çünkü. İstediği zaman, istediği yere gidebiliyordu. Hiçbir gardiyan, "nereye gidiyorsun?" diye sormazdı Ali'ye. Herkesin tutsak-

lık altında, ezik çalıştığı bir adada, başıboş gezip cesaretle konuşan bir mahkum, müdürün adamı sayılırdı.

'Bugün hava her zamankinden güzel,' dedi İbram Ali. Çıktı koğuştan dışarıya... Önce bandoya uğradı Sazcı Veli'yi görmek için. Veli serseme dönmüştü saz seslerinin içinde. Ali'yi görünce gözleri ışıdı.

"Bu gece denizin kıyısındayız, kayaların altında" deyip ayrıldı Ali. Sonra çiçek bahçesine uğradı. Aynacı Yusuf ve Talip Çavuş'la konuştu.

Gece deniz kıyısında buluşacaklarını söyledi. Oradan Üçüncü köye geçti. Göreli Recep'le konuştu bir süre..Sonra Beşinci köye gitti. Beşinci ekip bel belliyordu. Osman'ı model alıp, birkaç belci deseni çizdi. Akşama buluşmak üzere ayrıldı. Geçerken yol ekibine uğradı. Koca Murad'ın her zamanki neşesi yerindeydi. Ali'yi gülerek karşıladı:

"Gel bakalım kaynanan seviyormuş, baksana ne yemeklerimiz var." dedi. Ali'yle şakalaşarak, torbadan sekiz on yumurta çıkardı... Türkücü Hasan yeşil bir çayırlığa oturup, elleriyle çimenleri okşadı:

"İşte burası halı gibi, yemeği burada yiyelim.

Mapus işçiler, ellerinde birer tabak, teneke güğümlerle getirilen yemekten alıyorlardı. Koca Murat tabaklara konan yemeği gösterdi:

"Bugün öğleyin, bakla yemeği çıkmış. Bu aşçıda da hiç insaf yok, şuna bak! Bu kara bakladan yemek mi olur? Allah razı olsun şu kuşlardan. Onlar da yumurtlamasalar yandık."

"Hangi kuşlar?" dedi Ali.

"İşte şu uçan ak kuşlar. Karaların eti balık kokar, yumurtası yenmez.

"Bu yumurtalar martı yumurtası demek? Nereden buluyorsunuz bunları peki?"

"Sana söylesem de bulamazsın. Bulsan bile alamazsın."

"Neden?"

"Bunlar, akıllı bir adamın bulup da alabileceği gibi bir yerlerde değil de ondan. Kuşların da kendilerine göre akılları var. Aç gözlü insanlar çıkıp alamasın diye, Martı tepesinin en sarp kayalarının üstüne yumurtlıyorlar."

"Peki kim bulup getirdi bunları?"

"Benim avcılar: Deli Osman'la Deli Davut..."

"Vallahi aşkolsun delilere. Ne kadar iri yumurta bunlar!"

İştahla üç yumurta yedi İbram Ali. Sonra bu sarp kayaları merak edip, ne tarafta olduğunu sordu. Gösterdiler.

İkinci köyün tarlalarını aştı. Güvercinli suyun üstünden Martı tepesinin uçurumlarına doğru yollandı. Martı tepesinin İstanbul'a bakan yüzünden sarp kayaların üstüne doğru bir yol gidiyordu. İbram Ali yol bo

yunca yürüdü... Al gözüm seyreyle der gibi bahar... İbram Ali bir an için kendini unutup, combalak aştı ve yuvarlandı. Otlar acı acı, buruk buruk koktu. Sonra bir kekik göbeğine yaslanıp durdu. Kuşlar bir ağaçtan bir ağaca uçuyor, martılar uçurumun üstünden inip kalkıyorlardı. Derken bir adam gözüktü kayalarda...

Sonra görüntüler birden bire gelişip değişti Ali'nin gözlerinde:

[Fadime ile anası birbirlerine sarılmışlar, ürkek gözlerle bakıyorlar Ali'ye. Fadime'nin gözleri cam yeşili. Sonra Âşe Ananın gözleri ıslak. Sonra düğün dernek. Kavga dövüş ve dam... Sonra Şerife'nin gözleri kara kara...]

Ayağa kalktı İbram Ali. Düşünün içinde yürür gibi yürüdü.

Uçurumun kenarında bir adam, bir kayadan bir kayaya tırmanıyordu. Kayalardan denizin kenarı, en az üç minare boyu. Martılar uçurumun üstünde, bir inip bir kalkıyorlar "vırak vırak!" Adam keskin bir kayadan geçti. Sonra duvar gibi bir kayaya tırmandı. Martıların sesleri, korkunç yankılar yapıyordu kayalarda. Adamın ayakları titremeye başladı. Elleri sarardı. Yüreğindeki korku, kulaklarındaki gümbürtüler, çoğaldıkça çoğaldı. Ne geri, ne ileri. Gözlerinin önü yıldız yıldız oluyor, nerdeyse kararacak. Son bir gayretle, tutunduğu taşları kendine doğru can havliyle çekip tırmandı. Elinin altındaki taşlar, avucunun içinde birer yumurta gibi kırılıp dağıldı...

Tepenin üstünde uçuşan martılar, kayalardan aşağı uçan adamı, ancak birer gözleriyle bakıp görebildi. Öbür gözlerini çevirdikleri vakit, boşlukta kimse yoktu...

Akşam oldu, mapus işçiler döndü koğuşlarına. Yalnız birinci köyün çiftçisi Sülo dönmedi. Yemek borusu çaldı, herkes yedi yemeğini. Yalnız Sülo yemedi. Yat borusu çaldı, herkes yattı yatağına. Yalnız Sülo yatmadı.

Birinci köyün koğuş nöbetçisi, Sülo'nun o akşam koğuşa gelmediğini haber verdi. Ahır nöbetçisi, bir çift öküzün ahıra gelmediğini haber verdi. Haberi alan ekip nöbetçisi, nöbetçi gardiyana, gardiyan, nöbetçi amirine durumu bildirdi.

Yeldeğirmeni ile tavukhane arasında, denizin kıyısında, büyük büyük kayalar vardı. Akşam yemeğinden sonra, İbram Ali, Göreli Recep, Gedelekli Süleyman kayalara doğru yollandılar. Kayalara herkesten önce gelen Koca Murat'la Uzun Yavuz, arkadaşlarını görünce ayağa kalktılar. Selamlaştılar.

"Bugün sen erkencisin Koca Murat?" dedi Süleyman.

"Her gün erken geliyorum, senin haberin yok..."

"Okur yazarlığı yok ama Koca Murat'ın..."

"Okur yazarlık da hiçbir şey değilmiş. Senin bundan da haberin yok. Beş gün gösteriverdi İbram Ali, tamam..."

"Öteki arkadaşlar da geliyorlar işte!" dedi Göreli.

"Türkücü Hasan'la Deli Davut yanyana. Sinoplu İsmail, Boğazköylü Osman, Oyuncakçı Talip üçü bir arada. Aynacı Yusuf, denize taş atıyor..."

Yeni gelenler kayalara sokuldu:

"Erken başlamışsınız konuşmaya?" dedi Sinoplu.

"Henüz mühim bir şey konuşmadık. Havadan sudan..."

Murat, Görelinin bu lafına takıldı:

"Benim okuma öğrenmem hava cıva mı?"

"Onu demek istemedim, yani çok daha mühim..."

"Hadi bakalım, çok daha mühimini sen söyle?" dedi Murat.

Göreli bahsi değiştirmek için iki tarafına bakındı, sonra başını yukarı kaldırdı:

"Şu yıldızlara bir bakın, şaşılacak bir şey canım bu alem... Bunların hepsi güneşten kopmuş demek ki?"

"Hepsi değil, sekiz on tanesi. Geçen dersimizde öğrendik ya bunu. Bu parlayanların hepsi yıldız değildir..." Sinoplu İsmail öğrendiklerini, bir solukta dizip döktü. Göreli şaşkın şaşkın bakındı:

"Ben en çok, dünyanın dönmesine şaşıyorum."

İbram Ali bir öğretmen edasıyla:

"Kainat bahsinde onu da öğrenmiştik. Öğrendim dediğin bir şeye faz la şaşarsan, ya öğrenmemişindir onu... Ya da inanmamışındır ona..."

"Asla, inanıyorum canım!.."

Kekeledi Göreli "Mesela, şimdi ben ruhu düşünüyorum...

"Ruhu düşündüğüne göre, onu da öğrenmemiş sayılırsın, dedi Veli.

Osman daha hızlı:

"Ben de Allahı düşünüyorum. Güneş parçalanırken, acaba Allah nere deydi?"

"Tespihçi Memiş'e sorarsan, 'Nerde ararsan orda' der." dedi Murat.

Sinoplu koca elini yukarı kaldırdı:

"Bizim dokuma atölyesinde Raşit isminde bir adam var, ona sorarsan: 'Allah bir ruhtur, hepimizde birer zerresi vardır' diyor."

Süleyman atıldı:

"Doğru söylemiş!... Çünkü Allah, kendi ruhundan dağıtmış tüm insanların ruhunu. Önce peygamberimize vermiş tabii...

Talip parmaklarını oynatarak:

"Anlaşılan sen, daha önceki derslerimizde yoktun? Çünkü hâlâ ninemin anlattığı derslerdesin..."

Ellerini yıldızlara kaldırdı İbram Ali: "Aklın erdiği, bilimin tasdik ettiği madde var..."

"Peki biz ruhsuz muyuz? Asla kabul etmem!" dedi Göreli.

"Peki madde ne demek?" dedi Osman.

Deli Davut kollarını bir korkuluk gibi açtı:

"Madde hepsinden kolay... Şimdi biz benim soruma cevap verin. Ne zaman kaçıyoruz buradan?"

"Kurduğumuz planda bir eksiklik var..."

"Planı kendin kurmuştun ya?" dedi Deli Davut Ali'ye: "Önce karakolu basıp silahları alacaktık. Memurları toplayıp bir nutuk çekecektin. Daha sonra, motorlarla karaya çıkacaktık... Bu planı sen kurmadın mıydı? Biz de tasdik etmedik miydi?"

"Tamam doğrudur, öyle oldu. Ama bir şey eksik planın tatbiki için," dedi İbram Ali.

"Neymiş o?"

"Savaşa girmediler bizimkiler..."

Deli Davut öfkeyle ayağa kalktı; bunun bir bahane olduğunu söyleyecekti. 'Aslında siz hepiniz korkuyorsunuz' diyecekti... Ayağa kalkınca, bulundukları yere, kayalara doğru birkaç kişinin geldiğini gördü:

"Geliyorlar!..."

"Kimler geliyor?..."

"Gardiyanlar!..."

"Yaaaandık!" diye namaz kılar gibi yere kapandı Göreli Recep.

"Ula ne yaptık da yandık?" dedi Uzun Yavuz.

"Biz yanmadık. Recep yandı" deyiverince Türkücü, Göreli Recep nodul yemiş öküz gibi hopladı:

"Benim ne suçum var peki?.."

"Gardiyanlara sor..."

Gardiyanlar yaklaşıp sordular: "Ne yapıyorsunuz burada?"

"Muhabbet ediyoruz."

"Yat borusu çaldıktan sonra, dışarda durmak yasak değil mi?"

"Yat borusunu duymadık, hemen gidelim..."

"Nereye gidiyorsunuz! Gelin bizimle beraber... Bir çift öküz ile bir mapus kayıp. Onları arayacağız hep beraber. Kalabalık olunca çabuk buluruz. Bakın şu şekilde; ellişer adım aralıklarla yürüyerek tarayacağız adayı."

O gece yalnız öküzleri bulabildiler. Hayvanlar bir yulaf tarlasının içine yatmış, geviş getiriyordu. Ancak ertesi gün akşamüstü, Sülo da bulundu. Bulanlar, korktular Sülo'dan. Pestil gibi ezilmişti: Bir pösteki, serili yatıyordu yüzükoyun... Bulanlar, müdüre haber verdiler Sülo'nun kayalardan düşüp öldüğünü... Müdür, kendi gözüyle gördü ölüyü... Doktor, rapor verdi. Müdür, mapus işçileri toplayıp nutuk çekti: "Bir yumurta için kayalara çıkanın hali budur!" dedi. "Bu arkadaşınız buraya gömülecek! Hem de martı tepesine!... İbret olacak hepinize!... Onun mezarını görenler, bir daha yumurta toplayamayacaklar!..."

Mapusların hepsi üzgündü, içlerinden birinin burada ölüp burada gömüleceğine... Mapusanede ölmek acıydı. Ama mapusaneye gömülmek hepsinden beter...

Namazcı Cavit'e ilk olarak, istediği gibi bir iş düştü. Hocalık adına kollarını sıvadı... Hamamda kaynanasını yıkayan gelinler gibi, hem korkuyordu ölüden, hem de hoca olduğuna seviniyordu.

Angelos da o gün tarlaya soğan çepinlemeye gitmekten kurtuldu... Müdürün emri üzerine, Martı tepesine gömülen ölünün baş ucuna dikilmek üzere bir levha yazdı.

İmralı, asri cezaevi olduğundan beri, ilk ölüsünü Martı tepesine gömdü. Ve başucuna bir korkuluk gibi şu tabelayı dikti:

"Ey mahkum arkadaş! Burada yatan ölü senin gibi bir mahkumdu. Bir martı yumurtası uğruna kayalardan düşüp öldü."

10

İbram Ali nedenini bilmediği bir bunalım içinde Yeldeğirmenine doğru yürüdü... Değirmenin üst yakasında bir tarla: Ekinler tavşanlamyor. Baktı yeşil deryanın kıpırtısına: Ekinler dalgalanıyordu... Dalgalar, aldılı Ali'nin düşünü, Seçköy'deki bir tarlaya koydular:

[Seçköy'de bir tarla, tarlanın içinde bir kadın: Ali'nin anası Âşe Ana, ekin otu yoluyor... Âşe Ana kendi kendine: "Ekinler kelle çıkaracak, sonra sararacak, sonra biçilecek. Ekinler biçilirse, bir yıl olacak evladımı görmeyeli... Üç aydır mektubu yok. Sakın bir hal gelmesin başına? Aman Allah göstermesin, nasıl bir söz o! Denize falan girmeyeydi bari, deniz adamı içine çekermiş. Çocuk mu bu denize girecek, aklı başında bir delikanlı. Çocuk deyince aklıma geldi. Nasıl severdi kırları, combalak aşıp yuvar

lanırdı. Bir keresinde de, 'deli olmuş oğlun' dedilerdi. Ben ağlayarak boynuna sarılmıştım... 'Ağlama ana deli olmadım, özgür oldum! anam benim!' demişti.. Özgür olmak ne demekti? Ne bileyim ben. Kırlarda gezip, combalak aşınca öyle demişti..." Düşlenip yakındı Âşe Ana.]

Tavşanlanan ekin dalgalarına baktıkça, İbram Ali'nin tüm özlemleri görüntüleşti... Nasıl da özlemişti anasını. Meme emen bir çocuk gibi ağladı... Ve anasına bakar gibi aynı özlemle baktı tavşanlanan dalgalara... Sonra dalgalar aynı hızla, tekrar İbram Ali'nin düşünü, aynı tarlaya koydular:

[Seçköy'de bir tarla içindeki Âşe Ana: "Ekinler biçilince bir yıl olacak görmeyeli," diye tekrarladı: "Üç aydır mektubu yok, buna ben nasıl dayanırım? Ne kadar da zormuş analık... Yarın Bursa'ya gideyim bari... Ustasına sorayım... O bilir... O'nda bir haber vardır..."]

İbram Ali düşten uyanır gibi ayrıldı ekin tarlasından.. Bütün ağlayıp susanlar gibi uysal ve çocuktu...

Güneybudaklı Memet, mektup yazan Ali'nin yanına gelip oturdu... Ali, Memet'in geldiğini duydu ama başını kaldırmadı... Koğuşta kimseler yok, akşam paydosuna çok vardı daha... Ali mektubu bitirince mahzun mahzun bakındı:

"Merhaba Memet, bugün erken gelmişsin."

"Ben yarın Bursa'ya gidiyorum."

Ali, Bursa adını duyunca birden canlandı:

"Nasıl, Bursa'ya gitmenin imkanı var mı?"

"Ben bir yol buldum gitmek için."

"İyi öyleyse, Ustama bir mektup yazayım da götür."

"Bunu kime yazdın?"

"Anama yazdım... Nasıl gidiyorsun Bursa'ya? Nasıl bir yol buldun?"

"Revirde bir sıhhiye var ya. Şaban efendi, onunla anlaştık. O yapıyor bu işi."

"Hiçbir şey anlamadım?"

"Anlaşılmayacak nesi var bunun? Şaban efendi beni hasta yapacak, hastayı kurtarmak için de hastahaneye kaldıracaklar."

"Nasıl olur! Sapasağlam bir adam, ölümcül bir hasta?"

"Olmaz olur mu, her şeyin bir fendi var. Bana bir iğne yapacak, hasta olup revire yatacağım. Bir iğne daha yapınca, ben başlayacağım bağırmaya. Doktor gelip muayene edecek. 'Şu ilaçları verin' diyecek, vermeyecek sıhhiye. Vermediği gibi bir iğne daha yapacak. Sabaha karşı doktoru uyandıracaklar: 'Akşam gördüğünüz hasta ölüyor' diyeccekler, gelip mua-

yene edecek tabii. 'Derhal hastahaneye kaldırılsın' diye rapor yazacak."

"Hayret! Bütün bu dediklerin olacak ha?"

"Olmayacak ne var bunda. Şimdi fen ilerledi. İlacın fendi bu..."

"İlacın fendinden çok, Şaban efendinin fendine kapılmışsın sen. Hasta edeyim derken öldürmesin seni?"

"Korkma bir şey olmam. Hadi sen mektubu yaz.."

İbram Ali, mektubun zarfını kapatırken bir ah çekti...

"N'oldu birden bire, kederlendin?"

"Ustamı çok özledim, bir yol bulup gidemiyorum bir türlü. Anamı da bi göresim geldi ki, nasıl anlatayım." deyip sustu Ali. Daha bir şeyler söylemek istiyordu ama söyleyemedi. Kelimeler dizilip kaldı. Yutkunurken Memet sordu:

"Daha bir diyeceğin var mı?"

"Her gün resim yaptığımı söylersin Ustama. Günden güne arkadaşlarımın çoğaldığını söylersin..." Tekrar sustu. Gözlerinden akan yaşları parmaklarıyla siliyordu.

Memet gittikten sonra, İbram Ali koğuşun içinde gezinirken, kapı tekrar açıldı. İçeriye, ince uzun bir delikanlı girdi. Başındaki geniş kenarlı şapka, gözlerinden akan yaşları bir perde gibi, saklamaya çalışıyordu. Avucunda sımsıkı tuttuğu kâğıt, bir mektuptan ziyade, kırışık bir mendile benziyordu... İbram Ali, içeri giren oğlana şaşkın gözlerle baktı: Oğlan ince uzun sallantılarla nerde olduğunu bilmeden ayak yordamıyla yürüdü. Bir yerden düşer gibi attı kendini yüzükoyun yatağına. Sırtındaki giysilerin yarısı kiremidi, yarısı nefti; ak çarşafın üstünde inip inip kalkıyordu. İbram Ali, oğlanın sırtındaki kiremidi ile neftinin dövünmesine bir süre baktı. Yaşamında hiç ağlayan insan görmemiş gibi, ağlayanın yanına yürüdü. Neredeyse o da ağlayacaktı. Bir süre çaresiz durdu yatanın yanında. Kıpırdayan iki rengin üstüne koydu elini. Çaresizlik içinde dertleşmek ister gibi sordu:

"Anan mı öldü yoksa?" " " Oğlanda ses yok, aynı hıçkırıklarla sarsılıyordu... "Babanı mı vurmuşlar?" " Oğlanda ses yok... "Kardaşını mı vurmuşlar?" deyiverince Ali, elinin altındaki renkler birdenbire hoplayıp dağıldı:

"Kardaşımı vurmuşlar!... Demokratlar vurmuş!... diye ulur gibi bağırdı İlyas. "Ben de onları vuracağım!... Kanımıza kan!... diye kapıya doğru koştu. Ali de arkasından...

İbram Ali, deniz aşırı baktı Seçköy'ün dağlarına: Batıya doğru eğilen

güneşin kızıllıkları, değdiği yerleri kızartıyor, gölgeler mora çalıyordu. Hayal-meyal seçebiliyordu Hisar dağını, Çağıştak ormanını Ali. Gözünün erdiği bu yerlerde gezer gibi oldu. Anasıyla beraber çırpı kesmeye gelmişlerdi oralara...

Âşe Ana ekmek yapmak için fırın çırpısı kesmeye gelmişti Çağıştak ormanına, Çağıştak'tan Marmara Denizi bir göl gibi gözüküyordu. Âşe Ana İmralı'yı görebilmek için baktı batıdaki denize: Güneşten akan kırmızı renkler, maviyi yavaş yavaş kızıla çeviriyordu... Âşe Ana, denizin üstüne karaltısı düşen bir meşe dalını aralayınca gördü İmralı'yı.

Köye geldiği zaman karanlık iyice basmış, Âşe Ana tere batmıştı... Koca kapıların önünde Zeni Nine karşıladı gelinini:

"Pek de çok sarınmışsın, karanlık basıverince korktum."

"Ne varmış korkacak!... Hamurun mayası geldi mi?"

"Tekne iyice kabardı. Ekşimeseydi bari..."

"Hadi hemen fırını yakalım, oğlumun ustasına ekmek götüreceğim yarın. Ekşidiyse ayıp olur... Çünkü köylü ekmeğini pek sever o..."

Âşe Ananın becerikli elleri, fırını beş dakikada yakıp tutuşturdu.

Zeni Nine ekmeği kesmeye başladı. Sabriye kız pinetleri fırının önüne taşıdı. Âşe Ana ateşleri fırının ağzına çekti, sonra süpürdü içini... Şimdi fırının önündekiler üçü de: Sabriye, pinedin bir ucunu destek yapmak için koydu fırının gözüne, bir ucundan da kendi tuttu... Zeni Nine hamuru elinde toparlayıp, koydu Âşe Ananın tuttuğu küreğe... Âşe Ana hamurları fırının içine dizerken, yanakları bir gelin gibi kızarıyordu...

Bir saat sonra, uyuyan Seçköy'ün üstüne, Balabanların fırınından çıkan ekmeklerin kokusu, usul usul dağıldı... Ağızları sulanan köpeklerin havlamaları, bir süre gecenin sessizliğini bozdu...

.....

İmralı'da da sabah oldu... Kalktı mapus işçiler. İbram Ali de kalktı... Yalnız Güneybudaklı Memet kalkamadı: Sahnede rol yapar gibi yatıp, inim inim inliyordu. Hastaydı sözde... Sıhhiye Şaban, beceriksiz bir oyuncu gibi Memed'in etrafında bir vakit döndükten sonra, kulağına eğildi:

"Şimdi ben doktora haber vermeye gidiyorum, sen biraz daha iniltiyi derinleştir."

Memet rolünü Şaban efendiden daha iyi beceriyordu. İniltiyi, istediğinden daha âlâ koyuverdi.

"Haaah şöyle, şimdi daha iyi benzedin hastaya!... Hemen doktora haber vereyim de gözü hasta görsün..."

Doktor gelip hastayı gördü: Kör bağırsağını nerdeyse patlayacak sandı. Derhal bir rapor yazdı: "On iki saat zarfında, hastanın Bursa hastaha-

nesine yetiştirilmesi ve yetiştirilmediği takdirde hastanın hayatının tehlikede olduğu..."

Böyle bir sırada müdür bile korkardı doktordan. Rapor gereğince İmralı İdaresi harekete geçti...

Revirden iskeleye götürülen Memet, iniltiyi daha bir hızlı koyuverdiği halde, gözleri bir tilki gibi etrafı dikizliyordu. İskelede üstü aranınca Memet'in birkaç mektup çıktı cebinden... Gardiyan Nuri mektupları okudukça, yeni bir keşifte bulunmuş gibi, kara suratındaki ak dişlerini göstererek, sırıttı. Elindeki mektupta: "Ustam Şair Baba" deyimini birkaç kere okudu. Sonra mektupları birer muska gibi dürüp koydu iç cebine...

Şair Baba, Bursa damında. Daktilosunu bir çalgı gibi konuşturuyordu ak kağıdın üstüne inci gibi dizildikçe harfler:

[.....
Dışarıda soğuk ve cam gibi gecenin altında
tüyleri diken diken, kaskatı bozkır...
İçerde hapisane uykusundadır...
İçerde yalnız dört kişi uyanık
nöbet yerinde gardiyan
(taşlığa ateş yakmış ısınmakta)
ve radyo başında Halil,
köylü ressam Ali, Bethoven Hasan,
Sesi kısmışlar
.....
Ayakta Halil,
öfkeli mi yoksa dalgın mı belli değil.
Bu anda, sadece göğsünü yarıp
kurtulmak istiyor.
Sevgili insanlarına bir hamlede
topyekûn verip yüreğini...
.....]
.....

Şair Baba, demir döver gibi, çift sürer gibi çalışırdı her gün her saat. Bir düş perdesinde kıpırdattığı kişileri konuşturmak için, daktilonun tuşlarına piyano çalar gibi vurmaya başladı:

[.....
Bethoven Hasan sordu Halil'e
"Hocam bu ne güzel şey, Bethoven değil mi?"

Radyoyu saygı ile kapattı Halil
- Hayır.
Güldü köylü ressam Ali:
- Sen de bir Bethoven bellemişsin be Hasan,
her alafranga şarkıyı onun sanırsın...
Bunu Moskova'dan çaldılar,
herhal köylünün biri düzenlemiş olacak.
Gazetelerde okudum:
Orada generaller bile köylüden ameleden filanmış...
Gazete sanki alay ederek,
yenilecekler demek ister...
Yenilmeyecekler ama,
değil mi generaller köylüden.
Biz köylüler pilancı kurnaz milletizdir,
dağ dayanmaz karşımızda...
Biraz öfke biraz alayla konuştu Bethoven Hasan:
- Dağı mağı geç,
sana model dayanmıyor...
Köylü ressam Ali yirmi birinde vardı

Ali'nin yüzü kağıt gibi beyaz,
gözleri bir boğanın altın gözleri,
ve dudakları kalın kırmızı...
Ali diplomalıydı üç sınıflı köy okulundan.
İki ay önce başladı yağlıboya resme.
Halil'i bir gün resim yaparken gördü
uzun parmaklarını ilk önce çekinerek
sonra cesaretle tuvale sürdü...
Sonra sıcak soluğu ayrılmadı Halil'in ensesinden
iki gün.
Sonra yağlıboya istedi Halil'den
ve bir tahtanın üstüne kendi resmini yaptı.
aynaya bakarak
İnanılmaz şeydi eser...
.....]
Bu sırada kapı açıldı. Şair Baba tanıdı içeri gireni:
"Memet sen İmralı'dan değil miydin?"
"Evet İmralı'dan geliyorum. İbram Ali'nin selamı var..."
Şair Baba hoplar gibi kalktı:

"Hoşgeldin Memet! Ali nasıl iyi mi? Resim yapıyor mu? Nasıl da özledim evladımı bilemezsin..."

"İyidir. Durmadan resim yapıp kitap okuyor. Bir mektup yazmıştı sana..."

"Hani nerde ver bakayım!"

"İskelede üstümü ararken alıkoydular."

"Neden, mektup çıkarmak yasak mıymış İmralı'dan?" Sansür edip vermeleri lazımdı!"

"Açıp okudular ya, gene de vermediler."

"Ali sana bir şeyler söyledi mi ayrıca?"

"Söyledi. 'Günden güne arkadaşlarım çoğalıyor.' dedi. 'Her gece deniz kıyısında toplanıyoruz.' dedi. İşte bunları söyledi."

Şair Baba, Memet'i dinledikçe yüzü kıpkırmızı oldu. Ali'nin başı der de girebilirdi bu yüzden. Aklından bir sürü kötü ihtimal gelip geçti. Odasının içinde volta attıkça, gözleri birer yıldız gibi dönerken, bıyıkları nı aşağıya doğru çekiştiriyordu...

.....

Âşe Ana, demir kapının önüne kadar sürdü beygiri. Dizgini çekip, at ladı hayvandan. Bağladı elektrik direğine. Önce heybeyi indirdi, sonra torbaları. Beygirin torbasını da taktı başına... Demir kapının önünde bekleşen görüşücüleri içeriye almaya başlamışlardı. Âşe Ana da girdi sıra ya. Kapıda bekleyen gardiyan Galip tanıdı Âşe Anayı:

"Sen kime geldin, Ali İmralı'da değil mi?"

"İmralı'da ya, oğlumu sormaya geldim ustasına."

Gardiyan Galip işaret etti yazıcıya. Âşe Ananın Şair Babaya geldiğini Yazıcı ifade alır gibi sordu:

"Adın ne senin?"

"Ayşe."

"Kime geldin?"

"Oğlumun ustasına..."

"Ben ne bileyim oğlunun ustasını, adı yok mu bunun?"

"Adı olmaz olur muymuş, hem de şair..."

"Adını söyle be kadın! Şairliğinden bana ne?"

(Şairin adını söylemeye çekiniyordu Âşe Ana. Çünkü karma karışık birçok söz duymuştu ona dair. Adını fısıltıyla söyledi.)

"Neden geldin o adama?"

Ana şaşırdı:

"Görmeye geldim onu... Yani konuşmaya...

"Ne konuşacaksın onunla, hısmın değil akraban değil?"

Ana toparlandı:

"Hısım olunca mı konuşur sade insanlar? Oğlumun ustası dedik ya. Oğlumu soracağım, Ali'mi! Üç aydır mektubu yok! Şimdi anladın mı?"

"Ulan amma sert karı ha! Şunun üstünü, eşyalarını arayıp alın içeriye."

Görüşme yerinin dışında merdivenlerin sahanlığına aldılar Âşe Anayı. Şair Babaya da, görüşücüsünün geldiğini haber verdiler. Şair Baba, Âşe Anayı görüverince şaşırdı:

"Hayrola valide! Bir şey mi oldu, Ali nerde?"

"Ben de sana sormaya geldim, üç aydır mektubu yok..."

Şair Baba biraz önce Ali hakkında duyduğu havadisleri, kötüye yorduğu için, Âşe Anayı görüverince korkmuştu. Ali'yi İmralı'dan sürdüler sanmıştı. Şimdi korkulacak bir şey yoktu demek, sarılıp validenin elini öptü:

"Biraz evvel İmralı'dan biri geldi. Ali'nin iyi olduğunu söyledi. Resim yapıyormuş...."

"Resim yapmaya başlayınca bizi unutur zaten."

"Sizi unutmadığı için resim yapıyor."

"İyi öyleyse, sağolun da başka bir şey istemem" deyip sustu. Rahatlamıştı artık. Bir yandan da sıkılıyordu Şair Babadan. Şair, karşısında saygıyla kıpırdamadan oturan bu yorgun kadına, anasına ve tüm analara bakar gibi bakıyordu.

İster içerde ol ister dışarda, zaman aynı hızla geçiyordu demek: 'Bu kış değil geçen kıştı, işte burada anasının resmini yapıyordu Ali' diye düşündü Şair...

Âşe Ana, bu canlı ve güzel adamın karşısında iyice büzülüp ufalarak düşündü: 'Elin adamının karşısına gelip oturdum.'

Şair Baba, bu utangaç kadına hürmetle bakıp düşündü: 'Ufacık bir kadın.'

Âşe Ana, 'Allah günah yazmasa bari... Yabancı değil ki, oğlumun ustası.'

Şair: 'Armut kurusu gibi yüzü...'

Âşe Ana: 'Bu güzel adamı burada yatırmasalar olmaz mı ki?.. Ali'nin babası da güzeldi.'

Şair: 'Kocaman ela gözleri ışıl ışıl.'

Âşe Ana: 'Erkenden öldü...'

Şair: 'İşte bu şekilde yazmalıyım bunları...'

Düşünürlerken, Âşe Ana sordu:

"Demek Ali'mden haber aldın?"

"Evet, biraz önce haber aldım..."

"Demek iyiymiş?"

"İyiymiş merak etme, resim yapıyormuş."

"Şükür Allaha, haydi ben gayri gideyim.Şu heybeyi, bu torbaları boşaltıver."

"Bunları bana mı getirdin. Zahmet etmişsin."

"Zahmet oluyormuş. Köy ekmeğini seversin sen. Bu gece çıkardım fırından. Bunda tarhana, bunda bulgur, bunda da erişte var."

"Siz yeseydiniz, çok getirmişsin."

"Bizim yediğimiz hep bunlar; tarhana, bulgur... Sen bulguru seversin diye getirdim."

"Severim elbet, halkımın yediği her şeyi severim..."

Âşe Ana gittikten sonra, Şair Baba daktilosunun başına oturdu. Düşünün ortasında; Ali'yle anası, kıpır kıpırdı... Ali, anasının resmini yapıyordu.

[.....
Bozkırda hava
bir buz kalıp gibi donmuştu adeta.
Demirinden tutmaya gelmez
eline yapışır.
Ortalık öyle ayazdı, tilkiler bakır sıçacak.
Kararı kararıveriyor kömür kestae
sırtında pırıltılar
ve titriyor eğilmiş saç mangalın üstüne
hapisane...

Görüşme günüydü
Müdürden izin aldı
köylü ressam Ali, görüşme yerinde resmini yapıyor anasının.
Ufacık bir kadın
Ufalmış büsbütün
Üç etek entarisinin şalvarının, yeleğinin ve örtüsünün içinde.
Ve armut kurusu gibi yüzü.
alnı kırış kırış
kocaman ela gözleri ışıl ışıl...
Ana oğul üşüyorlar,
Oğul avuçlarını hohlıyarak yapışıyor fırçalara
Ana omuzlarını oynatıyor ikide bir.
Fakat sabırlı ve saygıyla oturuyor

mevlit dinler gibi.
.....
Görüşmeci kadınlardan biri sokuldu ressam Ali'nin
anasının yanına.
Aynı köydendiler.
Biraz kıskanç biraz ayıplayarak resme baktı
sonra yüzünü duvara dönüp oturdu yere.
Yalınayaktı.
Kara küçük bir topak çıkardı kuşağından
zift gibi, katran gibi, yumuşak bir şey.
Ovdu avucunun içinde fitil yaptı topağı.
Sol ayağını aldı kucağına
Sanki kendine ait değil
kendi vücuduyla ilgisiz,
dışarıdan koparılmış bir şeydi bu çıplak ayak...
Kurumuş ağaç kökü,
kabuksuz kaplumbağa gibi bir şey...
Ve tabanı sertti, kalındı.
Ve tabanı merhametsizdi, mahzundu,
derin çatlaklarla bir kat daha geniş
ve uzundu...
Ve besbelli ki kadın sevmiyordu ayağını,
hatta belki de biraz düşmandı ona...
Katran fitilini parça parça bölüp yerleştirdi çatlakların içine
sonra bir kibrit çaktı ve dolaştırdı altında tabanının.
Bethoven Hasan köylü ressam Ali'yi dürtüp yavaşça sordu:
- Baksana ne yapıyor senin köylü?
Ali baktı anasının omzundan uzanıp
ve ilgisiz cevap verdi:
- Tabanını yamıyor...
İstasyondan öteye asfalt yol döşüyorlar ya,
köylü kadınlar ordan çalıyorlar katranı
tabanlarını yamıyorlar
kunduradan da ucuz çarıktan da...
Anam da yapmış geçen ay.
Ali'nin anası bir genç kız sesi ile cıvıldadı:
- Rahat...
Ve sonra her nedense utanarak
ayaklarını gizledi oturduğu iskemlenin altına.

Halbuki bu sefer çıplak değildi ayakları
kunduralarını giyip gelmişti resmi yapılacak diye.
Büsbütün kırıştı armut kurusuna benzeyen yüzü,
kocaman ela gözleri bir parça öfke ile baktılar
oğluna
ve tekrar cıvıldadı, ipince, bembeyaz dudaklarında bir genç kız sesi:
- Siz burada bir şey yok sanıyorsunuz,
dışarısı zor, çok zor...
.....]

11

Ekinler sararıp biçilmeye başlayınca, İbram Ali ile beraber İmralı'ya gelenler: "Bir yıl oldu buraya geleli. Bu bir yıla karşı, gitti iki yıl cezamız" dediler.

Ekinler biçildi; harmanlar sürüldü. Soğanlar söküldü; bağlar bozuldu. Derken kış kıyamet; derken bahar geldi yine. Bu zaman süresinde, dışarı çıkanlar çok oldu. Ama içeri düşenler daha çoktu. Çünkü, damlardaki mapusların sayısı günden güne artıyordu.

O yıl Bolu'da şiddetli bir deprem oldu.

Müdür İzzet bey, deprem bölgelerinde yıkılan devlet binalarının yapı mına yardım etmek için bir ekip yolladı. Yapı-yardım ekibinin başında Eyüp Ağa vardı.

Yapı-yardım ekibi Bolu'ya gitmek için İmralı'dan çıktı. Başlarında ne bir jandarma, ne de bir gardiyan. İstanbul'a gelince; gözleri şaşkın, ağızla rı açık, bakakaldılar... Eyüp Ağa elini uzatıp, parmağıyla gösterdi dört bir yanına dönerek: "İşte burası İstanbul!"

Sanki İstanbul'u o fethetmiş gibi gururluydu: "İşte iyi bakın bunlar camiler!.." Açık ağızlar: "Camiler kocaman!" "İşte minareler, her camide dörder altışar." "Hepsi de ince uzun..." "İşte iyi bakın, bu da Galata köp rüsü..." "İnsanlar karıncalar gibi!" "İşte Galata kulesi..." "Şu kızlara bakın ah yavrum!.." "Vay be, ömrümüz damda geçti..." "Nefsimiz baharını ala madı!..." "Arkadaşlar, nefsinize hakim olun! Kadınlara kızlara bakmayın! Vapurlara bakın. Gemiler irili ufaklı, sandallar rengarenk...

Arkadaşlarını zaptetmek için bütün bu alımlı görüntüyü, birer birer göstermeye çalıştı Eyüp Ağa. Ama nafile, bir kere kadınları gördükten sonra, hiçbir şeyi gözleri görmüyordu mapus işçilerin. Başlarında ne jan

darma ne gardiyan, yalnız Eyüp Ağa vardı. Eyüp Ağa'nın ayaklarına kapandılar: "N'olursun bize bir saat için izin ver!" diye yalvardılar. Yalnız Uzun Yavuz kapanıp yalvarmadı. Bir onlara, bir de İstanbul'a baktı baktı kara çatık kaşlarının altındaki keskin gözlerle: İstanbul ona çok uzaktı. İki yıl sonra kavuşacaktı o, İstanbul'una... Bir kız seviyordu Yavuz. İki yıla dek kocaya gitmeseydi bari. Ondan başka hiçbir kadına elini sürmeyecekti.

İki saat sonra hepsi tamamdı. Söz vermişlerdi kaçmayacaklarına bir kere... Sonra Bolu'ya gidecek otobüsün saatı geldi, binip gittiler.

Oraya varınca, Bolu savcısına teslim oldular. Jandarmasız gelen Yapıyardım ekibinin başına Bolu savcısı da jandarma koymadı. Yalnız yapacakları binaları gösterdi. Bolu'da on-onbeş gün çalışıp duvar yaptılar, sıva sıvadılar.

Eyüp Ağa gazete okumadan duramazdı. Bir gün akşam paydosunda gazete okuyordu arkadaşlarına... Çadırlar onar kişilikti. Herkes yatağına yatmıştı, kimi uyuyordu, kimi uyanık. Gaz lambasının ışığında gözleri yoruldu Eyüp Ağa'nın. Atik Onbaşı kaptı gazeteyi. Çalımlı bir okur yazar edasıyla çevirdi gazeteyi:

[İnegöl'ün Kayalar köyünde bir cinayet...]

"Hay Allah müstehakını versin Onbaşı, gidip gidip cinayetleri okur. Sanki gazetede okunacak başka havadis yok!" dedi Eyüp Ağa.

"Okusun okusun dinliyoruz, nasıl olmuş bakalım" diyenler oldu.

"Bıkmadınız bu cinayetlerden..."

"Bak Zekeriya sizin İnegöl'de cinayet olmuş..."

Çadırdan içeriye yeni giren sakin delikanlı birden canlandı:

"Hangi köyde?"

Atik Onbaşı çalımını yeniledi:

[İnegöl'ün Kayalar köyünde bir cinayet...]

"Amanın bizim köyde cinayet olmuş!" dedi Zekeriya ve elini yukarıya kaldırdı...

Onbaşı devam etti: [Tarlasını sulamakta olan Salih Sakınmaz'ı aynı köyden Şevket Yeşil, av tüfeği ile...]

Zekeriya ansızın:

"Eeeey vaaaah! amcamı vurmuşlar!" diye bağırdı. Sonra geniş kenarlı ak şapkayı başından çıkarıp yere çaldı. Yere savrulan şapkanın yelinden lamba söndü, çadırdakiler neye uğradıklarını şaşırdılar. Uyanıklar, Zekeriya'yı teselli etmek için "Belki ölmemiştir" dediler. Ama kim inanırdı. İşte gazete, yazıp duruyordu.

"Ulan Atik Onbaşı! Ortalığı iyice karıştırdın. Ürümesini bilmeyen kö-

pek gibi..." Ekipbaşı söylendi durdu. Eyüp, feleğin çenberinden geçmiş bir adamdı: "Amanın dikkatli olun, bu oğlanın halini beğenmiyorum. Kinci bir gence benziyor. Amcasını vuranları vurmak için kaçmasın?" dedi arkadaşlarına.

Zekeriya aştan ekmekten kesildi. "Harç getir" denince tuğla getiriyordu. Durmadan plan kuruyordu çünkü: Geceleyin çıkacaktı dağa. Geceden geceye, dağdan dağa derken, İnegöl'ü bulacaktı... Orada bir tanışı vardı. Onun silahını alıp düşmanlarını haklayacaktı bir bir. Amcasını vuran damda idi ama, kardeşleri dışarıdaydı.

Zekeriya kurduğu gibi yaptı. Geceleri kaçıyor, gündüzleri uyuyordu: Ne kadar da çok dağ vardı bu dünyada! İnegöl bir türlü bulunmuyordu...

Bolu dağlarının eteklerindeki dalgalı tepecikler, küçük bir köyü koynuna almıştı. Köy, yanma varmadan görülmüyordu. Ekin tarlalarının aralarındaki boz yerlerde çocuklar, öküz güdüyorlardı.

Öküz güden çocuklar, ormandan kestikleri kızılcık değneklerini ateş yakıp kızarttılar. "Çoban-değneği" oynamaya koyuldular: Bir kişi yelici oldu. Dört kişi sırayla; ellerindeki değnekleri yaylandırıp, yelicinin değneğine tutturmak için fırlatıyorlardı. Oyuna dalan çocuklar, öküzleri unuttular. Öküzler dağıldı. Ansızın öten bir bekçi düdüğü, çocukları oyundan uyandırdı. Öküzleri toplamak için fırladılar. Esmer ince boylu bir oğlan sümüğünü çekerek: "Benim dana yok" dedi. Ötekiler "Ormana girmiştir" dediler sadece. Bekçi de tepeden aşağıya doğru inip geliyordu işte.

Ormana danasını aramaya giden sümüklü oğlan koşarak, soluk soluğa geldi:

"Bekçi dayı, bekçi dayı! Aman çabuk koş! Ormanda gavur gördüm!..

"Ne gavuru ulan! Gavurun ne işi var ormanda!"

"Vallaha yalan söylemiyorum! Ceketinin yarısı ak, yarısı kara.

Bekçi derhal toparlandı. Köye gelen bildiriyi, muhtar okumuştu iki gün önce. Aynı zamanda, sıkı sıkı tembih etmişti bekçiye: 'Alacak giysili birini gördün mü, hemen yakala. Mükafat var bu kaçağı yakalayana...'

Bekçi heyecanla sordu oğlana:

"Nerde gördün o gavuru? Haydi düş önüme, göster bakalım.

Oğlan bir av köpeği gibi düştü bekçinin önüne... Çalıdan çalıya atlaya atlaya, ormanın en sık yerine vardılar... Sabahtan beri uyuyan Zekeriya çatırtıyı duydu bu kez. Hemen fırladı ayağa ve daldı ormana. Bekçi "Ulan dur yakarım!" diye bağırıyordu arkası sıra... Kaçak bekçiden daha hızlı koşuyordu. Kaçağın önüne bir tarla çıktı. Tarlayı aşınca yine orma

na karışacaktı. Bir de elindeki silaha baktı: Göz, gez, arpacık ve kaçağın ayakları...

Patlayan silah sesini duyan çocuklar, ormanın kıyısına kadar geldiler. Ürkek gözlerle, yaprakların aralarından, bekçinin ayaklarının dibinde yatan gavura baktılar.

12

İmralı İdaresi güneye bakan körfeze yerleşmiş. Körfez büyük bir düzlük, bayırlar düzlüğün kenarından, yukarı tepelere doğru yükselip genişler. Binalar meydan yerine düzenli bir şekilde serpilmiştir.

Körfez, yarım siniye benzemektedir... Bayırlar, yarım huni gibi sininin kenarından yukarı doğru yükselip genişler...

Altı ekip bu kocaman yarım huni içine, meydanı görebilecek şekilde yerleştirilmiş. Diğer ekipler meydanı görmekten mahrumdur. Çünkü tarlaları adanın öbür yüzünde.

Sahnenin arkası deniz. Sahnede kıyıya yakın bir köşk. İdare binası ve kütüphane oraya yakın. Onun yanında karakol. Karakolun karşısında kapalılar...

Denizin üstünde ne kadar martı varsa, hep birden havalanıp vıraklaştılar. Güneye bakan tarlalardaki ekipler, işlerini bırakıp doğruldular: Körfez, bir meydan. Meydan, bir sahnedir şimdi.

Motordan iskeleye bir adam çıktı. Karşılamak için yol boyuna sıra sıra dizilenler, hazırol vaziyetinde selama durdular.

Bando muzika, martıların çığlıklarını bastırmaya uğraşıyordu sanki.

Kocaman iki çizmeli ayak, sahnede ağır ağır yürüdü: Ayaklarının üstünde küp gibi bir gövde. Sırtında meşin ceket. Küpün üstünde bir top gibi adamın kafası.

Sahnenin kenarında, hazırolda duran kara kara gardiyanlar...

(Atölye binasından dışarı bir mapus çıktı. Meydanın ortasından, helaya doğru yürüdü.)

Cılız bir adam, elleri uçkurunda, avanak avanak sahnenin ortasından geçerken, o küp gibi gövdeli, top gibi kafalı İri Adam, Cılız'ı görüverdi. Cılız'ı görür görmez de öfkelendi. Yumruğunu sallamaya başladı. Cılız, İri'yi görüverince şaşırdı. Kaçıp kurtulacağı yerde, üstüne üstüne gitti...

İri, Cılız'a bir yumruk attı. Cılız yere düştü. Hazırolda duranlar, yere düşeni kaldırmaya uğraştılar. Ama kaldıramadılar. Tekrar yerlerine gidip hazırol durumuna geçtiler...

İri, eliyle bir işaret etti. Sırada duranlardan biri koşarak sahneden çıktı. Arkadan İri de çıktı. Sahneye eli çantalı biri girdi. Çantadan bir şey çıkarıp kulaklarına taktı. Yerde yatana bakmak için eğildi. Eğilir eğilmez tekrar kaldırdı başını. Birden burnunu tuttu. Öbür eliyle de yandakilere bir işaret etti; 'alın götürün' gibilerden. Yandakiler, yatanı sürükleyip götürdüler..

Bayırlardan seyire bakan ekipler, aralarında konuştular:

Birinci ekipteki mapus işçiler: "Bu bir oyun."

İkinci ekiptekiler: "Oyun değil yaşantımız."

Üçüncü ekiptekiler: "Hele sus da sesle!"

Dördüncü ekiptekiler: "Kimsenin ağzını bıçak açmıyor."

Beşinci ekiptekiler: "Sessiz oyun bu."

Altıncı ekiptekiler: "İşte gözünün önünde kıpırtılar." "Tokat atan o İri Adam kimdi?" "Kasap..." "Hadi ula! Kasap öyle mi olur. Celep o... "Celep değil, cabı..." "Cabı, ne demek?..." "Ben de görmedim amma, ninem anlattıkca bu adam gelirdi gözümün önüne..." "Paydos borusu çalıyor akşam olmuş!..." "Oyun bitti demek?.." "Dünyada oyun mu biter. Yaşantımız bir oyun..."

Yat borusu çaldı, yattılar. Kalk çaldı, kalktılar... Ekipler tarlalara dağıldı. Birinci ekipten Altıncı ekibe değin, herkes bayırdaki yerlerinde:

"O iri adam kimmiş biliyor musun?" "Ben bildim ya, kasap. "Ben bildim ya, celep." "Ben bildim ya, cabı." "Aman sus. Bir tokat da sana atar, sen de altına edersin." "Bana tokat atacak adamın... "Ulan ağzını topla müdürmüş o..." "Susun! İşte köşkten çıktı geliyor... "Şuna bak tıpkı kasap. Müdür böyle mi olur!" "İzzet bey gibi müdür nerde, bizi Bolu'ya bile gönderdi jandarmasız..." "İstanbul'u gördük sayesinde... "Siz dün geldiniz buraya. İzzet beyin zamanını biliyorsunuz yalnız. Bir de Esat Adil beyi görseydiniz; sanki bir peygamber... "O kadar akıllı bir adamdı demek?" "Hem akıllı, hem de iyi. Birisi suç işleyince, kendisi ceza vermezdi. Tüm mapusları toplardı meydana: 'Bu arkadaşınız, sizin hakkınızı çalmış! Bu hırsızlık yapan adama, ne ceza vereceksiniz?' diye sorardı bize... Her yanda gezmek serbestti. Denize gir, kayalara çık... "Şuna bak, böyle müdür mü olur?" "İşte köşkten çıktı geliyor." "Körfeze bakın!" "Meydana bakın!" "Yeni bir oyun başlayacak, iyi bakın!"

Sahne, İmralı körfezinin meydanı: Müdüriyet odasının içi gözükmekte. Kapalıların kapıları -on tane kapı- yanyana. Karakol, kapıların karşısında... Müdür, ağır adımlarla sahneye girdi. Adımlarını birer dakikalık

aralıklarla ata ata, odasına yürüdü. Aynı ağırlıkla koltuğuna oturdu. Masanın üstünde birkaç mektup vardı. 'Evet şu mesele. Önce bunu halletmeliyim.' diye düşündü. Zile bastı. Biraz sonra, içeriye İbo girdi:

- Buyur müdür bey, emriniz?

- İdare amiriyle, gardiyan Nuri'yi çağır.

(İbo askerce bir selam çakarak, yay gibi çıktı dışarı. Biraz sonra idare amiriyle gardiyan Nuri girdiler.)

İdare amiri: -Buyur müdür bey, emriniz?

Müdür: (İdare amirine bir isim listesi uzattı.) Bu şahısları tanıyor musun?

İdare amiri: (Listedeki isimleri süzdü.) Tanıyorum efendim, şüphesiz. Üç yıldır izliyoruz... Nuri efendi aldı bu ödevi üstüne.

Gardiyan Nuri: (Göğsünü kabarttı.) İlk kez ben buldum efendim. Önce denizin kıyısında yakaladım bunları. Sonra elime bir mektup geçti. Giden müdüre anlattım meseleyi. Hiç aldırış bile etmedi. Mektuba şöyle bir baktı: 'Yolla bu mektubu kime yazılmışsa.' dedi. Ben yine yollamadım. İdare amirine açtım meseleyi. Onunla beraber izlemeye başladık. Arkalarına, adam koyduk. Tespihçi Memiş ile Cavit Hoca, iyi ipuçları getirdi bize.

Müdür: (İdare amirine) -Bütün gardiyanları topla, her gardiyana bir kişinin adını ver. Her gardiyan, bir sanığı alıp getirsin hücreye. Jandarmalara da haber ver hücrelerin başında nöbet tutsunlar. Sanıkları, ayrı ayrı yerlerine kapatın...

(Biraz sonra her gardiyanın önünde bir mapus göründü.)

Bayırlardan seyire bakan ekipler, aralarında konuştular:

"Bu İbram Ali değil mi, idare amirinin önünde giden?.." "Bu Oyuncakçı Talip değil mi, gardiyanın önünde giden?.." "Bu Aynacı Yusuf değil mi?.." "İşte Sazcı Veli'yi de götürüyorlar..." "Türkücü Hasan da gidiyor. Ne suç işledi ki bunlar?" "Göreli Recep'e bak, gardiyana yakarıyor..." "Gedelekli Süleyman'ı da aldılar." "Koca Murat'ın umurunda bile değil, gardiyanla dalga geçiyor." "Uzun Yavuz'a bakın, ip tutmuş gibi gidiyor kapalılara." "Amanın, hepsini kapalılara atıyorlar..." "Nice olur halimiz, bu müdür çeşit oyunlar çıkaracak başımıza." "İşte Deli Davud'u da tıkıyorlar deliğe." "Sinoplu İsmail'le Derviş Raşit'i bir hücreye koydular." "Tamam, kapıların önüne jandarmalar dikildi." "Ula bunlar, ne suç işlediler ki?.." "Armut çalmışlardır..." "Baksana armutlar ham..." "Üzüm çalmasınlar sakın?.." "Şimdi üzüm zamanı mı?" "Ya bunların suçu ne?.."

Müdür odasında koltuğuna oturmuş, İbram Ali'nin ustasına yazdığı

mektupları okuyordu. İdare amiri girdi içeriye. Müdür başını kaldırdı mektuptan.

İdare amiri: -Emriniz yerine getirilmiştir efendim.

Müdür: -Bana Oyuncakçı Talib'i getirin!

(İdare amiri çıktı, biraz sonra Talip önde, girdiler. Müdür girenleri görünce ayağa kalktı. Duvara yapışık gibi duran ince uzun delikanlıya doğru ağır ağır yürüdü. Sağ elinin iki parmağını, çatal yapıp birden bire Talib'in gözlerine uzattı. Talip gözlerini kurtarmak için kafasını geriye attı. Kafası duvara vurdu.)

Müdür: Sorularıma doğru cevap vermezsen, gözlerini çıkaracağım senin. İbram Ali'yle ne zamandır arkadaşlık yapıyorsun?

- Beş yıldır tanırım onu.
- Desene sen ne oldun?
- Anlayamadım efendim?
- Vah zavallı. Kimin çırağısın sen?
- İbram Ali'nin.
- Hah şöyle. Çıkar baklayı ağzından. Neler öğretti sana o domuz?
- Desen çizmeyi öğretti.
- Başka?
- Hepsi bu kadar.
- Gece yarısı sen de bülbül gibi ötersin. Mum gibi yumuşarsın. (İdare amirine döndü.) Bunu kapatın içeriye! Başkasını getirin. Dur bir dakika! (Önündeki listeye baktı.) Aynacı Yusuf'u getirin!

(Üç dakika sonra Yusuf, müdürün karşısındaydı.)

Müdür: - İbram Ali sana ne öğretti?

Yusuf: - Nakış yapmasını öğretti...

(Müdür, kendinden umulmayan bir çeviklikle koltuğundan fırladı. Yusuf'a bir tokat attı.)

Müdür: - Yalan söylediği yetmiyor da, bir de dalga geçiyor!... Doğru söyle neler öğretti?

Yusuf: - Nakış efendim.

Müdür: -Ağızlarını kilitlemiş bunların. Ne zamandır uğraşıyorum, bir tek söz alamadım istediğim gibi! (Bir tokat daha attı Yusuf'a. İdare amiri ne döndü.) Götürün bunu! Kapatın. Sazcı Veli'yi getirin.

(Üç dakika sonra Veli müdürün karşısındaydı.)

Müdür: - Kaç günde bir toplantı yapıyorsunuz?

Veli: - Ne toplantısı?

Müdür: Yediği naneye bak! Ben ona soruyorum, o da bana soruyor. Bunların hepsini çarktan çıkarmış. (Veli bu sorudan hiçbir şey anlamı

mış, avanak avanak bakınırken, karnına bir tekme yedi. Yere kıvrılan Veli'nin koluna, gardiyan yapıştı.)

Gardiyan: - (Müdüre) Götüreyim mi?

Müdür: - Götür! Gözüm görmesin bari. Karşımda ölecek namussuz.

Gardiyan: - Yürü!..

Bayırdaki seyirciler: "Gardiyanın hamaratlığını gördün mü?.." "Müdürün adam öldürdüğünü gördün mü?" "Keşke mapus olmasaydım."

(Derken, Türkücü Hasan müdürün karşısına getirildi.) Müdür sordu:

- İbram Ali'yi tanır mısın?

- Tanırım.

- Nasıl bir adamdır?

- İyi bir adamdır.

- Ne biliyorsun iyi olduğunu? Sana aşı yaptı mı?

Yapmadı. Aşı ne ki?

- İnkar mı ediyorsun ulan!

- Edemem efendim.

- Numara yapma patlatırım kafanı!

(Hasan ya aptallaşmıştı, ya da aptal numarası yapıyordu.)

- Başım ağrıyor ama.

(Müdür, karşısında perişan duran adama acır gibi oldu.)

- Ne kadar cezan kaldı?

Ya kaldı ya kalmadı.

Yani ne kadar kalacaksın burada?

- Sen bilirsin.

(Müdür, idare amirine) - Alın bu salağı götürün. Göreli'yi getirin.

Bayırdaki seyirciler: "Nasıl oldu da dövmedi bunu?..." "Aklına gelmemiştir." "Babasını rüyasında görmüştür."

(Göreli Recep, ilk defa namaza duran adamlar gibi durdu müdürün karşısında.) Müdür sordu:

- Okur yazarlığın var mı?

(Recep yalan söyledi.)

Yok efendim.

İbram Ali'nin başkanlığında ne zamandan beri toplantılara devam ediyorsun?

(Recep şaşırdı):

- Asla! Ne münasebet!

- Ulan yalancı dürzü! Deniz kıyısında konuştuklarınız neydi?

- Şiir efendim.

(Müdür, Recep'in ağzından yeni bir söz almanın sevinciyle sordu:)

- İbram Ali de şiir mi yazıyor? Yoksa, Şairin şiirlerini mi okuyordu size?

- Hayır efendim. Ressam olduğundan, yazılmışları tenkit ediyor.

- Ulan hayvan kimin yazdıklarını! Şiiri kim okuyordu?

(Recep korkudan, daha önce okuryazarlığım yok dediğini unuttu.)

- Benim yazdığım şiirleri, ben okuyordum efendim!

(Müdür ansızın kalkıp, bir sağ eliyle, bir de sol eliyle iki tokat attı Recep'e).

Vay düzenbaz yalancı vay! Hani okuryazarlığın yoktu? Şiir yazmayı kimden öğrendin çabuk söyle?

Recep: - Allah'tan efendim.

Müdür: - Allah'a inanır mısın?

Recep: Şüphesiz. Mecburi... Şey... şey diyecektim... Salavat getirecektim...

(Müdür, idare amirine döndü) - Gördün mü? Akım derken bokum diyor. Bu namussuzu iyi belle. Gece olunca soralım biz buna kabir suali ni. Atın bunu içeri, başkasını getirin!

(Gedelekli Süleyman müdürün karşısındaydı.) Müdür sordu:

- Sen balıkçı ekipbaşısı değil misin? Ummazdım bunu senden.

- Gene de ummayın efendim.

- Ne demek istediğimi anladın mı?

- Aşağı yukarı...

- Ah ulan namussuz alçak herifler ah!

(Süleyman anladım dediği halde, hiçbir şey anlamamıştı. Müdürün çıkışı karşısında şaşırdı.) Müdür sordu:

- Sen Türk müsün?

- Elhamdülillah!

- Ulan Müslümanlığı sormadım.

- Onu da sor istersen.

Müdür esnedi:

- Gece olsun da, ben sana çok şeyler soracağım. Ne duruyorsunuz? Atın bunu. Başkasını getirin.

(Koca Murat'ı diktiler müdürün karşısına.)

Müdür, dalmış olduğu uykudan uyanınca, Murat'ı haddinden fazla uzun gördü:

- Şu upuzun boyundan da mı utanmıyorsun?

- Ne boyum ne de huyum, şimdiye kadar utandırmadı beni...

Karşı mı geliyorsun?

Estağfurullah...

(Müdür mahmur bir halde):

- Geceleyin konuşacağım ben sizinle.

- Siz bilirsiniz efendim.

(Müdür düşte konuşur gibiydi):

- Önce denizin en derin yerine batıracaksın bunu. Şu boya bak... Sonra falaka... Sonra da soracaksın ne nane yediğini.

- Size göre müşkül mü var... Gündüzü gece yapın... İsterseniz şimdi sorun.

(Müdür, nasılsa öfkelenmedi.) Hayır hayır her şeyin bir usulü var. (İdare amirine döndü.) Götürün bu alçağı. Başkasını getirin.

Bayırdaki seyirciler: "Koca Murat müdürden korkmadı..." "Müdürün uykusu geldi.."

(Uzun Yavuz kara kaşları her zamanki gibi çatık, durdu müdürün karşısında.)

Müdür: - Ne o surat? Sen mi beni sigaraya çekeceksin, ben mi seni?

- Bilmiyorum.

- İbram Ali'yi bilir misin?

- Bilmiyorum.

- Bak alçağa! Seni sopanın altına yıkarsam, bak nasıl bilirsin!

Yıksan da bilmem.

Bu gece sana söyletirim! Ne kadar bildiğin ve bilmediğin varsa, bak nasıl söylersin eşek gibi.

- Sen bilirsin ama, söyletsen de gene bilmem.

(Müdür, Yavuz'a yumrukla kaynadı.) - Bilir misin, bilmez misin?

(Yavuz elini ağzına sürdü. Elinde kan görünce yere tükürdü.) -Bilmem.

- Ulan pis herif yere tükürme!

- Bu tükürük değil, kan!

- Olsun, tükürme diyorum sana!

(Yavuz elini ağzına tekrar götürdü. Ağzından kırılan bir diş alıp müdüre gösterdi.) - İşte bu da diş!

(Müdür, başını yana çevirdi.) - Çekin şu herifi karşımdan. Başkasını getirin.

(Deli Davut biraz çarpık durdu müdürün karşısında.) Müdür bağırdı:

- Ulan, yaradana yan durmasana!

- Sen yaradan mısın?

(Müdür, sabretti ağzından laf almak için.)

- Sen İbram Ali'yi mi seversin, Allah'ı mı?

- Senin karşında, hiçbirinin faydası olmaz.

(Müdür öfkelendi, ama sabretti.) - Ne kadar cezan kaldı?
- Sen geldin cezalar çoğaldı.
- Aklından mutlaka zorun var senin?
- Siz adamda akıl mı koydunuz.
- Sen hiç dayak yedin mi?
- Sayenizde.
(Deli Davut'la konuşmak müdürün hoşuna gitti.)
- Dur ulan, daha dövmedik.
Aceleniz ne, nasıl olsa döveceksin.
İyi bildin, böyle giderse çok sopa yersin sen. (Müdür idare amirine seslendi.) Dayak işini geceye bıraktık. Götürün bunu başkasını getirin.
Bayırdaki seyirciler: "Deli Davut'tan Müdür korktu..." "Deli'den her kes korkar."
Sinoplu İsmail, son derece saygılı durdu müdürün karşısında.) Müdür sordu:
- Tahsilin var mı?
- Ortaokul mezunuyum.
- Nasıl oldu da İbram Ali'nin sözlerine kandın?
- İbram Ali'nin sözleri doğruysa, sen kanmaz mısın?
Müdür birden hoplayıp, İsmail'in gırtlağına sarıldı:
- Boğacağım seni! Sen de onun gibisin ha! (Gözleri erik gibi dışarı up rayan İsmail'i, idare amiri ölümden kurtardı).
- Ölüyor beyim! Boğazını fazla sıktınız.
- Birer birer boğacağım bu vatan hainlerini!
Bayırdaki seyirciler: "Celladı gördünüz mü?" "Duydunuz mu birer bi rer boğacak bizi?.." "Bu oyunu görmeseydim keşke... "Oyun değil ya şantımız.."
(Derviş Raşit'in elleri önünde çemberli, namaza durur gibi durdu mü dürün karşısında.)
- Efendim, çok söyledim ben bu delikanlıya; "Bu fikirlerden vazgeç dedim, dinletemedim...
(Müdür ciddileşti.) - Ne biçim fikirler bunlar? İbram Ali'yi kastediyor sun değil mi?
(Raşit kurtulduğundan emindi.) - Efendim, ruh kim sen kim... Ruhu inkar etmeye kalkışıyor bu delikanlı. Yıldızlar şöyle olmuş, ay böyle doğ muş. Hepsi saçma sapan.
- Başka?
Vardan var olmuşuz... Töbe töbe! Ruhu inkar ediyor canım.
Bildiğinin hepsi bu kadar mı?

- Evet efendim... İsterseniz siz bunu istediğiniz gibi uzatıp genişletin...

Yediği naneye bak alçağın! Akıl mı veriyorsun bana! Yıkıl karşımdan!

(İdare amiri, gardiyana işaret etti. Gardiyan, Raşit'i alıp götürdü.)

İdare amiri sordu:

- İbram Ali'den başka kalmadı. Getireyim mi onu da?
- Boğazköylü Osman yok mu?
- Osman tahliye olmuş efendim.
- Desene bir mikrop çıktı dışarıya.
- İbram Ali'yi getireyim mi?
- Hayır getirme, onunla yarın konuşacağım. Bugün yoruldum.

Bayırdaki seyirciler: "Paydos borusu çalıyor!"

Meydanda hiçbir değişiklik yok: Müdüriyet, kapalılar ve karakol...

Müdüriyet binasının içi: Müdür, bugün daha çok müdüre benziyor. Duvarın bir yanında gardiyanlar dizili, bir yanında jandarmalar... Müdürün solunda üç kişi, sağında dört. Solundakiler: İdare amiri, müdür yardımcısı, başgardiyan. Sağındakiler: İnfazcı, ziraat mühendisi, muhasebeci, ambarcı. Bayırdaki mapus işçiler bellerini doğrultup, baktılar meydana: "İşte oyun başlamış..." "Oyun değil yaşantımız..." "Bugün sahne kalabalık. Tıpkı mahkeme gibi..." "Tıpkı mizan yeri..." "Zebaniler dizi dizi..."

"Orta yerde terazi. Terazinin başında kantarcı başı..." "Koltukta oturan bizim müdüre benziyor..."

(İbram Ali'yi süngülü iki jandarma getirip orta yere dikti. Sanki yukardan bir makas düşmüş de, saplanmıştı yere. İşte öylece durdu orta yerde.)

Bayırdaki seyirciler: "İşte İbram Ali'ye bakın yargılanacak..." "Teraziye konup tartılacak..." "Önce sorgu sual edilecek..." "Hele susun ne soracaklar bakalım..." "Ne sorarlarsa sorsunlar, hepsinin cevabı hazır..." "Adamın suratına bir baktı mı, tamam. Çekip alır suretini..." "Kimden öğrenmiş o sanatı?.." "Şair Baba'dan öğrenmiş..." "Ondan öğrendiyse kurtuluş yok. Onunla konuşanları kapalıya atıyorlarmış..." "Onunla Ali konuşmuş, ötekileri neden atıyorlar?.." "Ötekileri de, Ali'yle konuştu diye kapatıyorlar..." "Haydi oğlum sen de gittin demektir deliğe..." "Neden?.." "Geçen gün, yoldan geçerken konuşmadın mı?.." "Hayır konuşmadım..." "Hele inkar geliyor bak..." "Asıl, kimin resmini yaptıysa, onu tıkıyorlarmış deliğe..." "Öküzlerin de resmini yaptı, onlar da mı yandı?..." "Susun da seyredelim!"

Müdür orta yerde yığılı duran kitapları, İbram Ali'ye gösterdi:

- Bu kitaplar senin mi?

- Benim.
- Tahsilin?
- Seçköy okulunun üçüncü sınıfını, pekiyiyle bitirdim.
- Neden okuyorsun bunları?
- Neden yazmışlar bu kitapları?

Müdür, yanlarda oturanlara döndü:

- Ah hiçbiriniz hukukçu değilsiniz. Hukukçu olsaydınız eğer, sanığın verdiği cevabın inceliğini anlardınız. (Ali'nin ağzından laf almak için ona döndü.) Müthiş bir zekası, fevkalade bir kabiliyeti var. Baksanıza şu resimleri o yapmış, değil mi? (Eliyle duvardaki resimleri gösterdi.)

Yandakiler (Hep birden):

- Evet o yaptı.

Müdür: - Resim yapmayı kimden öğrendin?

Ali: - Ustam Şair Babadan.

Yandakiler "Amma da cesaret haa!" diye fısıldaştılar.

Müdür (yandakilere):

Korkusuz ve zeki bir delikanlıyı bulmuş herif, (Ali'ye sordu.) Şair başka ne öğretti sana?

- Doğru konuşmayı öğretti bir de.
- Çok güzel. Benim sorularıma doğru cevap vereceksin öyleyse?.. Sen arkadaşlarına neler öğrettin?
- Çok şeyler öğretmeye çalıştım ama, öğrendiler mi bilmem...

Yandakiler, "Aman bu oğlan, mutlaka deli!" diye fısıldaştılar.

Müdür hiç beklemediği bu cevap karşısında bir an şaşırdı. Şaşkınlığını saklamak için, koltuğunun içinde biraz yana döndü. Ama Ali'nin gözleri iki çivi gibi batıyordu ona. Müdürün müdürlüğü birden aklına geldi:

- Mesela, neler öğrettin?

Örneğin beş on kişiye okuyup yazma öğrettim. Bir kişiye heykel yapmak için desen çizmesini, bir kişiye süsleme yapmak için nakış çizmesini öğrettim.

Müdürün suratı asıldı:

- Hepsi bu kadar mı?
- Şimdilik bu kadar. Öğrendikçe öğretirim daha.

Denizin kıyısında verdiğin konferanslardan hiç bahsetmiyorsun ama?

- Onlar birer sohbetti. Ne bileyim geçmiş zamanlarda neler konuştuğumu.
- Sen neler konuştuğunu bilmez misin? Ah sen kaçın kurdusun! (Önce sertleşir gibi oldu, sonra yumuşadı. Sert davranırsa, hiçbir laf alamazdı

ağzından.) İnkar etmenin hiç faydası yok. İşte burada yazılı. Nerede ne konuştuysan, hepsi tespit edilmiş. Arkadaşların suçlarını itiraf ettiler.

- Arkadaşlarım yalan söylemez. Onların suçu yok.

Müdür 'Yediği halta bak!' diyecek oldu ama, dişlerini sıkıp sabretti:

- Ben mi yalan söylüyorum yani; Suçlu ben miyim yoksa? İşte burada senin ustana yazdığın mektuplar. Hepsi birer suç delili.

Ali kendinden emin bir tavırla konuştu:

- Tamam öyleyse, ne uğraşıp duruyorsun? Suçlu karşınızda demektir.

Ayakta hazırolda duranlar: "İşte suçunu itiraf etti..." "Tutalım kolundan atalım içeri..." "Ayaklarım uyuştu, kazık gibi durmaktan.." diye fısıldaştılar.

Bayırdaki seyirciler: "İşte kıpırtılar başladı..." "Evet gardiyanın biri, ayağını değiştirdi..." "İbram Ali müdüre karşı geldi..." "Sen bundan sonra seyret Ali'nin kıpırtısını..." "Doğru, bir kere hükümetin eline düştü..."

Müdür, dişlerini gıcırdattı.

- Ne o, birden bire öfkelendin? Mahkum olduğunu unutuyorsun galiba?

- Unutmuştuk. Sen gelince hatırlattın, mahkumluğumuzu.

Müdür yuvarlanır gibi kalktı oturduğu yerden. Artık sabrı taşmıştı. Bir yargı kuruluna, bir Ali'ye baktı. Az daha Ali'yi dövüyordu; kuruldan utandı. Eliyle koltuğunu gösterip, öfkeyle bağırdı:

- Bu koltuk, senin umurunda olmayabilir! Ama ben düşünmek zorundayım! Senin gibileri kesmeli ki memleket kurtulsun! Ben memleketi düşünüyorum! Yazık bu millete! Ah bu Şair denilen adamı asmadılar! O bunu zehirlemiş, bu da onları! Hepsini süreceğim bunların Bursa cezaevine! Atın bu vatan hainini zindana! Ayaklarına zincir vurun! Kollarına kelepçe! Kapısına çift kilit takın! Jandarmalar, kapısının önünde sıkı nöbet tutsunlar! Kaçar bu namussuzlar!

Ayaktakiler kertikten kurtulmuş birer yay gibi, Ali'nin üstüne çullandılar. Yaka paça alıp götürdüler.

Bayırdaki seyirciler: "Gördün mü kıpırtıyı! Sahnenin içi karıştı..." "Seyire bakın, on kişi bir kişiye saldırıyorlar!.." "Ellerine kelepçe vuruyorlar, boynuna zincir!..." "Zinciri icat edenlerin elleri kırılsın!.." "Hücreye kapattılar işte..." "Kapısını örttüler.." "Kilidini kitlediler..."

Müdür kâtibe döndü:

- Şu mektupları oku.

Katip mektupları okudu.

Ziraat mühendisi atıldı:

- Bu mektuplarda, hiçbir suç unsuru göremiyorum ben.

- Sen hukukçu değilsin, dedi müdür, göremezsin. (Sol yanında otu ranlara döndü.) Siz ne dersiniz?

- Görür gibi oluyoruz efendim.

- Ne demek görür gibi olmak? (İdare amirine sordu.) Bu mektubu sen ele geçirmedin mi?

- Nuri efendi ele geçirdi.

Müdür sağdakilere döndü bu kez:

- Siz ne dersiniz?

- Bizim bir şey diyecek halimiz yok. Sizin kanaatınıza bağlı.

Benim kanaatımca hepsi suçlu ama, hepsini sürmek için elimizde yeter delil yok. Fakat, benim bir kişiyi sürmeye yetkim var. Elebaşılarını süreceğim mutlaka.

İnfazcı söz aldı:

- Efendim iki ayı kaldı, bırakalım da çıkıp gitsin.

- Sen ne biçim infazcısın? Suçlu bir adamı, yani vatan hainini, nasıl o lur da milletin içine salacaksın? Vardığı yeri zehirler o!... Bir de tanıkları dinleyelim. Getirin bana Tespihçi Memiş'i!

Beş dakika sonra Memiş'i diktiler karşıya.

Müdür "Yemin ettireceğim" diyerek ayağa kalktı. Yandakiler de kalktı lar:

- Gördüğünü ve duyduğunu dosdoğru söyleyeceğine namusun üzerine yemin eder misin?

Memiş: - Bildiğimi, duyduğumu dosdoğru söyleyeceğime yemin ede rim. Zaten hiç yalan söylemem efendim.

- İbram Ali, arkadaşlarına bir şeyler öğretirken duydun mu?

- Duydum efendim, duymaz mıyım hiç. Duyulmayacak gibi mi...

- Söylesene be herif, ne duydun?

- Bütün millete gavurluk öğretip geziyor efendim.

- Ne öğretiyor, onu söylesene be sersem!

- Gavurluk anlatıyor.

- Mesela kime ne söyledi?

- Bizim Koca Murat'la Türkücü Hasan'ı o baştan çıkardı...

- Ne dedi ulan söylesene!

Memiş zılgıdı yiyince hızlandı.

- Mesela, cennet de cehennem de bu dünyada dedi. Dünya yuvarlak dedi. Allah Adem'i balçıktan yuğurmadı dedi...

Ziraat mühendisi Cabbar bey söze karıştı:

Pekala, doğru söylemiş...

Müdür atıldı:

- Müsaade edin Cabbar bey, tanık konuşsun istediği gibi.

Ne konuşacak, konuştuğunu dinlediniz işte... Doktor Sami bey olsaydı, bu karara o da imza koymazdı.

- Müsaade edin, öbür tanıklar da dinlensin.

Cabbar öfkeyle ayağa kalktı:

- Ben gidiyorum nasıl isterseniz öyle karar verin.

Ziraat mühendisi Cabbar bey müdürün odasından çıkarken, kendi kendine konuşuyordu: "O da bir insan, onun da anası kardeşleri var. İki ayı kalmış be! İki ay sonra, anasına kardeşlerine kavuşacakken, beş yıla çıkıyor cezası... Allah cezasını versin senin gibi müdürün!"

Bayırdaki seyirciler: "Cabbar bey öfkelendi..." "Müdüre karşı geldi..." "Cabbar beyi müdür yapmalı..." "Ellerimiz güçsüz, gözlerimiz seyirci..." "Baksana, arkadaşlarımızı kapalılara atıyorlar da..." "Evet bunu bir oyun sandık..." "Evet bu bir çile..." "Paydos borusu çalıyor akşam olmuş..." "Oyun bitti demek?.." "Oyun değil dedik, çile!..." "Çile bitti öyleyse?.." "Bu dünyada çile biter mi? İbram Ali'nin çilesi tam biterken, yeniden başladı..."

Yedinci Bölüm

1

Güneş usul usul kısıldı.

Gelinciklerle papatyalar kararıverdi.

Karanlık, perde perde çekildi İbram Ali'nin üstüne.

Zaman bir şerit gibi dönüyor. (Yıl 1948) Bu şeridin içinden geçiyor yaşantıların görüntüleri.

Zaman zaman içinde bir düş. Ama gerçek.

Karanlık karanlık içinde kıpırtılar. Ama canlı.

Koca bir karanlığın içinde mapusların gözleri, dönen bir zaman içinde düş gibi kıpırtılar gördüler...

Bursa damının kale kapısı, ansızın açıldı. Açılan kanattan içeri, bir mapus düştü. Mapusun sırtında alaca giysiler, başında ak şapka...

Şair Baba çırağını tanıdı: "İbram Ali geldi!" diye bağırdı. Hemen koşarak kucakladı onu.

Şair Baba ile İbram Ali birbirlerine sarılı, öylece bir vakit durdular. Sonra ayrıldılar. Karşı karşıya sessiz durup, öylece bakıştılar:

"Demek ki geldin!.."

"Seni bir daha göremem sanıyordum..."

"Nasıl geldin, onu söyle?.. İmralı'dan gelmek zordur... Yoksa?..

"Evet sürdüler..."

Şair birden değişti. Yüzü sarı idi, kızardı:

"N'oldu çabuk söyle! Neden?.."

"Senin ne suçun vardı da?.. On yıldan beri, seni neden yatırıyorlar burada?"

"Bak şu belaya! Benim başıma gelenler, senin başına da mı geldi!" deyip Usta Çırağını tekrar kucakladı.

Usta ile Çırak konuşup dertleşirken, gardiyanlar geldi, onları ayırdılar birbirinden. İbram Ali'yi, dam içinde bir dama attılar.

.....

İbram Ali'nin görüşmesine anası geldi... Yanlarında, gözlemci bir gardiyan vardı. Ana oğlunu kucakladı. Ve ağladı:

"Seni buralarda mı görecektim gene? Hani ekinler biçilirken çıkacaktın? Ekinlerin biçilmesine şurda ne kaldıydı. Niçin siyasi oldun?.. Niçin sürüldün?.."

"Ana dur hele! Neler söylüyorsun, ben mi sürüldüm? Sürdüler!.."

"Durup dururken adamı sürerler mi? Madem sürdüler, vazgeçtim deyiver..."

"Vazgeçmek mi?.. Neler söylüyorsun?.."

"Mübaşir Yusuf öyle söyledi. Şerife'nin babası yalan söyler mi hiç..."

"Şerife nasıl, büyümüş mü?"

"Vazgeçtim deyivereceksin, gayet kolay..."

"Üç buçuk yıldan beri görmedim, büyümüştür Şerife..."

"Vazgeçtim der demez, salarlarmış adamı..."

"O zamandan beri, öyle bir özledim ki onu..."

"Kırk yılda bir ana sözü dinle..."

"Yanıma bir gelsin de göreyim..."

Yanlarında oturan gardiyan ihtar etti:

"Konuşmalarınızı duyamıyorum, biraz hızlı konuşun."

"Konuşmalarımızdan sana ne! İnsanları dinlemek ayıp değil mi?"

"Olmaz efendim! Konuştuklarınızı, duyup anlamam lazım. Çünkü senin oğlun, siyasi bir mahkum oldu. Duruşması da başlamamış..."

"Siyasi olduysa, artık kurtuluş yok mu?.." Vazgeçtim diyecek ya işte."

"Benim öyle siyasi işlere aklım ermez!"

İbram Ali anasının önüne geçti:

"Ana bırak onu, benimle konuş... Dışarıda gelincikler açtı mı?"

"Açtı evladım."

"Bir daha yanıma gelirken, ak papatyaların içinde kırmızı gelincikler getir bana."

"Başka ne istersin?"

"Ak papatyaların içinde, birkaç kırmızı gelincik!" diye tekrar etti İbram Ali: "Haydi güle güle anam benim!"

Seyreden mapuslar: "Gördün mü, siyasiymiş bu da..." "Siyasi, ne demek?..." "Hökümetle uğraşmak..." "Jandarmalara karşı gelmek, hemi?..." "Siyasilik, casusluk yapmaktır..." "Gavurlara memleketi satmaktır..." "Yavuz'u kaçırmak..." "Siyasilik batsın. "Vay namussuz vay!... "Tevekkeli

kimseyle konuşturmuyorlar." "Tevekkeli hücrede yatırmıyorlar." "Anasıyla konuştu ya işte..." "Konuştuklarını duymadın mı? Kadıncağız yalvarıyor da; 'Peki ana vazgeçtim' deyivermiyor..." "En iyisi bunları asmaktır... "En iyisi kesmek..." "Dur yahu, elini keseceksin pırasaları doğrarken..."

Aradan geçti bir zaman.

İstanbul savcısı İzzet Akçal bey, Bursa savcılığına atandı. Görevine başlar başlamaz cezaevini gezdi. Savcı İzzet beyin arkasında, bir kalabalık: Savcı yardımcıları, yargıçların hepsi, yargı üyelerinin hepsi. Damın içine girince kalabalık biraz daha çoğaldı: Mapusane müdürü, katipler, başgardiyan, gardiyanlar da katıldı. Savcı İzzet bey, damın içine doğru yürüdü. Arkasındaki kalabalık da yürüdü. Savcı İzzet bey, İbram Ali'nin hücresinin kapısından içeri girdi. Kalabalığın bir kısmı girdi hücreye, çoğu dışarda... İzzet bey, hücrenin karanlığında, parlayan iki göz gördü:

"Bu gözler kimin gözleri?"

"İbram Ali'nin."

"Ellerin nerde?"

"Burada efendim işte."

"Resim yapmıyorlar mı?"

"Ellerim köstekli."

Savcı İzzet bey, döndü arkasındakilere:

"Duydunuz mu? Gördünüz mü İmralı müdürünün kastını! Nasıl yetişip gelişmekte olan bir kabiliyeti katlediyor!... Ben İmralı'dayken, bütün imkanları vermiştim kendisine. Ressam olsun dedik. Olacaktı da. Tam özgürlüğe kavuşmasına birkaç gün kala, İmralı müdürü buraya sürmüş! Bu cinayet değil de nedir?.. Yetişip gelmekte olan bir sanatçıyı, katletmek ne demektir? Sanata ihanet değil midir? İzin vermeyeceğim bu ihanete! Hayır! Mapusane müdürü nerde? Karşıma gelsin!"

Mapusane müdürü kalabalığın gerilerinden, öne doğru çıktı:

"Buyur savcı bey, emriniz?"

"İbram Ali'yi, şimdi bu dakikadan itibaren serbest bırakacaksın. İstediği yerde gezip, istediğiyle konuşacak."

"Başüstüne savcı bey."

"İstediği kadar boya, fırça ve tuval alacaksın ona. İsteyip dilediği gibi resim yapacak... Bir daha gelişimde göreceğim... Haydi Allaha ısmarladık!"

"Güle güle bey baba!"

Arkadaki kalabalık: "Allaha ısmarladık ressam!"

"Güle güle efendim, güle güle!"

Seyreden mapuslar: "Bu kadar kalabalık, onu görmeye gelmiş..." "Duymadın mı ressammış..." "Demek casus değilmiş..." "Vazgeçtim demiştir..." "Demeseydi salmazlardı..."

2

Derin bir karanlıkta iki ayna gibi oynayan İbram Ali'nin gözleri, bir düş gibi kendi yaşantısını gördü. Dört yaşından yirmi yedi yaşına dek olup bitenleri, bir yıldırım hızıyla geçirdi gözünün önünden. Yaşantısının tutsaklığını gördü. Kendi kendini model aldı, tutsak yaşantısının resmini yapmak için. Kavgaya gider gibi öfkeli çıktı karanlığın eşiğinden dışarı.

İbram Ali birinci bölümün maltasını, bir uçtan bir uca geçti. Ayaklarının altındaki beton; "dın dın" ötüyordu yürürken. Kapıya doğru yaklaşırken daha, kapı açılıverdi. Çıktı meydan yerine Ali. Sahi mi yalan mı, düş mü gerçek mi derken, üstünden tutturmaca kapılardan birine doğru yürüdü. Kapı aynı kolaylıkla, "füüüt" diye açılıverdi. Derken öteki, derken öteki. Kapılar İbram Ali'nin önünde; hemen açıldılar, o geçtikten sonra hemen kapandılar. Derken ön bahçede buldu kendini Ali: Elinde bir kalem bir de defter vardı.

Seyirci mapuslar: "Anahtarlar bulunmuş, kapılar açılıyor işte!" "İki yıldır buradayım, duvarsız mapus görmediydim!.." "Böyle mapusluk mu olur? Kapılar, önünde hemen açıldı, hemen açıldı..." "Kilitlerin gücü bize yetiyor.."

O gün görüşme günüydü. Demir kapıdan içeriye bir kadın girdi. Ali kadını görüverince: "Ana!" dedi. Sonra birden duraladı: 'Anam sandım. Ama olsun varsın; bu yaştaki kadınlar anam sayılır' dedi kendi kendine. Defterine resmini çizmeye başladı kadının.

Seyirci mapuslar: "Plan çiziyor bakın hele!.." "Mapusanenin planını alıyor!.." "Alsın varsın..." "Neden alacakmış, almasın!.." "Plan ne işe yarar?.." "Plan, Ruslar'la Alaman'ların işine yarar. Ona göre bomba atarlar..." "Demek ki bu adam casus. Plan çiziyor." "Seslenin şuna çizmesin!.." "Casusluk yapmasın!"

Derken demir kapıdan içeri bir kadın daha girdi. İbram Ali genç kadını görüverince: "Fadime! karım!" dedi. Sonra birden bire toparlandı: 'Karım Fadime, doğum yaparken ölmüştü ya. Hay Allah, nasıl da benziyor. Ama olsun varsın, karımın resmini yapar gibi...' deyip, kadının resmini çizmeye başladı.

Şair Baba İbram Ali'nin arkasında, onun çalışmalarına bakıyordu. Se-

yirci mapuslara, eliyle işaret etti: "Susun rahatsız etmeyin..."

"Mapusanenin planını çiziyor baksana!.."

Şair Baba: "Plan değil resim çiziyor. Ressam o..." dedi.

"Kimin resmini yapıyor?"

Baba: "Sizin resminizi yapıyor. O da sizin gibi bir köylü. Köylü ressam Ali; duymadınız mı?"

Mapuslar: "Nasıl da duymadık..." "Bizim resmimiz olur muymuş?.. "Sahi olur mu ki?.." "Baba yalan söylemez, belki de olur..." "Ben Barbaros Hayrettin Paşa mıyım?..." "He valla doğru. Ben Gazi Osman Paşa mıyım?.."

Baba: "Sersem herifler! Siz kendinizi adam yerine koymuyorsunuz ama, o sizi seviyor. Onun yaptığı resimlerde, siz kendinizi, yani yaşantınızı, aynada görür gibi göreceksiniz. Sizin gördüğünüz madalyalı paşa resimleri, resim değil. Sizin yüzyıllardan beri süre gelen ezik halinizin resmini yapıp, sizi bu hale getirenlerin gözüne sokacak!"

Seyirci mapuslar: "Gördün mü, bir de casus demiştin?.." "Yapsın da görelim oğlum..." "Baba yalan söylemez..." "Demek bizim tasvirimizi çekecek?" "Bizim halimizi gösterecek!" "Gözlerine sokacak demek?..

Şair Baba: "Bakın, bu da sizin destanınız. Ben şiirinizi yazıyorum, o resminizi yapıyor. Okuyayım mı?"

Mapuslar: "Oku!..." "Oku!..."

Şair Baba: "İyi öyleyse, dinleyin bakalım:"

[Onlar
Onlar ki toprakta karınca,
suda balık,
havada kuş kadar
çokturlar.
Korkak,
cesur
cahil,
hakim
ve çocukturlar.
Ve kahreden
yaratan ki onlardır
kitabımızda yalnız onların maceraları vardır.

Onlar ki uyup hainin iğvasına
sancakları elden yere düşürürler.

Düşmanı meydanda koyup
kaçarlar evlerine.
Ve onlar ki bir nice mürtede hançer üşürürler.
Ve yeşil bir ağaç gibi gülen
ve mevsimsiz ağlayan
ve ana avrat küfreden ki onlardır;
kitabımızda yalnız onların maceraları vardır.
Demir
kömür ve şeker
ve kırmızı bakır
ve mensucat
ve sevda ve zulum ve hayat
ve bilcümle sanayi kollarının
ve gökyüzü
ve sahra
ve mavi okyanus
ve kederli nehir yollarının,
sürülmüş toprağın ve şehirlerin bahtı
bir şafak vakti değişmiş olur,
bir şafak vakti, karanlığın kenarından
onlar ki ağır ve nasırlı ellerini
toprağa basıp
doğruldukları zaman.
En âlim aynalara
en renkli şekilleri aksettiren onlardır.
Asırlarda onlar yendi, onlar yenildi,
çok sözler edildi onlara dair
ve onlar için:
"Zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur."
denildi.]

Şiir bitince bir süre sessizlik oldu. İbram Ali gözlerinin yaşını silerek: "Ben de böyle, bu şiir gibi resim yapabilecek miyim?" dedi.

Şair Baba: "Sen de yapacaksın elbet! Seni senden iyi kim bilir... Şu desenleri çizen sen değil misin. Bu desenleri çizen sen, bir gün olup bunları yan yana getireceksin. İşte böyle böyle, kendi yaşantının içinden, kendi konularını alacaksın. Ve ondan sonra, her konu kendi biçimini yapacak... Sadece kendine inan. 'Ben yapacağım bu işi; benden sorulur halkın resmi!' diyesin.. Haydi söyle! Ben de duyayım âlem de duysun!..

İbram Ali böyle bir sözü söylemeye utanırdı önceleri.

Mapuslar: "Duydun mu Babanın yazdığı şiiri?.." "Vay anam vay! Nerede buldu bu kadar lafı da üst üste koydu?.." "Elbette, şair demişiz bir kere ona..." "Sen böyle bir şiir duydun mu hiç?.." "Kendi şiirimiz olunca duydum..." "Kendi resmimiz olunca, görülmez mi sanki?.." "Hele olsun da bakalım, kör değiliz ya görürüz..." "Baba eline bir saz alsa, Kerem gibi âşık olur." "Resmimiz de böyle olursa iyi..." "Hızlı konuşmayın şaşırmasınlar..."

İbram Ali yaşantısını düşleyip, model dikti karşısına.

İşte, yollara düşmüş anasını model aldı düşünde. Ninesi, erkek ve kız kardeşiyle beraber dama geliyorlar.

"Yol" tablosunu yapıyor İbram Ali. Düşünün içindeki modellere bakıp bakıp. Sekiz yıldan beri gözünün önünde canlı model tutup resmini yaptığı insanlar şimdi düşünün içinde. Onları, istediği gibi kıpırdatıyor. Hiçbir canlı ve cansız, ressamdan izinsiz kıpırdamıyor.

Ustası Şair Baba, Ali'nin arkasında. Bıkıp usanmadan, çırağının resim yapışına bakıyor. En az çırak kadar, usta da çaba harcıyor figürler gelişip değiştikçe. İki saatten beri çırağının arkasında sabırsızlıkla kıpır kıpır dönüp dolaştı Şair Baba. Resimde bir kusur görüyordu... Ali dinlenmek için fırçayı elinden bırakır bırakmaz. Şair Baba geçti resmin karşısına. Kendi kendine, ama Ali'nin duyabileceği şekilde konuştu:

"Fevkalade bir resim oluyor. Kişiliğini koydun bu tabloya. Bu tablo ile kendi uslûbunu buldun. Sekiz yıldan beri yaptığın resimleri sayma. İşte bu yaptığın; ilk resim. Ama sekiz yıl öyle resimler yapmasaydın, bu üslûbu bulmazdın... Evet, gelelim resmin tenkidine: Bir minyatür tekniği gibi biçimlendirdiğin bu üslûp, konunun içinden çıkmaktadır. Yani öz kabuğunu yapıyor. Figürlerin, dikkenar üçgen esasına göre düzenlenmesi, dönemeçli yolun havasına uyuyor. Yol kenarındaki bitkilerin nakış gibi olması, kadınların yorgunluğu ile kontrast teşkil ediyor. Yalnız burada benim gözüme çarpan bir kusur var. Ona ne dersin bilmem...

Kusuru duyan Çırak heyecanlandı. Ustası övünce, üzerine bir mutluluk rahatlığı çökmüştü. Sekiz yıldan beri çektiği çabanın yorgunluğunu, beş dakika ya dinlendirdi ya dinlendiremedi. Fırladı kalktı ayağa:

"Kusur mu dedin, neresinde?"

"Kusur değil belki bir eksiklik. Belki de bana öyle geldi...

Ali, bu son günlerde kendine güveniyor, Ustasına sık sık baş kaldırıyordu. Usta çırağını öfkelendirmemek için daha yumuşak aldı:

"Bak, bu tablo ile üslûbunu buldun. Bu müthiş bir şey. Yalnız, insan

ların sırtındaki giysileri yeni, hiçbirinde yama yok. Halbuki yamasız giysi giymez bizim köylüler."

Çırak kendini savunmak için ayağa kalktı:

"Ben yaşantımın resmini yapıyorum. Görüntümün değil... Ben resimdeki kişilerimin giysilerine yama koyarsam, o koyduğum yamalar, yaşantımın iz düşümünü gölgeler..."

Şair çırağını dikkatle dinliyordu. Kendinden aldığı sanat anlayışını, resme bu şekilde uygulamıştı. Ali'ye ümitle ve kıvançla bir vakit baktı:

"İşte ressam dediğin böyle olur!"

Çırağını, önemli bir döneme gelmiş görmenin sevinci içinde koştu. Kollarını alabildiğine açıp var gücüyle kucakladı onu. Ayrıldığı zaman, nasihat eder gibi konuşuyordu:

"Boynuz kulağı geçer derler, doğru. Çırak ustayı geçti... Aman gözünü seveyim şımarma. Bizi de hesaba kat. Yalnış söylesek bile bizi de dinle. Ama gene de kendine inan. Etrafında senin için söylenen sözleri, yorumla. Halkından bağını koparma..."

Görücü mapuslar: "Babanın dediklerini duydun mu?.." "Yapılan resmi gördün mü?.." "İşte resmimiz yapılmaya başlandı..." "İşte anam gibi bir ana..." "İşte ninem gibi bir nine..." "İşte çocuklarımız..." "İşte yalın ayak yollara düşmüşler." "Yalan mı? Düşmüşler işte!..." "Bu resim bitmiş artık, imza atıyor bak. Altına tarihini yazdı: 1949..."

Damda zamanla mekan, gündüzle gece karışır birbirine. Damda mapuslar çoğu zaman ya uykulu, ya düşlüdür.

Gece gibi bir gündüzdü yine o gün. Şair Baba yataktaydı.

Maltada volta atan mapuslardan biri Babayı yatakta gördü: "Şair Baba uyuyor yavaş konuşun." "Hasta olmasın sakın?" "Hasta değil gündüz uykusuna yatmış Baba." "On iki yıldan beri doymadı mı bu uykuya..."

Volta atanlardan öbürü bir ses duydu: "Baba düş görüyor duydun mu!" "Ula bu ne biçim bir düş? 'Bire aman' diye inliyor." "Uyandıralım..." "Dokunmayın, mapus milletinin düşü böyle olur." "Aha, duydun mu, 'Yetişin!' dedi. Uyandırmadan olmaz..."

Maltada volta atan mapuslar, Şair'in açık duran kapısından içeriye daldılar, hep birden seslenip sarstılar onu:

"Baba!..." "Şair Baba!..." "Uyan!..." "Uyan Baba!..." "Uyansana!..." "Hele bir kalk!"

Şair Baba fırlayıp oturdu. Soluk soluğa, korku içinde bakındı etrafına. Sayıklar gibi konuştu:

"Çok şükür kurtuldum... Yaşıyorum değil mi?.. Burası neresi?..

"Dam," dediler hep birden.

Şair Baba kendi kendine konuşur gibi:

"Dam... Ne kurtulması, hâlâ buradayım... Bir yıl, iki yıl, derken üç, dört, beş... Tüh, Allah belasını versin! Düşümde bir yerlerde bir yerlere gelmişim. Dört bir yanım kayalık; ben yukarıya çıkayım derken ne göreyim; kayalardan biri, üstüme doğru gelmekte... Ezilmemek için son bir gayretle, tuttum kayayı. Eyvah, bir kaya daha... Onu da tuttum... Bir daha geliyor... Onu da... Derken dört, beş... Ezilmemek için uğraşıyordum... Şimdi ben neredeyim? Damda... İşte bu gerçek: Altı yıl değil bu. Yedi, sekiz, sayı sayacak değiliz ama, on iki yıl damda kim yatmış?.. Tüh Allah kahretsin! Düşümde, kayalar ardarda yuvarlanmaya başladı üstüme. Altı, yedi, sekiz... 'Bre aman!' diye bağırdım... Siz olsanız bağırmaz mısınız?... 'Derken sökülüyor kayalar ardarda; Dokuz, on, on bir, on iki, bu on üçüncü... Amanın dostlar yetişin, ölüyorum!..' Hayır, yaşıyorum şükür!" deyip tuttu mapuslardan birinin elini. Sanki şimdi uyanmıştı: "İyi ki uyandırdınız, kurtardınız beni. Sağolun evlatlarım."

"Sen de sağol, geçmiş olsun..." diyerek ayrıldı mapuslar.

Haftada bir gün doktor gelirdi dışardan içeriye hasta mapusları muayene etmek için... Revirin maltası, hasta mapusları muayene etmek için... Revirin maltası, hasta mapuslarla doldu yine...

Doktor Firuzan bey yeni aldığı 49 model otomobiliyle, gelip demir kapının karşısında durdu. Otomobilinden inince, tavuğun etrafında kanat çalan horoz gibi birkaç kere döndü. Sonra sırtını okşayıp, bir süre baktı. Seviyordu bu oyuncağını. Bakıp dururken, yüzü birden karıştı: "Eyvah! İşte bir çizik. Kim yaptı bu namussuzluğu? Bu bir çocuk işi değil. Düşmanlık... En iyisi, bir garaj yaptırmalıyım evin önüne. Burada kime teslim etmeli?.. Başka bir çizik var mı ki... Hay Allah kahretsin bu insanları." Farkında olmadan sesli konuşuyordu. Otomobilin etrafında beş on sefer daha döndü. Ömründe hiçbir hastayı bu şekilde muayene etmemişti. İçine dışına tekrar baktı: "Şükür Allaha" deyip, rahat bir soluk aldı. Demir kapının önünde nöbet tutan jandarma, gülüyordu doktora bakarak: "Bu doktor, doktor olmasaydı, hasta olurdu mutlak. diye düşünüyordu kıpırdamadan. Doktor demir kapının önüne gelince, aklına bir şey gelmiş gibi ansızın döndü geriye ve bir daha baktı arabasına. Sonra yanında hazırol vaziyetinde put gibi duran jandarmaya emretti: "Benim arabaya kimseyi dokundurma!" Jandarma sadece başını salladı peki anlamında... az daha gülüp kalıbını bozacaktı... Yukarıda damın içinde, revir maltasında, mapus hastalar, doktoru bekliyordu. Sıhhiye Kazım bey,

alarm verir gibi seslendi hastalara: "Doktor geliyor, ayağa kalkın!" Karnını, böğrünü, yüreğini ve kalçasını tutan hastalar ıkına sıkına, yavaş yavaş doğruldular. Doktor Firuzan hastaların ortasından geçerken: "Şunlara bakın hele, insan çöplüğü!" dedi yüzünü buruşturarak.

Doktor Firuzan, gözüyle muayene ederdi hastaları, elini sürmeden. On beş dakikada yüz hastayı muayene ettiğini kendi söylerdi övünerek. Devlet hastahanesindeki doktor arkadaşlarına, damda muayene ettiği bir hastaya dair anılarını şöyle anlatıyordu:

"Efendim, bugün bir siyasi mapus muayene ettim. Daha doğrusu etmedim sayılır. Çünkü ben bu adamdan nefret ederim. Harp Okulunu ayaklandırmak... Donanmayı ayaklandırmak, ne demek... 'Kalbim ağrıyor' diye diye kıvranıyor. Yalan... Yüzüne karşı söyledim: 'Senin kalbin Lonjin saatı gibi' dedim... Çünkü askeriyeyi ayaklandırmak ne demek efendim.. Hem aynı zamanda bir şeysi de yok efendim... Uyurken üstüne bir ağırlık basarmış da uyanamazmış... Mapusların çoğu..."

Firuzan'ı dinleyen doktorların içinde en doktoru olan Neşati Üster dayanamadı, sözünü kesti:

"Sen doktor olmasaydın daha iyi ederdin."

Başka bir doktor işi alaya vurdu:

"Bugün doktorluğu bıraksa, şoförlük yapar aç kalmaz..."

Doktor Neşati bey, öfkeyle ve nefretle ayrıldı ordan. Durduğu yerde duramıyordu: 'Acaba nesi vardı bu büyük şairin?.. Gidip bir muayene etsem?' diye düşündü: 'Bu doktorların bir kısmı bana düşman. Onu muayene etmeye gittiğimi duyarlarsa, derhal gammazlarlar. N'olursa olsun mutlaka gitmeliyim. Onu muayene edip, ilaç vermeliyim.'

Neşati Üster bir çocuk gibi tombul biraz da şişmandı. Hastalara, çoğunlukla yaya giderdi, otomobili yoktu çünkü. Evi de yoktu. Parası olmayan hastaları bedava muayene ettiği gibi, kendi dolabından ilacını da verirdi. Bir hastayı en az yarım saat muayene ederdi. İç hastalıkları mütehassısıydı, aynı zamanda da Verem Savaş Derneği'nin Bursa Başkanıydı. "Baba" diyorlardı ona.

Demir kapının önüne geldiği zaman, bir çocuk gibi mahzun, terini silerek durdu... Kapıdaki gardiyan tanıdı doktoru. "Buyurun" deyip büyük kapının küçük kanadını açtı. Doktor, önce Müdür Tahsin beyi gördü. Şairi muayene edeceğini söyledi. Müdür, Doktorun her istediğini yerine getirdi... Doktor, Şair Babayı saatlerce muayene edip ilaçlar verdi...

Neşati Üster dışarıya çıktığı zaman, arkasında bir gölge belirdi. Doktor gidince o da gidiyor, doktor durunca o da duruyordu. Doktor Neşati evine girdi, gölge kapının önünde durdu.

Şair Baba sekiz on mektup yazdı; anasına, karısına, hısım akrabalarına ve bir kısım dostlarına hastalığını duyurmak için.. Görüşmesine ilk gelen anası oldu. Ardından karısı ile oğlu Memet Fuat... Baba karısına, Bursa'da bir ev tutup kalması için yakardı. Karısı buna imkan olmadığını söyledi. Çünkü oğlu Memet Fuat, yüksek öğrenimini yapıyordu İstanbul'da.. Halbuki Şair kalbinden rahatsız olduğu için, her gün karısını görmek istiyordu... Buna imkan olmadığı için, o gün ilk olarak, karısıyla biraz kırgın ayrıldılar.

Şair baba son günlerde, kendisini yalnız hissedip son derece ihmal edildiğini söylüyordu. Bir tek can yoldaşı, İbram Ali vardı bu daracık yerde... O günlerde "Mapusane Kapısı" tablosunu yapıyordu Ali. Baba da, gözlüyordu resmin gelişip değiştiğini... Koğuşun kapısı hızla açıldı, meydancı Salim soluk soluğa: "Çabuk Baba! Yengem geldi!" dedi.

Şair 'yenge' deyimini duyunca şaşırdı, pencereye doğru yürüdü önce; sonra düzeldi, çıktı kapıdan: 'Bu gelen kim? Yenge... Mapusların yengesi, yani karım öyleyse?... Daha dün gitti... Hayır, gitmemiş demek... Memet'in okulu?.. Hay Allah, peki bu yenge kim?..' Düşünerek, kapılardan maltalara maltalardan meydan yerine geldi. Her kapıda bir gardiyan vardı, açtılar kilitleri. Derken görüşme yerine girdi Şair. Onu gören meydancılar: "Müjde yenge geldi!" diyorlardı boyuna. "İşte burada... "Orada değil işte bak!.."

Şair Baba soluk soluğa ve merakla aranıyor, bulamıyordu kendisine gelen... Meydancılar onu, bir kadının karşısına diktiler... Karanlığın içinde Şairin gözleri, ayın on dördü gibi, genç bir kadın gördü! "Bu kim!... Yenge... Karım." Şaşırdı, sonra düzeltti: "Affedersiniz, sizi tanıyamadım. Kimsiniz?" Kalbinin ağrısını duymuyordu şimdi: "Adınızı bağışlar mısınız?.." Ve çekinmeden ekledi: "Ne kadar güzelsiniz, böyle... Üstünü getiremedi, sesi birden kesildi.Kadın da konuşmuyordu. Sadece bakıyorlardı birbirlerine: Göz göze, yüz yüze, öylece durdular. Sonra ayrılırken kadın, adını bir sır söyler gibi fısıldadı: "Münevver..."

İbram Ali resim boyarken sıkıntı içinde kalırdı. Bir rengi bir renge yakıştıramadığı sırada, Aşçı Yaşar seslendi arkasından:

"Baba üç tane fırça istiyor; biri ince, biri kalın, biri de orta. Ver de götüreyim."

İbram Ali resimden başını çevirmeden: "Veremem!" dedi sadece öfkeyle.

"Fırçaları ben istemiyorum, Şair Baba istedi.

"Kim isterse istesin..." 'Bu renk bu renge yakışmıyordu işte...'

Şair Babanın elinde bir kadın fotoğrafı, ona bakıp, kısa kısa volta atıyordu odasının içinde. Resmini yapacaktı kadının...

Fırça istemeye giden Yaşar eli boş döndü:

"İbram Ali fırçaları vermedi!" dedi.

"Ne? Sahi mi söylüyorsun?" Şair fotoğrafı cebine koydu:

"Baban istiyor demedin mi?"

"Dedim ama nafile, öfkelenmiş bir şeye; 'baba maba dinlemem' dedi."

"Yediği halta bak... Hele ben gideyim de bir..."

Şair baba, kilitleri ve kapıları çabuk çabuk açtırdı gardiyana. İbram Ali dalgın çalışıyordu. Şair arkasından ansızın bağırdı:

"Bana neden fırça vermedin!.."

İbram Ali'yi önce korkutan bu ses, sonra öfkelendirdi:

"Vermedim işte!"

"Babaya karşı gelinir mi?" Şair yumuşak konuştu bu kez.

"Gelinmez tabii."

"Peki öyleyse bana üç tane fırça ver."

"Verememem."

"Sahi mi söylüyorsun?"

"Sahi."

"Babası oğluna bir bağ vermiş de, oğlu babasına bir salkım üzüm vermemiş... Sahiden olmuş bu iş demek... Ben sana bir sandık boya, bir deste de fırça verdiğim halde, sen bana bir tek fırça vermiyorsun..."

Şair Baba sahiden gücenmişti Çırağına. Üzüldüğünü belli etmemek için, sözünü birden değiştirdi: "Şaka yapıyorsun herhalde?.."

İbram Ali pişman oldu yaptığı aksiliğe. Halbuki babasına değil fırça, canını bile verirdi:

"Çünkü sen fırça kullanmasını bilmiyorsun. Hep tersine tersine sürtüyorsun fırçayı..." diyerek aksiliğinin gerekçesini bu şekilde yumuşattı.

"Elbette, ben ressam mıyım senin gibi, ben ne bileyim fırça sürmesini. İşte son günlerde bir tek portre yapmak istedi canım... Yengenin resmini yapacağım, işte bak..." Cebinden çıkardığı kadın fotoğrafını çırağına gösterdi.

Ali fotoğrafı beğendi:

"Nerden buldun bunu?"

"Bulmadım kendi verdi. Dün yanıma geldiği zaman... Nasıl güzel mi?"

"Çok güzel," dedi Ali. Babasının sevgilisine fazla bakmağa çekindiğinden, fotoğrafı verdi sahibine.

Şair Baba, Münevver Yengenin geldiği günden bu yana tekrar canlanmıştı. Yazdığı şiirleri ona yolluyordu artık. Ona mektup yazıyordu durmadan...

Duvarlarında İbram Ali'nin bitirmiş olduğu resimler asılıydı. Bu tabloların üçüne baka baka üç ayrı şiir yazdı Şair. Yazıyı bitirince Çırağına neşeyle seslendi:

"Gel dinle bak, senin yaptığın resimler üstüne şiirler yazdım. Beğenecek misin bakalım."

Seyirci mapuslar: "Susun! Babayı dinleyin!" "Bu şiiri resimler üstüne yazmış..." "Kör müsün, bu resimleri bize baka baka yaptı..." "Sağır mısın, bu şiirleri resimlere baka baka yazdı..."

Şiir okunmaya başlayınca, mapusların sesleri kesildi.

[BALABAN'ın "MAPUSANE KAPISI" tablosu üstüne

Altı kadın vardı demir kapının önünde,
beşi toprağa oturmuş, ayakta biri.
Dokuz çocuk vardı demir kapının önünde,
besbelli henüz öğrenmemişler gülmeyi.
Altı kadın vardı demir kapının önünde,
ayakları sabırlı, ellerinde keder.
Dokuz çocuk vardı demir kapının önünde,
cin gibi bakıyor kundaktakiler.
Altı kadın vardı demir kapının önünde,
sımsıkı saklamışlar saçlarını.
Bir jandarma vardı demir kapının önünde,
ne dost ne düşman, nöbet uzun, hava sıcak.
Bir beygir vardı demir kapının önünde,
nerdeyse ağlayacak.
Bir köpek vardı demir kapının önünde,
burnu kara tüyü sarı.
Kamış sepetlerde yeşil biber vardı,
torbalarda kömür, heybelerde soğan sarımsak.
Altı kadın vardı demir kapının önünde.
ve demir kapının ardında beş yüz erkek vardı efendim.
Beş yüz erkekten biri bendim ama.
altı kadından biri sen değildin.]

Görücü mapuslar: "Beş yüz erkekten biri de ben'im... "Ben de buna

dayım..." "Ben de..." "Ben de..." "Şu ayaktaki kadın benimki..." "Oturan da benim..." "Şu çocuk benim..." "Şu kız da benimki..." "Şu beygire semerini, ben vurdum işte..." "Ben de..." "Ben de..." "Şu köpeğin kulağını, ben kestim..." "Ben de..." "Ben de..."

Şair Baba şiirin birini okuyup bitirince, çırağının yüzüne şöyle bir baktı. Ne durum aldı gibilerden: Çırak kendisini zor tuttu ustasının karşısında. Bir ona bakıyor, bir penceredeki demirlere... Bir oturuyor bir kalkıyor... Şu demirler olmasa. Olsun varsın... Demir parmaklıkların arasından bir hayal gibi, sıyrılıp geçiyor en uzak bulutların üstüne. Sonra içeri, sonra dışarı... Derken kulağına bir ses geldi İbram Ali'nin:

"Nasıl beğendin mi senin için yazdığım şiiri?"

"Neden yazdın bu şiiri, layık mıyım?"

"Layık olmasaydın yazmazdım. Hele dur bakalım iki tane daha var. Eski zamanlarda bir cami yapıldığı vakit, o devrin şairleri, o camiyi duyurmak için şiir yazarlarmış. Ben de senin ressamlığını duyurmak için bunları yazdım. Şimdi öbürlerini dinle!"

Görücü mapuslar: "İşte harman..." "İşte resim..." "İşte güneş..." "Öldüm bu karanlığın soğuğundan.." "Hele saplara bakın ayaklarım, giriverin içine..."

Şiir okunmaya başlayınca, mapusların sesleri kesildi.

[BALABAN'ın "HARMAN" tablosu üstüne:

Seçköyü'nden Feyzioğlu Ali'nin kızı,
harman yerinde su döküyor dombaylara.
Dombaylar kızgın tuğladan
dombaylar kırmızı kara.
Ben de dombaylar gibi,
eydim kafamı toprağa.
Su dök!
serinleyeyim!]

"Bu da bu kadar."

"Bu şiir de güzel."

- Aslında şiirlerin güzelliği, resimlerden geliyor. Ben kendimden bir şey eklemedim. Bakıp bakıp yazdım. Yalnız şu kızın, dombayın kafasına döktüğü su, su gibi değil. Sanki süt döküyor kafasına hayvanın.

"Bu resmin suyu böyle olur. Dombaylar gibi ağır."

"Ama görenler, su değil, süt döküyor zanneder."

"Öyleyse, şuradan birisini çağıralım da soralım."

Usta Çıraktan önce koşup gitti. Hemen bir Adem babayla geldi. Adem babaya resmi gösterdi:

"Bak bakalım burada ne görüyorsun?"

Adem baba resme baktı baktı, yaradana sığınıp Allah için bir laf etti:

"Araba!"

İbram Ali bir kahkaha attı... Şair Baba, Adem babaya kızdı:

"Ulan hani nerede araba? Elinle göster bakalım."

Adem baba istifini bozmadan elini uzattı. Harmanın kocaman yuvarlığını gösterdi:

"İşte tekerleği..."

"Hani öteki tekerlekleri?"

Adem baba arabanın öteki tekerleklerini ararken 'Harman' tablosunun içinde, İbram Ali gidip revir aşçısı Yaşar'ı getirdi:

"Bir de aşçıya soralım, bu resmin içinde neler görüyor?" dedi.

"Bak bakalım Yaşar, bu resim neye benziyor?"

Yaşar kurulu plak gibi konuştu:

"Burası harman yeri; işte sap yığınları, işte harman. Bunlar da dombaylar. Harmanın içinde dombayların kafaları iyice kızmış, dışarıya çekmişler. İşte kızın biri, su döküyor kafalarına..."

"Su mu döküyor, süt mü?"

"Dombayların kafalarına süt dökülmez, su döküyor...

İbram Ali sevinçle hoplayıp, Yaşar'ın elini sıktı...

Şair Baba çırağının kusursuz resim yapmasını istiyor, enine boyuna olçüp biçiyor, görücü mapusların fikirlerini alıyordu. Bu tablo da kusursuz sayılabilirdi artık. Kıvançla çırağına seslendi:

"Otur bakalım, Bahar tablosu için yazdığım şiiri okuyacağım.

Şair resmi okuyacakmış gibi, tablonun karşısına oturdu. Çırak imtihanı kazanmış bir öğrenci gibiydi ustasının karşısında, soluk almadan, gözlerini kırpıştırmadan bakıyordu Ona. Ustanın gözleri resimdeydi, elleri piposuna tütün koydu. Şiiri okumadan önce, -şöyle bir keyfetmek istedi. Kibriti hiç acele etmeden çaktı ve bir duman aldı. Bahar tablosunu duman bürüdü. Dumanı eliyle kovaladı tabloyu görebilmek için. O sırada, damın içinde bir kıyamet koptu... Karanlığın içinden düdük sesleri, bağırmalar geliyordu...

Şair Babanın şiirini dinlemekte olan yüzlerce kulak, hep birden çığlıkların geldiği yöne döndü. İbram Ali'nin resimlerini seyreden yüzlerce göz, karanlık perdede Zekeriya ile Deli İbo'nun kıpırtılarını gördü: Ellerinde, koca koca bıçaklar. Çorap dokumakta olan Şevket Yeşil'i vuruyorlardı.

Seyirci mapuslar: "Adam vuruyorlar yetişin!.." "Öldürüyorlar!.." "Vay namussuzlar! Oturup dururken..." "İşte yuvarlandı..." "Al kanlara battı!.." "Sizde hiç vicdan yok mu?.." "Sizde hiç merhamet?.." "Ah öldü!..." "Gözleri yumuldu!.." "Soluğu kesildi!.." "Vah vah, yazık oldu Şevket Yeşil'e..." "Ne suçu vardı da vurdular?.." "Zekeriya'nın Amcasını vurmuşmuş..." "Adam öldürmeyi icat edenler kahrolsun!..." "Bıçakları sivriltenlerin ellerine hışım insin!.." "Mapusane, seni yapan kör olsun!.."

İşte "CİNAYET" tablosunu yapıyor İbram Ali. Düşünün içindeki yaşantısına bakıp bakıp yapıyor. Babasının vuruluşuna bakıp bakıp: İşte, babası gibi bir adamı yatırdı öküz arabasının içine upuzun. İşte, ninesi gibi bir kadın kanayan yarayı bastırıyor. İşte, anası gibi bir kadın arabanın tekerleğine sarılmış. İşte dedesi, erkek ve kız kardeşleri gibi figürler. Hepsi de ağlaşıp bağrışıyorlar.

İbram Ali'nin bir elinde paket bir elinde fırça, yine her zamanki gibi dili dışardaydı. Bu tabloyu yaparken Ali, bazı öfkelenip bazı kederleniyordu.

Çırağının arkasında onu seyreden Şair, bir ara işaret etti:

"Dinle bak! Senin yaptığın resim için neler konuşuyorlar."

Mapus görücüler: "Vay anam işlediğimiz cinayete bak!.." "Bu bir resim..." "Bizim resmimiz ama..." Zekeriya resme baktıkça, sapsarı oldu, kendinden geçti: "Demek böyle oluyormuş ha!" "Böyle olur tabii..." "Tıpkı bizim öldürdüğümüz..." Zekeriya iniler gibi tekrarladı: "Böyle oluyormuş demek?..." "Aynen böyle oldu vurduklarımız.." "Bu aynayı, daha evvel niye göstermediniz bana..." "Bu ayna değil, resmimiz..." "Bu resmi, daha evvel niye yapmadın be usta! Böyle olduğunu bilseydim... vallaha da!... billaha da!... vurmazdım!.."

3

İbram Ali'yi İmralı'dan sürdükten sonra, arkadaşlarını serbest bıraktılar. Hücrelerden çıkan ve sürülmekten kurtulanlar, bir zaman birbirlerine selam veremediler korkularından.

Türkücü Hasan ile Sazcı Veli'nin günleri çoktan dolmuştu. Tahkikat biter bitmez, tahliye edildiler. On beş gün sonra Göreli Recep, bir ay sonra Gedelekli Süleyman, kırk gün sonra Sinoplu İsmail çıktı. Ardından iki ay sonra Deli Davut, dört ay sonra Aynacı Yusuf, beş ay sonra Oyuncakçı Talip damdan çıktılar. Daha sonra Uzun Yavuz, Koca Murat ve Derviş

Raşit çıkıp kurtuldular.

Sazcı Veli Yenişehir'in Çakır köyündendi. Anası babası Veli'ye kavuştuklarına çok sevindiler. Köylüler Veli'yi eve görmeye geldiler: ayrı ayrı hepsi de: "Geçmiş olsun hoşgeldin" dediler.

Veli'nin tarlası azdı. Çok olsa bile, elinde sanatı varken karasabanla uğraşamazdı. On beş gün köyde durduktan sonra, sazıyla çıkıp gitti.

Süleyman, Orhangazi'nin Gedelek köyündendi. Gedelek'e gelmeyenler bu köyün güzelliklerini ne bilsin. Köyün üst başında kayaların içinden bir su çıkıyor belim gibi. Çınarlar keyfinden almış yapraklarını göğe çıkmış. Köyün ortasındaki dut ağacı, çınarlara yarış eder gibi. Meyve ağaçlarıyla sebzeler kucak kucağa.

Süleyman köye gelir gelmez, malını mülkünü sattı. Bir at bir de araba aldı, çekip gitti Bursa'ya... "Bunca güzel yeri, bunca verimli toprakları nereye bırakıp da gidiyorsun be Süleyman" diyenler oldu. Süleyman çaldı kamçıyı ata. Hâlâ çalmaktadır kamçıyı. Bursa'da arabacılık yapıyor.

Sinoplu İsmail Sinop'a gitmedi. İstanbul'da kaldı. Bir dokuma fabrikasında iş buldu. İstanbul'da askerlik yaparken bir kız sevmiş, onu kıskançlıktan vurmuştu. Kızın ayağı sakat kalmıştı. İsmail'i dava edip dam da yatırmışlardı ama İsmail çıkınca topal kızı aldı. Belki de hâlâ seviyordu.

Deli Davut Sivas'ın Kalın köyündendi. Damdan çıkınca baktı karısı kötülemiş: "Bu karıyla gün geçmez artık" dedi. Beline kundaklı bir ta banca soktu. Köyde harmanlar kalkmıştı, kadınlar bulgur kaynatıyorlardı sokak başlarında. Bulgur dövüyorlardı, karşılıklı koşmalı türkülerle... Deli Davut, azgın boğa gibi geziyordu. Bir dul kadını beğendi.

Kalın köyü Sivas'a yakın, güzel bir vadinin içindedir. Tarlalarının ortasında küçük bir dere akar yaz ve kış. Dere boyundaki söğüt ağaçlarının ince uzun saç gibi dalları hep aynı eda ile sallanır.

Deli Davut derede çamaşır yıkarken gördü daha önce gözüne kestirdiği dulu. Derenin suyuna batıp çıkan çıplak bileklere, varıp yapıştı. "Uy!" dedi bir kez kadın, önce çok korkmuştu. Katili görüverince nutku tutulmuştu. Bağırabilse, -köy derenin üst başındaydı- kadının sesini duyan akrabaları gelip Davut'u vurabilirlerdi. Silahlı bir köylü bu. Kadın yutkunup: "Deli olmuş herif," diyebildi.

"Deli olduğumu yeni mi duydun. Bundan sonra kocan olacağım! Yürü!"

Kadının boğazındaki düğüm çözüldüğü halde konuşabildiği halde bağırmıyordu:

"Senin karın var! Bırak kolumu!"

"Bundan sonra karım olacaksın yürü!"

"Senin karın var! Beni ne edeceksin?" Kadın yumuşar gibi olunca, Davut cesaretini yeniledi:

"Öteki karıda iş kalmamış. Seni karı edeceğim. Yürü!"

Deli Davut'un kuvvetli pençesinin içinde genç kadının ak bilekleri, mosmor oldu. Ama kadın hiç acı duymadı: "Beni ne edeceksin?" diyordu sadece. "Karı edeceğim. Yürü!" diyordu durmadan Deli.

Sonunda kadının gönlü oldu. Bir yıldan beri duldu çünkü: "Aha yürüdük!..." "Hah şöyle, yürü!.."

Davut kadını çekti götürdü, kurdun kuzuyu kapıp gitmesi gibi... Dere boyunda söğüt dalları inip inip kalkıyordu, soluk soluğa...

Oyuncakçı Talip, Ödemiş'in Kepir köyündendi. Eve gelen köylüler Talip'in yaptığı heykelciklere çok şaştılar: "Bu oyuncakları sen mi yaptın Talip?.." "Ben yaptım..." "Sen köyümüzün ortasına heykel de yaparsın öyleyse?.." "Yaparım elbet. Yalnız köyün ortasına dikilecek heykel, ya tunçtan ya da taştan olur. Tunçtan döktürmeye para yetmez. Bu köyde taş çok, ama köyün ortasında değil..." "Biz, senin beğendiğin bir taşı, yuvarlayarak getirelim köyün ortasına..." "Siz getirirseniz ben de yaparım..."

Talip yontulacak bir kaya aramaya çıktı kırlara.

Aynacı Yusuf Ilgaz'ın Seki köyündendi. Eve gelen köylüler, Yusuf'un yaptığı aynalara çok şaştılar: "Öyleyse bizim yeni yapılan caminin nakışlarını da sen yap" dediler.

Yusuf camiye yakışacak gibi nakışlar çizmeye başladı hemen.

Koca Murat Sinop'un Düven köyündendi. Babası ölmüştü, anası sağdı. Bir kız kardeşi ile eniştesi de vardı. Murat, köyü haraca kesen bir eşkıyayı vurmuştu. Eşkıya ağaları ağlatmıştı da Murat kurtarmıştı onları. Murat köye çıkıp geliverince, hepsi üşüştüler. N'olur n'olmaz; eşkıyanın yerini, belki o alabilir gibilerinden köydeki ağalar uçuklandılar: "Oğlum Murat senin tarlan yok, benim Sarıkaya'daki tarlayı al da ek, senin olsun!" dedi ağanın biri. Öteki: "Ben de bir çift öküz alayım bari." dedi... Murat yay gibi fırladı ayağa:

"Ağa değil misiniz? Hiçbirinizin bir şeyinizi istemem! Kaşığıyla verip, sapıyla gözünü çıkarırsınız adamın! On yıl damda yattım, o zaman nere-

deydiniz? Yarından tezi yok, kendime iş aramaya gideceğim... Belki Zonguldak'a, belki de Karabük'e."

Murat sustu. Evine gelenlerin hepsi birer ikişer dağıldılar... Bir hafta sonra anasıyla helallaştı Koca Murat, yorganını güzelce dürdü, sırtına öfkeyle atıp yürüdü: Murat'ın ince uzun ayakları açılıp kapandıkça, anası ıslak gözlerle bakıyordu arkasından.

Uzun Yavuz Tekirdağ'ın Çalı köyündendi. Düşünü gördüğü kızı, damdan çıkınca aldı. Babasının hali vakti yerindeydi. Yavuz'a üç gün üç gece düğün yaptılar. Artık babası ihtiyarlamış olduğundan, işleri oğluna bıraktı. Yavuz çiftin kulpuna yapışıp, babasının yerini aldı.

Derviş Raşid'in nereli olduğu belli değildi. Damdan çıkınca, gene nereye gittiği belli olmadı.

Türkücü Hasan Orhaneli'nin Çamoluk köyündendi. Köye döndüğüne hem sevindi hem sevinmedi. Doğup büyüdüğü köyde gezip dolaşmak özgürlüktü, hem de mutluluk; ama çiftin çubuğun olmazsa, çayırlardaki çiçekler kokmaz, dereler akmaz, kuşlar türkü söylemezdi.

Dama düşmeden önce, Hasan'ın da çifti çubuğu vardı. Dama düşünce çifti dağıldı... Bunca yıllardır özlemini çektiği kırlarda, ormanlarda yalnız iki gün gezip dolaşabildi. İçinden geldiği gibi coşup türkü söyleyemedi. Çünkü kan davası vardı bir aile ile aralarında. Düşmanlar sesini duyarlarsa, bir kurşunda yere sererlerdi adamı. Türküler boğazına kadar geliyor, ses olup ağzından çıkamıyordu.

Hasan geçinmek için kömür yakmak zorundaydı. Dağda ilk kömür yükünü yakıp satar satmaz köyün içinde duyuldu. Muhtarlık, Hasan'ın düşmanı olan ailenin elindeydi. Muhtar korucuyu çağırdı: "Ülen, tam sırası işte. Bu fırsat her zaman elimize geçmez... O senin amcanı vurmadı mı? Bu resmi elbise sırtında. Bu devletin tüfeği de omuzunda. Bas tetiği gitsin. Çok az ceza yersin."

Korucu hiç ses etmeden önüne bakıyordu boyuna.

Hasan ikinci kömür yükünü, eşekle dağdan indiriyordu.

Üçyol ağzında bir adam eşeğin hızını kesti, yönünü başka yola çevirdi. Baktı Hasan; Korucu eşeğin yularına yapışmıştı.

"Bırak eşeğin yularını! Çekil önümden!"

"Dağda kömür yakmanın yasak olduğunu bilmiyor musun?"

"Biliyorum. Çekil önümden!"

"Sen bu köyün efesi misin?"

"Ben bu köyün fakiriyim. Çekil önümden!"

"Çekilmezsem ne yaparsın!" deyip eşeği siper aldı korucu. Ve mavzeri yüzüne getirirken, Hasan'ın tabancası daha çabuk patladı. Tabancadan çıkan iki kurşun kömür çuvallarına saplandı.

Karşıda, eşeğin semerinin üstünde bir yılan gibi uzayan mavzerden çıkan kurşun. Hasan'ı yere yuvarladı.Yıllardan beri türkü söyleyen Hasan'ın o güzel ağzından, şimdi kan sızıyor, tozlu yanaklarını yalayarak, toprağa damlıyordu.

Önü boşalan eşek, haber vermeye gider gibi hızlandı köye doğru.

Göreli Recep Keles'in Göre köyündendi. Tahliye olunca, adayı sırtından indirmiş gibi hafifledi. Önce bir meyhaneye gitti. Kafayı iyice tütsüledikten sonra, bir taksi çağırdı: "Çek Göre'ye!" "Göre neresi?" dedi şoför. "Ben biliyorum neresi olduğunu. On yıl oldu ayrılalı ama, yollarını unutmadık."

Recep köye geldiği vakit, komşularla doldu evin içi: "Hoşgeldin geçmiş olsun!" dediler.

Eve gelenlerin içinde esmer bir delikanlı vardı. Kara uzun kaşları, çövür çalısının dikenleri gibi sipsivri duruyordu gözlerinin üstünde. Bu esmer karayağız delikanlı, bir Recep'e, bir de onun duvarda asılı resmine baktı:

"Bu resim senin değil mi?"

"Evet benim. Nasıl benzemiş mi?"

"Tıpkı sen. Elle yapılmış değil mi? Kim yaptı bunu?"

"İbram Ali yaptı kendi eliyle."

Sakallı bir ihtiyar araya girdi:

"Benim oğlanda akıl mı var sanki; işte böyle şeylere para kaptırır."

"Para vermedim asla! İbram Ali benim arkadaşım, bedava yaptı. Zaten kimseden para almaz, bedava yapardı."

Kara diken gibi kaşlı delikanlı sordu:

"Şimdi bu ressam nerede?"

"Sonra anlatırım, onun hikayesi uzun..."

Göre köyü bir tepenin üstünden, haritaya bakar gibi bakar kendi tarlalarına.

Köyün etrafı ağaçlıktır. Doğusunda bir dere vardır, yaz ve kış soğuk akar suyu...

Yazın delikanlılar dereden tuttukları balıklarla, serin gölgelerde rakı içerler.

Karayağız esmer delikanlı ertesi gün, camide sabah namazını kılarken,

hep Recep'i ve onun resmini yapanı düşündü. Acaba nasıl bir adamdı? Camiden çıkınca Recep'in evine gitti... Göreli'nin karısı, o sabah erken kalkmış evin önlerini süpürüyordu.

"Recep kalktı mı?" Sordu delikanlı.

"Kalkmadı ya kalkar." Az daha, 'Bu gece hiç uyumadık' diyecekti kadın. İçinden geçenleri söylemiş gibi utandı. Esmer yanakları kızıla çaldı.

"Uyanınca benim geldiğimi söyle. Ben dereye gidiyorum, oraya gelsin de çay içelim."

Recep öğleye yakın uyandı. Karısı, Çakırların Hasan'ın geldiğini ve derede onu beklediğini söyledi... Recep elini yüzünü yıkayıp saçlarını taradı. Yastığın altından tabancasını alıp soktu beline. Sokak kapısından çıkar çıkmaz, iki yanı kolaçan etti. 'Mıgırların Kerim beklemesin pusuda?' (Çünkü Mıgırların Kerim'in ağasını vurmuştu.) 'Kerim de beni vurabilir.'

Köyden dereye inen iki kilometrelik yol, döne döne fundalıkların içinden geçer. Recep'in içinde yordamsız bir kuşku, durmadan yüreğini tekmeliyordu. Sağına soluna baka baka dikmeliği geçti, fundalıklı yoldan indi gidiyor.

Bir tosbağa, pınar öbeğinden çıktı, ansızın davulgu öbeğine uğradı...

Recep hopladı: 'Mıgırların Kerim!' diye bir şimşek çaktı kafasından yüreğine. Kendisini dereden yana attı. Tabancasını çıkarıp davulgu öbeğinin içine bir kurşun sıktı... Silah sesinden kuşlar havaya fırladı. Böcekler sesini kıstı. Tosbağa başını içeri çekti. Recep bir süre baktı davulgu öbeğine: Hiçbir kıpırtı yok. Kalktı yattığı yerden, baktı öbeğin içinde bir tosbağa. Elini tosbağanın sırtına doğru uzattı: "Ulan sen misin? Ben de Mıgırların Kerim sandım. Hayret be! Beni korkuttun!"

Derenin üst kıyısında Hasan Çakır'ın bahçesi vardı. İçinde kavun karpuz boldu. Recep dereye geldiği zaman, Çakır'ı namaz kılarken buldu:

"Benim tabancanın sesini duydun mu?"

Çakır, kıpır kıpır dua okuyarak Recep'in yüzüne baktı:

"Duydum, niye attın?"

"Çalıların içinde bir çatırtı duydum; Kerim sandım, bastım kurşunu..."

"Korkma, Kerim seni vuramaz... Ben görmeyeli sen değişmişsin. Korkak mı desem, uçuklu mu desem?.."

"Asla, kabul etmem! Ne korkağım ne de uçuklu. Bu, düşmana karşı bir savunma... Asıl sen değişmişsin. Hacı mı desem, hoca mı desem. Ne bu be, dervişler gibi hökürerek dua ediyorsun!"

Çakır'ın dudakları ağlayacak gibi titredi:

"Ne yapayım Müslümanlık; ibadet ediyorum...

"Allah seni gördü mü şimdi, namaz kılarken?"

"Ondan hiç şüphen olmasın..."

"Ben şüpheliyim," dedi Recep birden bire. Çakır titreyen dudaklarını ısırmaya başladı bu sözü duyunca:

"Dua et aydın bir Müslümana çattın, hacı adaylarından birine çatsaydın, hacca gideceğine seni öldürürdü."

Recep beygirin esnemesi gibi sessiz güldü. Ve derenin içinden sesli gülüşmeler geldi bu söze.

Göre'nin yeni yetme delikanlıları sessizce gelip, on adım yukarıdaki taşın dibine çökmüşlerdi. Delikanlıları gören Recep, bilhassa onlara duyurmak için ayağa kalktı:

"Mesela sen hiç ruhu düşündün mü?"

"Düşünmez olur muyum hiç, hep onu düşünüyorum..."

"Hep ruhu düşündüğüne göre, onu da bilmiyor sayılırsın. Bir de namaz kılıyorsun. Şimdi önce maddeyi sonra ruhu anlatacağım size..."

Recep, konferansa başladığı sırada, delikanlılardan birinin aklına bir muziplik geldi. (Biraz evvel Recep'in tosbağaya silah attığını görmüştü.)

Ansızın havaya bir el silah attı delikanlı. Ve:

"Mıgırların Kerim!" diye bağırıp yere yattı. Yanındakiler de yattılar.

Recep de kendini dereye attı, hemen tabancasına asılıp iki el sıktı: "gırrrrrav! gırrav!.."

Tek başına bir Buda heykeli gibi oturup kalan Hasan Çakır, diken gibi kaşlarının altından bir Recep'e bir de gülüşen delikanlılara bakıyordu.

Delikanlılar, ellerinde birer rakı şişesi, onun yanma yavaş yavaş sokuldular... Şişeler suya girerken, ellerini çırpıyordu Recep:

"Vay be! Hayret be!" diyordu.

4

Şair Nazım Hikmet Türk'tü. Şiirini Türkiye damlarında Türkçe yazdı. On iki yıldır yazılan ve Türk basınında yayınlanmayan bu şiirler, iki yıldan beri Fransız basınında çıkmaktaydı. İstanbul'a gönderilen Fransızca gazeteler, oradan da dama geliyordu. Şair özdiliyle yazdığı şiirlerini, Fransızca okuyordu. Sonraları dama gelen bu gazetelerde Şair, kendisiyle ilgili önemli havadisler okudu. Bu havadisleri bizim gazeteler yazmaya başladılar: Fransız aydınları ve yazarları, bildiriler yayınlamışlar, on iki yıldır Türkiye damlarında tutsak edilen Türk şairinin serbest bırakılmasını istemişlerdi. Bu çağrıya uyan Fransız gençleri, gösteri yürüyüşü yapmışlardı.

Ardından İtalya'da, İngiltere'de, Yunanistan'da ve öteki Avrupa memleketlerinde aynı kıpırtılar olmuştu. Dünyanın en uzak ülkelerinden, Amerika'dan, Çin'den ve en yakın ülkelerinden, Mısır'dan, Suriye'den, Kıbrıs'tan, Şairin serbest bırakılmasını isteyen sesler geliyordu.

Ülkemizde, Şair Babanın serbest bırakılması savına ilkin VATAN gazetesi katıldı. Bir yandan Şairin dosyasını yayınladı, bir ara da Şairle yapılan röportajı yayınladı. Bu yayınlar yapılmadan önce, Türkiye'de Şairden başka kimse bilmiyordu Şairin suçsuz olduğunu... Kimi, casusluktan; kimi komünistlikten; kimi de, Yavuz'u kaçırmaktan damda yatıyor sanıyorlardı.. (O zaman gazeteyi okuyanlar bilir. Şaire atılan suç; "ayaklanmaya kışkırtma" idi.)

Bir vatandaşın, hele on iki yıldan beri damda yatan bir şairin dosyasını yayınlayıp onun suçsuz olduğunu ilan etmek bir gazete için büyük bir eylemdi. Yalnız Şairle yapılan röportaj, onu olağanüstü üzmüş ve öfkelendirmişti. Çünkü gazeteciler Şairi, kendi pencerelerinden göstermek istemişlerdi okurlarına: Tövbe etmiş bir Müslüman gibi.

Şair, kendisiyle yapılan röportajı bir solukta okudu. Yazılara inanamadı. Hep yanlış yazmışlardı söylediği sözleri. Bir daha okudu: 'Yahu ben ne dedim, bunlar neler yazmış!' Gazeteyi atıp çıktı dışarı. Ve İbram Ali'ye seslendi: "Hele buraya gel!" Ali ustasının yanına geldiği zaman onu çok karamsar gördü:

"Ne o, üzgün müsün öfkeli mi? Hayırola, n'oldu sana?"

"Oku şu gazeteyi! Bakalım sen ne anlayacaksın bunların dilinden?"

Ali gazeteyi okudu. Bitirdikten sonra bir ustasına bir de gazeteye baktı tekrar: 'Nasıl olup da böyle yazıyordu bu gazete?... Nasıl olmuş da öyle konuşmuştu bu adam?' Ali şaşkın düşündü, sonra ustasıyla göz göze geldi:

"Ne anladın sözcüklerin dilinden?" diye sordu Şair Baba.

Ali'nin dili varmıyordu, gazetenin anlatmak istediklerini ustasına söylemeye. Ama bu mesele şakaya gelmezdi, doğrusunu söylemeliydi:

"Seni ben biliyorum, gazete senin adına ne derse desin, seni benim gibi bilenler de yazılanlara inanmazlar. Ama sen bu gazetedeki konuşmanda; dama düştüğüne pişmansın. Bir suç işlemişsin de tövbe ediyorsun şimdi. Az daha kitaba el basıp yemin edecekmişsin..."

Şair öfkeyle ayağa kalktı:

"Yedikleri halta bak! Yahu ben böyle mi söyledim onlara?.. Tekzip göndereceğim. Asla kabul etmem!.. Dünyaya geldiğime, adam olduğuma, iyiden ve güzelden yana olduğuma pişman olur muyum ben?.. Ne suçum var da, pişman olacağım? Bağırmak çağırmak istiyorum. Herkese

duyurmak istiyorum öyle demediğimi. On üç yıllık mapusluğumu, bir günde Vatan gazetesine teslim edemem!.."

"Dediklerin doğru. Yalnız tekzip yazma. Bak bir yandan dosyanı yayınlıyorlar. Senin suçsuz olduğunu duyuruyorlar. Hele şu dosyanın yayını bitsin. O zaman bir çare düşünülür. Baksana; suç delilleri o kadar mesnetsiz ki: Bir tek Harpokulu öğrencisiyle konuşuyorsun, askeriyeyi ayaklanmaya kışkırtma oluyor. Biz bunları, bu gazeteden öğreniyoruz. Gazetede okuduğuma göre; dosyan o kadar mesnetsiz düzenlenmiş ki. Sahi mi bilmem; Bir Harpokulu öğrencisine sen: 'Şimdilik erlere altı okun umdelerini öğret, sonra da Engels'i falan öğretirsin' demişsin?.."

Şair on iki yıldan beri hep dert dinlemişti. Sanki kendi derdi yokmuş gibi. Artık dolmuştu ama. Birden elini kaldırıp, çırağının sözünü kesti:

"Dur! Onu benden dinle. Gazetenin yalanı yok yanlışı var!"

Odanın içinde gezinmeye başladı. Çırağına bu olayın iç yüzünü anlatmalıydı. Öfkeli öfkeli dolaşarak düşündü biraz. Sonra durdu:

"O zaman gazetede çalışıyordum. Eve gelince elbise askısında ne göreyim? Bugünkü gibi gözümün önünde: Bir subay paltosuyla, şapkası... Karıma sordum: 'İçerde kim var?..' 'Bir subay seni görmeye gelmiş...' 'Subay mı? Ne münasebet...' Daha dün çıkmıştım içerden, aklıma çeşitli ihtimaller geldi. Evimde resmi elbiseli bir adamı görüverince tepem attı. Bir oyun, bir tuzak sandım. Subay kılığına giren bir polisi, sanatçıya hayranlık pozuyla evime soktular sandım. Delikanlıyı görür görmez çıkıştım: 'Ne arıyorsun sen benim evimde? Hemen şapkanı al git!..' 'Üstadım, seni görmeye geldim...' "İşte gördün! Hemen paltonu al git!..' 'Konuşmak istiyorum seninle...' 'Ne konuşacaksın? İşte şapkan, haydi giy!...' Oğlan, hiç beklemediği çıkışlarım karşısında şaşırdı: 'Yani şiirlerinize hayranım...' 'Teşekkür ederim. İşte palton, haydi giy!..' 'Bir şey sormak istiyorum size?...' 'Neyi?..' 'Engels'i sorabilir miyim?..' 'Engels'i öğrenip de ne yapacaksın? Sen altı okun umdelerini biliyor musun?..' 'Biliyorum...' 'İyi öyleyse. Git askerlere onları öğret. Giydin mi paltonu? Şapkanı da giy. Tamam, çık dışarı!..' Harbiyeli gittikten sonra, ben hemen telefona koştum...' Merakla ustasını dinleyen İbram Ali, bu telefona gitmeyi anlayamadı:

"Telefona neden koştun?"

"Sorma telefon edince bir çuval inciri berbat etmişiz ya zaten... Meğer, giden delikanlı sahiden polis değilmiş. Ben müdüriyete telefonla: 'Nedir bu sizden çektiğim! Sizin başka bir göreviniz yok mu? Hiç yakamı bırakmıyorsunuz? Durmadan peşime adam takıyorsunuz! Hiçbir memlekette görülmüş mü böylesi, polisin, izlediği adamın evine kadar gitmesi?.. de-

dim. Bunları öfkeyle dizip dökerken müdür: 'N'oldu üstat, n'oldu?' diye soruyordu... 'Daha n'olacak,' dedim. 'Harbiyeli üniforması giydirdiğiniz bir polisi evime kadar sokuyorsunuz! Oturup karşıma bir de sorular soruyor' dedim..."

"Müdür ne dedi?"

"Ne desin, beni idare etti... 'Bir daha vukubulmaz efendim. Siz rahatınıza bakın' gibilerden..."

"Sonra rahat ettiniz mi bari?"

Çırağını dalga geçiyor zannetti Usta, yüzüne öfkeyle baktı:

"On üç yıldan beri rahatıma diyecek yok!" deyip sustu.

Seyirci mapuslar: "On üç yıldan beri yatıyormuş Baba..." "Zabit'le konuştu, diye mi?.." "Haydi ordan! Ben, bizim zabitle kaç kere konuştum. "Susun da dinleyelim..."

Ali'nin dudakları bir çocuk gibi ağlamaklıydı. Çırağını bu halde gören usta:

"Kusura bakma evladım, seni dalga geçiyor sanmıştım" dedi.

"Dalga geçmenin zamanı mı?"

"Evet evladım, telefon etmekle, başımıza iş çıkarmışım meğer... 'Harbiyeli kılığına giren polis görevlisi var mı?' diye bir soruşturma yapılıyor müdüriyette... Ne böyle bir kılığa giren, ne de buna benzer görev alan bir polis çıkıyor... Hal böyle olunca; "İstikamet Harbiye Okulu! Marş, marş!" O güne değin hiçbir polis Harbiyeli kılığına girmemişken, o günden sonra birçokları Harbiyeli olmuş. Derken, bana gelen öğrencinin kim olduğu anlaşılmış. Benim şiir kitaplarımı okuyanlar mimlenmiş. Ve derken bu kitapları okuyan öğrencileri deliğe tıkmışlar. Günün birinde beni de tıktılar deliğe..."

Ali heyecanla ustasının sözünü kesti:

"Kitapların okunuyor diye mi?"

"Evet ama; hele sonunu dinle, dahası var... Bizim eve gelen Harbiyeli öğrenciye ben çıkışmıştım ya: 'Senin ne üstüne gerek,' gibilerden. 'Sen Engels'i falan öğreneceğine, CHP'nin altı okunu öğren.' demiştim. Askeri Mahkeme, Harbiye öğrencisinin o sorusunu ve benim o cevabımı, bana ceza verebilmek için şöyle yakıştırmış:

Askeri Mahkemeye göre, Harbiyeli bana sormuş: 'Biz senin kitaplarını okuyoruz, daha neler okuyalım? Engels'i, Karl Marks'ı da okuyalım mı?'

Ben cevap vermiştim: 'Onları sırası gelince okuyacaksınız. Şimdi vakit erkendir ayaklanmaya. Siz şimdilik askerlerinize altı okun umdelerini öğretin... "İşte bu gerekçeye dayanılarak 'Orduyu Ayaklanmaya Kışkırtma' suçuyla yargılandım..."

"Sen bir kişiyle konuşmuştun halbuki; nasıl oluyor da, orduyu kışkırtma diyebiliyorlar?"

"Var anlat... Askeri Mahkeme bu: Yüzlerce Harbiyeli kitaplarımı okuyormuş. Benim bir işaretim, ayaklanmaya yetermiş. Daha bununla bitse iyi. Üç beş ay sonra, Donanma Askeri Mahkemesine götürdüler beni..."

"Anlayamadım" dedi Ali: "Harbiye ile ne ilgisi var?"

"Hele dur dinle. Şimdi anlatacağım. Orduyu ayaklanmaya kışkırtma suçundan ötürü, 15 yıl cezaya çarptırıldım. Harbiyelilere de, üçer beşer yıl dayandılar..."

"15 yıl mı dedin!" Ali öfkeyle ayağa kalktı: "Bir sözden ötürü yani?.."

"Hele otur... Dava bu kadarlıkla kalsa iyiydi. Şimdi 2 yıl cezam kalacaktı. Daha o cezanın sarhoşluğu üzekimdeyken, al bir mahkeme daha: 'Donanmayı Ayaklanmaya Kışkırtma.

"Hele başına gelen! O da neden?"

Şair Baba, sanki bir masal anlatır gibi sakindi:

"Kemal Tahir'in kardeşi Nuri Tahir, Bahriye başçavuşuymuş. Kemal, Nuri'ye, benim ve Sabahattin Ali'nin kitaplarını vermiş. Nuri de İsmail'e vermiş bu kitapları. İsmail de Avni'ye vermiş. Avni de Memet'e vermiş. Memet Salim'e vermiş. Derken efendim, nerdeyse, Donanma ayaklanıyormuş..."

Ali kendini tutamayıp, acı acı güldü. Sonra güldüğünden utandı. Daha sonra, gözlerinin yaşlarını siliyordu ustasından saklı... Şair çırağının nemli gözlerine bakarak sözünü kısa kesti. Çünkü bu hikayeyi ne kadar sakin anlatsa, tekrar yaşıyor ve acı çekiyordu:

"Donanma Erdek'te demirliydi. Havada temmuz sıcağı... Deniz, kaplıca havuzu gibi... Beni, geminin hücrelerinden birine koydular. (Orası, deniz yüzeyinin çok altında.) Oraya kapanır kapanmaz, su gibi ter fışkırdı vücudumdan. Ceketimi, gömleğimi çıkardım. Nafile, habire ter akıyordu yukardan aşağı. Bir mum gibi erimekten korktum. Gitgide havasız kalıyordum. Ve sudan çıkmış bir balık gibi çırpınırken, dürülü halatlar geçti elime. Onlar biraz ıslak, biraz serindi. Halatları çıplak vücuduma bastırdım. Oh! Bir iki hava aldıktan sonra, tekrar tıkanır gibi oldum. Boğulmamak için emeklemeye başladım, ışık sızan anahtar deliğine doğru... Ve sonra, ağzımı dayadım oraya. Oh!.. Su içer gibi içiyordum havayı... Biraz sonra deliğe bir anahtar girdi. Suyum da havam da kesildi bir an..."

Şair fırlayıp kalktı ayağa, yine havasız kalmış gibi gidip pencereden bir soluk aldı. Anlatmak istemediği halde, çektiği çilenin bir kısmını anlatmıştı bile. Tekrar yaşıyordu o anları. Pencereden bir soluk alır almaz döndü çırağına. Sanki o karanlık yerden bakıyormuş gibi, gözlerini kırpıştıra-

rak baktı Ali'nin yüzüne:

"Kapıyı açan bir subay, bir yüzbaşı: Omuzlarında yıldızlar, yakalarında teraziler vardı... Yıldızlar, yanıp sönüverdiler. Ne garip... Teraziler, büyüdükçe büyüyordu tam aksine. Derken, kapıyı açan sordu: 'Neden geldin buraya?.. Neden soyuldun?' 'Ben gelmedim, getirdiniz... Sen necisin?' 'Kör müsün, bak omuzumdakilere!' 'Nerden buldun onları?' 'Mahkemeye çıkınca görüşürüz. Neden soyundun, diyorum sana, cevap versene!' 'Çok mu merak ettin neden soyunduğumu? Ben de yakandakileri merak ettim. Nedir onlar?' 'Terazi!' 'Ne tartıyorsun onlarla?' 'Adaleti!' 'Ne münasebet! Seni ben hep odun tartarken görüyorum.' 'Sus! Senin karşında adaletin bir temsilcisi var!' 'Başüstüne kantarcıbaşı.' 'Gir içeri hain herif!' Göğsümden itti beni karanlığın içine. Ve kapıyı, büyük bir gürültüyle kapattı üstüme..."

Şair tekrar sustu. Ötesini anlatmaya gücü yetmiyor gibiydi. Dudakları kıpır kıpırdı, dokunsan ağlayacaktı. Çırak soluksuz dinlerken ustasını, onunla beraber yaşıyordu aynı çileyi. Şu mesnetsiz gerekçelerle, neler yapıyorlardı aydınlara... Mart ayında kayaların aralarından sızan sular gibi, sessiz yaşlar yuvarlanıyordu gözlerinden İbram Ali'nin... Bir vakit öylece ıslak gözlerle bakıştılar Usta ile Çırak. Sonra Şair sessizliği bozdu:

"Sonunu merak ediyorsun, sonra neler oldu diye soracaksın değil mi?"

"Evet," dedi mahzun bir yüzle Ali.

"Tüm aydınların başına gelenler, benim başıma da geldi... Yutkunup bir an duraladı Şair: "Gene de gelebilir... Daha iki yıl önce, senin başına da geldi..."

"Gene de gelebilir!" dedi çırak. Dişlerini gıcırdatırken, gözlerindeki yaşlar habire incileniyordu.

"Hayır, benim çektiklerimi siz çekmeyin!.. Artık ışısın bu karanlık! Ne bu be!"

"Bu karanlığı biz dağıtacağız! İşte böyle böyle!.."

Şair Baba, çocuk gibi olmuştu bu son günlerde. Gülmesiyle ağlaması karışmıştı biribirine. Çırağının bu sözü, göz yaşını taşırdı. Ağlayarak kucakladı onu. Bir sır söyler gibi, fısıltıyla konuşuyordu:

"Ağlıyor diye beni kınama sakın... Cefa çektim diye ağlamıyorum... Sen ve senin gibiler yetişti diye kıvanıyorum da ondan. Artık ölsem de gam yemem..."

Ustayla çırak, dertleşip dururken, seyirci mapuslar konuşuyordu: "Niçin birden bire sustu Baba?" "Sonunu söylemeye gücü yetmedi.. "Ağlamaya başladı... "Demek ki çok cefa etmişler..." "Okumuş adamdan polisler korkar. Eza edemezler..." "Jandarmalar da korkar mı ki?... "Sonunu

merak ediyordum ben..." "Aydınların başına gelenler, dedi..." "Aydınlara yapılan eza başka mı ki?.." "Aydın ne demek?.." "Gene de gelebilir, dedi..." "Aydın olmak, demek ki zor..." "İşte çırağını kucakladı." "Şair olmak zor öyleyse..."

5

Karanlık bir perde.

Perde bir DAM.

DAM'ın içinde bir oda.

Odanın içinde bir yatak. Duvarda resimler asılı. Tavan bir sinema perdesi gibi.

Şair Baba, sırt üstü uzanmış yatağına. Ellerinde ve ayaklarında en ufak bir kıpırtı yok. Yalnız gözleri, kocaman kocaman açık. Öylece bakıyor filme bakar gibi tavana. Tavanda bir acayip DÜŞ. Ama gerçek gibi. Gibisi fazla, gerçeğin ta kendisi. Görüntüsü düş gibi, film gibi, yaşantısı gerçek.

Düşte zaman hızla dönüyor: [Dünya ne kadar güzel. Dünyanın en güzel yerlerinde kentler. Kentlerde caddeler kalabalık... Belki Paris caddelerine bakıyor Şairin gözleri. Belki de New York caddelerine. Londra da olabilir, Roma da. İsterse Atina, ya da Kahire olsun... Belki de hepsindeki kıpırtıyı, bir yerde bir caddede, görür gibi görüyor Şair... Gençler gösteri yürüyüşüne çıkmışlar. Her ulus kendi dilini konuşuyor. Kendi yazılarıyla yazmışlar pankartlara: "İNSANLAR, DUYDUK DUYMADIK DEMEYİN, İNSANLAR! TÜRKİYE'NİN BÜYÜK ŞAİRİ, TÜRKİYE DAMLARINDA YATMAKTADIR! TAM ON İKİ YILDIR!.." Pankartlar sallandıkça, insanlar çoğalıyor... Pankartlar: " DUYMADIK DEMEYİN!.. DAMLARINDA YATMAKTADIR!..." Kalabalıklar dalga dalga çoğaldıkça... Ak kartlar: " DİLE KOLAY ON İKİ YIL!.." Kalabalıklar içinde ak kartlar: " ON İKİ YIL!..." Kalabalıkların üstünde ak kartlar: " ON İKİ!.."...]

Seyirci mapuslar: "Şair Baba düş görüyor..." "Hayırdır inşallah." "Hayır'ına karşı gel..." "Konuşmayın da görsün..." "İşte uyandı..."

Kıpırtısız yatan koca adam, bir çocuk gibi fırladı ayağa: 'Ne on ikisi be! on üç yıla bastım artık. Dile kolay, on üç yıldan beri buradayım. Ben dama düştüğüm yıl, dikilen zeytin çotukları, çoktan zeytinini verdi. Yere sokulan kavak dalları, şimdi evlerde kiriş. O yıl dünyaya gelen köy kızları, gelin oluyor. Çocuklar baba oldu. Babalar dede. Ben hâlâ buradayım. Hayır, artık dayanamam bu yaşama!'

Pencereye gitti. Dağlara bakarak konuşuyordu: 'Ya kurtuluş ya ölüm!.. Tamam işte buldum!' dedi kendi kendine. Unutmamak için tekrar edeı gibi bir daha söyledi: 'Ya kurtuluş ya ölüm!..' Pencereden ayrılıp, kapıdan Aşçı Yaşar'a seslendi:

"Çabuk bana İbram Ali'yi çağır!"

Yaşar gitti... Şair yerine yattı.

Ali ustasını, upuzun yatağa uzanmış görüverince korktu:

"N'oldun? Hayrola? Hasta mısın? Geçmiş olsun..."

Şair ayrılık nöbetinde sayıklayan hastalar gibiydi:

"Geldin mi?.. Sen kimsin?.. Ellerin nerde?.."

"Geldim... Ellerim mi..." dedi Ali şaşkın bir dille. N'olmuştu Ustaya? Sabah bir şeyi yoktu? Birden incelip uzalmıştı. Bir şeyler sormak istedi, soramadı. Laflar boğazına geliyor, orada düğümleniyordu. Gözleri Ustasının üstünde, bir ileri bir geri. Gözyaşları, göz pınarları akıp tıkandı.

Şair ince uzun ellerini, titreyerek uzattı:

"Koy bakalım çırak ellerini, ustanın ellerine!"

Ali uysal bir çocuk gibi koydu ellerini, ellerinin içine. Kederli bir korkuyla büktü boynunu...

El, el üstünde, dört el: soluk almadan durdu.

Usta yattığı yerden, baktı çırağına. Öylece, kıpırdamadan konuşmaya başladı:

"Dünya ne güzel... Kentler pırıl pırıl... İnsanlar nasıl da çoğalıyor... Ak kağıtların üstündeki yazılar.. İnsanlar yiğit... İnsanlar uğruna ölürsem ne çıkar..."

Ali, durdukça korkmaya başladı. Bu uyanıkken sayıklama, hayra alamet değildi pek. Şair elinin birini kaldırıp, Ali'nin resimlerini gösterdi. Ve tekrar koydu yerine el'i:

"Şimdi ben çırağına, yani bu resimleri yapan ustaya... elimi veriyorum!" Bir an duraladı.

Seyirci mapuslar: "Çırak çıkarmak böyle mi olur ki?.. "Usta çıkmak böyle olur..." "Altın bilezik taktı eline..." "Ressam oldu çıktı... Ve bir an duraladı Usta:

"Çünkü ben artık..." yutkunup resimlere bir daha baktı: "Ölüyorum!.."

Üst üste duran dört elden ikisi, birer güvercin kanadı gibi çırpındılar... Ustasınınkiler, emaneti teslim etmiş gibi rahattı... Ali'nin boğazındaki düğüm, birden çözüldü. Gözlerinin pınarı boşandı. Ustasının boynuna sarıldı, hem ağlıyor hem söylüyordu:

"N'oldu sana? N'oldu? Niçin? Dün gezinip duruyordun buralarda!..

Sabahleyin bile!.."

Seyirci mapuslar: "Baba hasta mı ki?.." "Niçin?.." "N'oldu ki?.." "Daha dün?.."

Biraz sonra, silkinip kalktı Şair. Sanki ağrısı dinmiş hastalar gibi, sanki hiçbir şey olmamış gibi, sapsağlam, konuşmaya başladı:

"Bak beni dinle! Otur karşıma! Ağlamayı da kes! Bu mesele çok ciddi..."

Ustasını dirilmiş görüverince Ali, ağlarken gülüveren çocuklar gibi ıslak gözlerle baktı ona. Şairin yüzü, düşünü anlatan insanlar gibi heyecanlıydı:

"Yüzlerce insan benim kurtulmam için uğraşırken, ben burada kuzu gibi yatamam... Ya kurtuluş ya ölüm.. Bir mektup yazacağım. Bu mektubun bir suretini Cumhurbaşkanına, bir suretini de Adalet Bakanına yollayacağım. Mektup şu şekilde olabilir: [Askeriyeyi Ayaklanmaya Kışkırtmadan sanık olarak 28 yıl cezaya mahkum edildim. (Dosyamdaki tutanaklara dahi uyulmaksızın, Askeri Ceza Kanununun 94. maddesini tatbik ettiler.) Dosyamın yayınlanmasından sonra, suçsuz olduğum meydana çıkmış bulunmaktadır. Yani bu cezanın, kanunu zorlayarak verildiği anlaşılmıştır artık... Böyle bir töhmetin sanığı olsaydım bile; 5 yıl ceza verilmesi gerekirdi... Kaldı ki, taa ilk günlerde bile, benim suçsuz olduğumu ve kasten bu cezaya çarptırıldığımı bilenler vardı, ama hep birbirlerinden korkuyorlardı o sorumlu yarım aydın kişiler. (Sizler de pekala biliyorsunuz bunun böyle olduğunu.) Hal böyleyken, bana suç atanların gözünde, 13 yıldan beri, 'Vatan haini' damgasını taşımaktayım. Hem de bu mezarın içinde... Suçsuz olduğumu cümle alemin bildiği bır sırada, bu mezarda diri diri daha fazla duramayacağım. Beş güne kadar serbest bırakılmadığım takdirde, yaşamıma son veriyorum.]"

Mektubunu okur gibi konuştu Şair. O susunca Ali bir soluk aldı:

"Bu mektup çok sert olacak, biraz daha yumuşak yazılmaz mı?"

"Yazılmaz!"

"Ya beş gün içinde çıkarmazlarsa?"

"Ölürüm" dedi türkünün adını söyler gibi Şair. Ve yastığının altından bir şey çıkarıp gösterdi: "İşte bir kutu uyku hapı..."

"Buna başka bir çare bulsak?.."

"Kurtuluşun başka çaresi yok! Ölümü göze alacaksın..."

Seyirci mapuslar: "Ne dedi Şair Baba duydun mu?..." "Ölümü göze alacaksın." "Şu duvarı delmek ölüm!.." "Şu kaleden atlamak ölüm!.." "Jandarmanın kalıbına bak duvarda..." "Senin göğsündeki, yürek değil tıkırdak.."

Ali, Şair Babayı, bilinçli bilinçsiz oyalamak istiyordu. Gecikirse, belki bir çare bulunurdu. Ne yapacağını, ne diyeceğini şaşırdı. Bir kalkıyor bir oturuyordu. Şöyle bakıyordu da, ölümü bir türlü yakıştıramıyordu ona. Nasıl olurdu sağlıklı bir adamın ölmesi?.. Ne ağlamak ne gülmek geliyordu içinden artık. Sadece bir çare arıyordu, çaresizlik içinde... Ali perişan dönüp dolaşırken, Şair daktilosunun başına oturdu... İbram Ali şimdiye dek Ustasını, bu şekilde öfkeli görmemişti. Sanki makinalı tüfeğin başına oturmuş da, düşmana ateş ediyordu. Ali Ustasına baktıkça, perişanlığı geçti. Yavaş yavaş, yüreği katılaşmaya başladı. Ama ya çıkarmazlarsa beş gün içinde, ölecek miydi? İşte şurada gözünün önünde oturan bu koca adam... Ali'nin yüreği tekrar yumuşamaya başladığı sırada Şair takırtıyı kesti:

"İşte yazdım. Biri mektup, biri bildiri... Mektubu ben yollayacağım, bildiriyi sen yollayacaksın benim vereceğim adrese. Ama ben öldükten sonra. Sakın ölmeden yollama. Belki ilaçların tesiri az gelir, belki midemi yıkarlar ölmeyebilirim. Diri bir adamın bildirisini neşrettirirsen rezil edersin beni. Bakacaksın, iyice öldüğümü öğrendikten sonra yollayacaksın, tamam mı?"

"Tamam. Nasıl istersen." Ali'nin ağzından laflar, sıkısı az gelmiş saçmalar gibi dökülüverdi: "Ama, bildiriyi anlayamadım. O neden?"

"İki yere mektup yazdık, dedik ki: eğer beni beş güne kadar serbest bırakmazsanız kendimi öldürüyorum!' Bana o zaman ceza verdiren sorumsuz iktidar gene iş başında. Onlar on üç yıl sonra, benim ölümümden ötürü, gene de sorumluluk duymayabilirler... İşte o zaman bedava gitmiş olurum. Hiç olmazsa ölüm de bir işe yarasın. Bunun için de bildiri yazdım işte..."

"Evet, iyice anladım."

"Şimdi gelelim bu bildirinin saklanmasına. Öyle bir yere koyalım ki, arama yapılırsa bulamasınlar," dedi Şair bir fısıltı halinde.

"Sen bilirsin."

"Duvarı kazıp koysak? -Sonradan sıvanan sıva belli olur?" dedi Usta.

Çırak sadece onaylıyordu onu:

"Belli olur."

"Sandığın tahtasını, şu şekilde söküp kapatsak? -Olmaz burada bulurlar."

"Bulurlar."

O yana bu yana aranırken, duvardaki resimlere baktı Şair Baba:

"Tamam buldum!" dedi. "İki bezi üstüste yapıştıracaksın, tuval yapar gibi. Bu kağıdı da iki bezin arasına koyacaksın. Muşambanın üstüne de

bir resim yaptın mı kimse anlayamaz."

Bildiriyi iki muşambanın arasına koydular ama, gene olmadı. Kağıdın kapladığı yer, muşambalar birbirine yapışmadığı için kabarık duruyordu.

"Olmadı burada da bulurlar!" Usta ile çırak birbirlerine çaresiz bakıştılar bir süre:

"İşte bu kez buldum saklanacak yeri!"

Şair parmağını Ressamın alnına bastırdı.

"Nereye saklayacağız?" diye sordu kıpırdamadan Ali.

"Senin kafanın içine. Oradan daha emin bir yer bulamayız."

Kendisine çok güvenildiği için farkında olmadan gururlandı Ali:

"Doğru, en sağlam yer orası. Benden başka kimse bulamaz!"

"Haydi otur karşıma. Beraber ezberleyelim," dedi Şair. Ressam, camiye giren insanlar gibi mahzundu. Namazdaki gibi oturdu yatağın ayak ucuna. Şair yatağın başucunda bağdaş kurdu, elinde bildirisi.

Önce Şair, sonra Ressam, başladılar okumaya. Ve tane tane ve usul usul, başladılar ezberlemeye:

"İnsanlar, duyduk duymadık demeyin, insanlar! İyiyi ve güzeli, çalışkan insanları ve baskı altında tutulan aydınları savunmak için, Türkçe konuşabilmek için silahımı sıkıyorum!"

Önce Şair, sonra Ressam:

"İnsanlar beni kınamayın! Silahsızların silahını, ben de kullandım diye. Ne yapayım, ÖLÜM'ü silah gibi kullanmaktan, KENDİM'İ fişek yerine koymaktan başka!

Biliyorum kavganın en kolayı bu.

Ama karşı koymanın son çaresi!"

Bir daha yeni baştan, hep beraber... Derken derken Şair sustu, Ressam saatlerce tekrar etti. Su gibi ezberleyip, aldı bildiriyi koydu başına.

"İşte sakladık, benden başka kimse bulamaz..."

Baba bir ara Ali'ye sordu:

"Sen benim imzamı taklit etmesini biliyordun değil mi?"

"Biliyorum, işte şöyle."

Şairin mühürünü basar gibi attı imzasını Ali.

"Sanki kendim atmışım gibi. Kıl kadar farkı yok! Kafandakini de tıpkı ben yazmışım gibi yazıp, altına basacaksın imzamı. Sonra bildirimi, söylediğim adrese yollayacaksın."

"Peki" dedi Ali boynu eğik ve dudakları bükük. Baba, Ali'ye bir çocuk gibi sordu:

"Ezberlediğini, unutmazsın değil mi?"

"Namaz surelerini unutur muyum. Bildiriyi ezberlerken onlar geldi aklıma..."

"Çok namaz kıldın mıydı?"

"Ben de, çocuk gibi, sekiz yaşımda başladım namaz kılıp oruç tutmaya."

"Her köylü çocuğu oruç tutar mı köy yerinde? Mesela ben, tutmadım hiç. Merak ediyorum nasıl bir duyguya kapılıyor insan? Düpedüz aç kalmak gibi falan değil herhalde?"

"Değil, belki de bir 'açlık bayramı' ramazan. Bir ay akşamdan sabaha değin davullar, maniler gırla gider. Yemekler diz boyudur. Akşamdan sabaha dek tıkabasa yersin, sahurda ağzını çalkalayıp tekrar yatarsın. Gündüzün yemek yeyip su içmezsin ama, bilirsin ki akşama yemekler çeşit çeşit, türlü türlüdür."

"Bir rahatlık, bir arınma duyar mı insan içinde? Örneğin 'Ben açlığı biliyorum; İşte görün ben de açım; açları korumalıyım; aç kalmamak için direnmeliyim' gibilerden bir duyarlık uyanır mı insanın içinde?"

"Öyle düşünenler vardır belki de. Ama, 'oruç'un seyran yanı ağır basmış. Ramazan, bir nevi açlık bayramı haline gelmiş."

"Bu konuşma bana açlık grevlerini hatırlattı. Oruç açlığı tatmakmış belki. Ama açlık grevi, yaşam için bir savaş..."

"Öyleyse, niçin açlık grevi yapmıyorsun da doğrudan doğruya intihara gidiyorsun?"

"Açlık grevi daha güç ve kapsamı az. Örneğin; 'Beni on üç yıldan beri haksız yere zindanlarda çürüttünüz. Şu güne kadar serbest bırakılmadığım takdirde, açlık grevine giriyorum!' diyeceksin. Ve her gün yavaş yavaş, açlıktan kendi kendini yiyeceksin. Kendi kendini, azar azar yeyip bitirmek ne demek? Günden güne azalıp ufalmak? Zayıflayıp pörsümek? Yani bir deri bir kemik kalmak? Yani kuru bir kafanın içinden mavi gözlerle, düşmanlarının sana yaptıkları işkencelere bakmak? Ve sonunda gene de ölmek?"

"Ama savaşarak, savunarak ölmek. Belki de bir umut var bunda...

"Kendi kurtuluşum adına bu savuntu?.."

"Senin kurtuluşunu herkes istiyor. Öyle ise sen de, seni kurtarmak için savaşanlara bir destek olmalısın.

Şair, sırtında yükü ile geçidi geçemeyen bir hamal gibi soludu. Alnında boncuk boncuk beliren teri, eliyle sildi. Sonra birini arar gibi, odanın

içine bakındı. Sonra göz göze geldiler. Dört tane göz birbirlerinden sakınmadan, öylece bakıştılar:

"Senden başka can yoldaşım yok, sen de böyle dedikten sonra..." deyip duraladı. Piposunun tütününü yeniledi. Farkında olmadan "Evet" diyordu dumanları saldıkça. Ressam, Şairi, bir yaklaşır bir uzaklaşır gibi gördü dumanların ardında. Baba ansızın kalktı, uzak bir yere gidecekmiş gibi hızlandı. Ama iki adım sonra, duvar önünü kesince öfkelendi:

"Öf be! Duvarlar üstüme üstüme gelmeye başladı..." Birden Ali'ye döndü: "Dediğin doğru. Bu savaş çetin de olsa, kabullenmeliyim. Çünkü düşmana inat, bir gün fazla yaşamak lazım."

Şairin bu sözleri Ali'ye, doğum türküsü gibi geldi. Ve tarifsiz bir sevinç içinde, bu türküye karşılık vermek istedi: Ne demeli, neresinden başlamalıydı? Ne garip, sanki nutku tutulmuştu, hiçbir şey demeden sadece baktı ışıltılı gözlerle: Baba uzak bir yerden, Ali'ye doğru yaklaşıyordu sanki. Yaklaştıkça, gelişip değişti. Hastaydı da iyileşti. Ölüydü de dirildi sanki. Ve gelip dünkü yerine oturdu Şair Baba:

"Açlık grevine girince, benim her gün bir desenimi çiz. Bakalım ne hale geleceğim günden güne."

"Olur, sen resim iste benden."

"Bakalım kaç gün dayanabileceğim açlığa."

Şair Baba öfkeyle baktı duvarlara ve demirlere. Sonra yürüdü fişek kuşanmaya giden bir cenkçi gibi.

Şair önde Ressam arkada, gidip aşçı Yaşar'ı buldular:

"Sen aşçı mısın?" Baba, Yaşar'ın omuzuna elini koyup sordu. Yaşar güvenle:

"Aşçıyım sayenizde Baba..." dedi.

"Peki öyleyse. Bugün hünerini göster bakalım. En güzel yemeklerini yapacaksın benim için. Çünkü ben açlık grevine giriyorum."

Yaşar, Babanın grevini olumlu karşıladı. Onun yanına girip çıktıkça, epey aydınlanmıştı.

"Derhal, nasıl istersen. Ama erzağımız kalmadı sana yemek yapmak için. Bugün zaten akşam oldu. Şimdi erzağı ısmarlasanız da, yarın sabahtan akşama kadar pişirsem?.."

"Neler ısmarlayalım? Mesela sen hangi yemekleri yapabilirsin?.."

Yaşar, her aşçı ve garson gibi, yemeklerin adını noktasız virgülsüz saydı:

"Çorbalardan mercimek, yayla, şehriye, pirinç; yemeklerden taze fasulye, bakla, bamya, imambayıldı, hünkar beğendi, musakka, bezelye, kuru fasulye, nohut; kızartmalardan kabak, patlıcan, kuzu, tavuk; etler-

den ızgara, şiş, salçalı köfte, pirzola, ciğer, ; salatalardan kıvırcık, domates, yumurta, roka, rus; tatlılardan kadın göbeği, şambaba güllaç, muhallebi, sütlaç..."

"Dur yahu, bir soluk al çatlayacaksın. Bu kadar yemeği kim yiyecek hem?"

"Sen yiyeceksin. Açlık grevine giriyorsun; hepsinden birer parça yemelisin ki, yirmi gün dayanacağına yüz gün dayanmalısın..."

"İşte gördün mü bak, seni destekleyen bir kişi daha çıktı!" dedi Ali.

"Bu yemeklerin hepsini de severim ben. Hepsinden birer parça yemeliyim. Ama herkesin gözü önünde bu kadar yemeği pişirmek olmaz. Bir kaçını pişir yeter. Çünkü benim milletim, bunların bir çoğunun adını bile duymamıştır."

6

İbram Ali, Yaşar'ı seyrediyordu, ocağın başında yemek pişirirken... Yaşar bir kere aklına koymuştu, saydığı yemeklerin hepsini değilse bile bir kısmını yapmak için, sabahtan akşama değin çalıştı. Biliyordu ne yaptığını, kimi doyuracağını. Elinden gelse, bin çeşit yemek pişirip, hepsinden birer lokma koyardı Babanın ağzına.

İbram Ali aşçıya baktıkça; tohum eken insanları, ağaç dikenleri, ilaç yapanları ve çocuğunu emziren anaları hatırladı... Aşçı pişirdiği yemekleri, özenle diziyordu masaya...

Aç mapuslar: "Düğün değil bayram değil, bu kadar yemeği kimler yiyecek ki?.." "Tadına bakmadığım yemekler..." "Yüzünü görmediğim... "Adını duymadığım..." "Avucunu yala bir yerin şişer..."

(Şair Baba kararını verdikten sonra, sorumlu mevkilere ve gazeteler birer mektup yazarak; "8 Nisan 1950" günü açlık grevine başlayacağını bildirdi. Gazetelerde bunu duyan cesur yazarlar ve aydınlar; Va-Nu, Aziz Nesin, Melih Cevdet Anday, Kerim Sadi, M.A. Sebük, A.E. Yalman, Tahsin Demiray yazılar yazdılar.)

Şairin greve gireceği günün sabahı, şafak sökmeden önce yemeğe oturdular Usta ile Çırak... 1950 yılının baharı, saat üç. Bir saat sonra şafak sökecek. İki saat sonra güneş doğacaktı dışarıda... Şair ile Ressam yemeğe oturdular bu vakitte. Dışarıda güneş doğana dek yemek yediler. Çırak Ustasını iştaha getirmek için durmadan atıştırıyor, aynı zamanda hiç yemediği nimetleri tadıyordu.

Aç mapuslar: "Akşam değil sabah değil, ne yemeği bu?.. "Sahur ye

meğidir belki?.." "Ramazan gelmesin sakın?.." "Ramazan gelemez, daha yeni gitti..." Gelemez olur mu? Kimine hiç gelmez, kiminden hiç gitmez..."

Şair Baba, o günden sonra yemek yemedi. Ama karnı öğününü bildi, acıktı. Acıktıkça su içti... Sabahleyin su içti... Öğleyin su içti. Akşama su. Oldu bir gün. Ertesi gün gene su... O gün savcı geldi: Grevi, bozmasını söyledi. Şair, bozmadı. Oldu iki gün. Ertesi gün daha beter acıktı. Gene su içti. O gün avukatı geldi: Grevi, bozmasını yakardı. Şair, bozmadı. Oldu üç gün. Ertesi gün zayıflamaya başladı. O gün sevgilisi geldi: Grevi bozmasını söylemedi. Söylese de de Şair bozmazdı. Oldu dört gün. Ertesi gün sararmaya başladı. O gün anası geldi: Grevi için hiçbir şey söylemedi. Çaresizlik içinde, sadece baktı oğluna. Oldu beş gün. Altıncı gün gazeteciler geldi: Şaire bir sürü sorular sordular. Şair hiç konuşmadı. Yedinci gün İbram Ali resmini yapacak oldu ama, yapamadı. Elinden kalem düşüverdi. O da katılmak istedi greve. Ustası razı olmadı. Sekizinci gün doktorlar geldi. Dokuzuncu gün hastahaneye kaldırdılar...

(Türkiye'nin genç şairlerinden Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rıfat, Şair Baba'yı desteklemek için, üçer gün greve yattılar. Dış ülkelerde "Nâzım Hikmet'i Kurtarma Komitesi" kuruldu. Ve başkanı Tristan Tzara, Başbakana bir telgraf çekti. Türkiye'de "Nâzım Hikmet" dergisi çıkarıldı... Uluslararası Demokrat Hukukçular Derneği adına başkan D.N. Pritt, genel sekreteri Joe Nordmann imzalarıyla, Başbakana ve Adalet Bakanına birer telgraf çektiler. Roma'da toplanan Dünya Barış toplantısında Nâzım Hikmet'in serbest bırakılması istendi. Uluslararası Öğrenciler Birliği, Şairin tutsaklığını kınayan toplantılar düzenledi ve gösteriler yaptı. İstanbul Yüksek Gençlik Derneği, bir bildiri dağıttı: "Nâzım Hikmet'i kurtarınız!" Aynı dernek Şair için açık oturum yaptı. Daha sonra; O.N.U. ve UNESCO, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve gazete yazı işleri müdürlerine birer mektup yazarak, Nâzım Hikmet'in kurtarılmasını istediler... Avukat İrfan Emin, Cumhurbaşkanına çıktı. Ankara ve İstanbul avukatları, Cumhurbaşkanına dilekçe yazdılar. Yüzlerce Türk aydını, sanatçısı, bir dilekçeye Şairin serbest bırakılması için imza koydular. Yalnız bu dilekçeye, Yahya Kemal imza atmadı. Şairin aleyhinde bulunanlar da vardı; MTTB affın aleyhinde bildiri dağıttı.)

Seyirci mapuslar, Şair Babanın bir haftadır yemek yemediğini gördüler. Sonra açlık grevine girdiğini duydular. Sonra öğrendiler ki, on gün daha yemek yemezse, Baba ölebilir. Hemen o gün, İbram Ali'ye gidip merakla sordular:

"Şair Baba on gündür yemek yemiyor, neden?" "Ölüm orucu mu bu? On gündür ağzına bir lokma koymadı?.."

"Açlık grevine girdi Baba, bir çeşit ölüm orucu..."

"Girmese olmaz mı?.." "Aç durmasa olmaz mı?" "Ölüm orucu mu dedin?.."

"Bir hakkı savunmak için aç durmağa, açlık grevi denir. Yani ölüm orucu..."

"Hele başımıza gelen, bir de ölüm orucu icat olacak, gördün mü bak!"

"Abe, dirim orucunun hakkından gelemiyoruz biz, bir de bu olursa?" "Birer birer ölürüz." "Sanki ölmüyor muyuz?" "Sana bakma, sen ne Müslümansın, ne gavur..." "Ben oruç tutamam arkadaş, doktor müsaade etmiyor." "Açlık grevinin ne faydası var ki?" "Beri bak Ali! Ölüm orucunun bir faydası var mı sanki?.."

"Şair Baba açlık grevine girince, bir çeşit savaşa girdi sayılır. Eğer istediğini yaptırabilirse, birtakım haklara sahip olacağız. Özgürlüğe kavuşacağız belki..."

"Damdan kurtulacağız, öyle mi..."

"Kurtulacağız elbet..."

"Yaşasın Baba! Kurtaracak bizi." "Ula, dama düştüm düşeli oruç tutarım, hiçbir kere kurtulmadım..." "Neden ölmedin madem?" "Sen buna bakma, dokuz canlıdır bu." "Ölüm orucu tutsaydın, ölürdün bak. "Baban ın dediklerini yapmazlarsa, ölecek mi sanki?"

"Dediklerini yapmazlarsa... yaparlar belki... grevini bozmaz... yapmazlarsa..." Ölür, demeye dili varmıyordu bir türlü İbram Ali'nin.

Mapuslar anladılar, susmasının ne anlama geldiğini:

"Ben çıkmaktan vazgeçtim! Bozsun orucunu, ölmesin!" "Senin bir yıl cezan kaldı. Benim gibi on yıl cezan olsa..." "On yıl için adam öldürecek şuna bak!" "Bir adam öldürdüm, on beş yıl ceza yedim. Çıkarken de mi? Hayır, Baba ölmesin!" "Bozsun orucunu. Şair Baba ölmesin!.. "Baba ölmesin!"

"Bu bir savaş, belki de ölmez kazanır!" dedi Ali.

"Böyle savaş mı olur, silahsız bıçaksız?" "Hiç mi savaş görmedik...

"Silahsızların savaşı böyle olur!" dedi İbram Ali öfkeyle.

"Aç durmakla düşmana n'olur?.." "Yıllardır açız da n'oldu?.. "Kalubeladan beri açız da n'oldu.."

"Bu açlık, bildiğiniz gibi değil! Bu açlık, bir grev!" dedi Ali: "Duyun!"

(1 Mayıs 1950'de Şair Baba tekrar greve girdi. 9 gün sonra Cerrahpaşa Hastanesine yatırdılar. Şairin anası oğlu için imza toplamaya çıktı. Üç

beş saat sonra yakalayıp karakola götürdüler. Şairin kurtarılması için çekilen telgraflara, Başbakan ve Adalet Bakanı sadece cevap veriyordu. Bu sırada milletvekilleri seçimi vardı. Her iki partinin adaylarından bir çoğu, Şair Babaya söz verdiler: "Bize inan grevi boz, Büyük Millet Meclisine girer girmez af çıkaracağız, seni kurtaracağız." dediler. Şair Baba inanıp grevini 17 gün sonra bozdu... İktidarı kazanan DP'ye ve yeni kurulan TBMM'ye Şairin lehinde ve aleyhinde dilekçeler gelmekteydi. TBMM'de af kanunu konuşulurken, Şair Babanın affını istemeyen Hüsnü Akşit, Tevfik İleri, Remzi Oğuz, Şevket Mocan, Ömer Bilen, Ahmet Gürkan'a rağmen, kısmi af kanunu şekliyle Şair Babanın da öteki mapuslar gibi, cezasının üçte ikisi alındı.)

Şair Baba upuzun yatıyordu. Adem Baba gibi.. Kalıbı upuzun yatarken, kulakları, derenin kenarında su sesi dinliyordu sanki. Gözleri; gül bahçesinde bin bir çeşit çiçeği seyrediyordu. Burnu; miski amberleri, nane kekikleri koklarken, yemek kokularını da duyuyordu buram buram... Cenneti aladakiler gibi, yemeden içmeden duruyordu orada. Ama ne tuhaf, ağzı sulanıyordu...

Şair upuzun yatarken orada; sol yanında bir kadın peyda oldu: Şairin gözleri; bir kadın gördü bin bir çiçeğin içinde. Kadının elinde kuş yuvası gibi bir sepet, sepetin içinde çilek vardı. Şairin kulakları, su şarıltılarının ve kuş seslerinin içinden bir söz işitti: Yaşamak gibi, gülmek gibi, sevişmek gibi bir söz. Ve kadın; Bahçenin en lezzetli, en güzel, en kırmızı meyvesini sundu Şaire... Şair bu meyveyi, dalından koparır gibi aldı eline. Ve Adem Baba gibi, suç işler hissetti kendini. Ve ölüm orucunu bozmak için attı ağzına. Sonra birden canlandı. Bir hoş oldu. Sanki tekrar geldi dünyaya.

Sonra; bir kadını ilk defa öpüyormuş gibi, öptü sevgilisini.

Sonra; Cehennem gibi bir damdan kurtulurken, Cennet gibi bir düşten uyandı. Açılmıştı demir kapılar. Baktı; ayakları toprakta.

Sekizinci Bölüm

1

Güneş ansızın parladı.

Binlerce göz bir anda kamaştı.

Saçıldı tutsaklık özgürlüğe.

Ayının tabanından arının kanadına değin, tüm canlılar aynanın için de.

Leblebiden çamfıstığına değin, tüm çerezler kavanozlarda.

Bakkallarla çakkallar, sinek avlarken çarşıda... Yüzlerce göz, yavaş yavaş gördü, burnunun ucundan bulutun değdiği yere dek, var olan her şeyi.

Damdan çıkan özgür bir adam, mahmur gözlerini oğuşturarak kırk para uzattı satıcıya: "Bana şurdan bir okka tuz ver!"

Bakkal: "O parayı sen, başka yerde harca. Tuzun kilosu on kuruş.

Özgür adam: "Vay anasını! Ne zaman pahalılaştı? Bir okka tuz bir kuruştu ya?"

Bakkal: "O senin dediğin on yıl önce..."

Damdan çıkan ikinci özgür adam, esneyerek baktı kavanozlara: "Bu nohuttan bir okka, şu fasulyeden yarım okka tartıver! Fiyatları kaçar kuruş?"

Şekerci: "Bu leblebinin fiyatı iki lira. Şu badem şekerinin kilosu on iki lira. Tartayım mı?"

Özgür adam: "Aman tartma! Dursun yerinde...

Damdan çıkan üçüncü özgür adam, gerinerek seslendi satıcıya: "Beri bak bezirgan! Şu güllü basmaların fiyatı kaça? Yedi arşın kesiver bana.

Bezirgan: "Metrosu dört lira. Arşınla değil metroyla!"

Özgür adam: "Oy! Arşına n'oludu? Metro da nerden çıkmış?"

Bezirgan: "Eski camlar bardak oldu, uyan!"

Özgür adam: "Uyuduk neler olmuş? Uyandık neler gördük!..."

Damdan çıkan dördüncü özgür adam, kaşınarak seslendi satıcıya: "Elini çabuk tut! Bana bir okka şarap ver."

Tütüncü: "Şaraplar küplerde değil, şişelerde."

Özgür adam: "Tamam öyleyse, ver iki şişe..."

Damdan çıkan beşinci özgür adam, dişlerini gıcırdatarak baktı camekana: "Bana sivri bir bıçak, sağlam bir tabanca çıkar! Öyle tutukluk falan yapmasın."

Bıçakçı: "Tabanca satmıyoruz. Bıçaklarımız da bunlar, hepsi de küt."

Özgür adam: "Burası bıçakçılar çarşısı değil mi? Nerde o uzun sivri bıçaklar? Tabancalar toplu toplu?"

Bıçakçı: "Vahşilik devri geçti. Memlekette medeniyet var!..."

Damdan çıkan altıncı özgür adam, seslendi satıcıya: "Bana bir tespih çıkar ahbap!"

Tespihçi: "Nasıl olsun? Yeşil mi, kırmızı mı?"

Özgür adam: "Yeşili de başına çal, kırmızıyı da! Şöyle kara kara, iri taneli ve de doksan dokuzluk bir tespih çıkar dedik!"

Damdan çıkan yedinci özgür adam, elini gözlerine siper edip baktı kitaplara: "Ekonomi politik kitaplarından yok mu?"

Kitapçı: "Yok beyefendi."

Özgür adam: "Ücret, Fiyat ve Kâr" adlı kitap?

Kitapçı: "Yok."

Özgür adam: "Bunlar ne? Dolaplarda bir sürü?"

Kitapçıda ses yok. Kendi kendine: 'Bu adam hafiye olmasın sakın?'

Özgür adam: "Gecede miyiz, gündüzde mi?"

" Kitapçıda ses yok; sapsarı 'Gece mi desem gündüz mü? Bu adam casus olmasın sakın?'

Özgür adam: "Siz dilsiz misiniz, sağır mı?"

" Kitapçının ağzı mühürlü. 'Bu adam komünist olmasın?'

Cezaevlerinden dışarıya uğrayan tutsaklık, özgürlüğe döndü. Bir günde çarşılarla pazarlar, insanlarla doldu. Kimi çarpık çurpuk, kimi salak salak dönüp dolaştıktan sonra, herkes kendi evine doğru yürüdü.

Şair baba karanlıktan aydınlığa çıkınca, elini alnına şafaklayıp baktı güneşe: "Kaldığımız geceler uzundu ama uyanık durduk. Fakat, güneş ikindi yerine gelmiş!" dedi ve yürüdü...

Bir fotoğrafçı, Şairi karanlığın eşiğinden çıkar çıkmaz tanıdı. Görür

görmez nişan aldı objektifle. Bir anda aldı güneşe karşı baktığının görüntüsünü.

Bir gazeteci, Şairi tanıdı damdan çıkar çıkmaz. Sözlerini duyar duymaz yazdı: [Bugün, Türkiye'nin büyük şairi cezaevinden çıktı. Çıkar çıkmaz şunları söyledi: "Gençliğim cezaevinde geçti ama hiç boş durmadan çalıştım. Kazancımız büyüktür; fakat, otuz beş yaşımda düşmüştüm içeri; bugün dışarı çıktığımda, elliye dayamışım merdiveni."]

Şair Baba, tutsaklıktan özgürlüğe doğru yürüdü... Fotoğrafçı da yürüdü arkasından. Gazeteci de yürüdü. Bir kişi daha vardı arkasından gelen. Kimdi bu kimliği bilinmeyen? Şair yürüyünce, o da yürürdü. Şair durunca, o da dururdu. Kendisinden başka kimse bilmiyordu kim olduğunu.

İbram Ali, Bursa'dan Gemlik'e giden otobüse bindi. Yirmi kilometre sonra köye ayrılan yol çatında indi.

Köy yolu, bir tepenin üstünden aşıp gider. Bu tepeden bakınca; Seçköy dağların eteklerinde; tarlalar kırışık bir harita gibi ayağının altındadır.

Çakaltepesi, mısır ekmeği gibi çatlak çatlak, tıpkı öyle sıcak sıcaktı.

İbram Ali tepeyi, ağır ağır saygılı adımlarla çıktı... Tepenin dibinde çocukluğunu hatırladı: Tepenin dibinde bir çocuk, sanki tepenin üstüne çıkana dek büyüdü... Sekiz yıl önce dama giderken neydi; şimdi dönerken ne oldu. Sekiz yıldan beri tutsaktı. Şimdi özgür müydü acaba? Ve ağır ağır yürüdü tepenin üstüne doğru. Yürüdükçe elleri ve ayakları büyüdü. Yüreği bakır gibi göğsünde. Kafası kocaman ve aydınlık. Gözleri dürbün gibi keskin...

Çakaltepesinin üstünde, kaidesinde duran bir heykel gibi durdu Ali. Yirminci yüzyılın kocaman gözüyle baktı birinci yüzyılların uzaklığındaki Seçköy'e. Baktı çocukluk yaşantısının dünyasına. Baktı resme bakar gibi: Parmağıyla gösterdi kendi kendine: "Burası Çadırini, aymgacılık yaptığımız yer; İnkaya'nın üstünden, Hisar Dağının tepesinde. Aydedeyle bakıştığım... Sarp Deresinde, jandarmalardan dayak yediğimiz... Burası Çağıştak Deresi, çamaşır yıkadığımız yer; ormanından çırpı kestiğimiz... Burası Kanlıçukur, kızak kaydığımız yer; üstündeki düzlükte Hıdırellez yaptığımız... Burası Akkaya, odun kestiğimiz yer; kömür yaktığımız... Burası Çampınar tarlası, çift sürüp ekin biçtiğimiz yer. Tüzlacık tarlasında mısır beklemiştim. Yatmık tarlasında nohut yolmuştuk. İşte her tarlada öküz güttüğümüz yerler... Burası Akçukur, avcılık yaptığım yerler: Çıravgavga kuşunu vurmuştum, yazık! Bunlar harman yerleri, karşılıklı iki tepenin üstünde sıra sıra. Alt yanındaki tarlada, combalak aşarken Fadime'ye rastlamıştım.

İbram Ali, tepenin üstünde kıpırdamadan öylece duruyor, görücülerine resimdekileri gösterir gibi, parmağını uzatmış konuşuyordu kendi kendine: "İşte çocukluğum bu samanlı yollarda geçti ve gübreliklerin üstünden hopladı... İşte düğünlerimin sarhoşluğu çamurlarda... Bayramlarımın tokluğu yıldan yıla... İşte çocuk ellerimin bırakıp gittiği karasaban. Öküzlerimiz hâlâ koşulu Hititli dedelerimin boyunduruğunda... İşte ellilikler! Hayret be! Nasıl girecek kocaman parmaklarım bu deliklere?"

İbram Ali birden silkindi, çocukluk yaşantılarını tatlı bir düş gibi gördükten sonra.

Doğup büyüdüğü bu topraklara yirminci yüzyılın kocaman gözüyle baktıkça yaşantısının oyuncaksı görüntüsünü ve çocuksu kıpırtısını gördü. Sonra yürüdü.

Köyün içinde ansızın kopan bir nal şakırtısı, gübreliklerde eşinen tavukları ürküttü. Pınar başlarında buğday yıkayan kadınlar, bellerini doğrulttular. Kahvenin önünde uyuklayan ihtiyarlar uyandı. Dibek döven kızlar, kesti tıkırtıyı... Apış aralarına aldıkları değneklerle atçılık oynayan çocuklar, atlının arkası sıra koşturdular değneklerini.

Atlı elindeki dizginleri, var gücüyle çekti. Başının kasılmasıyla, ansızın durdu hayvan. Ön ayakları havada kaldı bir an. Atlının ardından koşup gelen çocuklar da durdu. Arkalarından kabarıp gelen toz bulutçuğu da durdu... Atlı, hoplayıp indi atından. Balabanların tokmağını, hızlı hızlı vurdu.

Âşe Ana avluda buğday seriyordu. Sayasını başına örtüp açtı kapıyı:

"Memet ne o? Hayırdır işallah!"

"Müjde! Müjdemi isterim Âşe yenge!.."

"Ne müjdesi! Hayırdır işallah!"

"Oğlun damdan çıktı! Müjde!.."

"Çıktı mı dedin? Müjde mi dedin? Ay naparız ki? Sahi mi ki?.."

"Gözümle gördüm, salıvermişler. Nereye gidersen git!..."

"Ali'mi gördün demek? Temelli çıkmış mı? İyice gördün mü gözünle?..."

"Kitapçı dükkanında, gözümle gördüm. Görür görmez iyice tanıdım. Atımı çektim handan. Müjdeyi kapmak için çıktım yola. Ben kese yoldan gelirken ne göreyim; Ali ağabey dinelip durur Çakaltepesinde... Ben kese yoldayım, o yukarki yolda. Ben onu gördüm, o beni görmedi. Müjdeyi kapmak için çaldım ata kamçıyı..."

"Ay naparız ki! Yürüyerek geliyor demek?"

"Atı bu kadar koşturmayacaktım. Baktım, önüm sıra birisi koşup git-

mez mi? Baktım, müjdeyi o kapacak!.."

"Bu uzun yolu nasıl yürür ki?.."

"Şu atın terine bak! Müjdemi isterim. Bu kadar koşturmayacaktım ya, baktım bir kişi daha önümden koşup gidiyor, çaldım kamçıyı. Demek ki Ali ağabeyi gören çok olmuş yolda... Haydi benim müjdemi verin de, atımı gezdireceğim, teri kurusun."

"Ay naparız ki? Ne vermeli ki? Pek de koşturmuş. Demek yürüyüp gelir? Şurada bozuk paralar var. Kaç tane yumurta var bu sepette, al bakalım... Köye bir gelse... Hele dur gitme, bir de çevre vereyim. Gözlerimle bir görsem. Boynuna bir sarılsam..." Âşe Ana Esik Memet'e müjdelerini verirken, kendi kendine konuşuyordu sayıklar gibi sesli sesli.

Esik Memet, parayı çantasına, yumurtaları da ceplerine dikkatle koydu. Atı yedeğinde yürüdü. Aldığı nakışlı çevreyle, tere batmış yüzünü silerek gitti.

Âşe Ana, Zeni Nineye müjdeye koştu. Merdivenleri çıkarken daha bağırmaya başladı: "Müjde! Torunun damdan çıktı geliyor!" Zeni Nine ikindi namazını kılıyordu, müjdeyi duyunca namazı bozuldu sevincinden.

Kapının önüne koşarak gelen çocuklar, müjdenin nedenini anlar anlamaz, değnekten atlarına birer kamçı çalıp koşturdular müjdeyi... Biri değnekten atını sürdü İbram Ali'nin kardeşine, (Ruhi çırpı kesiyordu Çağıştak ormanında). Biri kardeşi Sabriye'ye koştu. Biri halasına, biri Makıflı ninesine, biri ablasına koştu. Beş dakikada köyün içine yayıldı haber dis. Duymayan kalmadı Ali'nin damdan çıktığını. Çoluk çocuk, kadın erkek, birbirini alıp götüren meraklılar Ali'yi yolda karşıladılar.

Ana, bacı, hısım akraba, Ali'yi kucaklayıp öptüler. Gelenlerin hepsi de hoşgeldin dedi yalan yanlış... Çoğu katili görmek için gelmişti. Öylece bakıyorlardı eline ayağına, kaşına gözüne. Kimsede çıt yoktu. Ali yürüdükçe onlar da yürüdü. Ali durunca onlar da durdu. Kalabalık köye girince daha da büyüdü. Sessiz sedasız, "hoşgeldin"den başka laf etmeden büyüyen bu kalabalık karşısında İbram Ali bir hoş olmaya başladı. On üç yıl önce ayıngacılıktan dama düştüğünü, sekiz yıl önce bunların içinden birini vurup öldürdüğünü düşündü. Halbuki şu insanlar ne kadar iyiydi: 'Hele bak şunlara! Ah be karasaban! Tüm kabahat sende. Nasıl da tutsak etmişsin benim köylülerimi!'

İbram Ali onlara baktıkça, coştu:

"Köylülerim! Kardeşlerim! Beni bu şekilde karşıladığınız için teşekkür ederim. Halbuki ben, içinizden birini vurmuştum. Bu suçun cezasını çekerken, bir şeyler öğrendim. Öğrendiklerimden biri: Suçsuzluğumuzdur!

Tüm kabahat karasabanda!... Bizi, ağır aksak yaşantı içinde tutsak eden karasabandır!.. Hititli dedelerimizden artakalan, hâlâ elimizden bırakamadığımız bu ilkel araçları yere çalmadıkça, karasabanı ve boyunduruğu, elliği ve orağı değiştiremedikçe, suçu hep birimizin üstüne atacağız!.. Bu derebey kurması köyden, bu perişanlıktan başka türlü kurtulamayız! Gelin, şu ilkel araçları yere çakalım!" Ansızın sustu Ali. Kendisine kıpırtısız bakan yüzlerce kişinin karşısında duygulanmıştı; daha çok şey söylemek istediği halde kısa kesti: "Beni anlayışla dinlediğiniz için teşekkür ederim size!"

İbram Ali susunca, tek bir ses çıkmadı. Kimse bir şey anlamamıştı bu konuşmadan. Durup dururken bu nutuk nedendi? Ali de şaşırdı, bu sessizlik karşısında. Ama kimseye kızmadı. İnsanları sevmeye başlamıştı bir kere. Onların kabahatı yoktu.

2

İbram Ali o sabah erkenden kalktı. Bursa'ya gidecekti, handa bıraktığı resimlerini getirmek için. Âşe Ana, yolda acıkır diye, oğluna sütle yumurta pişirdi. Güneş doğmadan yola çıkmak istiyordu Ali. Çarçabuk yedi içti. Atı ahırdan çekti. Semeri atın sırtına vururken, Âşe Ana oğluna bakıp kıvandı: 'Sekiz yıldır nasıl da unutmamış semer vurmayı!'

Ali, atın kolanını sımsıkı çekti. Urgandan yapılmış üzengiye ayağını koyunca sıçradı üstüne. Dizginleri toplayıp, fışkayı usulca çaldı ata. Hayvan hemen tırısa kalktı.

Bursa'ya varınca Ali, atını bağladı hanın önünde, yem torbasını takıp resimlerin olduğu odaya çıktı. Resimler koyduğu gibi duruyordu. Sonra çarşıya çıktı.

Çarşıda gezerken Ali, kadınlara kızlara bakmaya utanıyordu. Göz ucuyla şöyle bir bakıp, hemen bakışlarını çeviriyordu. (Damda kalmanın etkisiydi bu. Belki de köyden gelen bir köstek.) Ne kadar güzeldiler: 'Baksana şuna, istersen dokun! Melek gibi bir şey! Dokunur dokunmaz uçuverir!' Derken Şerife'yi hatırladı Ali. Düşten uyanır gibi oldu. Şerife'yi görmek için, Zeynep Teyze'nin evine doğru yürüdü. Zeynep Teyze, Ali'nin ninesinin üvey kardeşinin kızı ve Şerife'nin anasıydı. Konuk sevmezdi hiç. Evine gelen yakın akrabalarını bile, kapıdan çevirdiği olurdu. Aklı da tam değildi zaten. Şerife'nin babası Yusuf, Peygamber gibi bir adamdı onun yanında.

Ali kapıya yaklaştıkça, ayakları yavaşladı, yüreği hızlandı... 'Şeytan

korkar, ben korkmam' der gibi bastı zile... İçerden zurna gibi bir ses geldi: "Kiiimuuuuu!.."

Ali kimliğini söylemeden bekledi. Şaşırmıştı. Kendini toparlayamadan, kapı öfkeyle açıldı:

"Sen kimsin? Niye ses vermiyorsun? Deli olmuş herif!.."

Ali kendini toparladı. Biraz da öfkeliydi:

"Ben, senin, ananın üvey kardeşinin kızının oğlu İbra..."

İçerden bir ses kopunca, Ali uzun künyesini tamamlayamadı. Şerife'nin sesiydi bu: "Kim olduğunu bilemedin mi? Ne huysuz kadınsın be anne!..."

Şerife, Ali'ye döndü: "Hoşgeldin! Sefa geldin!... Buyurun oturun... Geçmiş olsun... Seni hiç göremem sanıyordum..."

"Ben de seni..." Ali'nin yüzü dalga dalga kızardı.

"Çıktın demek?"

"Çıktım..."

"Evi bulabilmişsin iyi ki..."

"Evi buldum ama, az daha içeri..."

"Gözlerime inanamıyorum..."

"Ben de..."

Şerife az daha, Ali'nin boynuna sarılacaktı, zor tuttu kendini... Ali düş görüyordu uyanık: O kadar uzak ve erişilmez sandığı kız, işte şuracıktaydı. Dokunsa dokunabilirdi. Ama ne gezer. Kızların karşısında, elleri kös tekleniyordu sanki.

Zeynep Teyze, oğlanla kıza ters ters bakıyordu. Ali, kapının dibine çakılmıştı. Bir kıza, bir anasına bakıyordu: 'Gülü, dikenden ayırmak?' diye düşündü.

"Haydi buyursanıza içeri! Otursanıza!" Şerife, Ali ile konuşurken, anasının yüzü tersyüz olmuştu çoktan. Ali, Şerife'ye baktıkça, eli ayağı dolaştı. Ayağı dili tutuldu sanki. Kız konuştukça, o sadece tasdik ediyordu:

"Ne kadar da çok cezan vardı!" "Evet vardı!" "Ne kadar da uzaktaydın!" "Sen de!" "Seni bir daha göremem sanmıştım!" "Ben de!" "Af olmuş dediler?" "Oldu." "Çıkar çıkmaz buraya mı geldin?" "Evet. "Köyde mi oturacaksın?" "Köyde." "Ben de geleyim mi köye?" "Gelir misin?" "Benim resmimi yapar mısın?" "Bana model durur musun?"

Oda kapısının önünde öfkesinden mora çalan Zeynep Teyze, Şerife'ye çıkıştı:

"Süpürge nerde? Ne zamandan beri arıyorum... Kalk da al şunu!"

Şerife kalkar kalkmaz, anası oturdu sandalyesine. Odada başka iskemle yoktu. İskemlenin üst yanında, Zeynep'in yaslandığı duvarda, bir ayna

asılıydı. Şerife biraz sonra, süpürgeyi getirip anasının önüne koydu. Yerine annesi oturduğu için canı sıkkın:

"Buyur, süpürge önünde!" dedi.

"Oturacak yer mi kalmadı? Ali'nin arkasındaki sedire otursana."

Şerife öfkeyle oturdu Ali'nin arkasına. Hayret! Karşıya bakar bakmaz, aynada gördü sevgilisini... Ali, Zeynep ile konuşurken, Şerife bir güzel gelip oturmuştu karşısındaki aynanın içine.

"Köyde ne var ne yok?" diye sordu Zeynep Teyze.

Ali'nin dudakları: "İyilik, güzellik."

Ali'nin gözleri aynada: 'Demek bana model duracaksın?' Aynadaki görüntü: 'Demek benim resmimi yapacaksın?'

Teyzenin çenesi: "Harmanlar kalktı mı?"

Ali'nin dudakları: "Kalktı, kalkmadı."

Ali'nin gözleri: 'Akademik resmin güzel olur senin.'

Aynadaki görüntü: 'O kadar güzel miyim?'

Teyzenin çenesi: "Ekinler biçildi mi?"

Ali'nin dudakları: "Biçildi, biçilmedi."

Ali'nin gözleri: 'Haydi soyun bakalım!'

Aynadaki görüntü: 'Öyle iyi mi olur?'

Teyzenin çenesi: "Gelirken iki tane erik getirseydin ya? Eli boş zıngıldayıp gelmişsin!"

Ali'nin dudakları kıpırdamadan, Şerife'nin sesi, aynanın içinden gelir gibi oldu:

"Kendini getirmiş ya işte, yeter! Şimdi erik zamanı mı?"

"Sen karışma!" dedi Zeynep Teyze. Öfkeyle yerinden kalkıp baktı aynaya: Amanın ne görsün! Kızıyla oğlan aynanın içinde oturup duruyor işte... Aynada kızının görüntüsü:

"Neden karışmayacakmışım? Yıllardan beri hasretini çekip düşünü gördüğüm..."

Zeynep bir dev anası gibi hortladı:

"Haydi bundan sonra da görün birbirinizi!" deyip, duvardan aynayı kaptığı gibi yere çalması bir oldu.

.....

İbram Ali köye getirdiği resimleri, doğduğu evin duvarlarına asıyordu. Âşe Ana oğluna yardım ederken Zeni Nine elini alnına siper etmiş, güneşe bakar gibi bakıyordu asılan resimlere... Âşe Ana bulgur dövenlerin yanma gitti... İbram Ali bir kenara oturmuş, ninesini seyrediyordu. Dışarıda resimlerine bakan ilk görücü, ninesi olmuştu: Zeni Nine dişsiz ağzını sımsıkı yummuş, gözlerini kırpmadan bakıyordu resimlere.

Seksen beş yaşındaki bu çilekeş kadın, yaşamında ilk kez gördüğü böylesi bir görüntü karşısında şaşırmadan, yorulmadan, bıkmadan, saatlerce baktı onlara. Torununun yanına usul usul, saygıyla yaklaşırken, kambur beli yavaş yavaş doğruldu. Sonra torununa, çok uzak bir yerden bakar gibi baktı. Okşarcasına yumuşak bir dille sordu:

"Bunları sen yaptın değil mi?"

"Ben yaptım nine."

"Ellerin dert görmesin evladım."

Nine usul usul yaklaştı torununun yanına. Bir kuş yavrusunu tutar gibi tuttu ellerini. Bir ellerine, bir resimlere bakıyordu hayretle... Ali ninesinin bu davranışını sessizce gözlüyordu... Ninenin içinde, hayretinin üstüne çıkan bir kuşku vardı. Torununun ellerini bırakmadan, daha usul, daha yumuşak bir dille sordu:

"Bunları yapmak günah değil ya?"

"Neden günah olsun nine, günah olacak bir yanlarını görebildin mi?"

"Töbe! Günah denecek bir şeyleri yok... Eskiler öyle derlerdi de, ben de aklıma gelmişken soruverdim." Torununun ellerini bıraktı. Belki de lafı değiştirmek için kendinden umulmayan bir edayla, gidip cinayet tablosundaki bir kadını gösterdi:

"Bu benim resmim değil mi? Tıpkı bana benziyor."

"Senin resmin nine."

"Nasıl da yaptın görmeden!.. İşte tıpkı böyle oldu babanın vuruluşu: Kahvenin içinde bin kişiden bir kişi kalmamış başında; hepsi de kaçışmışlardı. Vardım baktım al kanlar içinde yatıp durur. Aldım evladımı kucağıma... Hışım insin ellerinize! Tutmazına karşın!.. Tıpkı böyle yürüdük Hasan Çavuşumu arabaya... Yansın bu köy kül olsun! Hacı İbram dedeni de böyle vurmuşlardı. Oturup dururken... Bu köyü tarümar etmeli! Kimini Mağrib'e, kimini Maşrik'e atmalı!.. Yalan mı dediklerim?.. İşte şu da anan değil mi? Nasıl da yaptın bunları?" Kendi kendine konuşur gibi sesini alçalttı Zeni Nine: "Resme günah demişler?.. İşte şu da Badı Karı. Gelin de görün, neresinde bunun günahı? Şu da Sırıdak Hanife... Nasıl da yaptın! Nerden gördün! Hangi delikten baktın?"

İbram Ali ninesini dinledikçe duygulandı. Kalemini defterini alıp kapıdan çıkarken, gözlerinden iki damla yaş yuvarlandı.

Zeni Nine, torununun arkasından bakarak; 'Babasının, dedesinin intikamını almazsa, yazıklar olsun' diye düşündü.

İbram Ali gözüne kestirdiği her kıpırtıyı, resme gelecek her görüntüyü, aktarıyordu defterine. Kimseden sakınmadan, kimi görürse görsün,

karı kız, çoluk çocuk, kadın erkek, resimlerini çiziyordu defterine. O denli pervasız; kadınların ve kızların resmini çizerken bile, hiçbir kimseden en ufak bir terslik görmedi. Köylünün hoşgörüsü sandığı bu sessizliğin karşısında, onlara baktıkça, sanatı adına kıvandı. Onların yaşantılarını, severek resme getirirken, ağızları mühürlü gibi duran köylüler, içlerinden neler neler geçiriyorlardı. Adam vurup damda yatan bu katilden korkuyorlardı çünkü.

Günün birinde, İbram Ali'ye bakıp bakıp, ağzı mühürlü gibi sessiz duran bir köylü: 'Al başına belayı. Benim kızın karşısına geçti, yüzüne baka baka suretini çekiyor. Şimdi burdan gider, sümüklü Kelo'nun suretini de çeker: Benim kızla sümüklü Kelo yanyana... Bak şu başımıza gelene! Dillere düşürecek kızımı?' diye gıcıklandı.

Günün birinde, Ali'ye ters ters bakıp, sessiz duran bir köylü: 'Bela dediğin işte budur. Benim karının karşısına geçti, yüzüne baka baka tasvirini çekiyor. Şimdi burdan gidip, bir de Pıtır İsmel'in tasvirini çeker: Benim karıyla Pıtır yanyana... Hele şu başımıza gelene! Kızılbaş edecek bizi' diye uçuklandı.

Günün birinde, Ali'ye yan bakan bir köylü: 'Kavga dediğin bundan çıkar. Geçti anamın karşısına, yüzüne baka baka resmini çekiyor. Şimdi burdan gidip, bir de Cırcır Musa'nın resmini çekerse, Anamla Cırcır yanyana. Asla kabul etmem!' diye pirelendi.

Günün birinde, Ali'ye şaşkın şaşkın baktı biri: 'İhtiyar ninemin buruşuk suratını ne edecek bilmem?.. Kimin yanına yakıştıracak ki? Cıngırık bile kabul etmez.'

Günün birinde, Ali'ye hayretle bakan biri: 'Şu benim yağır eşeğin de sureti çekilir mi? Bu oğlan aklını yitirmiş. Köyde bir tek canlı bırakmamış suretini çekmedik... İyi ki, yağır eşekten başka bir şeyim yok!' diye şükretti.

İbram Ali sakıncasız desen çizerken, köylünün hoşgörüsü sandığı bu sessizliğin altında, böyle düşünceler vardı.

3

İbram Ali damdan çıktıktan kırk beş gün sonra, ustası Şair Baba'dan bir mektup aldı. Ustası mektubunda, hemen İstanbul'a gelmesini, yaptığı resimlerin, çizdiği desenlerin hepsini getirmesini istiyordu. Ne günü, hangi yoldan geleceğini de soruyordu.

Ali ertesi gün, İstanbul'a gitmek için Seçköy'den yola çıktı. Resimleri

Bursa'ya kadar, at sırtında götürdü. Akşam bir telgraf çekti ustasına: Ertesi sabah Mudanya yoluyla geleceğini bildirdi.

Resim sandıklarını otobüsten vapura aktarınca, rahatladı Ali. Çıkıp vapurun güvertesinde oturdu. Güverteden Mudanya'ya doğru baktıkça, bu eski kentin yıkık sur kalıntılarını görür gibi, daha sonra, karakolunda yatar gibi oldu. İmralı'dan hususi bir motorla, gece getirmişlerdi onu bu karakola. Düşündü.

'Mudanya karakolu büyük ve karanlıktı. Jandarmalar iri yarıydı. İri jandarmalardan biri, tutanağı okumuş ve korkmuştu: "Bu cazı! Bu öcü!... Öteki aldı okudu: "Umacı bu!" diye tutanağı bıraktı elinden. Hep birden karşıma geçip; bir bana, bir kâğıtlara baktılar: Ben miyim, yoksa kağıtlar mı öcü? Birisi keşfetmiş olacaktı cezayı, ötekinin kulağına fısıldadı. Fısıltıyı alan, gidip bir kelepçe getirdi. Ayaklarıma da bağlamışlardı. Sonra masaya, sonra direğe bağladılar ama, bende hüner çoktu... (Öcü kısmı nasıl olur? Cazıya direk mi dayanır). 'Füüt' deyince kelepçeler koparıldı. Ben koştukça masa arkamdan... Mudanyalılar iyi bir seyir görecekti ama; iri jandarmalardan biri, havalanmayayım diye sırtıma binmişti.'

Düşlenip dururken Ali, ansızın öten vapur düdüğü; korkulu bir düşten uyandırıp, güverteye oturttu onu.

Bir zamanlar, elleri kelepçeli, tutsak gezen bu delikanlı, şimdi özgür gibiydi. Vapurda özgürlüğünü, nedense daha fazla duydu Ali. O koca man vapur, istediği yerden gidebiliyordu... Hücum eden dalgalar, vız geliyordu ona. Ali dalgalara baktıkça, dalıp gitti yine. İmralı'yı, denizin ortasında, buğulu bir cam arkasından küçücük gördü. Ama anıları ne kadar canlı, ne kadar kıpırtılıydı: 'Beni, İmralı'dan Edirne'ye yollamışlardı; Yanık Kışlayı boyamak için Angelos'la beraber. (O zaman Yanık Kışlayı, İmralı'nın mapus işçileri tamir ediyordu). Bir gece İmralı'dan motorla ayrıldık. İstanbul'u göreceğim diye hiç uyumamıştım... Sabaha karşı, minareler sıyrılıp çıkmıştı denizden... Sonra, denizin üstünde bir köprü vardı. Üzerinden yüzlerce otomobil, binlerce insan geçiyordu bir geçişti...

Düşlenip giderken Ali, denizden usul usul çıkıp oturdu İstanbul yedi tepenin üstüne. "Deminki düştü bu gerçek işte!" Ali'nin ansızın çıkan bu sözleri, güvertedekileri ona baktırdı. Kimsenin farkında değildi Ali. Elini beline şöyle bir attı, tabancasını çeker gibi: "Ah ulan kör şeytan!" dedi. Kolu omuzundan kırılmış gibi düştü yanıbaşına: "Tabancam evde kalmış!"

Onu seyredenlerden biri hayretle sordu:

"Yanında olsaydı sahiden atacak mıydın?"

Ali coşku içinde, gözleri pırıl pırıl, cevap verdi:

"Evet! Altısını birden sıkacaktım takır takır!.. Benim geldiğimi duysun İstanbul milleti!"

Güvertedekiler Ali'ye, kuşkuyla ve biraz da alayla baktılar: Bunun, mutlaka aklından zoru var, gibilerden.

Vapur iskeleye yanaşınca, Şair Baba'nın o zamanki karısı Münevver, Ali'yi resim sandıklarının yanında gördü. Ali'nin gözleri, İstanbul'un bir yanma dalmıştı... Münevver iskeleden vapurun içine girdi:

"Hoşgeldin Ali; ne o dalıp gitmişsin? Ben seni tanıdım. Ya tanımasaydım, nasıl buluşacaktık?"

Ali birden toparlanamadı: 'Kimdi bu güzel kadın?' Hay allah!'

"Sen misin yenge! Şair Baba nerde?"

"Evde senin yolunu gözlüyor."

"Haydi gidelim!"

Münevver, resim sandıklarını eve taşımak için bir adres verdi:

"Bu adrese, bu sandıklar gidecek. Kaç lira istersin?"

Arabacı, bir adrese bir sandıklara baktı. Sandığın birini tutup okkaladı. Sonra ensesini kaşıdı. Sonra şapkasının siperinden tutup çekiştirdi... Ali ile Münevver, rol yapan bir oyuncuya bakar gibi sessiz seyrediyorlardı onu.. Sonra saklı bir şey söylüyormuş gibi:

"Yirmi beş lira vereceksin." dedi.

Ali, adamın lafını ağzında bıraktı:

"Sen sayı saymasını bilmiyorsun galiba! Bizim köyde bir kişi, bir yıl çobanlık yapıyor yirmi beş liraya."

"Burası köy değil, İstanbul..."

"İstanbul'u senden mi öğreneceğim? Köylülerin parası İstanbul'a gelince, mangır mı oluyor yoksa!.." Ali sertleşince arabacı uzaklaştı. Araya başka biri girdi:

"Götürelim ağabey, götürelim abla!"

"Götür bakalım, ne istiyorsun? İşte adres."

"On beş kağıt vereceksin ağabey. Yeriniz uzak abla... Kadıköy'e geçeceğiz, oradan da Cevizlik..."

"Peki peki! Bunların içinde kırılacak eşya var, dikkatli götürün!" dedi Münevver. Sonra İbram Ali'ye döndü: "Haydi biz gidelim."

"Gidelim. Nasıl yürüyeceğim?"

Münevver, Ali'nin şakasını kavrayamadığından yüzüne şaşkın şaşkın baktı. İskeleden Galata köprüsüne çıktılar. İbram Ali İstanbul'a gelmenin sevinci içinde, İmralı'da öğrenmiş olduğu çocuksu bir dille, şakalar yapmaya başladı:

"Yenge, bu köprü ne köprüsü?"

"Galata Köprüsü."

"Ne Galatası! Deniz köprüsü bu be!"

Münevver önce itiraz edecek oldu, sonra güldü... Ali, onu güldürmek için sordu:

"Bu deniz neden mavi?"

"Derin olduğu için" dedi Münevver, Ali'nin şaka yaptığını unutup.

"Bilemedin. Boyası fazla gelmiş."

Münevver gülerek sordu:

"Sen köylü müsün, yoksa kentli mi?"

"Ben köyde doğdum. Damda büyüdüm."

"Babanın dediği kadar varsın... Çarıklı bilgin..."

Münevver'in İstanbul yakasında görülecek birkaş işi vardı. Kadıköy'e akşama doğru döndüler. Vapurda giderlerken, evlerindeki durumu kısaca anlattı Münevver:

"Kaynanamın evinde oturuyoruz. Biliyorsun Celile hanım ressamdır. Duvarlarda el kadar bir boşluk bırakmamış. Yaptığını asmış, yaptığını asmış. Aman yarabbi ne kötü resimler... Şair Baba damdan eve gelince, bu resimleri duvarlarda görünce, damdan çıktığına pişman oluyordu nerdeyse. Ama aklına bir çare geldi: 'Aman anneciğim bir ricam var. Biliyorsun damdan dün çıktım. Kalabalıktan sıkılıyorum. Ne kadar fazla eşya varsa, hepsini bodruma indirelim.' "Olur,' dedi annesi. Bir eski sandalye falan indirdikten sonra, sıra, resimlere gelince, Celile hanım şaşırdı: 'Resimleri de mi indireceksin?' 'Sen hiç merak etme anne, ben onları bozmadan indiririm. Sen zahmet etme, ben taşırım,' diye diller dökerek duvarlarda bir tek resim koymadı... Celile hanım oğluna bir şey demedi ama, biraz kırgın gibiydi..."

Vapurdan çıkıp tramvaya bindiler. Tramvay Ali'ye oyuncak gibi geldi. Cevizlik durağına gelince Münevver:

"Tamam geldik, burada ineceğiz," dedi.

"Olmaz, binmişken biraz daha gidelim!" Münevver ile beraber tramvaydaki güzel hanımlar da güldüler Ali'nin bu sözüne.

Tramvaydan indiler. Bir sokaktan bir sokağa geçtiler.' Derken, ahşap bir evin zilini çaldı Münevver. Bir dakika sürmedi kapı hızla açıldı.

İki hasret birbirini var gücüyle kucakladı. Bir vakit öylece durduktan sonra ayrıldılar. Sonra yukarı çıktılar. Evde İstanbullu konuklar vardı. Şair, Ressamı oradakilerle tanıştırdı. Durduğu yerde duramıyordu sevinçten Baba. O yana bu yana gezinirken, bir keser bulup getirdi:

"Aç şu sandıkları! Aç da milletin gözü resim görsün!"

Ali kendinden emin, keseri aldı eline. Sandıkların kapaklarını birer birer söktü. Birer birer çıkardı resimleri içinden. Her çıkan resmi Şair Baba kapıyor, bağırıyordu:

"Şuna bakın millet! Sizin Akademi ressamları böylesini yapabilir mi?"

Orada bulunan konuklar, Şairin arkası sıra dönüyorlardı resimleri görebilmek için... Derken duvarlara çiviler çaktılar. Resimleri güzel güzel asarlarken, Celile Anne ortaya dikildi:

"Durun asmayın!"

Yüzü sapsarıydı, elleri titriyordu ihtiyar kadının... Şair Baba annesine sabırlı bir öfkeyle baktı.

"Şu resimlere bakın! Kocaman kocaman! Figürler iri iri!.. Duvarlar taşıyamaz bu resimleri! Evim yıkılır!.."

Bir sanat kıskançlığı içinde baş kaldırıp, bu denli karşı duran annesine saygıyla baktı Şair. Elini omuzuna koydu:

"Evine bir şey olmaz anne, merak etme. Bu resimler yıkacağı şeyi bilir..."

Şair ile Ressam, el ele kol kola gezdiler İstanbul'da. Kendilerini özgür sandılar. Baktılar arkalarına; iki gölge gördüler. Yürüdüler; gölgeler de yürüdü. Durdular; gölgeler de durdu. Sinemaya girmek için bilet aldılar; gölgeler almadı. Filmi seyrettiler, gölgeler onları seyretti. Konuştular; gölgeler dinlediler. Davetlere gittiler; gölgeler de gittiler kapı diplerine değin.

Şair ile Ressam, el ele kol kola gezerlerken İstanbul'da kendilerini özgür sandılar. Sonra sanatçılarla tanıştılar; aydınlar da gölgelendi. Onlar yürüdü; gölgeler de yürüdü. Onlar çoğaldıkça; gölgeler de çoğaldı. Onlar önde, gölgeler arkada giderken, günün birinde her şey tersine döndü. Sonra karmakarışık bir işler oldu. Gölgeler öne geçti bu kez; onlar arkada... Birer ikişer, üçer beşer, tıkmaya başladılar onları damlara. (Henüz Şair ile Ressam kapatılmamıştı her nasılsa). Yüz elli kişiyi geçmişti tutsaklar.

Şair ile Ressam, altı ay İstanbul'da özgür gibi gezdikten sonra, tutsak gibi olduklarını anladılar. Daha sonra, kucaklaşıp ayrıldılar.

4

Âşe Ana Ali'nin İstanbul'dan döndüğünü görünce neşeli bir öfkeyle çıkıştı oğluna:

"Nerdesin be oğlum? Seni bir daha göremeyeceğim sandım!..

Ali yüzünün terini siliyordu boyuna, anası söylendikçe... Âşe Ana oğlunun yüzüne baktıkça, sesi yavaş yavaş değişti:

"Çok mu yoruldun?.. Bu köyün dedikodusundan bıktım artık. Su içer misin? Şimdi getirdim pınardan. Senin için evlenmiştir dediler. Karnın acıkmıştır, sofrayı kurayım mı? Bıktım bu köyün yalanından... Köye bir daha gelmez dediler... Yumurta pişireyim mi?.."

Ali ansızın öfkelendi:

"Yedikleri halta bak! Köye gelmez mi dediler? Köye gelmeyip de nereye gidecekmişim?.."

"Ben bu köyün dilinden bıktım... Altı ay oldu yüzünü görmeyeli... Evlenmedin değil mi? Aman oğlum öfkelenme... Hadi bir bardak su iç... Hadi sofrayı kurun! Sini nerde? Kasnağı getirin! Bu köye seyir lazım... Aman oğlum kimselere bir şey deme!" Âşe Ana, kâh yakarır kâh öfkelenir gibi, derdini döktü. Ali suyu içip yemeği yeyince, yorgunluğu geçti, neşesi yerine geldi:

"Bakın size neler getirdim İstanbul'dan... Alem ne derse dersin. Çalımlı bir edayla bavulunu açtı: "İşte bu dividin bez beş metre, senin için aldım ana. İşte bu pazen bez yirmi metre, kızlar gelinler için. Bu dokumalar da ninelerimin. Hemen dikinin, güzel güzel giyinin. Bu örtüler de sizin, örtün başınıza. Bu ayakkabıları giyin ayaklarınıza. Bu kutunun içinde de küpeler var, takın kulaklarınıza..." Ali aldığı armağanları, usta bir yaymacı gibi bir solukta döktü ortaya. Evin içi birden düğün bayramı döndü. Kızlar, gelinler, nineler birer kumaş kapmış, çekiştiriyorlardı. Âşe Ana, küpelerle bileziklere el koydu:

"Bunlara dokunmayın! Oğlumun nişanlısına takacağım bunları.

"Ne o ana, kız mı buldun yoksa bana?"

"Bulmadımsa bulurum. Böyle bekâr gezecek değilsin ya... Kız bulması zor mu sanki?"

Zeni Nine elindeki kumaşı güzelce dürüp dizine koyduktan sonra, torununa kuşkuyla bakarak gülümsedi:

"İstanbul'da çok kalınca, nişanlandın diye korktuk?"

İbram Ali bu soruya sadece içini çekti. Nine üsteledi. Torununun bir kentli kıza kapılıp kapılmadığını hemen öğrenmek istiyordu:

"Haydi söyle! Yoksa nişanlandın mı?"

Ali derin bir soluk alıp, çok uzaklara bakar gibi baktı ak duvara:

"Hiç meraklanmayın nine, İstanbul kızları köye gelmek istemiyorlar... Kentliler köylüleri beğenmiyorlar...

"Gelselerdi getirecektin demek? Bir de akıllıyım dersin. Şehrin kibar kızları, köy yerinin işlerini çevirebilir mi hiç?"

Sonra gelinine döndü Zeni Nine: "Duydun mu? Kalk Âşe! Bugünden tezi yok, bu oğlana kız bulalım."

"Bulalım," dedi Âşe Ana itaatli bir dille.

"Şöyle, boylu poslu olsun! Torunuma yakışsın!"

"Yakışsın," dedi Âşe Ana da.

"Hamur yuğurmasını bilmeli!"

"Bilmeli elbet."

"Orak biçmesini bilmeli!"

"Bilmeli."

"Çapa kazmasını bilmeli!"

"Bilmeli elbet."

"Bel bellemesini, çırpı kesmesini..."

İbram Ali ninesinin hızını kesti:

"Eve gelin mi getireceksiniz, yoksa azap mı?"

"Sen karışma!" Torununu azarladı ninesi: "Bulması bizden, beğenmesi senden. Eğer beğenmezsen, boşarsın. Alması da hak, bırakması da."

Ali Ninesinden korkar gibi yaptı. Hürmetle baktı ona. Nine on yaş gençleşmişti sanki. Bunca çilelerden sonra, eve gelin getirmek ne demekti. Dünyanın en mutlu insanıydı şimdi. Elini, trafik polisi gibi doğuya doğru uzattı:

"Yılancıların kızı nasıl?"

"Teni, biraz esmerce" dedi Âşe Ana.

Elini batıya uzattı Nine: "Tıngırların kızı nasıl?"

"Saçı, biraz kısaca."

Elini güneye uzattı: "Cırcırların kızı nasıl?"

"Boyu, biraz alçak."

Elini kuzeye uzattı: "Cıngırıkların kızı nasıl?"

"Eh ne yapalım, bunlardan başka kız yok ki bu köyde. O gene iri yarı, işimize yarar," dedi Âşe Ana.

İbram Ali anasıyla ninesini, on altı yaşındaki bir delikanlı gibi uysal dinliyordu. Ama görmediği bilmediği bir kızı, nasıl olurdu da alırdı. Belki de çok güzeldi kız. Olsun varsın, köy geleneklerine bu kafayla nasıl olurdu da uyabilirdi. Böyle düşündüğü halde, anasıyla ninesini kırmamak için rica eder gibi yavaş bir sesle konuştu:

"Hemen dünür gitmeyin de, ben kızı bir kez olsun göreyim..."

"Düğün yok kına yok, kızı nerede göreceksin?" dediler.

"Tarlalarda göremem mi?"

"Şimdi mevsim kış; hasat zamanı olsaydı, burçak yolarken, orak biçerken görebilirdin. Biz biliyoruz kızın güzel olduğunu. Elli ayaklı, boylu

poslu. Bir de gelin donuna girsin de bak, nasıl beğeneceksin."

İbram Ali hiç ses çıkarmadan durdu. Ne dese boştu çünkü. Köy yerinin koşulları öyle yapmalarını gerektiriyordu. Köyün her anası ve her ninesi gibi düşünüyorlardı onlar da. Bir gün önce başını bağlayıp, kazadan beladan uzak tutmak istiyorlardı Ali'yi. Ama Ali, görmeden sevmeden nasıl evlenirdi. Üstelik İstanbul kızlarını görmüş, bir tanesini sevmişti de: 'Kentliyle köylü kısmı anlaşamaz.' dedi kendi kendine. Derin bir ah çekip kalktı ayağa... Anasıyla ninesi evlilik üstüne konuşa dursunlar, delikanlı kahveye gitti.

Ali kahvede, delikanlılara İstanbul kızlarını anlata dursun, Zeni Nine ile Âşe Ana dünürlüğe gittiler. Yanlarında ablası, kız kardeşi, oğlan kardeşi, halaları, dayıları, enişteleri de vardı. Sessiz bir yürüyüşle çürük bir kapının önünde durdular. Kapı, dokunur dokunmaz açıldı.

Davetsiz gelen konuklar, Cıngırıkları şaşırttı. Kızlarına dünür gelindiğini anlamışlardı: "Buyurun oturun" dediler yarım yamalak. Ve kızlarını komşulara kaçırdılar. (Âdetleri öyleydi.)

Dünürler büyük bir saygıyla oturdular gösterilen yere. Zeni Nine çok onurluydu; hacı karısıydı çünkü bir zamanlar. Varlıklı bir sülaleye mensuptu. İki kız gelin etmiş, bir oğlan, sekiz oğlan torunu evermiş ve dört kız torununu gelin yollamıştı. Zeni Nine kimin kızını isterse istesin, bir sözü iki edilmeden peki denirdi.

Dünürler Cıngırıkların evinde, beş on dakika sessiz oturdular. Cıngırıklar dünürlerin karşısında şaşkındı. Ne bir kabak vurdular ocağa, ne de bir helva tavası koydular dünürlere ikram etmek için. Dünürler Cıngırıkların bu ilgisiz davranışını, hayra yordular: 'Belki unları yoktur helva yapmaya, belki kabakları yoktur ocağa vurmaya.' dediler içlerinden. İşte ocakta iki kütük kapkara duruyordu.

Zeni Nine önce ocağa baktı, sonra Cıngırıklara: 'Fukaralık batsın!' dedi içinden. Baktıkça hallerine acıdı. Eve döner dönmez, bir çuval buğday yollamayı düşündü. Sonra yumuşak bir dille, okşar gibi konuştu:

"Fakirlik ayıp değil. Burdan eve dönünce size bir çuval un yollayacağım. Nasıl olsa akraba olacağız." deyip sustu. Sonra Cıngırıkların yüzüne şöyle bir baktı. Hepsi de gözlerini kaçırıyorlardı Zeni Nine'den. Kaskatı duruyorlardı. Zeni Nine onları, yine de mahçup sandı. Söz açmanın tam sırasıydı. Belini doğrultup, elini yukarı kaldırdı birden:

"Allahın emri peygamberin kavliyle, kızınız Selime'yi, oğlumuz İbram Ali'ye istiyoruz.

Cıngırıklar, yukarda bir dut çotuğu gibi duran Zeni Ninenin eline hep birden baktılar... Kızlarını, çift sürmeyen bir delikanlıya vermek ni

yetinde değildiler pek. Ama korkuyorlardı köyün bu kavgacı sülalesinden. Onun için, "olmaz" diye kesip atamazlardı birden. Alçak bir sesle konuştular:

"Eh ne diyelim, kısmetse olur..." "Allah'ın yazdığını kimse bozamaz..." "Çöpçatan çattıysa olur..."

Zeni Nine bu oyalayıcı sözler karşısında birden bozuldu:

"Söz istiyoruz! Olur mu, olmaz mı?"

Dünürlüğe gelenlerde bir kıpırdama bir mırıltı oldu:

"Çöpçatan da kimmiş?" "Söz istiyoruz." "Bahane çıkarmayın." "Olur mu, olmaz mı?"

"Bir düşünelim," dedi karşı taraftan ezik bir ses.

Zeni Nine inatla tutuyordu elini yukarıda:

"Neyi düşüneceksiniz? Bizim kim olduğumuzu bilmiyor musunuz?" dedi öfkeli.

Cıngırıklarda ses yok, kaskatı durdular sadece. Susmak ve düşünelim demek "olmaz" anlamına geliyordu... Bu sırada kapının aralığından içeri giren uyuz bir kedi, karşılıklı oturan ailelerin arasında yürüdü, Zeni Ninenin önünde durup, hasırı tırmalamaya başladı. Zeni Nine öfkesini kediden alır gibi, elinin tersiyle şöyle bir vurup, hayvanı ocağın içine yuvarladı. Neye uğradığını bilemeyen kedi, bir tekme de sacayağından yedi. Cıngırıklar nefretle baktılar bu kavgacı kadına. Zeni Nine dimdik durdu karşılarında:

"Demek, düşünüyorsunuz?"

" Cıngırıklarda ses yok, öylece önlerine baktılar.

"Biz sizi beğendik de, siz bizi beğenmediniz, demek?"

Cıngırıklar belayı atlatmak için, çeşitli bahaneler buldular:

"Beğendik ama düşünelim." "Amcasına soralım bir de." "Dayısına soralım bir..." "Halasına soralım..."

"Sorun sorun!" Zeni Nine birden sözlerini kesti Cıngırıkların. Bu cevaplar, 'Hayır' demenin bir karşılığıydı: "Bizim kim olduğumuzu bilmiyorsunuzdur. Köpeklere de sorun bizi, kedilere de!" Sonra kendi yakınlarına döndü: "Ne oturuyorsunuz hâlâ! Duymadınız mı cevaplarını? Kızlarını turşu kursunlar. Haydi yürüyün!"

İki aile birbirlerinden küskün ayrıldı. Cıngırıklardan çıktıkları zaman, Zeni Ninenin beli, yavaş yavaş tekrar büküldü.

Gece yarısı, Cıngırıkların kapısından ayrıldıktan sonra, bir topak halinde yürüdüler. Herkes birbirine sokulmakta buluyordu teselliyi sanki. Ama biri diğerinin yüzüne bakmaya utanıyordu. Ne ağırdı bu bir aile

için. Eve geldikleri zaman, mevlut dinler gibi oturup, önlerine bakarak durdular. İlk defa gururları kırılmıştı bu konuda. 85 yaşındaki Zeni Nine, bir ölüm sessizliği içindeki yakınlarına baktıkça kendini toparladı. 200 haneli bir köyde altmış yıldan beri, neler görmüş neler geçirmişlerdi. Vurdukları, vuruldukları zamanlarda bile, yenik düşmemişlerdi. Emekler gibi ellerini yere bastırarak, yavaş yavaş ağır bir yükün altından kalkıp doğruldu. Zeni Nine:

"Hele şunlara bir bak! N'oldu size?"

Sessiz duranlar bir fısıltı halinde konuştular:

"Daha n'olsun..." "Oldu olanlar..." "Kimseler duymasın..." "Oğlumuz duymasın..." "Rezil olduk..." "Cıngıriklar bile kız vermemiş diyecekler...

Zeni Nine öfkeyle bağırdı:

"Kesin şamatayı! Yalan mı? Cıngıriklar bile vermediler kızlarını. Yalan mı? Beğenmediler bizi. Yalan mı? Şimdi beni dinleyin!... Tam yetmiş yıl önce, ben bu eve saçının telini sürüye sürüye gelin geldim, davulla zurnayla. At üstünde, cibindirikle. Sen de benim gibi, saçının telini sürüye sürüye rek geldin bu eve Âşe. Sen de öyle geldin Hacer... Sen de, sen de, hepiniz, benim gibi at üstünde cibindirikle geldiniz bu eve. Çoluk çocuğa karıştınız. Şunlara bakın, Allaha emanet! Ne kadar da çoğalmışız!" Zeni Nine tavrını değiştirdi. Karşısındakileri azarlar gibi elini salladı:

"Şimdi beni dinleyin!.. Bundan böyle işler temelli değişti. Bundan sonra bu eve, saçının telini sürüye sürüye gelin getiremeyiz biz. Çünkü küçük düştük bu sümüklü sülalenin karşısında. Cıngıriklar bile kızlarını vermedi diye, hiçbir sülale kız vermez bize..."

"Evladıma yazık oldu!" dedi Âşe Ana inler gibi. Ötekiler hep birden konuştular:

"Neden yazık oldu!" dedi Âşe Ana inler gibi. Ötekiler hep birden konuştular:

"Neden yazık olacakmış, arslan gibi maaşallah." "Aman oğlan duymasın..." "Duymasın ya içine atar." "Köyde başka kız mı yok. Tingırların kızını alıverelim." "Yılancıların kızı nasıl?"

"Kesin şamatayı!" Zeni Nine bağırdı: "Bize bu köyde kız vermeseler dedik, duymadınız mı?"

"Neden vermeyeceklermiş. Bizim gibisini bulsunlar da, kendi elleriyle getirip oturtuversinler."

"Geçti o günler, dedik, duymadın mı? Falancalar vermedi diye, filancalar da vermez kızını.

"Yarından tezi yok, Tingırların kızını isteyelim. Cıngıriklara dünü gittiğimizi kimseler duymadan. "Bugünden tezi yok, Yılancıların kızını

isteyelim. Kimsecikler duymadan."

"Kesin sesinizi! Bir daha mı rezil olacağız koca köye?.." Zeni Nine dişsiz ağzının kenarlarını eliyle sildi: "Şimdi dinleyin! Bu dürzünün kızını erinen de zorunan da alamazsam torunuma, bana da Derviş Ali'nin kızı Zeni demesinler!" Elini, çırpı sıvanaklar gibi salladı: "Siz de beni dinlemezseniz eğer, Balabanların kütüğünden silerim alimallah!..."

"Ne yapalım ana, istedik vermediler işte," dedi Âşe çaresiz bir dille.

"Ne yapalımmış, şuna bak!" Zeni Nine gelinine çıkıştı: "Büyücülere gidip, sıcaklık yaptıracak değiliz herhalde! Oğlumuz 12 yıl damda yatsın da, bir istediği kızı alamasın..."

Âşe Ana, Allahaşkına sus! Neler konuşuyorsun sen? Amanın oğlum duymasın!"

"Duysun duysun! Duysun da kendine kız verilmediğini bilsin. Bilsin de, o hınzırın kızını, sürüye sürüye götürsün dağa... Güzellikle istedik, yalan mı? Telli pullu gelin getirelim dedik, at üstünde cibindirikle, sümüklülerin kızını. Aç köpekler! Bunlara iyilik yaramaz. Bir çuval un verecektim bir de..." Zeni Nine sayıklar gibi tekleye tekleye konuşuyordu ayakta. Konuştukça öfkeleniyor, öfkelendikçe titreyip sallanıyordu: "Eğer dediğimi yapmazsan..." (Sanki torunu vardı karşısında) "dola saçlarını eline! Sürü!... Yazıklar olsun sana! Bursa damını, Cıngırıklara mı teslim edeceksin!.."

Âşe Ana kaynanasının ellerine sarıldı:

"Yapma Allah aşkına! Deme Allah aşkına! Onu bir daha dama atalarlarsa, ben artık dayanamam. Ben anayım. Onu ben doğurdum. N'olursun kıymayın ona!"

Zeni Nine kendinden umulmayan bir güçle, ellerini kurtardı gelininin ellerinden. Sonra odanın içinde hızlı hızlı gezinmeye başladı. Gezindikçe ayağındaki mesler "hırt hırt!" ötüyordu çulun üstünde:

"Onu, senden önce ben doğurdum! Yalan mı? Yazıklar olsun size!" Zeni Nine hortlamış gibi değişmişti; "Defolun karşımdan! Gidin! Gözüm bari görmesin! Hepinizi sileceğim kütüğümden!"

Kalabalık, suçlular gibi önlerine baka baka birer ikişer dağıldıkça, Zeni Nine'nin sesi perde perde kısıldı.

İbram Ali yatak odasından, öbür odadaki gürültülerin hepsini duymuştu: 'Nasıl bir kız ki bu, bana vermedikleri?' Yatağının içinde, sağından soluna döndü. Düşünden duvara iki göz çizdi: 'Gözleri böyle mi, kara kara?' Solundan sağma döndü. Düşünden duvara bir suret çizdi: 'Belki de böyledir yüzü. Sağından soluna döndü: 'Saçları uzunsa tıpkı böyle?'

Sabaha karşı uyuyakaldı.

İbram Ali sabahleyin uyuya dursun, kız kardeşi Sabriye Tıngırlara gitti. Erkek kardeşi Ruhi'nin karısı Hacer de Yılancılara gitti. (Zeni Nine ile Âşe Ananın haberleri yoktu). Ağabeylerine Cıngırıkların kızını vermediğini kimseler duymadan, bir ağız yoklaması yapacaklardı.

Sabriye Tıngırların evine girer girmez sözü açtı. Tıngırlar hazır cevap kesip attılar:

"Biz Cıngırıklardan aşağı mıyız?.." "Onlar vermemiş de biz verir miyiz?" "Veremeyiz doğrusu..."

Sabriye, Zeni Ninesine çekmişti. Bu itiraz karşısında tokat yemişe döndü. Zaten Cıngırıklara canı sıkılıp duruyordu, birden öfkeyle bağırdı:

"Susun Allah belanızı versin! Susun!.. Siz kimlerden aşağı kalırsınız hiç. Biz bile kızınızı istedik baksana. Artık kızınızı ağıra satarsınız...

Tıngırların kavgacı bir aileyle uğraşacak vakitleri yoktu. Kendi fakirlikleri kendilerine yetiyordu. Sustular.

Sabriye tehdit eder gibi, elini sallaya sallaya konuştu:

"Biz size dünür gelmedik! Anladınız mı? Ne ninemin, ne anamın haberi var buraya geldiğimden. Hele ağabeyimin hiç haberi yok... Eğer, benim buraya böyle bir teklifte bulunmaya geldiğini yayarsanız köye, siz düşünün... Ağabeyim damdan yeni çıktı. Karışmam bak! Tuttuğu gibi kızın kolundan sürür dağa!"

Tıngırlar, bela savuşturmayı susmakta buldular... Sabriye homurdana homurdana, çıkıp gitti.

Hacer, Yılancılara gittiği zaman, kızın anası Fadime Kadını, samanlıkta buldu. Hacer'i gülerek karşıladı Fadime Kadın. Sayasına yapışan samanları silkeleyerek sordu:

"Ne o Hacer sabahleyin erkenden, bir hacetin mi var yoksa?"

"Var ya Fadime abla." Hacer burnunu çekti, üşüyen ellerine hohladı: "Ben Güllü için geldim buraya.."

Fadime kadının yüzündeki gülümseme uçtu:

"Hayırdır inşallah. Ne diyeceksen diyiver?"

"Ben kendiliğimden geldim. Kimsenin haberi yok, ne ninemin ne anamın. Eğer evet derseniz, onlara da duyuracağım... Güllü'yü ağama yapsak, ne dersin!..."

Fadime Kadının yüzü kapkara kesti. Şaşırdı. Sayasını çıkardı. Yemenisini çözüp tekrar bağladı. Dua okur gibi fısıldadı:

"Düşünelim bir yol.. Ben sana haber salarım... Amcalarına, dayılarına, halalarına soralım bir. Olmaz mı kızım?.. Darılma sakın ha. Burnunu hızla çekip sustu. Titriyordu.

"Darılmam, niye darılacakmışım. Yalnız siz, kimselere söylemeyin benim buraya geldiğimi, bu teklifte bulunduğumu. Olmayıverirse, Zeni Nine beni döver. Sakın kimseler duymasın!" Yaptığı teklif, umduğu gibi çıkmayınca, Hacer gelin bozuldu. Ellerini oğuşturarak, üzgün döndü eve.

İbram Ali o sabah geç kalktı. Sulukta yüzünü yıkarken, Âşe Ana seslendi oğluna:

"Sana su ısıtmıştım; bakraçların suyu buz tutmuş. Nasıl yıkadın buzlu suyla yüzünü? Baksana, gene kar yağıyor..."

Ali dalgın, sadece dışarı bakıp:

"Yağıyor" dedi. Ana oğlunu üzgün gördü:

"Hadi içeri gir. Soba pek hızlı yanıyor. Sana yumurta mı pişireyim, süt mü?.. İstersen çay yapayım ha? Tarhana çorbasını da seversin değil mi?"

Ali dalgın, sadece "Severim," dedi. Çorbayı içtikten sonra çıktı dışarıya. Yerde diz boyu kar, sokaklarda tek tük insanlar vardı. Ali karları yara yara yürüdü. Bir kadın pınara su doldurmaya gidiyordu. Ali pınarın önünden geçerken öküzlerini sulamakta olan Pıtır, Ali'ye takıldı:

"Heeeeyt! Nereye be! Ayıngacı?"

Ali döndü, ona karşılık verdi:

"Heeeyt! Eski eşkıya! Sen misin?"

"İyi bildin, benim ya... Nereye böyle, karın altında azgın kurtlar gibi? Başı açık uğramışsın dışarı, alem ocağın başında üşürken..."

"Bizim ateş içimizde. Bilmez misin, eski eşkıya?"

"Gerçekten doğru, yalım çıkıyor ağzından, şuna bak!" deyince Pıtır, Ali keyifle bir kahkaha attı.

Pınarda su doldurmakta olan kadınlar, onları dinlerken, dönüp Ali'ye iyice baktılar: İbram Ali'nin kıvırcık saçları lüle lüle olmuştu. Gözleri ışıl ışıldı, burnu kartal gagası. Dudakları kızarıyordu soğuktan. Gülerken dişleri, dizi dizi ak gözüktüler.

Pıtır öküzlerini sulayıp gitti. İbram Ali Kocataş mahallesine doğru yürüdü. Ali mahallede kız görmek için gezedursun, pınardaki kadınlar fıskosa başladı:

"Sesini duydun mu? Radyo gibi gülüyor." "Saçlarını kıvırttırmış." "Tevekkeli başı üşümüyor..." "Cıngırıklar kız vermemiş ama..." "Dudakları kırmızı..." "Boyamıştır..." "Tıngırlar da vermemiş kızını..." "Dişleri inci gibi" "Taktırmıştır..." "Duydun mu, Yılancılar da vermemiş kızını..." "İyi ki vermemişler." "Ben olsam, ben de vermezdim..." "Dişleri takma."

Ali sokaklarda dolaştıkça, pınar başlarında onu gören kadınlar kızlar

saklanıp kaçıyorlardı. Ali eve karamsar döndü. Eli ayağı buz kesmişti. Dudakları mosmor, kaşları çatıktı. Saçları ıslanmış, yağmur altında kalmış sıpa tüyüne dönmüştü. Ağzı sımsıkı yumuluydu, burnundan soluyordu: 'Sevdiğim bu insanlar neden kaçıyorlar benden? Kız istemek ayıp mı? Herkes gibi ben de evleneceğim. Birini bile göremedim. Hayret be, peri gibi kayıplara karıştılar! Yoksa bende mi bir eksiklik var? Ya da bir fazlalık.'

Âşe Ana oğlunu bu halde görüverince korktu:

"Evladım n'oldu sana?.." Hemen ellerini tuttu: "Buz kesmiş elin ayağın. Şöyle sobanın yanma otur..."

Ali'de ses yok, kapkara düşünüyordu. Ana oğluna baktıkça yüreği kabardı:

"Birinden bir şey mi duydun yoksa?.. Burası pek sıcak, şu şiltenin üstüne otur. Biriyle kavga mı ettin yoksa? Karnın da acıkmıştır? Nerelerde gezdin bu zamandır?"

Ali sobanın başında kapkara düşünürken, Yılancılar kızlarını ona vermemek için konuşuyorlardı evlerinde.

Kızın anası: "Ben bu kızın anasıyken böyle düşünüyorum da, sen bu kızın ninesiyken nasıl düşünürsün?"

"Ben bu kızın ninesiyken, tıpkı senin gibi düşünürüm."

"Ben bu kızın anasıysam, köpeklere veririm de onu, çift sürmeyen bir oğlana gene vermem."

"Ben bu kızın ninesiysem, çakallara veririm de, resimciye gene vermem."

"İyi ki bu kızın halasıyım ben. Veremem doğrusu. Resmini yapar.

Amcası: "Bugüne bugün, amcasıyım ben. Kız benden sorulur. Asla olmaz."

Dayısı: "Babası ölünce, kız benim elimde büyüdü. İmkanı yok olmaz!"

Ant içtiler İbram Ali'ye Güllü'yü vermemek için. Halbuki o, kızın tırnağını bile görmemişti. Kendisine istendiğinden de haberi yoktu. Kız da Ali'yi görmemişti. Onun da ondan haberi yoktu.

5

Havalar ısınmaya yüz tutar tutmaz, haşereler kış uykusundan uyandı, toprağın içinden yüze doğru yekirdiler. Toprak, bulgur bulgur döküldü başlarından aşağı, ayaklarının altına.

Köylüler de, onlar gibi uğradılar tarlalara. Kadınlı erkekli, kız oğlan, çoluk çocuk çalışmak için, ibadet eder gibi eğildiler toprağa.

Köylüler çalışmaya başlamadan önce, kendilerine çeki düzen verdiler: Poturlarını yamadılar. Çarıklarını diktiler. Birçokları ayağına Aksu lastiği giydi. Kadınların ayaklarında, bez lastikler vardı. Sonra halay çeker gibi yürüdüler yollardan tarlalara... Karasaban hep aynı biçimde, boyunduruk öküzlerin boynundaydı.

Sonra, her canlı kendi cinsini bulup çiftleşti. Kış gitmiş, bahar gelmişti. Havalar ısınıp bitkiler tohuma zorlarken, haşerelerin kimi kavuzunu değiştirdi, kimi havını.

Köylülerin giydikleri, işe başlarken neyse, hasat kalkana dek gene oydu. Köylülerin ellerinde, hep aynı ilkel araçlar vardı. Ağıraksak çalışıyorlardı oyuncaksı görüntüleriyle. Her tarlada çocuksu kıpırtılar dönüyordu.

İbram Ali delikanlı gönlünü avutmak için, tarlalarda gezdirirdi... Özleyince köylü elleri oyuncaklarını, çift sürüp, ekin biçerdi. Demet taşıyıp, düven sürerdi harmanda. Sonra dönüp evine, elindeki işlerin izini, basardı resimlerine.

Mevsimlerden yaz. Ekin biçme zamanı temmuzdu. Güneşin içinde bir tarla. Tarlada orak biçen insanlar, eğilip bükülüyorlardı.

İbram Ali gelip güneşin kenarında durdu. Resim yapar gibi baktı tarlanın içindeki orakçılara: Orakçılar on beş kişiydi, kadınlı erkekli. Ekin biçen kızların yüzleri nar gibi kızarıyordu, göğüsleri burçak burçak terlerken...

Bu görüntü ilkeldir ama, seyrine doyulmaz ve unutulmaz. Resim gibi türkü gibi bir anısı kalır insanın usunda: İnsanlar kıpırdadıkça, çekirgeler yaylanır, böcekler öter. İnsanı yanık bir başak kokusu alır, taa çocukluğuna götürür.

İbram Ali bu görüntüye baktıkça, kendini unuttu. Çocuk yaşantısına girip, ekin biçenlere doğru yürüdü. Güneşin kenarından, fırtına girer gibi daldı tarlaya. Sonra uzak bir yere ünler gibi seslendi ekin biçenlere:

"Kolay gelsin! Bereketli olsun orakçılar!"

Orakçılar ağır ağır, birer ikişer doğruldular secdeden kalkar gibi, kucaklarında desteleriyle... Eğnel başı, gelip desteyi Ali'nin kucağına verdi:

"Elin kesene varsın delikanlı!"

Ali eğnel başının bahşişini verdikten sonra, orakçılar birer ikişer, tekrar eğildiler toprağa. Yalnız bir kız öylece durmuş; sakınmadan bakıyordu İbram Ali'ye... Ali de ona baktı şaşkın; bir masal penceresinden yabansı: Kız, Bereket Tanrıçası gibi duruyordu İbram Ali'nin karşısında, kucağın-

da deste... Yüzlerce bebeği emzirir gibi.

Oğlan masalda yürür gibi yabansı, bir adım yaklaştı kıza... Kız olduğu yerde...

Orakçılar ekin biçerek üç beş adım uzaklaştılar kızdan. Destelerini doldurup doğruldukları zaman, kızı oğlanın karşısında gördüler. Sonra tekrar sokup başlarını ekinlerin içine, soluk soluğa konuştular:

"Gözü kararmış kızın..." "Bu kız deli olmuş..." "Kız! Onun karşısında durulur mu, ya tasvirini çekerse?" "Oğlanın dişleri takma. Nasıl da bakıyor kıza!" "Dudakları boyalı. Ya öpüverirse?..." "Öperse öpsün. Töbe, töbe!..." "Başından yemenin düştü." "Düğmeleri parlak." "Arkandaki kelleleri topla. Döküp geldin." "Ayakkabıları bağcıklı." "Benim bu lastik ayakkabıları yapan ustanın ellerine hışım insin naha!" "Benim bu çarıkları, dikene de!..." "Benim bu yalınayakları yapana da! Töbe!...

Oğlan büyülü, kıza bir adım daha yaklaştı sessiz: 'Bu kız böyle nasıl durur! Sakınmadan, korkmadan? Cıngırıkların kızı olmasın sakın?...

Kız çarpılmış, olduğu yerde bakıyordu oğlana sessiz: 'Balabanların oğlu olmasın sakın bu?'

Kız olduğu yerde sessiz: 'Dudakları kırmızı! Heye aklıma geldi: "Dişleri de takma," dedilerdi... İbram Ali olmasın sakın bu?'

Oğlan bir mesafeden sonra, daha fazla yaklaşmadan durdu kızın karşısında. Baktıkça tutsak gibi oldu. Utanır gibi oldu. Sonra gözlerini yere indirdi. Baktı; yerde bir ellikle bir de orak, yatıp duruyordu. Usul usul eğildi. Ellikle orağı alıp doğrulduğu zaman, hırsızlık yapmış gibi heyecanlı ve terliydi yüzü. Ellikleri sol elinin parmaklarına takıp, orağı da sağ eline alınca, kızın yüzüne bir daha baktı. İlk defa konuşuyormuş gibi:

"Benimle ekin biçer misin?" diyebildi.

"Sen ekin biçmesini bilir misin?" karşılığını verdi kız

"Biçerdim bir zamanlar... Unutmadıysam eğer."

"Peki öyleyse."

Bu sırada orakçılar çıkımı çıkmışlar, kızın biçeceği yeri bırakmışlardı. Oğlanla kız, birbirlerini kucaklar kibi saldırdılar ekinlere.

Oraklar hep beraber: "Hart da hart, hart da hart!..

Ellikler hep beraber: "Şık da şık, şık da şık!..."

Desteler bir sağa, bir sola, sallandıkça, ninnileniyordu: "Hışır da hışır, hışır da hışır!..."

Oğlanın kelleleri, kızınkileri ha öptü ha öpecek...

Kız ile oğlan, bir o yana, bir bu yana, sallandıkça oralarını; en mahrem, en tatlı, en doyulmaz yerleri sallanıp duruyordu.

Çıkımı çıkıp dinlenmekte olan orakçılar, hiç ses etmeden bakıyorlardı

kız ile oğlana. Hiç böyle bir seyir görmemişlerdi. Ağızları açık, şaşkındılar. Kınayarak, iki suçluya bakar gibi bakıyorlardı. Kimi kıskanarak bakıyordu. Kimi de gözlerini kısmıştı, şehvetliydi.

Kızla oğlan, kendilerine bırakılan yerin ekinlerini biçip doğruldular. Kız, çıkım başında oturan orakçı arkadaşlarını görüverince toparlandı. Ömründe ilk defa suçlu hissetti kendini. Hemen gözlerini yere indirdi utancından. Yer yarılsa içine girecekti. Saklanıp kurtulmaktı en iyisi. İki yanına şaşkın bakınırken, yerde yatan bir demet bağcığı gördü. Gidip kucağındaki desteyi, uyuyan bir çocuk gibi, usulca kundağına yatırdı.

Akşam olup on beş orakçı köye gelir gelmez, her biri bir yana dağıldı: Filancanın kızıyla, falancanın oğlunun karşı karşıya durup bakıştıklarını, sonra da yan yana gelip ekin biçtiklerini anlattılar. Gece yarısına değin bu havadisle çalkalandı köyün içi. Sonra uyuya kaldılar. Koca Seçköy'de herkes uyudu; yalnız bir kız ile bir oğlan uyuyamadı.

Bir oğlan yatağın içinde, sağından soluna dönüp gerindi: Düşünün önünde Bereket Tanrıçası gibi duran kıza seslendi: 'Kız sen Cıngırıkların kızı mısın?..' Kız, tıpkı tarladaki gibi duruyordu sessiz: 'Yoksa Tıngırların kızı mısın?..' Kız, öylece bakıyordu ona, sessiz... Son cümle sesli çıkmıştı oğlanın ağzından. Kendi sesini duyunca, toparlandı birden: 'Kendisine sorsaydın ya? Kendisiyle konuşsaydın ya?' deyip yataktan fırladı: 'Seni sevdim deseydin ya? Bana varır mısın, deseydin ya?'

İbram Ali o gece, sabaha değin kırlarda gezdi. Kızla ekin biçtiği Tuzlacık tarlasında gece böcekleri çın çın ötüyor, ateş böcekleri pırıldıyordu. Seçköy karanlığa batmış, tek tük ölü ışıklar sızıyordu pencerelerden. Uyuyordu köy, tozlu ve yapışkan...

Bir kız yatağının içinde, solundan sağma dönüp memelerini okşadı: Tatlı bir ter kokusu, şehvet gibi çaldı burnuna... Yatağa girdiğinden beri gözünü kırpmadan bakıyordu düşünün içindeki oğlana: "Dudakların kırmızı..." "Boyamıştır," dediler. Yalan. Yalan! Dişlerin inci gibi, ak... "Dişleri takmadır." dediler. "Yalanları çıktı meydana işte. Sen Cıngırıkların kızını gördün mü? İyi ki görmedin. Seni Cıngırıkların kızı gördü mü? İyi ki görmedi. Ben ondan önce gördüm seni?"

Sabahleyin güneş doğmadan önce, köyün tarlalara çıkış yollarından birinde, pusuya girdi İbram Ali. Kızı bir daha görüp izlemek istiyordu. Ama herkes geçti o geçmedi. Kabakuşluk eve döndüğü zaman yorgun ve üzgündü. Âşe Ana oğlunu görünce, gülerek karşıladı. Oğlu karardıkça, anası gülümsüyordu. Ali öfkeyle sordu:

"Ne gülüp duruyorsun? Bir şey mi var yoksa?"

"Var elbet. Köyde duymayan kalmamış ki senin Yılancıların kızıyla orak biçtiğini."

"Yılancıların kızı mıymış o?"

"Evet. Adı da Güllü."

"Orak biçmesi yasak mıymış?"

"Değil amma..." Âşe Ana güldü: Bir topak sakız oldu adın."

"Sevmesi yasak mıymış Kız da beni seviyorsa alırım. Onlar, zorla veriyorlar ya kızlarını, istemediği yere. Onlarınki daha mı iyi?"

Ana oğlunu sadece dinledi. Onu kırmamak için:

"İyi olur mu evladım. Ama burası köy..." dedi.

"Adetleri kurusun! Şimdiden tezi yok, Güllü'yü gidip isteyin bana.

"İstemeden önce, bir ağız yoklaması yapalım, olmaz mı oğlum? Ağızlarını yoklayalım da, geçenki gibi rezil olmayalım gene."

"Önce kıza sorun. O beni istemiyorsa, ben de onu istemem."

"Peki, sen merak etme... Hadi yat da uyu biraz. Gece yarısı çıkıp gittin, seni duymadım mı sanki."

Balabanların hanesinde bir fısıltı oldu Nineden saklı, gelinlerle kızlar arasında. Sonra her biri bir yana gitti. Âşe Ana kızın ninesiyle konuştu. Sabriye kızın anasıyla, Hacer de Güllü'yle konuştu... Âşe Ana eve, tersyüz olmuş döndü. Ardından Sabriye de döndü homurdanarak:

"Daha önce söylemişiz! Kaçıncı istemekmiş bu?.."

Âşe Ana yılgın bir sesle kızının hızını kesti:

"Aman kızım yavaş konuş, ağabeyin duymasın. Turşu kursunlar kızlarını..."

"Neden yavaş konuşacakmışım? Sen turşu kur oğlunu!"

"Kız bağırma n'olursun. Uyuyor oğlan."

"Ne uykusuymuş bu gündüzün? Uyansın da tuzları dökülsün üstünden..."

İpek böceklerine dut yaprağı vermekte olan Zeni Nine şamatayı duyunca yaklaştı:

"Nedir zorunuz? Deyiverin bana bir?"

"Yok bir zorumuz," dedi Âşe Ana.

Sabriye, ninesine çekmişti:

"Bir zorumuz yok mu? Gene kız vermiyorlar bize!...

Zeni Nine sarıyken, mora çaldı:

"Oğlumuz erkek değil ki! Nasıl yatmış on iki yıl damda bilmem? Bu oğlan, bizi rezil edecek."

Âşe Ana yakarmaklı:

"Etme ana! Elini ayağını öpeyim. Oğlan duyacak."

Sabriye daha hızlı:

"Dev uykusuna yattı, duyar mı hiç! Keşke duysa!"

"Hınzırın kızı hınzır! Sen bari sus. Damlara düşüreceksiniz gene oğlumu..."

"Bahtı bağlanacak da, hâlâ yatıyor!.."

Âşe Ana iki elini bir anda açıp, bir anda sözlerini kesti:

"Allah aşkına susun dedim! Müslüman değil misiniz; susun!..."

Oysa İbram Ali çoktan uyanmış, kendisi için konuşulanları bir bir duymuştu. Sabırlı bir öfkeyle kalktı yataktan. Zorla güzellik olmazdı. Bu sevgi de, işte böylece tek yanlı yanıp sönecekti demek. Böyle zamanlarda en büyük tesellisi, resim yapmaktı. Yarım kalmış bir tabloyu boyamaya başladı. Artık ne konuşurlarsa konuşsunlar, hiç bir şey duymuyordu.

Zeni Ninenin çok öfkelendiği bir sırada Hacer çıka geldi:

"Ne yakınıp duruyorsunuz susun hele! Kızın gönlü var."

Sabriye atılıp Hacer'in ellerini tuttu;

"Çabuk söyle, gönlü var mı dedin?"

"Kız ağamı seviyormuş."

"Seviyor mu dedin? Hele şükür. Anası verınem dedi ama?"

"Ninesi de verememdedi."

"İş kızda biter."

"Kaçıver deseydin?"

"Kaçıver, diyecektim ama dilim varmadı."

"Kız ağabeyimi seviyor ya yeter. Ben onun gönlünü yaparım. Anasıyla ninesi, vermeyiz desinler de dursunlar."

Bu konuşmalar olurken, Âşe Ana çaresizlik içinde fısıldadı:

"Oğlumun başı derde girmese bari?"

O günden sonra, bir yandan oğlan tarafı, bir yandan kız tarafı, Güllü'nün etrafında fır dönmeye başladılar.

Oğlan tarafı: "Bizden iyi yer mi bulacaksın, kaçıver gitsin. İstemediğin bir kötüye verirlerse ne edersin o zaman?.. He deyiver sade. Oğlan seni alıp götürür." Kız güler yüzle, oğlan tarafından her önüne geçeni dinliyordu. Ama en sonunda, peki diyeceği yerde: "N'olursunuz, beni telli duvaklı alın. Saçımın telini sürüye sürüye geleyim evinize. Muradımı karnımda koymayın. Anamın gönlünü yapın." diyordu her seferinde... Anasının gönlü olsa, ninesi vardı. Amcaları, dayıları, halaları vardı. Hepsinin suratı bir karış: "Keseriz de gene vermeyiz." diyorlardı.

Bir yandan da kız tarafı Güllü'ye, sual açıyordu: "Kız! Seni kaçacakmış

diye duyduk?" Kızda ses yok. "Kaçacak mısın yoksa?..." Kızda ses yok. "Kaçmayacağım, desene kız!" Gene ses yok. "Demek ki kaçacak!" "Hele bir kaç, keserim valla!" "Kız en sonunda kesip attı: "Kaçmam ama, başkasına da varmam!..." "Yediği halta bak kızın! Ne demek bu?"

Aradan beş on gün geçmişti. Oğlan tarafı İbram Ali'den ümidini kestiği, kız tarafı Güllü'ye güvendiği bir sırada, Sabriye, Güllü'yü ekin biçmeye giderken yalnız gördü köyün dışında. Nereye gidip geldiğini, yalnız olup olmadığını öğrenmek için sordu:

"Bugün yalnız gidiyorsun ya tarlaya?"

"Yalnız değilim, kız kardeşim de gelecek arkadan."

"Anan nerde?"

"Ericek köyüne orak biçmeye gitti."

"Ya ninen?"

"Ninem ekmek yapıyor bugün. Bize pide getirecek."

"Hangi tarlaya gidiyorsunuz?"

"Çampınar tarlasına."

Sabriye işini sağlama bağlamak için, kızın ağzını bir daha yokladı:

"Ağabeyim de gelsin mi ekin biçmeye?"

Güllü'nün yanakları kızardı:

"Gelirse gelsin." diye bir laf kaçırdı ağzından.

Sabriye koşarak geldi eve. Soluk soluğa çıktı yukarıya. Resim yapmakta olan ağabeysine çıkıştı:

"Haydi ne durursun! Bırak fırçaları, boyaları!..."

"N'oldu kız! Hayırola?"

"Daha n'olsun, kız seni bekliyor! Haydi bırak fırçaları!"

Ali sessiz, donuk baktı kardeşine... Sabriye soluk soluğa:

"Çampınar tarlasında... 'Gelsin!' dedi."

İbram Ali birden değişti. Döndü arkasını resme. Ressamlıktan ayıngacılığa döner gibi bir dönüştü bu:

"Gelsin mi dedi?"

"Bıktım artık, yalan mı söylüyorum ben: 'Nasıl olsa, beni bir kötüye verecekler. Kurtarın beni' dedi."

"Kurtarın mı dedi?" İbram Ali sayıklar gibi konuşarak gezinde evin içinde: "Kurtarmak... Hem de, seven bir kızı... Hay hay... Seni kaçırmak... Seni bana vermeyenler, gelsinler de alsınlar elimden, haydi bakalım!" Tüfeği kaptı duvardan. Fişekleri kuşandı.

Sabriye kurduğunu tutturmuştu. Ağabeysine baktıkça:

"Hah şöyle!" diyordu.

Zeni Nine torununu silahlı görüverince kıvandı:

"Erkek dediğin işte böyle olur. Tut kolundan yürü!"

Âşe Ana iki yanına sallanarak:

"Yaptığınız yapacağınızı hadi! Hele benim başıma gelenlere!"

Hacer'in kocası, İbram Ali'nin kardeşi Ruhi, köyün muhtarıydı:

"Durun!" dedi: "Acele etmeyin! Plan kuralım... Şimdi sen bu kılıkla, kızın karşısına dikildin. Ya kız senden korkarsa? Korkar korkar. Eşkıya gibi oldun, şuna bak!"

"Kız kaçırmaya silahsız gidilir mi? Kızın amcaları, dayıları duyarsa?"

"Gidilmez, doğru. Ben aklımdakini söyleyeyim de, istersen öyle yapalım. Ben bu köyün muhtarıyım bugüne bugün. Hem de senin kardeşinim. Aklıma gelen şu: Evlenme kağıtlarınızı, doldurayım bir güzel. Kızın nüfus cüzdanı köy odasında, onu da al. Kız aklıdır bu, bugün gönlü olur, yarın cayar. Baktın gördün; kız gitmem diye dayattı. Çıkarıp bu kağıtları gösteriverirsin. 'İşte nikahımız bile kıyıldı' dersin."

Bu ara Sabriye'nin aklına bir şey geldi:

"Ben de geleyim, kıza yeni giysiler getireyim olmaz mı?"

"Yeni diktiğim çiçekli pazenleri götür istersen." Hacer'in cömertliği tuttu. Bütün bu hazırlıklar olurken, Âşe Ana kıbleye dönmüş, sallanarak dua ediyordu elleri havada.

İbram Ali ava gider gibi çıktı kapıdan. Dışarı çıkınca aklına bir şey geldi: Yanma birkaç arkadaş almak istedi. Kızın gönlü olsa bile, yapayalnız gidilmezdi kız kaçırmaya. İlk aklına gelen Üsen Enişte oldu...

Üsen Enişte Ali'yi kapıda silahlı görünce:

"Ne o silah bıçak, kuşanmışsın?.. Av desem, zamanı değil?.."

"Ava gidiyorum, sen de gelir misin?"

"Ne avı bu, doğru söyle?"

Ali sesini kıstı:

"Kız kaçırmaya gidiyorum. Kızın gönlü var ama... Bir nacak al omzuna, dağa gidiyormuşsun gibi, Çampınar'ın yolunu tut. Yılancıların tarlada birleşiriz."

Üsen Enişte'den ayrılır ayrılmaz Ali, bir de baktı Pıtır eşeğin üstüne binmiş, tarlaya gidiyor. Keyifle seslendi:

"Dur bakalım eski ayıngacı!"

"Ne o, yolbağına mı uğradık!" dedi Pıtır: "Eşkıyalık mı başladı? Hele şükür. Devir mi değişti yoksa?"

"İyi bildin, eşkıyalık... Devir değişmedi ama, ben değiştim galiba..."

Pıtır ciddileşti:

"Hayırola, bu ne hal sahi?"

Ali fısıltıyla yakınarak açtı sözü:

"Bu köy bana kız vermiyor baksana..."

"Vermezse vermesin, tut kolundan sürü beğendiğin kızı!"

"İyi ya, ben de öyle yapacağım ama..."

"Aması da ne? Yalnız mısın yoksa? Ben de geleyim mi?"

"Kızın gönlü var ya, sen de gelsen iyi olur."

Pıtır, bu denli belalı işlerden çekinmezdi. Yol kesmeye bile, film çevirmeye gider gibi giderdi. Ali'nin ayıngacılık arkadaşıydı:

"Hay hay. Ne tarafta kız? Kimin kızı bu?"

"Yılancıların kızı. Çampınar tarlasında ekin biçiyormuş kızkardeşiyle beraber."

"Kelepir bir ev. Hadi geliyorum yürü!" Eşeğin yönünü batıdan doğuya çevirdi Pıtır.

İbram Ali ava gider gibi çıktı köyden dışarı... Yardımcılar birbirlerinden habersiz, düz yolda giderlerken, o dereden tepeden gidiyordu...

İbram Ali Çampınar'a yaklaşırken, çalıdan çalıya süzüldü. Tarlanın kenarına sokulurken, yüreği bir çan gibi vuruyordu göğsünde. Usulca otların içine yüzükoyun uzanıp, baktı aşağı: Böyle bir görüntüyü, ilk defa görüyordu. Resim yapmak için modellerine bakar gibi baktı... Yüreğindeki küpürtüyü duymuyordu artık... Tarlanın içinde milyonlarca kelle ve yüzlerce böcek, fır dönüyordu kızların etrafında. Böyle bir kınayı hiç görmemişti, baktı İbram Ali: İki kız ekinlerin içinde salındıkça, büyülendi. Bir gelinle bir kız, milyonlarca kişinin ortasında oynuyor gibi geldi ona. Böcekler, son perdeden çalıyordu sazlarını şimdi. Kurbağalar, havayı düzmüştü: "Vırak da, vırak!..." Böceklerin bir kısmı oradaydı. Kuşların da bir kısmı türkü söylüyordu. Düğünü duyan tüm canlılar; yılan çıyan, karıncalar, arılar Yılancılar'ın tarlaya doğru yöneldiler. Sonra tüm canlılar elele verip kargacık burgacık halay çekmeye başladılar gelinin etrafında. Seyrine doyulmaz bu görüntüye baktıkça İbram Ali, kız kaçırmaya geldiğini unutmuştu... Tarlanın alt yanında iki erkekle bir kadın, saklı saklı bakıyorlardı çalıların ardından. Ali Güllü'ye baktı: Yüzü nar gibi kızarmıştı, lastik top gibi oynuyordu göğüsleri ekin biçerken... Artık ressam gibi, insan gibi bakmıyordu İbram Ali. Hayvani bir şehvetle, erkeklik duyuları alıp götürüyorlardı onu.

Yukardan aşağı, aşağıdan yukarı çevrilirken kızlar, tatlı düşler içerisinde dalgın, kimseyi görmeden habire biçiyorlardı. Delikanlı, kızlara doğru süzülürken, onlar da ona doğru yaklaşıyorlardı, başları ekinlerin içinde...

O kadar uzak, o kadar erişilmezde olan bu kız, şimdi İbram Ali'nin bir adım önündeydi. Kekliği diri diri yakalamak isteyen bir avcı heyecanı

içinde, kızın kolunu ansızın kaptı:

"Yürü gidelim!"

Kız yere çöküverdi...

Böcek sesleri, kıpradak sustu o anda. Tüm canlıların kıpırtısı durdu. Aşağıdan yukarıya çıkmakta olan üç kişi, demetlerin arkasında sipere yattı. Kız, bir kartal pençesine yakalanmış keklik gibi çırpınıp çığrındı bir an.

"Uuuuuy! Bana böyle mi yapacaktın!"

Ablasının yakalandığını gören küçük kız, ağlayarak köye koştu:

"Yetişiiiin! Ablamı kaçırıyorlaaaaaaar! Amcaaaaaa! Dayıııı!.."

İbram Ali bu çığlıklar karşısında şaşırdı, ama kızı bırakmadı:

"Yürü gidelim!"

"Ölürüm de gene gitmem!"

Ali tekrar sarsıldı ama kızı bırakmadı:

"Beni sevmiyor muydun?"

Kız Ali'nin terli yüzüne baktı:

"Seviyordum ama, gitmem!"

Oğlan biraz ümitlendi:

"Demek ki sevmiyormuşsun?.. Sevsen gidersin?.."

Kız tekrar inledi:

"Anamdan isteseydiniz ya beni? Ölürüm de gene gitmem!" Ali yakarmaya başladı:

"İstedik de vermediler. Kurban olayım yürü! Seviyorsan yürü!"

Kız ağlamaya başladı:

"Anamın gönlünü yapsaydınız ya. Gelin olacaktım ben!"

Oğlanın yüreği, kıza baktıkça yumuşadı:

"Gene gelin olacaksın... Haydi kalk..."

Kız yaşlı gözlerle baktı oğlana:

"Kınalar yakılacaktı ellerime. Muradımı karnımda koydun. Teller, duvaklar takılacaktı saçlarıma.."

İbram Ali pişmanlık içinde, baktı ağlayıp tepinen bu güzel kıza: Gözlerinden akan yaşlar, yüzünden akan terlere karışıyordu. Güneş öğle yerine bile çıkmamıştı. Ne zaman akşam olacaktı. Ah bir karanlık bassa, köyden gelecek olan silahlılar, nerede olduklarını göremezlerdi. Bir kıza bir de ufka baktı tekrar: 'Biraz sonra şuradan, çıkıverecek kızın amcalarıyla dayıları.' diye düşündü. Oğlan kıza yalvardıkça, fırının içindeki poğaça gibi kızarıyor, dudakları kuruyup çatlıyordu. Yüzünden akan terler, kızın üstüne sıcak sıcak damlarken:

"Haydi kalk... Beni seviyorsan kalk da yürü!" diye yakarmaya başladı tekrar.

Kız Ali'nin yüzüne hiç ses etmeden baktı bu kez. Yüreği yumuşar gibi oldu. Oğlan tekrar ümitlendi:

"Beni seviyorsan kalk... Gelin edeceğim seni... Gidelim buradan. Şimdi silahlılar gelecek. Birbirimizi vurmadan gidelim."

Kızda ses yoktu, sadece bakıyordu İbram Ali'ye.

"Seviyorsun değil mi?"

Yine ses yok.

"Demek ki sevmiyorsun?"

Ses yok... Kızın yüreği yumuşamaktaydı.

Oğlan yanlış anladı; "evet" demiyor diye ümidini kesti:

"Sevmiyorsan eğer," yutkunup bir soluk aldı: "Ben seni seviyorum ama, sevgi tek taraflı olursa neye yarar?... Eğer sevmiyorsan," soluğunu yeniledi: "Bırakayım seni... N'olursun beni dava etme."

Kız ansızın hoplayıp kalktı ayağa. Kolu oğlanın pençesindeydi. Karşı karşıya geldiler:

"Bırakıp gidecek misin? Haydi ne duruyorsun? Salıver kolumu! Seni mapus damlarında çürütmezsem eğer..."

Ali'nin yüzüne tükürük gibi çarptı bu laflar. Önce kendi erkekliğini, sonra kızı kurtarmak için, öfkeyle kucakladı onu. Kız ağırdı. Ayaklarını yerden kesip, on adım götürür götürmez kösüldü...

Pusudaki yardımcılar, hâlâ seyrediyorlardı. İbram Ali bir güneşe, bir ufka, bir de kıza baktı: Güneş hâlâ öğle yerine gelmemişti. Ufuktan da şimdilik, silahlar belirmemişti. Kız, tekrar attı kendini yere. İşte bu anda, İbram Ali'nin usundan, bir yıldırım hızıyla damlarda çektiği çileler geçti. Kıza bir daha baktı:

"Seni bırakmayacağım" dedi. Tüfeği çaprazlama astı boynuna. Sonra belinden çıkardığı saldırmayla, yeri kazmaya başladı. Bir eliyle eşiyor, bir eliyle de kızı sımsıkı tutuyordu kolundan.

Kız korktu. Mezar kazıyor zannetti galiba:

"Ne eşiyorsun toprağı?"

"Siper kazıyorum kendimizi savunmak için. Şimdi amcalarınla dayıların gelecek, onlarla çarpışacağım."

Kız, İbram Ali'nin haline baktıkça, tekrar yüreği yumuşamaya başladı. Ama o sıralarda, sabrı tükenmiş olan Sabriye öfkeyle çıktı pusudan ve gelip çıkıştı ona:

"Yaktın ağabeyimiii! yaktıın!..

Kız ayağa fırladı hemen:

"Yaktım ya yaktım. Şu halime bir bak! Kim kimi yakmış? Seviyorum ama, sevmeyeceğim işte! Gidecektim ama, gitmeyeceğim işte!"

Sabriye öfkeyle bağırdı ağabeysine:

"Ne eşip duruyorsun, Allahın toprağını? Tutsan da kolundan, sürüsen ya bunu!.."

"Sevgi tek taraflı olmaz" dedi Ali, toprağı kan ter içinde kazarak: "Sipere yatıp, çarpışacağım üstüme gelenlerle."

Sabriye bu kez, yumuşak bir dille yaklaştı kıza:

"Hani bizim gelinimiz olacaktın?.. Bak, sana yeni giysiler getirdim... İşte bunlar da kunduralar... Hem senin için iki aylık çocuğumu kodum da geldim. Kocam duyarsa keser beni..."

Kız,nefretle kesti onun sözünü:

"Mapuslara attıracağım sizi!.."

Sabriye pusudakilere seslendi:

"Ne durursunuz orada hâlâ! Gelseniz ya!... Gitmiyor işte bu hınzırın kızı!"

Yardımcılar pusudan çıktılar. Pıtır köy yolunu kesti. Üsen Enişte yukarı doğru yürüdü. Onun da sabrı taşmıştı zaten. Gelir gelmez kızın öteki koluna yapışıp, siper kazan delikanlıya çıkıştı:

"Ne kazıp duruyorsun Allahın toprağını? O aklı bırak! Haydi sürüyelim bunu!"

İbram Ali perişanlık içinde:

"Sürüyelim," dedi.

Kız: "Gitmem" diye bağırıp ağladıkça, böğürtlenler ayaklarına dolandıkça, çizgi çizgi kanıyordu bacakları Güllü'nün... İki erkek insafsızca sürüdü bayır aşağı kızı.

Sonunda yürüdü kız.

Derenin içinde yeni kunduraları giymek için, ayaklarının kanını yıkarken Güllü, yukarıda ekin tarlasına düşen bez lastik ayakkabılarının ağzından hâlâ alaf çıkıyordu.

Yeni giysilerini giydirirken Sabriye, kıza sordu:

"Niçin bu kadar üzdün bizi?"

Güllü nazlı bir eda ile, gülerek cevap verdi:

"Yılancıların kızı kolaycana gidivermiş dedirtemezdim."

6

İbram Ali, karasaban değişmedikçe hiçbir evrim yapılamayacağı bilincine varmış ve bu inançla karasabana nişan almıştı. Köylülerle olan konuşmalarında, hep karasabana yüklüyordu geri kalmışlığın nedenini...

Köylüler duymadan, anlamadan dinliyorlardı. "Radyo gibi konuşuyor... Doğru söylüyor." diyorlardı sadece. Gidip yine öküzleri boyunduruğa koşuyor, karasabanın kulpuna yapışıyorlardı. İbram Ali, sözlerinin hiçbirini anlamadıklarını bildiği halde, gene de umudunu kesmezdi: 'Mutlaka anlatmalı, mutlaka kıpırdatmalı bunları' derdi. Yüzlerce yıldan beri, ezilmişlerdi. Duymuyorlardı işte. Peki, duymayana kim duyurabilir? Ali umudunu kesmiyordu köylülerden. Seviyordu onları: 'Kim değiştirecek bu ilkel araçları? Kendileri, eskisini bırakıp yenisini yapmadıkça?' İbram Ali yirminci yüzyılın penceresinden sesleniyordu köylülere: "Günden güne ufalan bu karasaban, ufaldıkça karanlığa çekiyor sizi! Karanlığa düşen insan, korkak olur! Tutsak olur! Beş adım önünde duran kardeşini bile öcü zanneder."

Ne denli ünlenirse ünlensin, herkes bildiğini işliyordu yine. Üç bin yıldan beri süreğelen bu ilkel araçları söküp atabilmek kolay mıydı?..

Duymayan anlamayan bu ağıraksak insanlara, zaman zaman öfkelenip aylarca yanlarına sokulmuyordu Ali. Yazın toz, kışın diz boyu çamura kaynayınca, gübreliklerin ve keneflerin içlerinde tavuklarla sinekleri kaynaşırken görünce, dayanamayıp gene başlıyordu konuşmaya: "Bu gübreleri sokak ortalarına böyle yığarsanız, kenef diye yaptığınız iki taş arasında ihtiyaç giderirseniz..." diye devam ediyordu: "Çocuklarınız bu yüzden ölüyor.." Köylüler, Ali'nin yüzüne karşı "Doğru söylüyor" dedikleri halde arkasından "Bizim işimize ne karışıyor bilmem..." "Eski köye yeni âdet çıkaracak." "İmam değil, muhtar değil..." "Dama düştü adam oldu. Şuna bak, ayıngacı." "Katile bakın, talkın veriyor." "Alemin kızını, kaptı gidi verdi." diye konuşuyorlardı.

İbram Ali eyleminden geri kalmıyor, kim hastalanırsa hastalansın, çağırsınlar çağırmasınlar, koşuyordu. Evinde bulundurduğu ilaçlardan veriyordu kimisine. Tanıdık doktorlara götürüyordu ağır hasta olanları; ayrıca bir çoğuna avukat buluyor, bir kısmına dilekçe yazıyordu.

Günün birinde muhtar tarafından haksızlığa uğrayan bir köylü, dilekçe yazdırmağa geldi. Ali: "Olduğu gibi anlat, yapılan haksızlığı," dedi. Adam olduğu gibi anlattı. Ali kaleme geldiği gibi yazdı. Adam, bir saattan beri kendisi için çalışan Ali'ye baktıkça, beğendi onu: "İmam böyle yazamaz," dedi: "Onun yazdığı iki satır muska." Ali bu sözleri duyunca, köylüleri adına daha çok ümitlendi. Coşup, daha dokunaklı yazdı. Dilekçe bitince adam, "Oku da bir dinleyeyim," dedi. Ali okudu, adam dinledi. En sonunda adam: "Hiçbir kitap böyle yazmamıştır, hiçbir kimsenin çilesini!" diye dizlerini yumrukladı: "Vay anam vay! Meğer neler etmişler bana da haberim yok. Meğer neler çekmişim ben!"

İbram Ali, eylemlerinin ilk kıpırtısını bu adamda görür gibi oldu. Ondan sonra, hiçbir zaman ümidini kesmedi köylülerden: 'Onlara, sadece kendi kendilerini gösterecek birer ayna tutmalı.' dedi.

Günün birinde kentten, bir hela taşıyla sekiz tane künk alıp getirdi köye Ali. Künkleri gören köylüler, çevirdiler etrafını:

"Ali efendi, ne edeceksin bunları?"

"Bilin bakalım, ne olur bunlardan?"

"Ula, delik taştan ne olur ki?.." "Vay anasını, bu taşları nasıl deldiler ki?.."

Künkleri evin içine taşımak için yardım eden köylüler, dürbün gibi yukarı kaldırıp bakıyorlardı: "İşte bak, bir taraftan bir taraf istediğin gibi gözüküyor valla!" "İşte bak Tuzlacıklara!" "Sen gel de, Çampınarlara bak!.." "Çampınarlara Ali efendi baksın." "Çampınarlarda Ali efendinin işi bitmedi mi hâlâ?.."

İbram Ali gülerek sordu:

"Siz benimle dalga geçeceğinize, bunlarla ne yapacağımı bilseniz ya?.."

"Kaval yapsan ağır gelir?" "Dürbün olsa camı yok?.."

Köylülerin gülüşüp şakalaştığı bir sırada, köy imamı geldi:

"Ali efendi, bu künkler biraz dar gelmez mi helaya? Pislik tıkamaz mı?"

Köylüler bakıştılar: Aşkolsun imama, nasıl da bildi, gibilerden. Köylülerin şaşkınlığı bitmeden İbram Ali cevap verdi:

"Hocam biz sizin gibi kalın edemeyiz. Künkler tıkanmaz."

Helanın yapımı bitince, gelip de bakmayan kalmadı. Daha sonra, örnek aldılar bu helayı... Köyde birçokları, o biçimde helalar yaptılar.

Köylüler çok kere İbram Ali'den duyduklarını, gidip hocaya soruyorlardı. Doğru mu yalan mı? Olur mu olmaz mı gibilerinden. Hoca da, fetvalarını veriyordu şüphesiz... Günün birinde, köye yeni gelen hocaya, köylünün biri, bir şey sordu:

"Hocam bizim köyde bir resimci var: 'İnsanlar ay'a çıkacaklar.' diyor. Bunun kitapta yeri var mı?"

"Haltetmiş o resimci!" İmam sakalını tutup başını iki yana çevirdi: "Töbe, töbe!.. Ay'ı siz sahipsiz mi zannediyorsunuz? Oranın da kendine göre bekçileri var.. Azraili, Cebraili, Mikaili ve cümle melekleri tamam şükür. Oraya insanoğlunu koymazlar."

"Ben de inanmamıştım," dedi hocaya soruyu soran. Adı Rasim'di. Delikanlılığında, içmediği şey bırakmamıştı. Hele esrara bayılırdı. Şimdi elli yaşını geçtiği için sakal koyvermişti, camide hocanın arkasından ayrılmıyordu.

Bir gün kahvede, İbram Ali'nin yanına gelip oturdu Rasim:

"Senin, o ay meselesi fos çıktı." dedi.

"Hangi ay meselesi?" çarpık çarpık bakan bu adamın yüzüne bakınca Ali'nin gülmesi tuttu: Kaşlarının altında kısık çapraz gözler, bu sakal, ağızda bu laflar, gülme de dur.

"Geçen yıl giden sakallı hocaya sordum: 'İnsanlar ay'a çıkabilecek mi?' diye. 'Ay'ın bekçileri var, insanoğlunu sokmazlar oraya' dedi."

İbram Ali'nin gülmesi hızlanırken Rasim devam etti: "Yeni gelen sakalsız hocaya da sordum..."

"Dur yahu! Herifin gelmesiyle gitmesi bir oldu, ne zaman sordun?"

"Ben kaçın kurduyum goca, herifin dalgasını hemen çaktım.

"Hangi dalgayı? Hiçbir şey anlayamadım."

"Sakalsız hoca köye gelir gelmez, muhtardan üç aylık peşin almış. Paraları cebe indirince, uyku tutmamış tabii... Ben de o gün erken kalkmıştım nasılsa. Baktım çınarın dibinde oturup durur..."

"Herifi görür görmez, insanların Ay'a çıkacağını mı sordun hemen?"

"Yok goca, önce hatırını sordum. 'Ne o hocam erkencisin, daha sabalı ezanına çok var' dedim? 'Dikiş dikerken, yatağın içinde iğneyi kaybettim. Bulamayınca, bir yerime batar diye kalktım' dedi... İnanır mıyım ben, inanmadım amma...

"Yahu ay meselesi n'oldu? İyice karıştırdın lafları?"

Rasim yine çarpık duruyor ve kaşlarının altından bakıyordu Ali'ye:

"Dur goca, işte oraya geliyorum... Hoca paraları cebine atınca, gidiş o gidiş. Bir aydır hocasız kaldık."

"Artık gelmez!" dedi oradan biri.

"Gitti köyün bin lirası!' dedi başka biri.

Ali gülmeyi kesti:

"Ay'a gideceğimizi sormadın mı?"

"Sordum goca; 'Kitapta yeri var' dedi."

"Gördün mü bak, kitapta yeri varmış?"

"Yok goca, ben o hocaya inanmam!"

"O hocaya inanmadığın iyi, çünkü o sahtekârın biriymiş... Sen ne dersin? Ay'a gidebilecekler mi?"

Gövdesini sağ tarafa doğru büküp, gözlerini iyice kıstı Rasim. Elindeki ağızlığı bir tek-kâğıtlı sigara gibi tutarak, derin bir duman aldı. Dumanı bir süre tuttu içinde soluk almadan. Sonra usul usul saldı. Yüzü bulutların içindeydi şimdi:

"Allah'a şirk koşuyorlar!" dedi: "Allah'la yarış ediyorlar bu gavurlar!... Değil mi goca?.. Ay'a gidiyoruz diye çalım satmasınlar. Gelsinler de, ora

ya gitmeden önce bir atlıkarınca yapsınlar! Ama canlı olacak. Bir sivrisinek yapsınlar hadi!"

İbram Ali kahkahayı koyuverdi. Onunla beraber gülenler çoktu kahvede. Ama yine de Rasim'i onayladılar:

"Doğru söylüyorsun Rasim ağa!.." "Sen de olmasan bizi kim güldürecek?.." "Bok mu var Ay'da. Sığamıyorlar namussuz gavurlar dünyaya!.."

Her köy gibi Seçköy'de de, hoş sohbet üç beş kişi vardı. Bunlar bilinçli bilinçsiz, biribirlerinin aksak yanlarını anlattıkları gibi, kendi kendilerini bile alaya alırlardı. Günün birinde köylüler, Tavukçu İsmel'in başına toplaşmışlardı; o anlatıyor, onlar gülüyordu. Tavukçu İsmel birini bitirir bitirmez hikayenin, bağırıyorlardı:

"Boyunduruğu da anlat İsmel ağa, boyunduruğu!"

"Boyunduruk!" "Boyunduruğu isteriz!"

"İstersiniz tabii. Sizin de öküzden farkınız yok ki..."

Gençlerden Kara Üsen heyecanla ayağa kalktı:

"Doğru söyledin İsmel Amca! Bunların da senin kadar akılları erse, sabandan da, boyunduruktan da kurtulurduk valla..."

Kara'yı terslediler:

"Dur be! Sohbeti bozma!" "Sen de İbram Ali gibi, hemen nutuk çekme!" "Hep onun ağzı bunlar!" "Dokunamazsınız bizim karasabanla boyunduruğumuza!"

"Ah benim elimde olsa, bir günde kırarım onları!" dedi Kara.

"Bir enek 25 lira, oku da 30, çatması falan; bir karasaban kaça çıkıyor bak!" "Senin hiç çöp çattığın var mı?" "Sen hiç, yağmurlu havada tavuk suladın mı?" "Durun yahu, boyunduruk güme gitti!.."

"Keşke, karasaban da gümbürtüye gitse!" deyip aldı sözü Tavukçu: "Bunun hikâye denecek yanı yok ama, madem istediniz anlatayım: Geçen yıl Üsen Enişte, İdris İsmel, bir de ben, beraber harmana konduk. Her birimizde birer araba, demet taşıyoruz. İdris'lerin Kestaneliklerdeki tarlayı bilirsiniz. Tarladan yola çıkan o bayırı da bilirsiniz. İşte o bayırda, Üsen'in öküzler arabayı çekemedi. Çekemeyince, İsmel'inkilerle çıvgar koştuk. Gene çıkaramadık arabayı yola. 'Getir senin öküzleri de koşalım.' dediler. Ben öküzleri önüme katıp boyunduruğu omuzuma aldım. Üçlü çıvgar koşmak için, yukarı doğru çıkıyorum: 'A benim Allahım,' diyorum içimden: 'Sabahtan beri uğraşırız, öğle oldu hâlâ tarladayız. Üçer çift öküzü çıvgar koşmakla, bu sap arabalarını birer birer yukarı yola çıkaracağız da, harmana varıp "aç-harmanı" süreceğiz. Sonra tınaz çıkarıp gözerleyeceğiz, kadınlar buğdayı yıkayacak, bir de değirmene gideceğiz.

Sonra un olup sonra yuğrulacak da, ekmek olmak için hamurlar fırına gi recek...' Ben bunları düşündükçe arabaların üstünden sarkan kelleler, ba na bakıp bakıp gülüyorlardı. Ben bir yukarı çıkıyorum, bir aşağı iniyo rum bunları düşünerek: 'Yahu, evde çocuklar aç. Bizimde karnımız zil çalıyor.' Bakıyorum: arabaların hiçbiri, yerinden kıpırdamıyor. Bakıyorum: benim öküzlerin boynunda boyunduruk yok! Dönüp gidiyorum, benim arabanın yanında da yok!.. O yanı ara, bu yanı ara boyunduruk yok! Yer yarıldı yere girdi: 'Yahu, çocuklar evde aç! Yahu, nerde bu boyunduruk!' diye bağırdım en sonunda... Meğer öküzleri salıp, kendim koşulmuşum boyunduruğa...

Dinleyenler durmadan güldüğü halde, Tavukçu İsmel, ciddi ve keder liydi. Tekrar yaşıyordu o çileyi. Terleyen dazlak kafasını, eliyle sıvazlayıp gülenlere şöyle bir baktı. Seyrek dişlerini gösterip, o da gülümsedi acı acı:

"Boyunduruk yok. Nerde bu boyunduruk!" diye bağırdım. İyice bu nalmışım... Yukardan gelen sesler: 'Ne arayıp duruyorsun oralarda!' Ben iyice sapıtmışım: 'Boyunduruğu arıyorum! Boyunduruğu!... Gelen ses ler: 'Omuzunda boyunduruk omuzundaaa!' Bir de baktım; omuzumda değil, boğazımda boyunduruk..."

"Ne gülüyorsunuz? İbret alınacak bir hikâye bu, gülünecek değil!" de di Kara.

"Hikâye değil, benim başımdan geçti."

"Hepimizin başından her zaman geçiyor böyle işler ama, senin gibi anlatmasını bilmiyoruz," dedi içlerinden biri.

"Onun gibi anlatmasını bilseniz, zaten anlatacağınız böyle bir der kalmaz ortada.

Kara'nın yüzüne, alaylı alaylı bakıp geçtiler. Çünkü adam yerine bile koymuyorlardı askerliğini bitirmemiş bir kişiyi.

7

Mum dibine ışık vermez demişler, iyi söz etmişler.

İbram Ali kendi köyünde sözünü geçiremezken, dışardan birçok kim seler geliyordu onunla konuşmaya. Kimi at üstünde, kimi yayan, kimi de otomobille... Köylülerin kuşkuları artıyordu günden güne: Gavur mıy du, çıfıt mıydı, in miydi, cin miydi bu gelenler?..

Günün birinde bir de cip geldi. Durdu Balabanların kapıda... Köylü ler kuşkuyla baktılar gelenlere...

Âşe Ana:

"Buyurun buyurun! İçeri buyurun. Yukarı çıkın." dedi. Konuk sandı içeri girenleri. Kendisi geride kaldı.

Güllü, İbram Ali'nin oğlu Hasan Nazım'ı emziriyordu beşikte; birden toparlandı:

"Uy! Ne biçim misafirsiniz siz! Ansızın içeri girdiniz?"

"Biz misafir değiliz! İbram Ali nerde?"

Güllü çocuğu beşikte bırakıp, dikildi karşılarına:

"Misafir değilseniz ne işiniz var evimizde?"

İrilerinden biri:

"Elbet bir işimiz var..."

"Ne demek! Eşkıyalara mı basıldık?"

Karalarından biri:

"Ağzını topla! Bu bir vazife!"

"Ne demekmiş o?"

Sarılardan biri:

"Şimdi öğrenirsin! Kocan nerde, onu söyle?"

İbram Ali çalışma odasında, kulağına çalan sesleri dinleyip bu gelenlerin kim olduklarını kestirdikten sonra, sakin bir yüzle çıktı karşılarına:

"Buyurun efendim. Beni mi aradınız? İbram Ali benim."

Dört kişiydiler. İbram Ali'yi bir süre sessiz süzdüler. Sonra, incelerinden biri, son derece kibar, son derece nazik:

"Affedersiniz, sizi rahatsız ettik. Evinizde bir arama yapacağız." dedi.

"Buyurun..."

Karalarından biri:

"Bu bir vazife!"

"Buyurun yapın."

Sarılardan biri:

"İbram Ali sizsiniz değil mi efendim?"

"Benim."

"Buyurun beyefendi, cipin içinde oturun biz evi arayana kadar..."

İrilerinden biri:

"Affedersiniz... Şunu ellerinize takalım..."

Balabanların evi basılıp arama yapılırken, cipin etrafını saran meraklı kalabalığı, halka halka büyümekteydi...

Âşe Ana oğlunu kelepçeli görüverince, olduğu yere yıkıldı. Deminden beri boğazı düğümlenmiş olan Güllü, ağlamayı koyuverdi. Beşikte Hasan Nâzım uyandı. Çocuk, anasından fazla bağırıp ağlıyordu. Bahçeden gelen Zeni Nine, evi bu halde görüverince:

"Yunanlılar mı geldi geneeee!... Gavurlar mı bastını!" diye çığırdı.

Kaynanasının çığlığını duyan Âşe Ana ayıldı. Sabriye'nin gelin gittiği ev, anasının evine yakındı. Balabanların evinden gelen çığlıkları duyuverince, başına sayasını almadan koştu.

Cipin etrafını çevirenlerin gözleri İbram Ali'yi kelepçeli görüverince, birden büyüdü. Fincan gibi oldu. Ve herkes kendi ayaklarını alıp biraz sonra usul usul, üçer beşer sıvıştı. İbram Ali cipe bindirildiği zaman, köylüler pencerelerden pürtlek gözlerle bakıyorlardı.

Sabriye anasının evine girince, Balabanların evindeki çığlıklar, perde perde kesildi.

Cipin arkasından kabaran toz usul usul dağılırken, pencerelerden pencerelere sesler yükselmeye başladı.

"Nasıl da aldılar gidiverdiler. Hiç anlayamadı." "Zincirler sarkıyordu cipin içinden..." "Ansızın bastırdılar. Kaçamadı." "Azıcık haberi olsaydı; tutamazlardı." "Ayıngacılık yapmak kolay mı?" "Ellerindeki kelepçeyi gördün mü?" "Elin oğlunu öldürür müsün?" "Oh olsun demem amma, kız kaçırması nasıl oluyormuş bak!" "Benim kızın da tasvirini çekti. "Anamın suretini çekti de, babama söylemedim. Keşke söyleseydim. Nah kafa!" "Bizim öküzlerin resmini yaptı da, bin liraya satmış. Yazık değil mi, ben onları senin için mi aldım." "Ne kadar hızlı götürdüler." "Bir daha gelebilir mi ki?" "Yeryüzüne çıkabilir mi ki?"

İbram Ali'nin götürülüşünün gerçek nedenini, değil köylüler, anasıyla karısı da bilmiyordu. Hatta kendisi bile... Orta yerde ne bir ayıngacılık, ne bir cinayet, ne de bir kız kaçırma olayı yokken, neydi bu köylülerin fiskosu? Köylülere sorsan. "Neden götürdüler İbram Ali'yi?" diye. "Ayıngacılıktandır..." "Ulan, ayıngacılığı onbeş yıl önce yaptı, cezasını yatıp çıktı." "Katilliktendir." "Onun cezasını da çekti." "Kız kaçırmaktandır." "O kız ile evlendi, çocuğu bile var." "Mutlaka bir usçu vardır. Durup dururken adamı götürürler mi?" "Resim yapmaktan olmasın sakın?"

Anasına sorsan, Âşe Ana iki yanına sallanarak: "A oğlum, daha ben sana o zaman söyledim: 'Vazgeçiver şu siyasilikten' dedim de, vazgeçivermedin! Vazgeçtim demesi gayet kolaydı! Kırk yılda bir ana sözü dinlemedin!" diyecekti.

Karısına sorarsan: "Beni kaçırdı diye götürseler... Ne bileyim ben, dava etmedim ki. Ne davasıymış o? Evlendik ya işte. Kaç yıl geçti aradan. Çocuğum bile var. Ne bileyim ben, hiçbir suç işlediği yok. Güzel güzel resim yapıp dururken, aldılar götürdüler" derdi.

İbram Ali'ye sorsan: "En büyük suçum dünyaya gelmek" der ve ekle rdi: "İyi ki gelmişim dünyaya! Hem de tam sırasında.

İbram Ali'nin kardeşi Ruhi, üç gündür Bursa'daydı. Köye gelince evdekileri yaslı gördü:

"Hayırola, n'oldu size? Bir şey mi var?"

Evdekiler hep birden çıkıştılar Ruhi'ye:

"Daha n'olacak! Oldu olanlar." "Sen kaç gündür nerdesin?" "Ağabeyin nerde?..."

Ruhi hiçbir şey anlamadığı için, iyice heyecanlandı:

"Ağabeyime n'oldu? Çabuk söyleyin!" diye bağırdı.

"Daha n'olursun, aldılar götürdüler!" "Üç gündür ünü tünü yok!..." "Ne suçu vardı bilmem? Oturup dururken!" "Ellerine kelepçe vurdular gene!" "Kazık gibi duracağına, gitsen de arasan ya ağabeyini!"

Balabanlar üç gündür sessiz duruyordu dosta düşmana karşı, ağlamadan sızlamadan. İçin için yanıyorlardı kömür ocağı gibi. Ruhi'yi görüverince birden parladılar, bağırıp çağırmaya başladılar. Ruhi ağabeysini aramak için hemen yola düştü. Muhtar olduğu için, ağabeyinin başına gelecekleri sezinliyordu. Birtakım raporlar gelip gidiyordu hakkında. Şimdi korktuğu başına gelmişti işte. Nereye gidip arayacaktı, kimlere soracaktı. 'Bu aradığın adam senin nen oluyor' derlerse? 'Sen kimsin' derlerse? 'N'olursa olsun' deyip karakola yaklaştı. Onbaşı, Ruhi'yi tanıdı:

"Ne o muhtar, suratın karmakarışık?"

"Bizim köyden kimse var mı sizde?"

"Karakolda hiçbir kimse yok. N'oldu, köyde vukuat mı var yoksa?"

"Yok bir şey, sadece sordum geçerken" deyip ayrıldı Ruhi... Ağabeysini arayıp sordukça, içindeki korku bezginliğe döndü. Jandarma merkezine, polis müdüriyetine, polis karakollarının bir kısmına sordu. Dört gündür Bursa'daydı, daha nerelere sormalıydı? Yoktu işte... Ama nasıl dönecekti köye? Evdekilere, nasıl dili varıp da: 'Bulamadım, yok,' diyecekti? Bitkin bir halde kahvenin birine girip oturdu: Kahve yarıdan çok dolu olduğu halde, kimsede çıt yoktu. Bu sessiz kahve hoşuna gitti. Beş dakika dinlenmek istedi. Baktı herkesin elinde birer gazete; iki yönlerine bakmadan okuyorlardı. Baktı önündeki adamın gazetesine. Bir başlık okudu: [Komünistler azıttı!] Adam sayfayı çevirince altını okuyamadı. Baktı başka birinin gazetesine: [Komünistler yakayı ele verdi.] Baktı başka birine: [Kızıllar toplanıyor.]

Adamın biri gazetesini dürüp gözlüğünü cebine koyarken:

"En iyisi bunları kesmek!" dedi.

Başka biri gazetesini masanın üstüne koyup eliyle vurdu:

"Şu namussuzlara bakın! Bunları derhal sallandırmalı!.."

"Ben hükümetin yerinde olsam, tuttuğumu denize atarım!" dedi Ru-

hi'nin yanındaki: "Siz olsanız ne yaparsınız?"

"Çifte koşarım!" demiş bulundu Ruhi, eziyet olsun diye.

"Yok efendim! Çifte koşulmaya razı olur onlar. Çünkü köylüleri kan dırıp, komünist yaparlar."

"Öyleyse kurşuna dizerim," dedi Ruhi.

"Hah şöyle en iyisi öldürmektir. Çünkü malımızı elimizden almadan..."

Ruhi şamatalar çoğalınca kahveden ayrıldı. Öylesine patırtı koparabilen bu havadisi iyice öğrenmek için hemen bir gazete aldı, okumaya başladı. Okudukça korktu. Korktukça ağabeysini görür gibi oldu. Bir kaybolup bir çıkıyordu İbram Ali gazetenin içinde. Gözleri kocaman kocaman açıldı Ruhi'nin. İyice baktı; bir daha okudu: İşte ta kendisi!.. Gözlerine inanamadı Ruhi. Tekrar yeni baştan aldı: Adı; [İbram Ali.] Babasının adı; [Hasan.] Anasının adı; [Âşe.] 'Yani benim ağabeyim mi şimdi bu? Ta kendisi... Asla kabul etmem! Yıllarca nasıl yanyana durduk biz bu öcüyle?.. Şuna bak! Malımızı elimizden alacak olan işte bu!... Yok canım, benim kardeşim öyle aç gözlü değildir. Mapusanedeyken bile para verirdi bana... Peki bu adam kim?.. Çiftlikleri dağıtacak olanlar bunlar değil mi?.. Hem de on iki kişiler.' Gazeteyi okudu: [Sazcı Veli (Yenişehir), Gedelekli Süleyman (Orhangazi), Sinoplu İsmail (İstanbul), Deli Davut (Sivas), Oyuncakçı Talip (Ödemiş), Aynacı Yusuf (Ilgaz), Koca Murat (Sinop), Uzun Yavuz (Tekirdağ), Türkücü Hasan (Orhaneli), Derviş Raşit (Yurtsuz), Göreli Recep (Keles), Türkiye'yi saran bu kızıl tehlike..] Ruhi gazeteyi korkuyla kapattı: 'İyi ki yakalamışlar,' dedi kendi kendine.

Acı bir korna sesi ve bir fren gıcırtısı, Ruhi'yi dalmış olduğu korkulu düşten uyandırdı. Ruhi silkinip uyanmıştı ama; kahvede duyduklarının ve gazetede okuduklarının etkisindeydi. Elinde tuttuğu gazeteye şöyle bir baktı: Bütün felaket bu gazetenin içindeydi sanki. İçindeki isimler hortlayıp canlanacakmış gibi, sımsıkı katlayıp büktü gazeteyi. Sanki sıçrayıp yayılmalarından korkuyordu. Belki de kimsenin okumasını istemiyordu. Köylüler duyarlarsa ne derlerdi adama? Bir daha muhtar seçmedikleri gibi, köyden de sürerlerdi adamı. Bu gazete elinde durdukça, rahatsız oldu. Patlayıcı bir madde taşıyordu sanki elinde. Nereye koymalı, nereye atmalıydı? Çarşıdan mahalle içlerine doğru yürüdü. Derken bir çöp tenekesi gördü; atıp kurtuldu şükür... Sanki hiçbir şey olmamış gibi, büyük bir sırrı içinde saklayarak köye doğru yürüdü.

Ruhi köye geldiği zaman, evdekilere yalan söyledi:

"Ağamı gördüm, selamı var hepinize...

Ev halkı birden ayağa kalktı: (Yalnız Hasan Nâzım kalkmadı. Yerde

emeklemeye çalışıyordu).

"Gördüm mü dedin?" "Nasıl gördün çabuk söyle?" "Ne işi var da gelmedi?" "Kapamışlar mı yoksa?" "Mutlaka bir iş var başında?.."

Evdekilerin şamatası kesilene kadar, Ruhi yalanı düzdü:

"Mapusanede yattığı zaman yediği ekmeklerin bedelini ödememiş. Onun için yirmi beş gün daha yatacak..."

"Hele benim başıma gelen! Yirmi beş gün ne zaman gelir ki!" diye sızlandı Güllü.

"Gelmez olur mu gelir. Biz on iki yılı nasıl getirdik. Sen yirmi beş günü getiremeyecek misin?" Güllü'ye çıkışıp birbirlerini teselli ettiler.

Kahvedeki köylüler, dev masalları gibi yorumluyorlardı okuduklarını: Üç gazete gelmişti o gün köye. Gazeteleri okuyup okuyup, korkak bir sesle konuşuyorlardı:

"Şaşılacak şey, bizim köyden de casus çıksın!" "Hacı İbram'ın torunundan bunu ummazdım?" "Casus kısmı hiç belli olmaz, her yerden çıkar." "Casus değil, komutin..." "Yuh be, bildi sanki. Okuyayım da dinle: - Komü-nist!..." "Ne demek?" "İşte burada yazıyor." "Dur okumadan söyle..." "Sen söyle bakalım biliyorsan?" "Benim duyduğum alemin yalanı. Tıpkı Kızılbaşların mum söndürmesi..." "Vay namussuz vay! Bizi de öyle yapacakmış demek?" "Sus da sesleyelim..." "Bir kocaman tarla, bir ucu Mağripde, bir ucu Maşrık'ta; insanlar da içinde, çalış Allah çalış." "Beni öldürsen çalışmam." "Gazetenin havadisi mi bu? Hele başa gelene!" "Hayır. Benim duyduğum alemin yalanı: - Köyün ortasında kocaman bir kazan. Kazanın kırk tane kulpu var. Ben alemden duydum. Yalanı varsa onun boynuna." "Söyle söyle, yalan değildir, aynen öyledir." "Alemin yalanı: - Kırk kulplu kazanın altında, kırk yük odun yanıyor. İçindekini Allah bilir. Yat it eti, ya at eti. Köylülerin elinde birer kaşık, hep beraber yiyecekler. Yemeyene basarlarmış köteği..." "He valla, beni kessen yemem!" "ben alemden duydum: - Gece oldu mu, oldu. Koca bir yorgan, köyün üstüne çekiveriyorlarmış. Kim kimin karısını yakalayabilirse..." "Şart olsun benim gözüme uyku girmez!" "Vay alçak! Bizim köyü kızılbaş edecekmiş...." "Tevekkeli elinde bir kalem, benim kızla senin oğlanı bir yere getirmeye çalışıyordu?" "Onlar resim be salak..." "Resim olsun. Benim kızla senin oğlanı yanyana koyarsa, senin ananla onun babasını yanyana koyarsa, onun ninesiyle seni dedeni yanyana koyarsa, bunları altalta üstüste getirmesi gayet kolay..." "Bir de yorgan çektimiydi üstüne..." "Al sana bir komünistlik..." "Tevekkeli elinde bir kalemle bir defter, planını alıyormuş buraların."

Tam bu sırada kırpadak sustular. Kahveden içeri, İbram Ali'nin kar-

deşi Ruhi girmişti. Muhtar Ruhi baktı masaların üzerindeki gazetelere: "Yıkılmamak için duvara tutundu. Sır saklamanın hiçbir gereği yoktu artık. Yıkıntıdan kendini kurtarmak için:

"Aziz köylülerim!" deyip yutkundu: "Bilmiş olunuz ki ben de sizinle beraberim!" Köylüler, kulak kabarttılar. "Sizinle beraberim! Yüreğim sizinle birlikte çarpmaktadır!.. Çünkü damarlarımdaki bu asil kan, Türklüğü, ilelebet payidar edecektir. Mallarımızı dağıtmak isteyen bu kızılları, sizinle beraber boğmaya hazırım." "Sustu ve yutkundu. Bir şeyler daha söylemek istedi ama vazgeçti: "Beni anlayışla dinlediğinizden ötürü, te şekkür ederim size!" dedi, çıkıp gitti.

Muhtar Ruhi'yi dinleyen kalabalığın şaşkınlığı bir an sürdü ve dağıldı. Sonra tekrar konuşmaya daldılar.

Zeni Nine yirmi beş günü tespih çeker gibi saydı. Evin içinde hemen her gördüğüne, Ali'yi soruyordu: "Çarşamba günü götürdüler değil mi oğlumu? Çarşambadan çarşambaya sekiz, bugün perşembe dokuz, yarın cuma on, on günü gitti bile şükür. Kaldı on beş günü. Bir yol yirmi günü dolsa..." Âşe Ana kaynanasının yüzüne sadece bakıyor, hiç ses etmiyordu... Güllü'ye çok uzun geldi bu günler. Her günü iple kuyudan taş çeker gibi çekti. Ha bu gün ha yarın derken, yirmi beş gün geldi. Ama İbram Ali gelmedi. Merakla bir gün daha beklediler. Gene gelmedi. Üç gün daha beklediler. Gene gelmedi. Tekrar başladılar ağlayıp söylemeye:

"Ölüsünden, dirisinden bari bir haber olsa!" "Günler geldi, aylar geldi, o gelmedi." "Nerelere gideyim de arayayım a benim Allahım!.. "Mapusanede olsaydı, çıkardı da geliverirdi." "Bu yalancı oğlan, bizi aldattı. Şu kadar cezası var dedi." "O kadar ceza için oralara gitmeyeyim, dedim." Âşe Ana sesini alçalttı: "Gitmeden olmayacak, haydi kalk Güllü! kendimiz arayalım!"

"Arayalım ana," deyip ayağa kalktı Güllü. "Hemen çıkalım mı yola?"

"Çıkalım kızım, haydi al çocuğunu."

Evin içi birden sessizliğe gömüldü. Kimsede ne ağlama ne söyleme, ne Allahaısmarladık ne güle güle.

Güllü'nün kucağında çocuk, bir vakit gittiler. Âşe Ana gelinine dönüp baktı:

"Yorulmuşsundur, ver biraz da ben taşıyayım çocuğu?.. (Altı kilometre yolları vardı...)

"Yorulmadım ana, yorulmadım ama... Sabire ninenin dedikleri.. Korktuklarım geliyor aklıma...

"Neymiş kız, ninenin söylediği?"

"Üç gündür ninem bize geliyormuş da, bana söylemiyormuş. Dün, ben onlara gitmiştim ya..."

"Çabuk söylesen ya kız! Ninen ne söyledi?"

"Söylüyorum ya işte! 'Kocan komutin mi olmuş, n'olmuş?' dedi."

"Yediği naneye bak! Nasıl lafmış o?" Âşe Ana bir hafta önce duymuş olduğu halde bu lafı, gene de gelinine çıkıştı. Duyduklarını hep içinde saklamak istiyordu. Halbuki köyde duymayan kalmamıştı. Hep duyduklarını yalana saymıştı. Ah! n'olurdu, bir ay sonra çıkıp da geliverseydi?

Yol çatından otobüse binip kente vardıkları zaman, ortalık iyice kararmıştı. Bu vakitte hiçbir yere sorulmazdı. Gidip Zeynep Teyze'nin evine konuk oldular... Güllü'ye Şerife'nin sözleri, nisbet gibi geldi: "Geçmiş olsun, kocanı bulabildin mi bari?" diye sordu, Şerife. Hele Şerife'nin anası Zeynep: "Sakın ha!" diye başladı söze: "Arayalım soralım falan demeyin. Siyasi bir suç işlemiş. Arayıp sorduğunuz yerlerde, hemen sesinizi alırlarmış. Hemen resminizi çekerlermiş..."

"A bizim kız! Şimdi ben rerelere gideyim" diyor, başka bir şey demiyordu Âşe Ana... Hep buna benzer laflar edildi o evde. Sonra yataklara girdiler... Güllü o evde, iğneli fıçının içinde durur gibi durdu. Şafağa yakın kaynanasını kaldırdı. O da uyumuyordu zaten.

Sabahın alaca karanlığında, kapıdan çıkıp sokaklara daldılar. Ev uzaktı mapusaneye. Yürüye yürüye saat sekizde vardılar oraya. Dama yaklaştıkça, Âşe Ananın yüreği bir hoş olup bulanıyor, duvarlar yükselip yükselip üstüne yıkılacak gibi oluyordu. En sonunda olduğu yere oturdu. Namaz kılar gibi, toprağa kapandı:

"Aman kızım ben kaldım! Ben burada oturayım, sen bir soruver de gel. Kapıya soracaksın. Onu herkes tanır..."

Güllü gidip kapıdakilere, kocasını sordu. İbram Ali'nin adını biliyordu hepsi de: "Burada yok, bize gelmedi daha karakoldadır, jandarmalara sorun, polislere sorun." dediler.

Çocuk kucağında, kaynanası arkasındaydı Güllü'nün... Gittiler gittiler bir karakolun önünde durdular: Güllü kocasını sordu. Çocuk ağladı. Âşe Ana sallandı. Karakoldakiler baktılar baktılar, sadece; "yok!" dediler. Gelin kaynana, tekrar yola düştüler. Gittiler gittiler, başka bir karakolun önünde durdular: Hep aynı şekilde kendisi sorarken çocuk ağlıyor, kaynana sallanıyordu. Karakoldakiler hep aynı şekilde bakıp bakıp; "yok!" diyorlardı. Gelin kaynana, tekrar gittiler gittiler, Emniyet Müdürlüğünün önüne varıp sordular. Kapının önündekiler onları başlarından savdı: "Jandarma merkezine sorun." dediler. Oradakiler de: "Gidin Askeriyeye sorun!" dediler. Yolda Âşe Ananın ayakları kesildi: "Nereye sorarsan sor

kızım. Aha ben kaldım. Dizlerim gitmiyor işte!" dedi. Güllü yürüye yürüye, Acemlerdeki askeri garnizona vardı. Oradaki askerlere sordu kocasını. Askerler bir liste çıkardılar. "Yok!" dediler onlar da... Güllü tekrar düştü yollara. Kucağındaki çocuk durmadan ağlıyordu. Ordan geçenlerden biri, Güllü'ye akıl vredi: "-Hiç başka bir yerde arama kocanı kardeşim. Emniyettedir." Güllü geri döndü. Hasan Nâzım ağladıkça ağırlaşıyordu kucağında. Yollar yürüdükçe uzuyordu.

Güllü Emniyet Müdürlüğüne gelir gelmez, hiç kimseye bir şey sormadan, merdivenlerin tam orta yerine oturdu. Kapıda duran irice bir memur kadına çıkıştı:

"Merdivenlere oturmak yasak, kalk ordan!"

"Yoruldum da oturdum..."

"Yorulduysan bana ne? Kalk ordan diyorum sana!"

"Sizin yüzünüzden yoruldum. Kalkmıyorum." Güllü'nün kucağında çocuk, boyuna ağlıyordu. Kadın çocuğu susturmak için, terli memesini ağzına tıktı. Bu görünüm karşısında adam, karısını ve çocuğunu hatırladı:

"Bir isteğin mi var yoksa be kadın? Buraya oturması yasaktır ama.

"Var elbette. Kocamı aldınız getirdiniz..."

O sırada, karaca bir memur daha gözüktü kapıdan:

"N'olmuş n'olmuş? Bu kadın ne oturuyor burada?"

"N'olacak, kocamı aldınız götürdünüz! İşte birisi sendin! Nereye kapadıysanız söyleyin! Ölü mü sağ mı bileyim?.."

"Nerden geldin sen? Kocan yok burada! Haydi kalk diyorum!"

"Bizim eve gelenlerin biri sen değil miydin... Kalkmayacağım işte! Söyleyin, nereye koydunuz?"

"Şef'e haber verin, gelsin de cevabını versin bunun!" dedi İrice... Şef gelir gelmez şöyle bir baktı: Güllü öfkesinden, kucağındaki çocuğu sallayıp hırpalıyordu susturmak için. Onun haline acıdı:

"Ne istiyorsun kardeşim, bana söyle?"

"Kocamı görmek istiyorum. Öğrenmek istiyorum.

"Kocanın adı ne?"

"İbram Ali. Otuz gün önce getirdiniz.

Şef yanındakilere döndü:

"Evet, onların tahkikatı bitmiştir. Yarın adliyeye sevkedilecekler. Çıkarın pencereye İbram Ali'yi de, görsün kocasını kadın. Çünkü bu kadın milletiyle başa çıkılmaz. Merdivenlerden kaldıramazsınız."

İbram Ali, neye uğradığını şaşırdı pencereden bakıverince: Aman Allahım! Cehennemde bu meleğin işi ne? Melek değil karım!.. Otuz günde

ne çabuk aptallaştık. İşte kucağında Hasan Nâzım... Canım benim, oğlum benim! Ben seni görüyorum, sen beni görebiliyor musun?' dedi dudaklarını kıpırdatmadan.

Güllü, neye uğradığını şaşırdı pencereye bakıverince: 'Öldürmüşlerdi seni! Ne çabuk da diriltip koydular karşıma? Kaybedip bulması, ne kadar güçmüş meğer. Buna da razıyım. Sen hep orada dur, ben hep bakayım sana...' "İşte bak oğlum babana! Gördün mü? İşte, demirlerin içinde oturup durur!..."

Güllü, Hasan Nâzım'ı, babasına göstermek için ona doğru tuttuğu sırada, pencere birden karardı.

İbram Ali ve arkadaşlarının duruşmaya çıkarıldığı gün, gazeteler bir hamle daha yaptılar. Gördüklerini duyduklarını değil, işlerine geleni yazdılar.

Bu gazetelerden biri Seçköylülerden birinin eline geçmişti... Adam, sıvanaklanmış bir kavak gibi ince uzundu. Başı kel olduğu için, şapkasını hiç çıkarmazdı. Köylüler ona, "Kel efendi" derlerdi. Kahvecilik yapmakla geçiniyordu bu adam köyde. Kahvesine müşteri toplamak için, köylülere gazete okur, okuduğunu kendi keyfince yalan yanlış yorumlardı... (Günün birinde: 'Köylüleri, kendi küçük çıkarın için karanlığa çekiyorsun' diye, İbram Ali onu, evine kadar kovalamıştı...)

Kel efendi sandalyeye oturup, cebindeki gazeteyi hiç acele etmeden çıkardı. Gazeteyi gören köylüler, etrafını çevirdiler Kel'in:

"Oku bakalım ne havadis var?.." "Oku bakalım ne yalan yazıyor?.." "Oku oku, yalan olsun varsın..."

"Yalan mı dedin? Ağzını topla!.. Gözümüzle gördüğümüz bir adamı, koynumuzda beslediğimiz bir yılanı yazıyor bu gazete. İyi ki yakaladılar. Götürüp attılar zindana! Bizim köyün adını kirletti. Sen ne konuşuyorsun?"

Hiçbir şey anlayamayan köylüler, iyice merak ettiler. Kel efendinin etrafını daha çok sardılar:

"Sen onun kusuruna bakma, hele oku!" "Cahilin aklı sarmaz oku be."

Kel efendi oradakilere, bir süre çalım sattıktan sonra başladı. Ezber okur gibi okuyordu. Kentten köye gelene dek beş kere okumuştu çünkü. Köylüler tanıdık bir ismi duydukça, gözleri hayretle büyüyordu: Kimisi kesiyor, kimisi asıyor, kimisi de denize atıyordu "İbram Ali"yi... Gazete ilk okunduğu zaman yaygaraya gelmiş, hiç kimse bir şey anlamamıştı. "Okuması marifet değil, anlat bakalım?" diyenler oldu... Kel efendi okuyup anladığını değil, anlatmak istediğini anlattı. Köylüler daha fazla asıp

kestiler "İbram Ali"yi.

O günden sonra gazete, günlerce okundu durdu kahvede. Her okuyan, kendince yeni yeni şeyler anlıyor ve etrafındakilere, kendinden de yeni fikirler katarak anlatıyordu. Yüzlerce insanın elinde tartaklanan gazete artık eskimiş, yer yer yırtılmıştı. Ama köylüler, gene de okuyorlardı o gün yazılmış gibi.

Cıngırık Halil yetmiş yaşına girdiği halde, kahveye çıkmadan duramazdı. Gözleri sulanıp çapaklandığı için, önünü pek iyi göremezdi. Değneğiyle yoklayıp açıyordu yolunu.

Kara Üsen askerden yeni gelmişti... Bundan iki yıl evvel adam yerine koymuyorlardı onu. Askere gitmeden önce bile, iyiyi kötüyü ayıran deli kanlı, geldikten sonra daha da aydınlanmıştı.

Cıngırık, değneği kimseye değmeden rahatça girdi kahve kapısından içeriye. Sonra, peykelerden birine gidip oturdu. Gözleri hayal meyal bir şeyler gördü ihtiyarın, kulakları, okunan gazeteyi duydu:

"Hey oğul! Gazete mi okuyorsun ne?" Cıngırığı duyan olmadı. İhtiyar tütün kesesini çıkardı kuşağının arasından: "Bir ucundan yırtıverin hele! Yırtıverin de, bir cığara dolayam!" İhtiyarı umursayan olmadı.

Kara Üsen kahveye girince, günlerden beri süre gelen o görüntüm çarptı gözüne gene. Yıllardan beri biriken bir öfkeyle yürüdü gazeteyi okuyanın üstüne. Ve ansızın bir şahin gibi kaptı Kel'in elinden, kapar yapmaz da, parçalayıp attı yere kâğıtları.

Okuyan ve dinleyenler, bu baskın karşısında şaşırdılar.

Kara Üsen ne olur ne olmaz gibilerden, gazeteyi yırtar yırtmaz elini beline attı. Öylece, çivi gibi baktı kıpırtısız duranlara:

"Kaç gündür bıkmadınız bu çapıtı okuya okuya!"

Baskına uğrayanlar, şaşılacak bir şekilde pusmuştular.

Kahvenin bir köşesinde oturan Pıtır, korkaklarla alay etti:

"Haydi istediğin oldu Cıngırık! Al işte. İster cığara dola, ister yüz tane."

Günlerden bir gün yabancı radyoların biri, Türkçe sesleniyordu... Seçköy'de İbram Ali'nin akrabalarından Niyazi, sese kulak verdi: Türkiye'de birinden bahsediyordu radyo. Çok çile çektiğinden bahsediyordu birinin. Seçköy'de birinden söz ediyordu radyo. Suçsuz yere damlarda yattığını söylüyordu. Niyazi birden toparlandı: "Yahu bu, İbram Ali ağbeyim!" Hoplayıp ayağa kalktı. Can kulağıyla dinledi radyoyu: |Sayın dinleyiciler! Bu program, bu akşam saat...'da aynen yayınlanacaktır...|

Niyazi radyoyu kapar kapamaz, İbram Ali'nin anasına, karısına, ninesi

ne ve tüm akrabalarına haber verdi. Konu komşu kim duyduysa, dost olup düşman olmayan, Niyazi'nin evine doldu... Niyazi ikide bir saatına bakıyordu çalımlı bir eda ile. Saatı dakikası gelince, gururla açtı radyoyu... Dinleyiciler, diz çöküp oturmuşlardı mevlut dinler gibi: Tüm gözler radyoda, tüm kulaklar seste... Radyo söyledikçe, ağlayanlar oluyordu: Nerden öğrenmişti bu kadar havadisi! Seçköy neresi, orası neresi?

Gözler radyoda, kulaklar seste: [Sayın dinleyiciler! Şimdi Şair Baba size, İbram Ali için yazdığı bir şiirini okuyacak!]

Gözler radyoda, kulaklar seste:

Nazım Hikmet'in sesi:

[BALABAN'IN "BAHAR TABLOSU" ÜSTÜNE

İşte seyreyle gözüm, hünerini Balaban'ın.
İşte şafak vakti Mayıs ayındayız.
İşte aydınlık:
akıllı, cesur, taze, diri, insafsız.
İşte bulut:
kaymak gibi lüle lüle.
İşte dağlar: hem de mavi hem de serin.
İşte sabah seyranı tilkilerin,
uzun kuyruklarında ışık,
sivri burunlarında telaşları.
İşte seyreyle gözüm:
İşte karnı aç, tüyleri diken diken, ağzı kırmızı
İşte dağ başında kurdun biri.
Kendi içinde duymadın mı sen
aç kurdun öfkesini sabah vakitleri?
İşte seyreyle gözüm: kelebekler, arılar,
işte kıvıl kıvıl devranı balıkların.
İşte bir leylek
Mısır'dan yeni gelmiş.
İşte bir geyik
daha güzel bir dünyanın hayvanı.
İşte seyreyle gözüm: inin önünde ayı,
uyku sersemi henüz.
Sen aklından geçirmedin mi hiç?
toprağı koklayarak, ayılar gibi dalgın yaşamayı,
bala, armuda, yosunlu loşluğa yakın,

insan sesinden ateşten uzak.
İşte seyreyle gözüm: sincaplar, tavşanlar,
işte kertenkele, işte tosbağa,
işte üzüm gözlü eşeğimiz.
bir ağaç pırıl pırıl
güzellikte insana en çok benzeyen.
İşte çayır çimen:
girin içine çıplak ayaklarım.
İşte kokla burnum:
labadalar, ebegömeçleri.
Ellerim ellerim, dokunun, okşayın, avuçlayın,
işte anamın sütü,
karımın eti,
gülüşü çocuğumun.
İşte sürülen toprak.
İşte insan:
dağın taşın, kurdun kuşun efendisi.
İşte çarıkları, işte poturunda yamalar.
İşte karasaban.
İşte sağrılarında kederli, korkunç oyuklarıyla öküzleri.
On yıl mapusta yattı ama, kaybetmedi umudunu Balaban.
İşte Seçköy'ünden Ali'nin kızı geliyor al taylarıyla tarlaya.|

Şair Baba şiirini okuyup bitirdiği halde, dinleyenler hâlâ oraya bakıyordu.

Âşe Ana eliyle radyoyu göstererek: "İşte onu ben doğurdum!" dedi titrek bir sesle. Kocaman ela gözlerinden yaşlar boşandığını gördüler.

İbram Ali'nin karısı Güllü, yerde emeklemeye çalışan Hasan Nâzım'ı tutup yukarı kaldırdı:

"İşte bunu da ben doğurdum! Bu da, oğlunun oğlu ninesi.

"Çok şükür kızım, çok şükür!... Büyüsün de babasının yerini tutsun.

Güllü Nâzım'ı kucağında tutarken, karnında bir tepinme oldu. Kadın yüzünü, buruşturdu gülümser gibi. Bir eliyle de karnını okşadı: 'Bir daha doğuracağım' demek istiyordu sanki.

Günün birinde İbram Ali ve arkadaşlarını salıverdiler.

Günlerden bir gün, gübreliklerde oynayan çocuklar kaçıştılar. Çınarın dibinde uyuklayan ihtiyarlar, ayak patırtısına başlarını kaldırdılar. Korkuyla anasının bacaklarına sarılan çocuğun biri, eteğini çekiştirerek: "Kız

ana bak! Bu kim?" dedi... Çocuğun anası İbram Ali'yi görüverince: "Uy! hele başıma gelene!" deyip kapıdan içeri kaçtı.

İbram Ali bütün bunları gördü ama, görmezliğe geldi. Kendisinden emin ve kuşkusuz yürüdü köyün içinde. Sonra kahveye girdi. Kahvenin içindekiler, donup kaldı onu görüverince... Ali tam kahvenin ortasında durdu. Duruşmada durur gibiydi:

"Köylülerim, size bir çift sözüm var! Lütfen beni dinlerseniz, sözlerime devam edeceğim."

Köylülerde ses yoktu, sadece önlerine bakıyorlardı. Zorunlu olarak kurulu plak dinler gibi dinlediler onu:

"Eğer suçum olsaydı, hükümet beni salmazdı. Mesele şu: Daha önce beraat ettiğim bir davanın, tekrar eşelenmesinden ileri geliyor bu takibat. Çünkü, hâlâ ustam Şair Baba'dan, neler öğrendiğimi soruyorlar bana. Ne iş yaptığımı soruyorlar. Resim yaptığımı söyledim. 'Niçin resim yapıyorsun?' diyorlar. 'Yapmasını bilmeseydim yapmazdım' dedim... Oyuncakçı Talip'e, niçin heykel yaptığını sordular. 'Yapmasını bildiğimden' dedi. 'Tıpkı İbram Ali gibi cevap veriyorsun!' diye onu biraz azarladılar... Aynacı Yusuf'a, niçin camiye resim yaptığını sordular. 'Bunlar resim değil, nakış.' dedi... Sinoplu İsmail'e, hangi fabrikada çalıştığını sordular. Söyledi. Arkadaşlarının kimler olduğunu sordular... 'Tüm işçiler arkadaşımdır.' dedi... Derviş Raşit'e, bir şey soramadılar. Çünkü mekanı olmadığından, bulamamışlardı onu... Uzun Yavuz'a, niçin çift sürdüğünü sordular. 'Dedemin dedesine, dedesinin dedesine sorun.' dedi. 'Sen çok biliyorsun' dediler, ona biraz çıkıştılar. Koca Murat'a, hangi kömür ocağında çalıştığını sordular. Söyledi. Arkadaşlarını sordular. 'Tüm çalışanlar' dedi. Biraz sıkıştırdılar ama, ağzından başka bir laf çıkmadı. Süleyman'a, hiçbir şey sormadılar. Üstü at fışkısı kokuyordu. Arabacı kısmı, kılığından belli oluyor çünkü... Göreli Recep'e niçin şiir okuduğu soruldu. 'Öküzüm öldü tarlayı süremedim de, şaşırdım,' dedi... Sazcı Veli'ye, niçin saz çaldığı soruldu. 'Aşık kısmı böyle olur' dedi... Türkücü Hasan'a, niçin türkü söylediğini soramadılar. Çünkü Hasan'ı, damdan çıkar çıkmaz vurmuşlar... Deli Davut'a niçin orakla çayır sıyırdığını sordular. 'Öküzlere verecektim," dedi..."

Köylülerin huzurunda yargılanır gibi durmuştu İbram Ali. Ve ifadesinde, bir çırpıda anlattı encamını. Sonra etrafına şöyle bir bakındı. Hiçbir kimsede en ufak bir kıpırtı yoktu. Kendini savunmak için yekindi:

"Biliyorum niçin susuyorsunuz! Biliyorum, karasabanı araç olarak kullandıkça siz..." Savını tamamlayamadı İbram Ali... Koşarak kahveden içeri giren Esik Memet, ellerine sarılmıştı çünkü:

"Neler anlatıyorsun onlara? Haydi yürü gidelim!"
İbram Ali gururla baktı Memet'e:
"Gidelim Memet, gidelim!.."

Oğlunu ansızın kapıdan içeri girerken görüverince, Âşe Ananın nutku tutuldu. Ve bir an duraladıktan sonra, koşup kucakladı onu. Sadece, sessiz ağlıyor ve öpüyordu...

Evin içinde sessiz oynayan bu görüntüyü, düş sandı Güllü. Sonra gerçeğe dönerken bu düş; kocasına baktıkça, ekin tarlasında onu ilk gördüğü zamanın allığı dolandı yüzünde... Âşe Ana İbram Ali'yi öperken, Güllü de kucağındaki Nâzım'ı sımsıkı bastırdı göğsüne. Sonra, karnındaki o delişmen kıpırtıyı duydu gene...

Dünyaya bir Nâzım daha gelecekti. Yani Hikmet doğacaktı. O kıpırtı, anasının karnını tekmeliyordu içerde...

1921 yılında Bursa'ya bağlı Seçköy'de doğan İbrahim Balaban üç yıl köy ilkokulunda okuduktan sonra hayata atıldı. On altı yaşında Bursa Cezaevi'ne düştü ve burada Nâzım Hikmet'le tanıştı. Bu tanışma onun yaşamının yönünü değiştirdi.

Şair Baba, bir yandan işlemediği bir suçun cezasına göğüs gererken bir yandan da mahpus damlarının karanlık dünyasına ışık yayıyordu. Orhan Kemal'in yazarlık yeteneğini keşfedip onu yazmaya yönelten Nâzım, köylü çocuğu Balaban'ın da çizgi becerisini görünce, onu resim sanatı konusunda yetiştirmeyi kendine görev edindi. Balaban ile Nâzım, birlikte altı buçuk yıl boyunca, tam bir usta çırak ilişkisi ve baba oğul içtenliği içinde, mahpusluğun zor koşullarında sıcak bir okul havası yarattılar.

"Şair Baba ve Damdakiler" o dört duvar arasında yaratılan okulun romanıdır. Balaban'ın romanı da tabloları gibi: Ana malzemesi sıcaklık, içtenlik, iyimserlik... Yalın bir dilden sağlam bir üslup çıkarıyor. Kendi yaşamöyküsü ekseninde, 1930'lu ve 40'lı yıllardaki Bursalı köylülerin ve mahpusane kuşlarının yaşamlarını resmediyor. İnsan sevgisiyle dolu büyük şairin yenilmeyen, yıkılmayan kişiliğine tanıklık ediyor.

İlk basımı ilgi ve beğeniyle karşılanan "Şair Baba ve Damdakiler"in, genç okur kuşaklarınca mutlaka okunması, bilinmesi gerektiği inancıyla bu yeni basımı sunuyoruz.

9 789753 251594

975-325-132-7